

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA HIMMERLAND OG KJÆR HERRED

AARBØGER

UDGIVNE AF

HISTORISK SAMFUND FOR AALBORG AMT

1943—1944

9

XIII BIND

AKSEL SCHØLINS BOGTRYKKERI
AALBORG

INDHOLD.

<i>Aalborgs Domkirke.</i> Af Bankdirektør Chr. Iørgensen, Aalborg	1
<i>Løgstør i Midten af det 18. Aarhundrede.</i> Af Kontorassistent A. Sørensen, København	45
<i>V. Fribert, Havnøs Historiker.</i> Af Forfatter August F. Schmidt, Brabrand	81
<i>Hvad betyder Sebber?</i> Af Direktør Alfr. Thomsen, Charlottenlund	93
<i>Om Navnene »Kastet« og »Visse«.</i> Af Lærer A. M. S. Myr-høj, Kalundborg	97
<i>Arvelig paa Spindesiden.</i> Af Arkivar Carl Lindberg Niel-sen, Viborg	101
<i>En Landsby, hærgnet af Sandflugt.</i> Af Overlærer Kr. Værnfelt, Aalborg	104
<i>Kimbrerborgen i Borremose.</i> Af Museumsleder S. Vester-gaard Nielsen, Aars	132
<i>Aalborg historiske Museum i 1942—43.</i> Af Museumsinspek-tør Peter Riismøller, Aalborg	135
<i>Vesthimmerlands Museum i Aars 1942.</i> Af Museumsleder S. Vestergaard Nielsen, Aars	143
<i>Bankdirektør Chr. Iørgensen til Minde.</i> Af Lærer Henrik Møller, Haals	147
<i>Lokalhistorisk Litteratur.</i> Af Lærer Henrik Møller, Haals	150
<i>Meddelelser fra Styrelse og Redaktion</i>	153
<i>Regnskab for Tiden 1. April 1942—31. Marts 1943</i>	156
<i>Nye Medlemmer</i>	157
<i>Raakildegaard.</i> Af Overlærer Kr. Værnfelt, Aalborg ...	161
<i>En Mordsag fra Dall.</i> Af Overlærer Kr. Værnfelt, Aalborg	203
<i>Af Elleshøj-Svendstrup Præstehistorie.</i> Af Postmester C. Klitgaard, Hjøring	211

<i>Af Hornum Herreds Degnes Saga.</i> Af Lærer Th. Johansen, Aarestrup	224
<i>Barndomsminder fra Juelstrup Præstegaard i 1870'erne.</i> Af Agnes Bruun, f. Licht.....	270
<i>Aalborg og Ørbæk som Mønsteder.</i> Af Købmand Th. Østergaard, Aalborg.....	306
<i>Nye Mosefund fra Vesthimmerland.</i> Af Museumsleder S. Vestergaard Nielsen, Aars	300
<i>Om de gamle Udskiftningskort.</i> Af Henrik Møller.....	306
<i>Aalborg historiske Museum.</i> Af Museumsinspektør Peter Riismøller, Aalborg.....	307
<i>Vesthimmerlands Museum i Aars.</i> Af Museumsleder S. Vestergaard Nielsen, Aars	317
<i>Sommermødet — Udflugten.</i> Af Lærer Henrik Møller..	323
<i>Lokalthistorisk Litteratur.</i> Af Lærer Henrik Møller.....	330
<i>Meddelelser fra Styrelse og Redaktion</i>	332
<i>Regnskab for Tiden 1. April 1943—31. Marts 1944</i>	334
<i>Nye Medlemmer</i>	335
<i>Register til XIII Bind</i>	336

AALBORGS DOMKIRKE

LIDT OM DENS FORHISTORIE OG BERETNING
OM UDGRAVNINGERNE ØST FOR DEN
OG I DENS KOR, 1941—42

AF BANKDIREKTØR CHR. IØRGENSEN

At Aalborg Budolfi Kirke er gammel, var noget alle vidste. Den nævnes første Gang 1399, men Aaret for dens Opførelse kendtes ikke; man vidste kun, at den maatte være opkaldt efter den engelske Helgen *Sct. Botholphus*, og man er gaaet ud fra, at den vel var indviet paa denne *Sct. Botholphus*, eller *Sct. Bodils*, Helgendag den 17. Juni.

Domkirken er bygget i gotisk Stil, med Midterskib og to Sideskibe, men der har været ikke saa lille Tvivl om, hvorvidt Sideskibene var opførte samtidig med Midterskibet¹⁾, bl. a. ogsaa fordi der langt inde under nordre Sideskibs Mure var Begravelser, saa langt inde, at de ikke mentes at kunne være puttede ind under Murene, som man saa ofte gjorde i Middelalderen, for at den døde kunde hvile under Kirkernes Tagdryp. Disse Begravelser maa have været meget ældre end den gotiske Kirke, og de har faaet deres Forklaring ved Udgravningerne i September 1941, som nedenfor omtalt.

Interesserede har haft nogen Tvivl om Budolfis Byggetid og har navnlig fæstnet sig ved, at der i Øst-siden sad flere Granit-Kvadre, baade med Skraakant

¹⁾ Se Stenholm: Budolfi Kirke i Aalborg i »Fra Himmerland og Kjær Herred« 1923, Side 391.

og Vulst, selv om de ikke behøvede at være fra en romansk Kirke paa Stedet; de kunde jo være tilførte, paa samme Maade som der ved Opførelsen af det nye Aalborghus var ført Byggematerialer fra Vestervig Kirke, de let buede Granit-Kvadre midt i Brolægnin-

Budolfi Kirke.

gen i Porten er Apsis-Sten fra denne Kirke. De romanske Sten i Budolfi kunde selvfølgelig være komne meget nærmere fra, f. Eks. fra det nedbrudte Graabrødre-Kloster i Aalborg; men Stederne, hvor de sad, syntes ikke at være ombyggede.

Budolfi Kirkegaard. Man vidste i det hele taget ikke meget om Budolfi Kirkes ældste Historie, ikke engang om dens Kirkegaard, som man blot vidste

maatte have ligget omkring Kirken, det viste alle de Skeletter, der i Tidens Løb er gravet frem, særlig i 1909 under Posthuset, da dette byggedes, og ude i Gaden, mellem Kirken, Posthuset og Diskontobanken. I Maj 1939 blev der lagt Kloak ned udfør Diskontobankens Hjørne, og her kom Kirkegaardens Nordgrænse frem, en 4 m lang Række store Kampesten, parallelt med Bankbygningen, og indenfor Kirkediget laa der mange Skeletter, kun i ringe Dybde, 50—70 cm nede; her maa det erindres, at Gaden er sænket 75—85 cm.

Det var her, de to Louis-seize Guld-Ørenringe blev fundet, men de giver ikke noget Holdepunkt for, hvornaar Kirkegaarden er nedlagt og Gaden ført hen over Grunden, idet der laa flere Skeletter ovenpaa hinanden, de kan være ført derhen fra Begravelser nærmere Kirken. Budolfi Kirkegaard blev endelig nedlagt i 1806.

Vest- og Sydgrænsen for Kirkegaarden kendes nu ikke mere; Vestgrænsen maa have været omtrent ved Posthusets Sydvesthjørne, idet Færdselen fra gamle Vesterport jo er drejet om ad Adelgade, mellem Mu-seet og Posthuset og langs med Helligaandshusets Kirkegaardsdige, der fandtes for et Par Aar siden, da Postvæsenet byggede Garager paa Smed Møllers Ejendom i Adelgade, bagved Museumsbygningen.

Da det allerede i 1939 var paatænkt at forlænge Budolfi Kirke mod Øst, maatte Opmærksomheden blive rettet paa, om Kirkegaardens Østgrænse skulde komme frem ved de store Udgravninger til Kirkebygningen, og Kirkegaardsdiget kom da ogsaa for Dagens Lys, det laa i Retning Nord-Syd, omtrent fra det gamle »Hotel Solen«s Sydgavl. Rækken af store Kampesten var mindst 11 Meter lang, og mulig kan

der findes mere, naar Pladsen syd for Tilbygningen engang, naar Kirken er færdig, afgraves og reguleres. Der var ialt 22 store Sten i Rækken, de fleste 70—80 cm lange, enkelte op til 1 m, og flere Steder laa Stenene i to Lag ovenpaa hinanden. Diget dannede Grænsen for Kirkens Grund ind mod Ellen Marsvins Gaard, Gammeltorv Nr. 5; en lille Plads mellem Diget og Gaarden kaldtes endnu Kirkens Gaard.

Da Udgravningerne til Tilbygningen begyndte i Sommeren 1941, var Museets Folk meget interesserede, og man haabede at finde mange forskellige Ting, i Lighed med Fundene paa Budolfi Plads, til Belysning af Aalborgs ældre og ældste Historie.

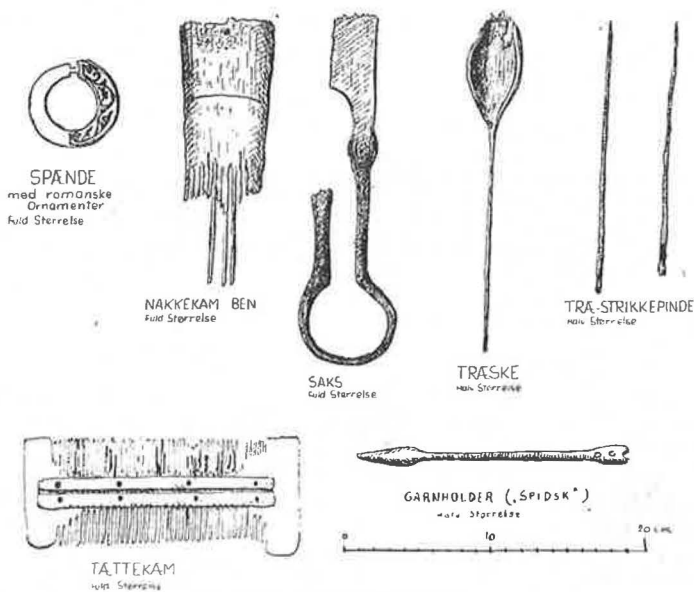
Fundene i Udgravningen.

Selv om Fundene ikke var saa mange og betydningsfulde som paa Budolfi Plads og paa Gammeltorv Nr. 4, har Museet dog faaet gode Forøgelser af de middelalderlige Jordfund fra Aalborg.

Dybest nede i Udgravningen laa der flere Benstykker, tydeligt oversavede med Jernsav, og ogsaa adskillige Genstande, der var lavede af Ben, flere Kamme, tre Nakkekamme og to Brudstykker, akkurat Mage til Fundene fra Budolfi Plads, »Møllegaarden« og Nørregade, de to er nogenlunde hele. Der er endvidere en Tættekam, kendt fra tidligere Fund; den er lavet af flere Stykker Horn, nittet sammen med Messing-Nagler, og saa først er Tænderne savet ud, alle Snittene kan ses paa de paanittede Hornstykker. Udgravningen bragte ogsaa en Træske med langt Skaft, flere Træstrikkepinde, Typen fra Budolfi Plads, og endvidere en Saks, der dog er itubruddt.

Alle disse Fund er gjorte ca. 3 m nede, eller i Kote (Højde over daglig Vande) ca. 4, og her laa

endvidere en lille Bronze- eller Malm-Ring saa stor som en Tokrone, pyntet paa Forsiden med romanske Ranke-Ornamentter; det er et Spænde, hvor kun Dornen mangler. Lidt dybere laa den senere nævnte »Spidsk« eller Garnholder til at vinde Garnet paa, naar der lavedes Net.

Fund fra Udgravningen.

Overalt i Udgravningen fandtes der Brudstykker af Jydepotter af den kendte mørkegraa, middelalderlige Type — fra Tiden omkring 1200—1300 Tallet, maaske endda ældre —, alle glatte paa et enkelt Stykke nær, der er pyntet med indridsede Bølgelinier. Og selvfølgelig er der Rester af Fødtøj, der er et tidlig-middelalderligt Skaft til en Støyle, flere Saaler af spidsnæset Fødtøj og andre Fødtøjsrester, som overalt i Aalborgs Grund.

I et af de øverste Lag under Gaarden til Ellen Marsvins Hus laa et ornamenteret Træstykke, Ungrenæssance, Tiden omkring 1500-Tallet. Det er ikke drejet paa Drejebænk, men snittet med Kniv, Snittene kan tydeligt ses. Foroven og forneden er det forsynet med Tappe, modsat hinanden. Da det kom frem, skimtedes der et Par Steder Forgyltning paa Træet; hvad det oprindeligt har været anvendt til, en Stol, en Rok eller lignende, kan ikke siges nu.

Men, det var nu ikke alene de jordfundne Genstande, der havde Interesse, der dæmrede ogsaa et Haab om at finde mere opsigtsvækkende Ting.

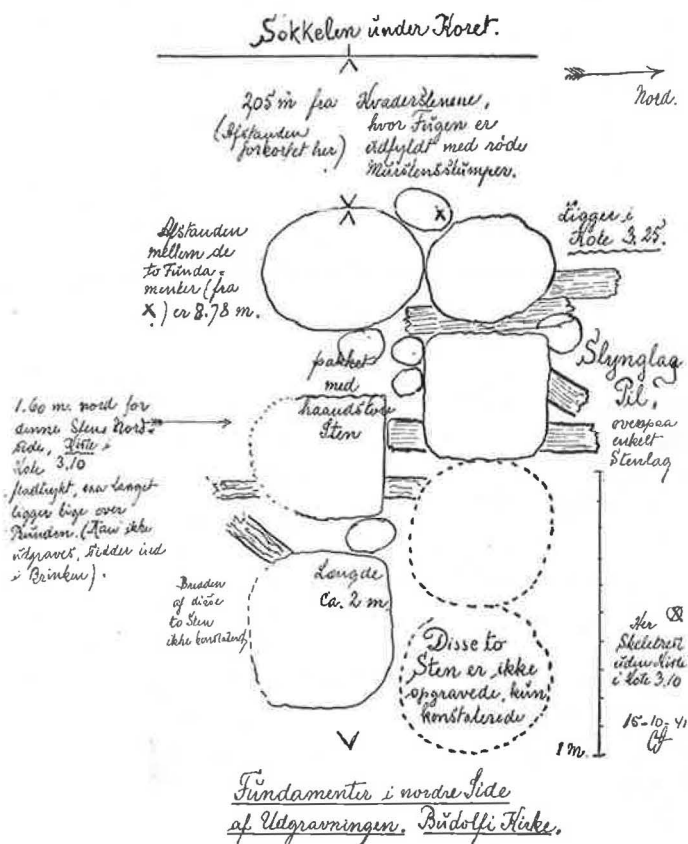
Har Budolfi haft en Trækirke til Forgænger.

Man kunde jo nemlig nok tænke sig, at den nuværende Budolfi Kirke ikke var den oprindelige, den er jo »kun« fra en Gang i 1300-Tallet, nej, det man haabede at finde, naar Koret blev gravet ud, var Resterne af en ældre Kirke, maaske af en Trækirke, eller da i hvert Fald Syldsten, der kunde vise et eller andet i Retning af en Grundplan.

Den romanske Budolfi Kirke.

Rester af en Trækirke fandtes ikke, men der kom alligevel en meget stor Overtaskelse, da i September 1941 Fundamenterne til en romansk Budolfi Kirkes Apsis dukkede frem under den nuværende Kirkes Kor, for ingen havde haft nogen Anelse om, at den gotiske Kirke havde haft en romansk Forgænger, og der var intetsomhelst optegnet i Historien derom. Fundamenterne ses paa Grundplanen af de tre Kirker.

Medens der ikke var nogen Tvivl om, at de fundne Fundamenter stammede fra en romansk Kirke, saa meget mere, som der under Koret endnu sad

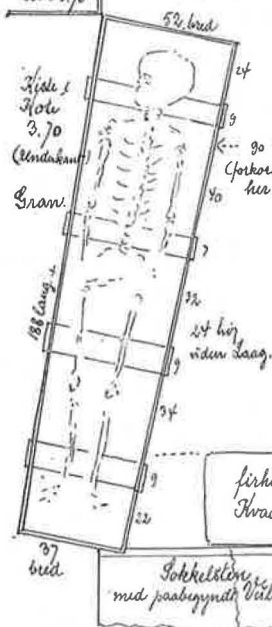
Fundamenter i søndre Side
af Udgravningen.

Büddeli Kirke.

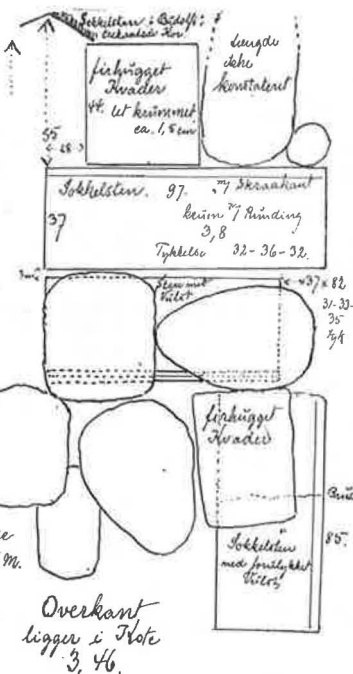
25-10-41 CT

Fikke i dgra. vel. Heste. delvis 89. Bændelen i Høle 3.70

→ Nord.

Hole i Høle 3.70 (Underkant) Gran.

Snit. Høle 3.46, overkant

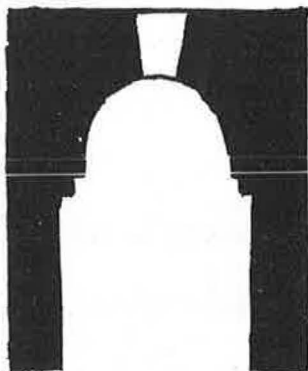
fynd: 89 MenneskeknoGLE. i Høle 2.76.

herunder Hævedstænd med småe Hæu, kem. og deveder.

1 m.

romanske Granit-Kvadre til Rest, to Rækker ovenpaa hinanden, blev der midt i Oktober og sidst i Maa-

Øst.

Apsis i Store Hedinge Kirke.

neden mere Tvivl om nogle nord og syd for Apsis fundne Fundamenter, der *maa-* *ske* kunde høre til den romanske Kirke. De gik begge i Øst-Vest, var ca. 2 Meter lange og kunde være Rester af en romansk Apsis, i Lighed med den kendte Store Hedinge Kirke, hvor der indenfor lige Mure i Nord, Øst og Syd sidder en romansk halvrund Apsis. Fundene kunde dog ikke henføres til et saadant Apsis-Anlæg, for

det første, fordi de to Fundamenter laa betydeligt lavere end Apsis-Buen, henholdsvis 63 og 84 cm, og dernæst, fordi der i det sydlige Fundament var anbragt tilhuggede Granit Kvadre fra den romanske Kirke, baade en krumhugget Kvader fra Apsis og tre Sokkelsten, de to med Vulst og en med Skraakant. Endvidere blev der øst for Fundamenterne søgt efter et Stykke Fundament i Nord-Syd, der kunde forbinde dem, men der fandtes intet.

*Den gotiske Kirke
skulde forlænges.*

De to Fundamenter er rimeligvis Rester af en i tidligere Tid paa-tænkt Forlængelse af den gotiske Kirke, hvortil man har brugt Bygningsdele af den da nedrevne romanske Kirke, men Forlængelsen er opgivet, muligvis fordi Grunden under nordre Side var for daarlig, saa der

maatte lægges Slyngværk af Pilegrene under Kampestenene.

Der kom imidlertid flere Oplysninger om den gamle Budolfi Kirke. Under det romanske Apsisfundament var der en lang Række Kistebegravelser,

Begravelser under den romanske Korrunding.

ikke puttede ind »under Tagdryp«, men lagt dér før den romanske Kirke opførtes, et Sted endda i flere Lag, vistnok fem, ovenpaa hinanden. De var tydeligt nok lagt i indviet Jord, for de laa Øst-Vest med Hovedet mod Vest, seende mod Solens Opgang. Det er muligt, at én af de begravede har haft lidt af Hedenskabet til Rest i sig, for han havde paa Brystet en lille rund, sort, flad Sten som Amulet.

Fundet af disse Begravelser under den romanske Apsis viser tydeligt, at Aalborg har haft bymæssig Bebyggelse før denne Kirke byggedes og forudsætter Tilstedeværelsen af en endnu ældre Kirke paa Stedet.

Aalborgs Alder.

Aalborgs Alder rykker derved tilbage et godt Stykke før det Aarstal, der tidligere er anslaaet, Aar 1000, og et enkelt Stykke Oldsag, en »Spidsk« (afbildet foran) fra Vikingetiden, funden i Udgravningen dybt nede, i Kote ca. 3,50, tyder da ogsaa derpaa. Den laa lige udenfor Kirkediget mod Øst.

Den videre Udgravning af Koret kom først i Gang i Midten af August 1942, efter at Murene var rejst til den store Tilbygning mod Øst, idet der var store Forberedelser at gøre inde i Koret; Alteret, der allerede var flyttet mod Vest én Gang, blev nu taget helt ned, og Skillerummet mellem Kirken og Udgravningen blev flyttet endnu længere mod Vest; Pulpiturerne, »Kongepulpitoret« paa Syd væggen og Kirkeinspektionens Pulpitur paa Nord væggen blev dækkede til med Krydsfinér og Epitafierne i Koret taget ned.

De to Epitafier er Borger Niels Nielsens paa Syd væggen (fra 1627) og Klokker Søren Hassels paa Nord væggen; de er nu opmagasinerede.

Klokkerens Epitafium er benyttet to Gange; det er oprindelig ren Renæssance og har paa Fodstykket: H. C. K. og S. A. D. 1610, skaaret saa godt, at Klokkerens Efterladte har maattet lade det staa. I 1719 har man saa malet Tavlen over, Bogstaverne underneden kan endnu skimtes, og malet alle Klokkerens gode Gerninger i Stedet, alt, hvad han har »givet Gud igien«, Gaver til Fattighuset, Frue Kirkeskole, Budolfi Kirke, til Klokker-Boligens Vedligeholdelse o. s. v.

Det var ikke ualmindeligt, at Kirkerne solgte af

de gamle Epitafier, naar de fyldte for meget op paa Kirkens Vægge, og saa fik Kirken to Gange Indtægt for Tilladelsen til Ophængningen!

Da Udgravningen i Koret begyndte, viste det sig, at der i fordums Tid er fyldt meget op i Kirken, idet man paa Pillerne paa begge Sider fremdrog smukke, tilhugne Granit-Kvadre, og ved deres Underkant sad der endnu Kalkrester fra et tidligere Gulv. Dette Gulv har ligget 1,10 m længere nede end det nuværende Korgulv eller i Kote 5,86, og hele Opfyldningen over det var Murgrus og Brokker.

Om Opfyldningen er sket i 1899—1900 ved Kirkens Ombygning eller tidligere, kan ikke siges.

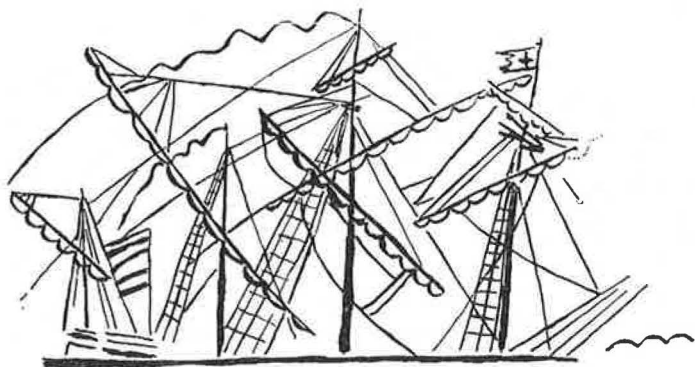
Et Kalkmaleri. Ved Afbankning af Puds paa den vestlige Pille i Korets Sydside saas der Spor af Maling ovenpaa den gamle Kalkning, nogle sorte Streger, men Fladen var forstyrret ved Indlægning af Lysledninger. Dette bragte Tanken hen paa, om der ikke ogsaa paa den søndre Gjordbue-Pille skulde findes noget i Retning af Kalkmalerier.

Bygmesteren, kgl. Bygningsinspektør Packness, var meget interesseret i Tanken og medvirkede ved Afbankning af Puds. Der kom et tydeligt Billede frem, et stort Skib med tre Master og med Papegøjemast, — dersom det ikke er et lille Skib, der ligger ved Siden af det store. Desværre er Billedet malet temmelig skødesløst, ovenpaa et ganske tyndt Kalklag, der ikke binder videre godt paa Stenene, saa det falder af ved den mindste Berøring. Man vil dog forsøge at bevare Billedet.

Det er malet med sort Farve, temmelig sikkert Kønrog rørt ud i Kærnemælk, med kraftige Streger. Der er intet Skibsskrog malet, vistnok fordi der paa

et Kalklag underneden og lidt længere inde paa Muren er trukket en kraftig sort Streg. Billedet er malet paa hele Pillens Bredde, det er ca. 135 cm bredt og ca. 70 cm højt.

Det er vanskeligt at sige, naar Skibet er malet; det synes, som om det ikke er nogen egentlig Kirkemaler, der har malet det, men snarere en Malersvend, der har moret sig med det.

18. 8. 97

Christian

Kalkmaleri paa sydlige Gjordbuc-Pille.

Skibet ser ud, som Skibe fra Christian IV.s første Tid, og Rigningen med de beslaaede Ræer ligner akkurat Skibene, som denne Konge ca. 1588 tegnede i sin Skrivekalender, hvor Skibene ogsaa har de meget lange Vimpler vajende.

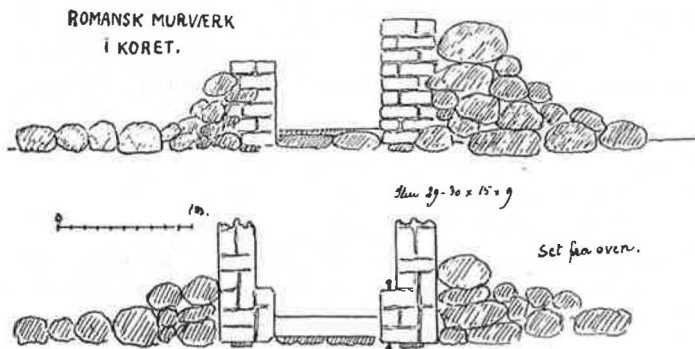
Foran Stævnen ses et Par Buer, der rimeligvis skal forestille Bølger. Det er tydeligt, at Skibet ligger i Havn eller paa Rheden, for Sejlene er beslaaede, ligeledes er Nationen let kendelig, Skibet er dansk, for Dannebrog vajer paa Fortoppen.

Formen paa dette Dannebrog-Flag er noget ældre,

end Christian IV.; det er treffeligt, som Orlogsflagene og Kongeflagene saa ud godt hundrede Aar tidligere, saaledes har Skibet i Malmøs Segl fra 1417 to Flige, og Stralsunds Segl fra 1376 har tre Flige og Kors, men slutte heraf, at Kalkmaleriet er udført før Christian IV.s Tid, kan man ikke.

*Munkestens Murværk
i Koret.*

Den 26. August 1942 viste der sig ved Udgravningen, tæt op til nordre Gjordbue-Pilles Sydside, et lille Stykke Munke-

stens-Mur, gaaende i Øst-Vest, to Murpiller, den ene med 9 Skifter, den anden, vestre, med 6 Skifter, og med en 85 cm bred Døraabning imellem. Murværket var funderet paa Kampesten, og paa begge Sider var der af større og mindre Kampesten sat et Fundament, opmuret i kraftig Kalk. Murstenene var pænt affasede i Døraabningen, og Trinnet bestod af en flad Kampesten.

Der sad endnu i Murpillen mod Øst en svær Jern-Stabel, og da Udgravningen senere fortsattes, viste det sig, at der ogsaa sad en Stabel indvendig paa samme Pille; Aflukningen har været solid. Rum-

met bagved Murværket var fyldt op med Kalkgrus og Jord.

Indvendig sprang Murene 14 cm tilbage, saaledes at Rummet dér var 113 cm bredt, men Murværket var afbrudt ved Anbringelse af Fundamentet til nordre Gjordbue-Pille, der støttede sig til Murene og til Kampestenene paa begge Sider; der stod til Rest nu kun Mure i en Bredde af 51 cm ind mod nordre Pille, regnet fra Murpillen.

Selv om man, da dette Murværk kom frem, ikke godt kunde tænke sig, at det hørte til den romanske Kirke, maatte denne Tvivl falde bort, da Udgravningen fortsattes i September 1942, nord for Gjordbue-Pillen og vest for Murværket. Det viste sig nemlig, at Kampestens-Fundamentet fortsattes, dels mod Vest, saa langt som Udgravningen i Koret fandt Sted, dels nord for Gjordbue-Pillen.

Mod Vest viste det sig, at Fundamentet endte med Kampesten, og paa nordre Side af disse sad endnu den romanske Kirkes udvendige nordre Sokkel, en smukt tilhugget Sten af den betydelige Længde 191 cm, og under denne Sokkelsten, der har romansk Vulst, en Sokkelsten med Skraakant; under den sidste Sten ligger en eller mulig flere Kampesten som Fundament. Disse Rester af den romanske Kirke, Korets nordre Ydermur, giver et sikkert Holdepunkt for Korets oprindelige Bredde, i Forbindelse med det senere fundne søndre Fundament.

Der blev gravet saa langt ind i Skrænten mod Vest, som man kunde, og det viste sig, at det nordre Kor-Fundament endte med Munkestens-Murværk, af-faset i sydvestre Side, derfra gaaende mod Nord, 61 cm bredt, og det fortsattes videre mod Vest, saaledes at det danner en Art Niche. Det kan ikke have

været Fundament til den nordre Triumfbue-Pille — om den søndre Triumfbue-Pille skal der senere fortælles —, det maa snarere have været en Niche til Anbringelse af et Helgenbillede eller et Vievands-Kar.

Et romansk Sakristi. Nord for Gjordbue-Pillen fandtes der et meget kraftigt Fundament, gaaende mod Nord og endende med et tydeligt markeret Hjørne, hvor der baade i Nordsiden og mod Øst sad tilhuggede Kvadre. Fundamentet fortsattes mod Vest og gik atter mod Syd, og man kan, ved at maale Afstanden mellem de fire Sider af Kampestens-Fundamentet — den fjerde er den, der gik fra Murpillerne mod Vest —, saa nogenlunde bestemme Rummets Størrelse. Der er 3,60 m mellem Fundamenterne Nord-Syd og 4,20 m mellem dem, der gaar i Øst-Vest, og Bygningen, vel et Sakristi, maa saaledes have været af omtrent samme Størrelse.

I Østsiden er Fundamentet meget kraftigt, sat af svære Kampesten i en Bredde af 90 cm, men trods dette svære Fundament har nordre Gjordbue-Pille, der her støttede sig til det, alligevel ved sin Vægt knækket en af de store Kampesten. Disse var i Vestsiden ikke finthuggede Kvadre, men udkløvede, saa de viste nogenlunde glat Flade indefter.

Som nævnt var det romanske Kor's Nordgrænse givet ved Kampestens-Rækken fra Murpillerne og mod Vest til den romanske Sokkelsten. Nu gjaldt det om ligeledes at finde Sydgrænsen for Koret, og denne kom frem 50 cm fra søndre Gjordbue-Pille, en lang Række svære, utilhuggede Kampesten, der strakte sig langt ind i Skrænten mod Vest. De viser alle en nogenlunde glat Flade indefter, men der var ingen tilhuggede Kvadre over dem, som i den nordre Kampe-

stensrække, hvor den 1,91 m lange Kvader med Vulst sad over Kvaderstenene med Skraakant, begge tydeligt nok urørte og paa oprindelig Plads.

Afstanden mellem de to Kampestens-Rækker, der har dannet den romanske Kirkes Kor-Fundament, var 5,95 m, og Bredden i Koret maa derefter have været ca. 6 m eller mulig lidt derover.

De fundne Kampestens-Rækker gav ikke nogen Oplysning om Korets Længde, og endnu mindre om selve Kirkebygningens, Skibets, Størrelse, men den 26. September 1942 kom der alligevel en lille Antydning af Kor-Størrelsen, idet der langt inde i Skrænten, med stort Besvær og Fare for Sammenskridning, konstateredes en glat tilhugget Kvader, tydeligt nok i Forbindelse med Syd-Fundamentet. Denne Kvader er sikkert Understøtning til den romanske Kirkes Triumfbue, og da den samlede Længde af Fundamentet blev maalt til 6,87 m, kan man med nogenlunde Sikkerhed bestemme Korets Længde til ca. 7 m, der med foran nævnte Bredde, 6 m, giver et særdeles passende Størrelses-Forhold.

Ved at sammenligne Koterne for de saaledes fremdragne Bygningsrester, det buede Apsis-Fundament i Øst, Murværket og Granit-Rækken i Sydsiden, og Fundamenterne nord for den gotiske Gjordbue-Pille, kan det med største Sikkerhed slaas fast, at de alle ere samtidige, de hører til den romanske Kirkes Kor med den halvrunde Korrunding, Apsis, og Rummet nord for Koret maa være et Sakristi eller maa-ske et Præsteværelse.

Koterne er saaledes: den halvrunde Apsis laa i 4,09 (Overkant), Murværket og Granit-Rækken i Korets Nordside fra 4,27 til 4,37, regnet efter Syldstenenes Overkant, og under Fundamenterne omkring

Sakristiet havde Syldstenene 3,98 til 4,15; her maa det dog bemærkes, at det i September 1941 fremdragne Stykke af Sakristiets Østmur, den Sokkelsten med Vulst, der sidder inde under den gotiske Pille, tydeligt nok er sunket, og Granit-Sokkelen har en afgjort Hældning nordefter.

Kvaderstensmuren under nordre Sideskib.

*Kvaderstensmur under
nordre Sideskib.*

Medens der saaledes ikke var nogen Tvivl om, hvad der stammede fra den romanske Kirke, var der betydelig mere Usikkerhed om, hvorfra en Kvaderstens-Mur under nordre Sideskab stammede. Den gik fra den 1,91 m lange romanske Sokkelsten og nogenlunde i nordlig Retning, dog med en ganske lille Afvigelse mod Nord-vest. Den laa næsten umiddelbart op til det vestre Sakristi-Fundament, men uden Forbindelse med dette, og ej heller med den lange udvendige romanske Sok-

kelsten, som den nok stødte op til, men dens Underkant laa 7 cm under Sokkelstenenes Overflade.

Kvader-Muren var 3,27 m lang, sat af glat tilhugne Sten af forskellig Længde, 59, 70, 45, 78 og 65 cm brede — de 10 cm er Fugerne — og alle 43 cm høje. Under Kvadrene var flere Rækker af Syldsten, mindst fire, mulig flere, og det var ganske øjensynligt, at Kvadrene viste glat Flade mod Øst, Muren maa have staaet som udvendig Facade.

Da Syldstenenes Overkant er i Kote 4,92, passer dette Kvader-Værk ikke ind i den romanske Kirke, men da man ikke kunde grave ud bag Kvadrene, er det nu umuligt at sige, om dette Bygningsværk har været et, mulig senere, Kapel paa den romanske Kirkes Midterskib eller det hører til den senere gotiske Kirke. Dette sidste er dog vistnok ret usandsynligt, idet denne Kirkes Granitværk, Fundamenterne til den, i det nordre Sideskibs Østside og Nordøsthjørne ligger næsten en Meter højere og er af en ganske anden, meget senere Udførelse.

*Kvader-Række tværs
over Koret.*

Et andet Fund i Koret er ejheller til at bestemme med Sikkerhed, det var en lang Række Granit-Kvadre, 3,35 m lang, og Stenene, af hvilke én mangler, er 30 cm brede; de laa tværs over Koret, alle med en lille Hældning mod Øst. Fundamenter kan Kvader-Rækken ikke godt være, for saa laa de ikke alle med den glatte Side opad, og der var ingen Kalk paa deres Overflade.

Det maa foreløbig staa hen, hvad denne Række af mindre firkantede Kvadre har været bestemt til; det synes ikke, som de er faldet ned i Koret, da Kirken ødelagdes; den Mulighed er nævnt, at de blot er

lagt for at benyttes som Trædesten, Grunden er endog meget fugtig med adskillige Væld.

De kan ikke høre til den romanske Kirke, idet deres Overflade laa i Kote 4,64—4,66.

*To ubestemmelige
Fundamenter.*

Der fremkom endvidere to Steder i Koret Fundamenter, hvis Bestemmelse er usikker.

Udenfor søndre Gjordbue-Pille laa en Række af svære Kampesten i Retning mod Nord, og støttende op mod Pillens Fundamenter. Rækken var 60—65 cm bred og 1,40 m lang; da den laa højere oppe, end den romanske Kirkes Fundamenter, i Kote (Overkant) 5,11, kan den ikke høre til denne Kirke, men er maaske snarere et Støtte-Fundament for den gotiske Pille.

Udfor den nordre Gjordbue-Pille fandtes et kraftigt Fundament af tre Rækker Kampesten, de underste springende frem for de øvre og gaaende fra Pilen ud mod Vest. Rækken var synlig i en Længde af 157 cm og var ialt 90 cm høj. De nederste Stens Underkant laa i Kote ca. 3,70.

Da den ligger umiddelbart op til det romanske Kors Nordvæg, kan den være Støtte-Fundament til denne, men den kan mulig ogsaa forklares som en ekstra Understøtning for den senere gotiske Pille.

*Den romanske Kirke
er brændt.*

Allerede i September 1941, da den romanske Apsis kom frem, blev den Formodning fremsat, at den romanske Kirke var gaaet til ved Ildebrand, idet der indenfor Apsis kom et Par runde Kampesten frem, der viste Spor af Sod.

Ved Udgravningen op til og under de to Gjord-

bue-Piller viste det sig, at Formodningen var rigtig. Under den nordre Pille laa mellem alle de andre Kampesten én, der var sværtet af Ildebrand, ved Siden af en tilhugget Kvader, og lidt længere nede to Halvdele til en romansk Vindues-Overligger og over den underste af dem den eneste *hele* Vindues-Overligger, der er kommen frem ved Udgravningen; den var paa Ydersiden sværtet af Sod, Ilden har aabenbart slikket ud af Vinduerne.

Under den søndre gotiske Pille laa mellem Kampestenene to runde, stærkt sværtede og ildskørnede smaa Kampesten, en lille ganske forbrændt rød Murbrokke og en tilhugget Kvader, hvorpaa Soden sad i saa tykt et Lag, at man kunde skrabe den af. Lidt længere nede laa et Par tilhuggede Kvadre, tydeligt nok sprængte af Ild.

Omtrent midt i Koret, i Kote 4,40—4,50, laa endvidere et udpræget Brandlag, med brændt Træ, sikkert Egetræ, og smaa ildskørnede Murbrokker; flere Steder laa Laget hen over den nordre Række af de romanske Kor-Fundamenter.

Der er saaledes ingen Tvivl om, at den romanske Kirke er gaaet til ved Ildebrand, men sige noget om, *naar* det er sket, kan man ikke, idet alle Kilder til Danmarks og Aalborgs Historie tier derom. Det *kan* være sket i 1247, da Hertug Abel afbrændte Aalborg, og de Brandrester, der tidligere er fundne under Landmandsbankens Bygning ved Østeraa og under »Møllegaarden« ved Møllepladsen, kan være samtidige med Kirkens Brand.

<p><i>Hvorledes saa den romanske Kirke ud.</i></p>
--

Der er ikke ved Udgravningen fundet noget, der kan fortælle os om den romanske Kirkes Udseende,

ingen romanske Relief-Kvadre — som paa Koret i Tømmerby Kirke, V. Han-Herred, — ingen Udsmykning af nogen Art, paa nær Sokkelstenenes sparsomme Pynt af en karnisformet Vulst og Skraakanter paa andre. Ikke engang Vindues-Overliggerne, af hvilke der er fundet flere halve og en hel, har Udsmykning, Tovsnoning eller lignende, de er ganske glatte og uden nogensomhelst Prydelse. Under nordre Gjordbue-Pille laa en Halvdel af en Vindues-Overligger, udmærket tilhugget, saa den i den ene Side løber ud i en firkantet Kvader; dette har den opfindsomme Stenhugger gjort for at skabe tilstrækkelig fast Forbindelse mellem Overliggeren og det tilstødende Granit-Kvader-Værk.

Kirken maa have lignet de mange romanske Stenkirker her i Jylland; det eneste, der kan fortælle os lidt om den, er, at vi gennem Vindues-Overliggerne faar lidt at vide om Lysforholdene i Kirken. Der er fundet flere Kvadre med Smig, Side-Kvadre fra Vinduesaabningerne, alle med enkelt Smig, Vinduet var bredest udadtil og smallest ind mod Kirken.

Aabningen udad er ca. 68 cm bred, og indad ca. 47 cm bred, og regner man saa med, at der har været en ganske smal Trækarm i Vinduet, bliver der ikke meget mere Lysaabning inde i Kirken end paa ca. 28 cm.s Bredde. Kirken kan ikke have været meget lys, selv om man vel kan gaa ud fra, at den har været hvidtet indvendig; dog er der ingen Kvadre fundet med Hvidtning paa. De halve Vindues-Kvadre har endnu mindre Lysaabninger.

*Endnu et Resultat af
Udgravningerne.*

Fundet af Resterne af den romanske Kirke overtraf selvfølgelig langt de Forventninger, Museets Folk havde næret,

da Udgravningen begyndte, men Spørgsmaalet om en Trækirke paa Stedet var stadig fremme; den maatte have været der, for Kistebegravelserne under den romanske Apsis sagde med Tydelighed, at der maatte have ligget en kristen Kirke forud for den romanske, og ligget der i længere Tid.

*Koret fra Budolfi
Nr. 1.*

Den 3. Oktober 1942 kom der mellem de to Rækker romanske Kor-Fundamenter og ganske parallelt med disse, to Rækker Syldsten frem, ikke et bredt Fundament som de romanske, der var 90—110 cm brede, men kun enkelte Rækker af mindre Kampesten. De laa med Overkant 60—70 cm under de romanske Stenrækker, og der var 3,80 m mellem de to Rækker.

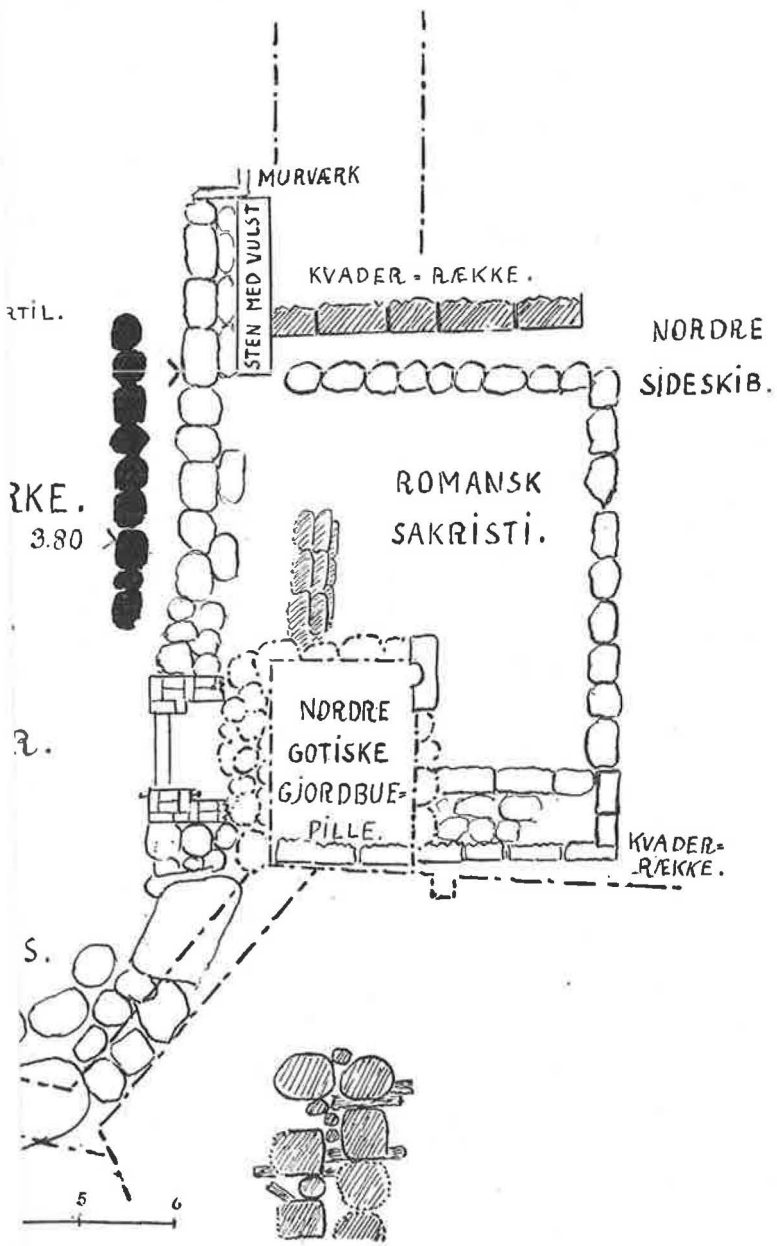
De ventede Rester af en Trækirke, som kan have været Bulhus eller Bindingsværk, fandtes ikke; der var intet Spor af Stolpehuller.

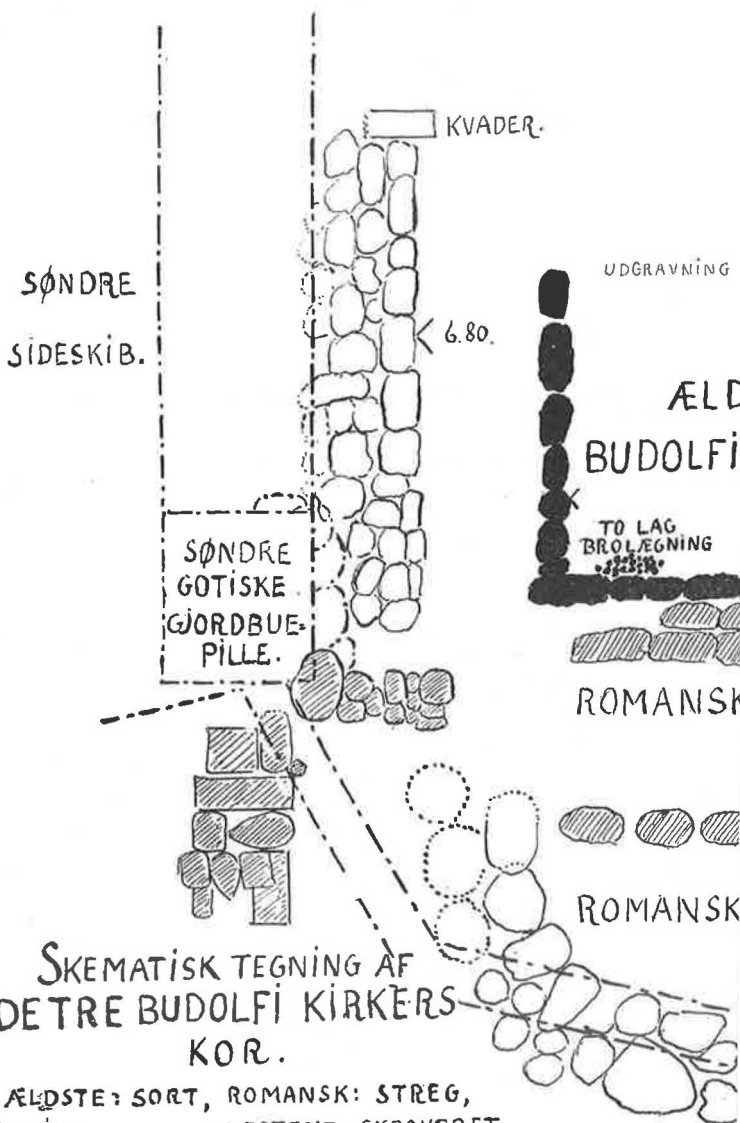

Fundamenter af Kor-Afslutningen.

Denne første Budolfi Kirke burde egentlig ikke være bygget paa Syldsten af Kamp, men det kan forklares ved den meget fugtige Grund, hvor Grundvandet næsten stod op i Højde med Sylden, og det har det vel ogsaa gjort, da Kirken blev bygget.

Man maatte formode, at de to Rækker Syldsten var Nord- og Syd-

Februar 1943 *Christiansen*

Fundamenterne af Budolfi Nr. 1s Kor, dersom der nu kunde findes en østlig Afslutning. Den kom virkelig frem nogle Dage senere som en Række Syldsten i Nord-Syd, og dermed var Kirke Nr. 1s Kor bestemt.

Det har jo kun været en meget lille Kirkebygning, med et Kor paa omtr. 4 Meters Bredde, og der kan selvfølgelig intet siges om selve Kirken, om den var bredere end Koret, idet der ikke kunde graves længere ind mod Vest.

Udgravningen gav en lille Oplysning om Gulvet i Kirke Nr. 1, idet der, nær hen mod det sydøstlige Hjørne, lige op mod Øst-Fundamentet, var en tydelig Brolægning, lagt i to Lag ovenpaa hinanden og af haandstore Kampesten, uden Spor af Tilhugning.

Endnu en Kampestens-Række.

Lige øst for Afslutningen af Kirke Nr. 1s Kor laa der endnu en Kampestens-Række parallelt med Kor-Afslutningen og i en Afstand fra denne af 60 cm.

Ogsaa denne Fundament-Række danner en tydelig Afslutning mod Øst, og man har udtalt den Formodning, at den kan være en Afslutning paa den romanske Kirkes Kor, hvor der mulig kan have været to Byggerioder, saa den halvrunde Apsis er en senere Tilføjelse.

At denne halvrunde Apsis er bleven færdigbygget, hvad der kan være nogen Tvivl om, fordi der var saa lidt Kalk ovenpaa Fundamenterne, er dog vist temmelig givet; de mange rundede Sokkelsten, baade med karnisformet Vulst og med Skraakant, tyder afgjort derpaa; der er rundt om i Udgravningen fundet mange smaa, rundede Kvadre, og flere kan selvfølgelig ligge inde i den ikke udgravede Del af Kirken. At der i det halvrunde Apsis-Fundament

laa en tilhugget halv romansk Vindues-Overligger, behøver ikke at betyde, at Apsis *ikke* blev færdigbygget; den var forulykket fra Stenhuggerens Haand, idet Buens øverste Del var sprængt i Stykker ved Tilhugningen.

Imellem de to Kampestens-Rækker laa der, lige midt i Koret, et Par store Granit-Sten, op til 110 cm's Bredde. Hvad dette Fundament har baaret, kan ikke nu vides. Maaske var det et Pille-Fundament.

Kirke Nr. 1 er ogsaa brændt.

Ligesom den romanske Kirke er ogsaa Kirke Nr. 1 gaaet til i Ildebrand, idet der laa et fedtet Sodlag hen over alle Syldstenene. Men ogsaa om denne Ildebrand tier alle Kilder til Danmarks og Aalborgs ældste Historie.

Resultatet af Udgravningerne.

Da Udgravningerne paa Kirkens Omraade begyndte, haabede Museets Folk nok, at der under Koret vilde vise sig Spor af en ældre Kirke, maaske af en Trækirke, men Resultatet overtraf dog alle Forventninger, da der kom Korfundamenter frem af hele *to* Kirker, Kirke Nr. 1 og den senere romanske Kirke.

Man kan maaske undres over, at den ældste Kirke var saa lille og uanselig, men det maa erindres, at denne Kirke ikke var Sognekirke, som senere Sct. Peders Kirke i Vestbyen og Frue Kirke i Østbyen, og endvidere, at den første Budolfi Kirke var Kirke for et lille fattigt Bysamfund, bestaaende af smaa Fiskere og Haandværkere. Baade Sct. Botholphus og Sct. Peder var Værnehelgener for Fiskere og søfarende, og der er vist ikke Tvivl om, at de fleste af de ældste Aalborg-Folk har været Søens Mænd, maaske hovedsagelig Fiskere, hvilket de mange Fiske-

redskaber fra Budolfi Plads og »Spidsk«en fra Kirkens Grund saa afgjort tyder paa.

Hvornaar denne første Budolfi Kirke er bygget, kan der ikke siges noget om; den *kan* være fra Kristendommens første Tid i Danmark. I Aaret 948 blev en Biskop indviet i Aarhus, men den ældste Budolfi kan godt være ældre end dette Aar.

Der kan ej heller siges noget om Tiden for Bygningen af den næste Kirkebygning, den romanske Kirke, hverken om Kirken med den lige Kor-Afslutning mod Øst eller om den ombyggede, hvor den halvrunde Apsis er føjet til. Dersom den er brændt af Hertug Abel i 1247, da hele Byen brændte, maa Pladsen have ligget øde hen i nogen Tid, idet der over denne Kirkes Fundamenter laa et temmelig tykt Lag Muld, 25—30 cm. Det er altsaa ikke sagt, at den gotiske Kirke er opført umiddelbart efter den romanske Kirkes Brand, selv om de mange sodsvættede romanske Kvadre ikke kan have ligget ret mange Aar paa Pladsen, saa vilde Soden rimeligvis være regnet af. Skal man dømme efter dette sidste, maa den nuværende, den gotiske Kirke, derfor være bygget nogenlunde kort efter den romanske Kirkes Brand og rimeligvis i den gotiske Tids første Periode, omkring 1300-Tallet. Bygningens Stil giver os ikke meget i Retning af blot et Fingerpeg i saa Henseende, idet senere Tidens Overbygninger har udvisket Stilpræget.

Da den gotiske Kirke skulde bygges, tog man meget let paa Spørgsmaalet: Fundering. Uagtet vel Resterne af den romanske Sokkel endnu stod frem i Nordøst-Hjørnet, og viste, at Grunden sank, saa det kunde ses, at der ikke var god Bund at bygge paa, nøjedes man dog med, da de store Piller skulde byg-

ges, tildels at lade dem støtte sig til det gamle romanske Murværk, som man gjorde ved den nordre Pille, eller mod Fundamenterne af Kor-Væggen ved den søndre Pille.

Om der ved nordre Pille, da den gotiske Kirke skulde bygges, stod mere end de 6 og 9 Skifter af Dørpartiet til det romanske Sakristi, er ikke godt at vide, ellers er Murværket revet ned til passende Højde,

Romansk Sokkel.

og saa gravede man bagved Murværket blot lidt ned i Grunden og dyngede en Bunke runde Kampesten og Kvadre, bl. a. den hele og den halve Vindues-Overligger, fra den romanske Kirke ned i Hullet, uden Kalk, daarligt nok med Jord imellem, og den Jord, der engang har været, er i Tidens Løb vasket bort, saa der nu ved Udgravningen var Huller mellem Kampestenene, saa man kunde putte en Haand langt ind, dersom man turde! Fundamenteringen var nærmest letsindig!

Under Kampestenene laa et tykt Lag Jord, og

under det laa der en gammel Kalkkule; denne er sikkert fra en Ombygning i romansk Tid.

Den samme Letsindighed ved Funderingen var ogsaa Tilfældet ved den søndre Pille, men her var Kampestenene og Kvadrene dog sat lidt dybere; ogsaa her støttede Kampestenene tildels mod den romanske Kirkes Kor-Fundamenter.

Nu er begge Piller forsvarligt funderede ved »Mega-Pæle«, der ved hydraulisk Kraft er presset ned under Pillerne, men det var vel nok spændende Øjeblikke, da Kampestenene blot ved Berøring rullede ned, hvor disse Pæle skulde sættes.

Spørgsmaalet om, hvorvidt de to Sideskibe er opførte samtidig med Midterskibet blev kun delvis besvaret ved Udgravningen. I nordre Sideskibs Østhjørne kunde det tydeligt ses, at Skibets Fundamenter var det samme som Gjordbue-Pillernes Understøtning, Rækker af runde Kampesten over hinanden, og ind mod Pillen tydede intet paa, at det var to forskellige Byggeperioder. Det er, efter Fundene af Begravelserne fra Kirke Nr. 1 under den halvrunde Apsis at regne, nu vistnok givet, at de Begravelser, der for en halv Snes Aar siden kom frem under nordre Sideskibs Fundamenter, ogsaa stammede fra Tiden for Kirke Nr. 1.

Det eneste, der bringer nogen Usikkerhed nu i Spørgsmaalet om Sideskibenes Samhørighed med Midterskibet, er den foran nævnte Kvaderstens-Mur under nordre Sideskib, og, som omtalt, er det umuligt at henføre den hverken til den romanske eller den gotiske Kirke, idet Kvadrenes Underkant ligger i Kote 4,92 og de fremdragne Kvadre paa Gjordbue-Pillerne ligger i Kote 5,86 (Underkant).

Der er imidlertid først i Februar 1943 gjort et Fund, eller maaske rettere en Iagttagelse, der kan

fortælle os noget mere om Forholdet mellem den romanske Kirkes og den nuværende gotiske Kirkes Bygninger.

Der skulde i det gamle Kors Syd væg, mellem den østlige Gjordbue-Pille og den efterfølgende Pille mod Vest, laves et Vindue oppe i Buen under Hvælvingerne, og da der blev slaaet Hul gennem den 1,40 m tykke Mur, viste det sig, at Muren ikke var massivt Murværk, men bestod af en udvendig og en indvendig Skalmur, med Fyld af Kalk, Brokker, Kampesten, ja endog af store Flintesten imellem Murene, en saakaldt »Kassemur«.

Buen under Hvælvingerne var ligeledes noget af en Overraskelse, idet det viste sig, at dens Murværk ingensomhelst Forbindelse havde med Murværket bagved, det var en Skalmur, der stod ganske isoleret, saaledes at der fremkom et flere Centimeter bredt Hulrum imellem Murværket og Skalmuren, og denne og Hvælvingerne maa saaledes være meget senere Arbejde.

Naar man nu betænker, at den romanske Kirkes Fundamenter i Koret laa ind under Fundamenterne til de gotiske Piller, og at de romanske Fundamenter ogsaa laa inde mellem Gjordbue-Pillen og Pillen Nr. 2 mod Vest, kan man ikke godt andet end drage den Slutning, at den gotiske Kirke er opført ikke alene med Benyttelse af de romanske Fundamenter, men at den nu fremdragne Syd væg i det gotiske Kor er *en Del af den romanske Kirke*, den har været Syd væg ogsaa i denne Kirke.

Men saa maa Stenholm have Ret i Formodningen om, at den gotiske Kirke oprindeligt kun har haft Midterskib og at de to Sideskibe er opførte senere¹⁾.

¹⁾ Se Artiklen (nævnt foran) Side 393.

Ligeledes er den Formodning, der for nogle Aar siden er udtalt, at de store spidsbuede Aabninger mellem Midterskib og Sideskibene er huggede ind senere end Midterskibets Opførelse, sikkert rigtig, det maa være sket, da Sideskibene opførtes.

Man maa haabe, at en lignende Undersøgelse, som den der nu har fundet Sted i Korets Sydvæg, ogsaa maa ske et eller andet Sted paa Nordvæggen, selv om der ikke her skal indsættes et nyt Vindue.

Sagen er afgjort af saa stor Betydning, at man godt kan sige, at en Undersøgelse er paakrævet; det kunde jo da være, at man kunde faa Spørgsmaalet om Midterskibets Alder og dets Samhørighed med Sideskibene klaret, eller faa afgjort, at den nuværende gotiske Kirke oprindeligt kun har haft Midterskib og ingen Sideskibe.

Gulvhøjden i den gotiske Kirke.

Gjordbue-Pillernes Granitværk var ikke synligt før Udgravningen; det viste sig, at Koret i den gotiske Kirkes Gulv i sin Tid maa have ligget 1,10 m lavere end det laa, da Udgravningen begyndte, men vide noget om, naar Paafylldningen er sket, kan man ikke. Muligvis er det sket, da det nye Alter fra 1689, lavet af Laur. Jensen af Essenbæk Kloster, skulde opstilles. Et Fundament til en Alterskranke gik i en svag Bue fra Pille til Pille, lige under den gamle Gulvhøjde, i Kote ca. 5,50. Dette Fundament var 5 Skifter i Højden, 1 Stens Mur, der bestod af brugte Munkesten med smaa Flensborger-Sten ovenpaa. Det begyndte 50 cm fra hver Pille.

Fyllden under den gamle Gulvhøjde bestod i øverste Lag, ca. 65 cm, kun af Grus med Affalds-

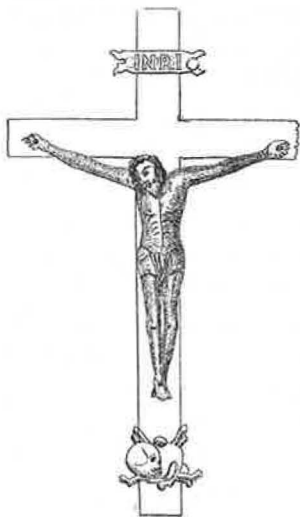
stumper af Mursten og en Ubetydelighed af Jord imellem. I dette Lag laa et løst Kranie.

Hele Fylden under dette Lag var en ganske ubestemmelig Blanding af Jord, Sand, lidt Murgrus og store Partier Ler og heri laa en uhyre Mængde Skeletter og Skeletrester; kun ganske enkelte laa nogenlunde uforstyrrede, og det syntes, som om de døde ikke var begravede i Koret, men førte dertil fra andre Steder i Kirken, derfor den Uorden, hvori de laa; de stammer rimeligvis fra en Udørmning i Kirken.

Nedgravningen af disse Skeletter, af hvilke der var langt over 200, maa være sket en Gang i 1600-Tallet, idet der ikke blev funden Rester af Kistebe-slag fra ældre Tid. Alle Skelet-Rester er gravet ned paa Aalborg Kirkegaard.

Fund i Koret.

Der fandtes ingensomhelst Smykker eller andre Kostbarheder, men der fandtes dog adskillige Stykker, der er bemærkelsesværdige.

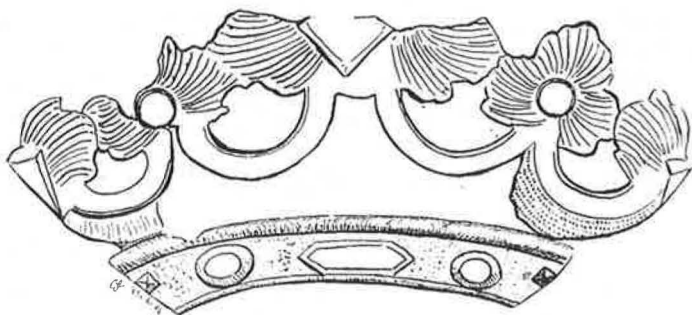
Krucifiks af Malm.

Ved nordre Pille fandtes der lige under den gamle Gulv-højde, i Kote ca. 5,75, et smukt Renæssance-Krucifiks, lavet af tynde Messing-Plader, 40 cm langt, 29 cm bredt og Korset 4 cm bredt, med en udmærket udført Kristus-Figur af Malm, 24 cm høj. Foroven har Krucifikset en fliget Navneplade med INRI og forneden er der en af Malm støbt lille Figur-Plade med et Dødningehoved og korslagte Ben.

Kristus-Figurens Lændeklæde har været forgyldt, og der er endnu Spor af Forgyldningen i Folderne.

Krucifikset har været nittet paa en Kistes Over-side og Rester af Naglerne kan endnu ses. Der var ingen Kisterester eller Skelet under det.

I Skrænten ind mod Kirken fandtes endnu en Kristus-Figur af samme Størrelse og meget lignende den først fundne; den er støbt af Bly og har et til højre Side bredt, flagrende Lændeklæde. Noget Krucifiks fandtes ikke.

Kisteprydelse, »Krone«, af Bly.

Tæt derved fandtes en udmærket udført Kiste-Prydelse, støbt af Bly og af Form som en Art Krone ogsaa denne er ren Renæssance, og den er af betydelig Vægt og Størrelse, 32 cm bred og 12,5 cm høj, foruden den manglende Spids af den øverste Rudebosse.

I Skrænten blev der desuden fundet paa to Steder, det ene under Sideskibet mod Nord, to Kiste- Prydelser af Bly med lange Gravskrifter paa Latin, skrevet, graveret, med smuk Renæssance-Skrift. De er imidlertid af Kalken i Opfyldningen saa medtagne, at det vil blive meget svært at tyde dem, om det nogensinde lader sig gøre.

*Kiste med halshugget
under nordre Pille.*

Den 19. Oktober 1942 fremkom der et mærkeligt Fund, delvis inde under nordre Gjordbue-Pille og inde i, og lavere end det romanske Sakristi.

Det var en Trækiste, 44 cm bred ved Hovedenden, fri paa et Stykke paa 55 cm og endnu 115 cm lang, Resten er ødelagt, da Kampestenene til Pillen er sat ned.

Jordlaget havde trykket Laaget noget ned, men da man med største Forsigtighed fjernede det, viste det sig, at Ligets sikkert afhuggede Hoved laa med Underkæben og Halshullet *opad* og anbragt paa tværs i Kisten. Saavel Kirkens Arkitekt, kgl. Bygningsinspektør Packness, som Museets Folk konstaterede, at der ikke var rørt ved Hovedet under Udgravningen. Liget laa ikke paa en Bund i Kisten, men paa Tværtremmer af runde Grene.

Da Kistens Bund laa i Kote 3,67, kan den begravede ikke høre til den romanske Kirkes Tid, men maa, ligesom Begravelserne under den romanske Apsis, hidrøre fra Tiden for Kirke Nr. 1.

Man kan synes, at det er underligt, at en halshugget er begravet paa Kirkens Grund, men har det været en højførnem Person, maaske en Adelsmand, er han maaske alligevel jordet i Kirkens Nærhed; var han aflivet ved Hængning, havde det været en anden Sag!

Kisten var, ligesom de under den romanske Apsis fundne Kister, af Fyrretræ, atter et godt Vidnesbyrd om den nære Forbindelse mellem Aalborg og Norge helt tilbage til den første Budolfi Kirkes Tid.

*Spor af en finere
Begravelse.*

Naar det foran er nævnt, at alle de i Koret fundne Skelet-Rester vistnok ikke stammer fra Begravelser dér, har der dog

været een Undtagelse herfra. Midt i Koret laa der foran Fundamentet af Altersranken et af gule Munkesten lagt Gulv, i Retning Øst-Vest, ca. 2 m langt og 1 m bredt. Det laa 1,50 m under nuværende Korgulv eller i Kote 4,46.

Dette Gulv maa efter Størrelsen være et Underlag for en finere Begravelse paa Stedet, men der var ingen Kisterester eller Skelet i Orden over det.

*Borgmester Grotums
Begravelse.*

I nordre Sideskibs østlige Ende, under Præsteværelset, har der i Tiden omkring 1770 været indrettet Begravelse for den kendte Borgmester i Aalborg, *Henrich Himmerig Grotum*. Det viste sig ved Udgravningen ved, at der i Fylden 1,40 m under Sideskibets Gulv, eller i Kote 5,40, (Sideskibet ligger i Kote 6,80) fandtes en Belægning af gule Mursten og over den, brudt i mange Stykker, en tynd Kobber-Kisteplade med en lang Insription, og der var ogsaa enkelte Rester af Kisten og ganske faa Skelet-Rester. Her laa ogsaa to svære Jern-Kistehanke, en større og en mindre, til Hoved- og Fod-Enden.

Kistepladen er som nævnt i mange Stykker.

Udenom den har der været en bred Rand af Kobberplade, smukt udhugget med Bladornamenter og forneden med Dødninge-Hoved og Ben.

Henrich Grotum var en virksom Mand, der i 1728 i en Alder af 30 Aar blev Viceborgmester i Aalborg, 43 Aar gammel Borgmester og to Aar efter øverste Borgmester. Han boede i Jomfru Ane Gade, i Gaarden paa Hjørnet af Grotumsgade, der er opkaldt efter ham, og drev i 1720 Købmandshandel her.

Grotum var Borgmester i Aalborg i 53 Aar, vistnok det længste nogen Borgmester har fungeret her.

I 1743 stiftede han en dansk Skole paa Algade og skænkede hertil »en smuk og anselig Gaard«, nuværende Nr. 35, efter ham kaldt »Grotumgaard«, nu tilhørende Kunstsmed Jul. Krøijer.

Paa nær Slutningen kan hele Kistepladen læses; den lyder:

*Siælen Fich boe udi himlin
Legemet hvile i Graven
Da den af ælde og ære
Saa vel bekienit Som veltfortient
Kongelig Mayts Iustitz og Cancellie Raad
Øverst Borgemester
i Aalborg
Henrich Himmerig Grotum
Salig Fuldente Det Liv 1768 den 19de Novbr.
Som hand ønskelig [h]afde begynt
i Aalborg den 1te Augustij 1685
Efter at hand ved Gudsfrøgt og Studering
havde banel Sig Vey til Embede og ære
Været gift med 2de elschværdige hustruer
2de[n] Borgemester i Holbech
Først med den yndige Inger Margrete Wejerslef
Ved hende verel velsignet med 4re Sønner og 1 Daatter
Sidst med den dydige Cæsilie Pop
dog uden Børn
Imod dem viist Sig en Kierlig mand
og en huld Fader
udi sand Gudsfrøgt beviist Sig alvorlig
I den Christen Troe bestandig
Tient 4re Konger trolig
I Sit Embede viist Sig retsindig
handthævet Borgerstanden redelig
Encher til Trøst og Forladte til hielp
hver udi Sin Stand Sig udviist ydmyg og ærbødig
Siine Embeds Brødre omgaaet Venlig og med ære
For Slegt og venner beteet Sig Kierlig og Fortrolig*

*Siine Huus Folch beegnet From og Fredelig
de Fattige beviist Sig medliidende god
Imod alle beleven og Tienstvillig
Thi hand som var Elshed
..... af Konger
..... i Staden
..... alle
..... Salig og venter
..... opsta[nd]else*

Da Borgmester Grotum allerede i 1736 havde betalt 160 Rigsdaler til fremtidig Vedligeholdelse af hans »Eiendomsbegravelse« i Kirken, og da han jo havde været Byen en god Mand og Velgører, kan man maa-ske nok bebrejde Kirken, at den har faret saa ilde med hans Begravelse, saa meget mere, som han skriftlig havde bestemt »langt mindre nogen Afhændelse eller Afstaaelse«, og han beder om, at man vil lade »mine og mine Børns hvile udi Fred, under den store Guds Hævn og Straf«¹⁾.

Tæt ved Resterne af Borgmester Grotums sidste Hvilested laa en vaseformet Kobber-Kisteplade, der vel har ligget over en Kiste i Nærheden af Borgmesterens. Den var over dennes elskede Sønnesøn, den sidste mandlige Grotum, død 4¹/₂ Aar gammel.

Borgmester Grotum havde i 1763, da Sønnesønnen døde, mistet alle sine Børn, flere i en ung Alder, paa Drengens Fader nær, og han døde Aaret efter.

Den rørende Gravskrift lyder saaledes:

*Herunder hviler
En graahærdet Beste Faders sidste Alders Lyst
En øm Faders første Manddoms Haab
En kiærlig Moders andet Ægteskabs Ære*

¹⁾ Hofmans Fund. IV, 39.

Dend forkrænkelige Deel af

Jens Wissing Grotum

Eeniste Sønneson af eeniste Søn for Beste Faderen

Høyædle og Velbr Her Justitz Raad Henrik Grotum

Øverste Borgmester i Aalborg i Sit Alders 81 Aar

Eeniste Søn af eeniste og første Ægteskab for Faderen

Høyædle og Velbr. H Christian Henrich Grotum til Aarhuus Mølle

Kongelig Majestæts Høybestalter Obrist Lieutenant af Infanteriet

Eeniste Søn af andet Ægteskab For Moderen

Høyædle og Velba[a]rne Frue Johanne Maria Allhalt

I Livet. Som begyndte dend 27. April Aar 1759

var Hand

Dydig Forældres eeniste Glæde blandt en Dyden forføl-

gende Werden, I Døden som fulgte efter 2 Dages Bryst

Syge Dend 24de Octob 1763 Dybtfølgende Forældres

eeniste Trøst for at haste fra Werden

Til hisset altid at være med denne deres eeniste

nu udødelige Søn

hos

Dend eeniste og alleeneste Udødelige Gud.

Under Indskriften er der et Ornament med et flammende Hjerte.

Man kan efter Gravskriften forstaa, at det har været et stort Tab for Forældrene og den gamle Borgmester at miste denne lille Dreng.

Tre Møllesten.

Der er ved Udgravningen fundet ikke mindre end tre Møllesten. Den første og største kom frem i de første Dage af September 1942; den laa i nordre Sideskibs Østende, under det tidligere Præsteværelse i en Dybde af 1,30 m under Sideskibets Gulv, eller i Kote 5,50, og midt imellem nordre Gjordbuepille og Væggen ind mod det nye Sakristi. Den laa paa Fladen og kan ikke godt være anbragt tilfældigt i Fylden, idet den var understøttet i Yderkanterne af

mindst tre Munkesten, saaledes at der fremkom et lille Hulrum under den. Møllestenen er af ret betydelig Størrelse, 118—119 cm, og 15 cm tyk; den er af gammel Form, idet der ingen Riller er paa Fladen. Hullet i Midten er 17 cm bredt, og det var fyldt op med Kalk og røde Munkestens-Murbrokker, som om noget, denne Sten har baaret, har været muret fast til den.

Der kan være en Mulighed for, at denne store Møllesten har været Underdelen af en Døbefont; disse skulde langt op i Middelalderen have Hul i Bunden og Understøtningen i Midten, saaledes at det indviede Vand, der var brugt ved Daaben, kunde løbe ned i den hellige Jord, det maatte ikke kastes bort.

Ved Udgravningen i September 1941 fandtes der Brudstykker af en romansk Døbefont, ogsaa med Afløb i Midten, og endvidere en firkantet Sten, der har siddet mellem Fonten og Underdelen; dette sidste Stykke havde timeglasformet Hul ned gennem Midten, saaledes som det er kendt fra mange af vore ældste Døbefonte. Desværre gik Stykkerne fra Døbefonten bort mellem de mange Kampesten, det skete ved en Fejltagelse, og Stykkerne var ikke til at finde igen.

Dersom Møllestenen har været benyttet som Underlag for en Døbefont, kan man selvfølgelig ikke vide noget om, hvorvidt Fonten har staaet i den romanske Kirke eller snarere i den nuværende gotiske, hvor Kotten i Sideskibet for Møllestenenes Plads, 5,50, svarer meget godt til den oprindelige Gulvflade i Kirken, 5,86. Man ved intet om, hvorvidt der har været Daabskapel i nordre Sideskib, men det kan særdeles godt tænkes, at den nye Døbefont i sort og hvid Marmor, som Maren Grotum, Stiftamtmand Gotfred

v. Pentz' Hustru forærede Kirken i 1727, skulde have en finere Plads end i det noget afsides Daabskapel.

Men, der er ogsaa fremkommen en anden Forklaring paa Møllestenens Tilstedeværelse. Den kan være lagt ned som *en Manesten* over én, som man frygtede vilde »gaa igen«; man har fra andre Kirker Paralleller, saaledes laa der ved Dronninglund Kirkes Restaurering i 1942 en stor Møllesten, hvor endda Hullet i Midten var kittet til med Glasskaar, saa den begravede ikke kunde komme op ad den Vej, her i Budolfi var det da kun Murbrokker, der var proppet i Midterhullet.

Tæt ved den store Møllesten og i næsten samme Dybde laa der atter en Møllesten, 44 cm bred og 8 cm tyk, og ogsaa i denne var der Kalk i Hullet i Midten, og under nordre Gjordbue blev der mellem Kampestenene og den før nævnte hele Vindues-Overligger fremdraget endnu en Mølle- eller Kværn-Sten, 49 cm bred og 8 cm tyk; der var ogsaa Kalk i denne Stens Midterhul.

Denne sidste kan i ethvert Tilfælde ikke være lagt ned som »en Manesten« for at forhindre den begravede i at »gaa igen«, og da der nu paa en saa lille Plads er fundet hele tre Møllesten eller Kværnsten, maa man vistnok nu forlade Gætningen om en Manesten og snarere mene, at de to nær ved hinanden fundne Sten har været Underlag for en Døbefont.

Alle tre Sten er af antagelig Alder, og uden indhuggede Riller; man kan maaske mene, at den store stammer fra »Gammel Mølle« og de to mindre kan udmærket godt være Kværnsten fra et eller andet gammelt Hus i Aalborg.

Rester af Glasruder. I nordre Sideskib blev der i Fylden under Præsteværelset fundet en hel Dynge Glas-skaar, der stammer fra blyindfattede Ruder, idet der er Spor i Kanterne af Blysprosserne; de er alle uden Ornament, men maa være fra meget gammel Tid, idet de ikke er tilskaarne med Glarmester-Diamant, men brændt over med et varmt Jern. Lidt mere fortæller et lille Glasskaar, der er fra en malet Rude og Bogstaverne P(?)ort . . . er skrevet med Majuskler, saa Ruden *kan* have været anbragt i den romanske Kirke.

Et enkelt Møntfund. Man kunde have ventet og haabet, at Udgravningen vilde have givet en Række Møntfund, der kunde have været bestemmende for de tre Kirkers Alder, men i denne Retning har Udgravningen været mærkelig fattig. Grunden er vel den, at Middelalder-Mønterne, som alle er af meget daarligt Sølv og kun af ringe Størrelse, i den sure og fugtige Jord hurtigt bliver sorte og derfor vanskelige at faa Øje paa.

Den eneste Mønt af nogen Interesse er en Kobberpennig fra Erik af Pommerns Tid, slaaet i Randers omkring 1422. Paa Forsiden har den et kronet E og Omskriften: »Moneta Rander« og paa Bagsiden er der et Kors og Omskriften »In Nomine Domi« = »I Herrens Navn lod Kong Erik denne Mønt slaa i Randers«¹⁾.

Man kunde nok have ventet, at adskillige af de fundne Kranier havde haft en Mønt i Munden, men det var ikke Tilfældet. Det var ellers Skik, at den døde fik en Skilling lagt paa Tungen inden Begrav-

¹⁾ Oplysninger af Købmand Th. Østergaard, Aalborg.

velsen. Denne Skik gaar helt tilbage til Oldtidens Grækenland, hvor man flere Hundrede Aar før Christi Fødsel gav de døde en Skilling (Obol) i Munden, for at de kunne betale Charon Færgepenge med den, for at blive færgede over til Hades, de dødes Rige.

En Oldtids Helligdom.

Flere besøgende har forespurgt, om det ikke kunde tænkes, at der før Kirke Nr. 1 paa Pladsen har staaet en Oldtids *Vi eller Helligdom*. Der er ikke fundet noget som helst Spor efter en saadan, og alle de mange store Kampesten, der kom frem ved Udgravningen, er grundigt undersøgt; der var ingen med skaalformede Fordybninger eller andre hellige Tegn. En stor Del af de mange Kampesten kommer igen til Nytte ved en Kirkebygning, idet de er ført til Hasseris for at anvendes ved Bygning af den paatænkte ny Kirke dér.

Tidligere Ombygninger af den gotiske Kirke.

Den Gang Budolfi gotiske Kirke blev ombygget i 1899—1900 blev der desværre ikke foretaget nævneværdige Undersøgelser af Kirkens tidligere Ombygninger; saaledes blev Spørgsmaalet om Sideskibenes Samtidighed med Midterskibet ikke klaret. I Stenholms Artikel i »Fra Himmerland og Kjær Herred« 1923 slaar han fast¹⁾, at Sideskibene er opført efter 1542 af Resterne fra den nedbrudte Sct. Peders Kirke udenfor Voldene.

Spørgsmaalet fandt ikke nogen Løsning i 1899—1900, og rimeligvis ej heller ved Udgravningerne 1941—42, men maaske kan Løsningen komme ved senere Undersøgelser.

Der er i det hele taget ikke mange Oplysninger

¹⁾ Side 391 og 393.

fra Ombygningen 1899—1900, eller fra de store Reparationer i 1860 og 1873.

Da kgl. Bygningsinspektør H. Kampmann forestod Ombygningen 1899—1900, maatte han afbryde et Fundament for at faa anbragt Nedgangen under det nordre Sideskib til Varmekælderen under det nye Sakristi; det havde været rart at faa at vide, om det var Kvaderstens-Muren, nævnt foran Side 19, han afbrød, saa havde vi *maaske* faaet at vide, om Kvadrene fortsattes mod Vest.

Da Sakristiet den Gang opførtes, fandtes der »Fundamenter, der stammede fra en ældre Bygning«¹). Stenholm mente, at Fundamenterne maaske stammede fra Kapellanboligen, der maa have ligget dér i Nærheden. Dette blev desværre ikke nøjere undersøgt i 1899.

Udgravningerne 1941—42 ved Budolfi Kirke og i dens Kor er nu afsluttede, og i hvert Fald foreløbig maa vi nøjes med de Fund og Oplysninger vi har faaet, og det maa siges, at det heller ikke er saa lidt, der er kommet frem; det er den største Udgravning, der er sket i Aalborg, og det maa ogsaa siges, at den for Museumsfolkene og dem, der interesserer sig for Kirkens og Byens Historie, har givet et stort Udbytte.

Museet har ved Udgravningerne faaet stor Hjælp af mag. art., Museumsinspektør Chr. Axel Jensen, der overværede Undersøgelserne baade i September 1941 og i September 1942, ligesom Kirkens Arkitekt, kgl. Bygningsinspektør Ejn. Packness har, baade selv og ved hans Medhjælp, udført et stort Arbejde for at

¹) Se Stenholms Artikel i Aarboeg 1923, Side 489.

udrede de mange Spørgsmaal, der fremkom ved Fundene.

Det har været af største Interesse for Museet at se den Hjælp, Mestre og Arbejdere paa Byggeforetagendet hele Tiden har ydet.

E. S. Efter at foranstaaende Artikel er skrevet, har Museet opnaaet en Bevilling til at grave videre i Domkirkens Midterskib.

Denne Udgravning er paabegyndt i April 1943, og en Beretning om Fundene vil senere følge i Aarbogen.

Fotografier: Museumsinspektør P. Riismøller.

Tegninger: Forfatteren.

Clicheerne Side 6, 11 og 28 velv. udlånt af Aalborg Byraad.

LØGSTØR I MIDTEN AF DET 18. AARHUNDREDE

BRANDENE 1747 OG 1751

AF A. SØRENSEN

DER skal ikke her gøres noget Forsøg paa at give hele Løgstør Bys Historie, men kun forsøgsvis berettes lidt om, hvilke Genvordigheder dens gode Borgere kom ud for omkring det 18. Aarhundredes Midte, da Byen tvende Gange hjemsøgte af Ildebrande, og, for at føje Spot til Skade, ikke blev ophøjet til Købstad.

I Aaret 1747 ramtes Byen af den første Brand, der udbrød den 3. Oktober Klokken 3 Eftermiddag i Christen Jensen Thises Lejehus i Søndergade, og skyldtes udelukkende Uagtsomhed, idet den derboende Jens Ruus' Datter Anne, efter at have gjort Ild paa i Køkkenet, rendte i Byen efter sin Moder, og saa lod Ilden passe sig selv, hvad den gjorde saa eftertrykkeligt, at Huset antændtes, og da der ulykkeligvis samme Dag rasede en stærk Søndestorm, bares Ilden hastigt videre til de omliggende Huse og Gaarde.

Uheldigvis var en stor Del af Byens Beboere draget til Kloster Marked (ved Bjørnsholm) for at opbygge deres Boder, saa der var kun faa hjemme til at tage sig af Redningsarbejdet, der naturligvis kun blev af ringe Omfang, idet det hele, man foretog sig, var at nedbryde Karen Gregersdatters Hus.

Med Hensyn til Stedet for Brandens Opkomst skal dog bemærkes, at det ikke er identisk med den

nuværende Søndergade. Den daværende Gade af samme Navn maa have ligget nærmere Fjorden, hvilket ogsaa vil fremgaa af den følgende Beskrivelse af Branden, hvoraf det ses, at nogle af de nedbrændte Gaarde havde Længer baade til Fjorden og til den omtalte Søndergade.

Naturligvis betød Branden et meget alvorligt Tab, der var større end den enkelte kunde bære, hvorfor man bad Kongen om Hjælp, og til den Ende lod man den 8. November paa Aars og Slet Herreders Ting udtage et Tingsvidne om Brandens Omfang og sendte dette til Stiftamtmanden; der den 21. December s. A. videresendte det til Rentekammeret bilagt med Beboernes under 21. December udfærdigede Memorial til Kongen.

Da nævnte Tingsvidne giver et udmærket Billede af den sørgelige Begivenhed, skal det her anføres i sin fulde Udstrækning, dog i et noget moderniseret Sprog:

»Herreds- og Birkefoged Sr. Bisgaard af Løgstør vemodeligen gav tilkende den ulykkelige Ildsvaade han tillige med flere Løgstørs Indvaanere overgik sidst afvigte Tirsdagen den 3. Oktober om Eftermiddagen Klokken ungefehr tre slet i den hans vel indrettede og iboende Gaard i Løgstør bestaaende af 6 Længer, hvoraf Stue- eller Gadelængen var 24 Fag, Brøggers, Lade og Stald med Tørvehus 32 Fag, ialt 56 Fag Hus med indsamlede Herredsfogedkorn, nyt og gammelt, Byg ungefehr 30 Tønder saavelsom en Del Malt og Byg, indsamlet Korn i Straa og indkøbte tillige fornødne Ildebrændsel, indehavende Bo, som i en Hast med mere, Vogn og Vognredskab ganske blev opbrændt og i Aske ødelagt, undtagen lidt Boskab og nogle Klæder. Herover er han med Hustru og 2 smaa Sønner og en Datter geraadet i slet Tilstand.

Clemmen Christensen af Løgstør iligemaade beklagede, at hans iboende Gaard samme Tid var lagt i Aske, og var bestaaende af 19 Binding Rallingshus¹⁾, 12 Binding Ladehus og Stald fuld af Skattekorn, 12 Binding Lyng- og Tørvehus, 9 Binding Pakhus og Kælder, som alt var under eet Tag og vel forsynet med en Del Korn paa Lofterne af Rug, Byg og Malt, samt andre Fødevarer og Købmandsvarer. Nok i samme hans Gaard 5 Binding Hus, hvori var $\frac{3}{4}$ Læst Salt, og i den anden Ende af samme Hus 4 Tønder Tjære med videre under og paa Loftet. Alle forskrevne Huse, som er 57 Bindinger, var af ham opbygget paa 15 à 16 Aars Tid, alt med Lofter over. Endnu et Hus i Søndergade, som ogsaa af Nyt var af ham opbygget, og var fuld af Hø og Lyng, paa 3 Bindinger, der er tilsammen 62 Binding Hus. Dette tilsammen med Hør, Hamp og andre Varer samt en Del Klæder, Kister, Skabe, Borde, Bænke og Kar med videre Boskab tilsammen af denne ulykkelige Ildebrand i en Hast blev fortæret tillige med en temmelig Del norske Deller og Tømmer, som stod ud til Fjorden, hvorover Clemmen Christensen med Hustru og fem smaa, umyndige Børn er geraadet i en slet Tilstand.

Michel Jensen Høeg af Løgstør beklagede, hvorledes i samme ulykkelige Ildebrand den 3. Oktober sidst for ham blev lagt i Aske 19 Fag Rallingshus med Udskud østen og sønden for, vel indrettet med tre Stuer, Pakboder og Kælder, som blev afbrændt med 3 à 4 Skippund Hør, Tjære 4 Tdr., Honning, Senge og Sengeklæder, Borde, Stole og et kosteligt Skab, Kister, Jernkakkelovne, Brøgger- og Brænde-

¹⁾ Rollingshus.

vinskedler, ganske sønderslagen, nok 21 Fag Hus i Gaarden til Kornlofter med en Del Rug, Byg og Malt paa, nok 18 Fag Hus i Gaarden, hvori var Skatte-korn, Hø, Lyng, Tørv, 6 à 7 Favne Bøgebrænde, Véd og en Del Tømmer i samme Hus, som rent blev afbrændt i Bund og Grund, samt Kød, Flæsk, Fisk og andet, som var indsamlet til Vinterføden, tillige med Boskab inde og ude, Øl, Mjød og Brændevin. Nok blev samme Tid i Bund og Grund afbrændt det Hus i Søndergade bestaaende af 4 Fag, som er et Lejehus, og nu i sidste Sommer af Nyt var opbygget, saa han ved ikke, paa hvad Maade han kan faa bygget igen, uden Hans Kongl. Majst. i Naade vil komme ham og de andre til Hjælp at faa Huse opbygget til dem og deres Børn. Samme Michel Jensen Høegs afbrændte Gaard bestod af 62 Fag Hus.

Christen Jensen Hattemager af Løgstør gav tilkende, den store Skade han tillige med andre tog ved den ulykkelige Ildebrand den 3. Oktober sidst, da han mistede den største og bedste Del af sin iboende Gaard, nemlig sit iboende Rallingshus til Gaden og Fjorden bestaaende af 18 Fag med vel indrettede Stuer, Pakboder og Kramboder m. v. samt 2 Kviste ind til Gaarden bestaaende af 7 Binding Hus, hvori var Brøggers, Køkken, Salt- og Ølkælder og deslige, nok et Lejehus i den østre Side ud til Fjorden bestaaende af 10 Fag, er ialt 35 Fag Rallingshus, alt sammen med murede Vægge og mesten Egeunder-tømmer med Straatag, som var i meget god Stand, foruden hans Indbo, Krambod og Pakbod med hvad der var deri, som efter Lejlighed var meget vel forsynet paa alle Steder med behørig godt Boskab og andre Varer, hvoraf intet blev hjerget, uden alene Gang- og Sengeklæder samt lidt Tin og Kobber. Lige-

ledes blev brændt ud til Gaden og Fjorden 16 à 18 Tylter Sekstenalens og nogle Tolvalens (Brædder) samt i Gaarden en Del Birke- og Bøgebrænde. Det øvrige af Indboet blev med forn. Huse lagt i Aske saavel som $3\frac{1}{2}$ Skippund Hør og Hamp samt Kød og Fisk, og hvad der var indsamlet til Vinterføden, som altsammen blev af Ilden fortæret og opbrændt, saa at mange af os ikke fik bjerget det mindste til Føden.

Christen Christensen Ravnstrup af Løgstør mødte og allervemodeligst beklagede, at for ham fornævnte Dag var bleven opbrændt og lagt i Aske hans da iboende Gaard bestaaende af 2 Gaardsrum, en Længe med Krydshus til Gaden med Stuer, Kamre, Krambod, Køkkener og Brøggers med muret Bindingsværk og Straatag 22 Fag, en Stue i Gaarden brugt til Hør-Pakhus 4 Fag, et Pakhus ud til Fjorden 7 Fag og en Lade 7 Fag, ialt 40 Fag Hus sammenbygget og overalt lagt Loft; Bolværk omkring den østre og nordre Side af Gaarden af Distance 24 Favne samt Plankeværker og Porte, hvilken Gaard med Bolværker og alt for syv Aar siden saa godt som af Nyt var opbygget, da han, som en ung Mand den tiltraadte og sig tilkøbte, og var nu i fuldkommen Stand. Ligeledes blev da for ham opbrændt Ind- og Udbo, Kedler, Kar og andet behøvende Boskab og Effekter, Korn og Købmandsvarer og Hør, Hamp, Tran, Tjære og andre til Bonden og Landboeren afsættelige Varer, som han kort Tid tilforn til Dels paa Kredit havde forsynet sig med fra Aalborg, Vaad og Fiskeredskaber, Hø og Ilding af Lyng og Tørv samt nogle Favne Bøgeved, Viktualier, som han havde indkøbt, slagtet og forsynet sig med til Husholdning m. v., og var han i denne Ildsvaade saa meget mere ulykkelig, at hans Gaard var bygget paa (!) Fjorden, saa han lige-

som Moses havde Ilden paa den ene Side for sig, og dybt Vand omkring sig paa den anden Side, saa ingen kunde komme ham til Redning, og i saa Maade blev for ham ødelagt alt, hvad han ejede, undtagen Hustru og trende umyndige Børn, den ældste i femte Aar, hvorover han jammerlig beklagede sig, at han, med mindre Gud i Naade ville bøje Hans Kongl. Majestæts og medlidende Guds Børn og Kristnes Hjerter til nogen Naade, Godhed og Hjælp, ganske total vil være ruineret.

Paa Sal. Laurs Laursens Enke, Maren Nielsdatters Vegne mødte hendes Lavværge, Christen Jensen af Løgstør, og tilkendegav, at i samme ulykkelige Ildebrand blev for hende afbrændt og i Aske ødelagt hendes Rallingshus til Gaden 9 Fag, en Kvist fra samme ud til Gaarden 5 Fag, i vestre Side i Gaarden et Hus med Loft over 7 Fag, nok et Ildingshus fyldt med Lyng og Tørv 7 Fag, et Ladehus med Skattekorn og Hø paa 12 Fag, samt hendes Korn af Rug, Byg og Malt paa Lofterne m. v., hendes Bohave, som tillige med mere af Ilden blev fortæret og til Aske opbrændt, saa at hun fik ganske lidet bjerget af Senge- og Gangklæder og Tin, men øvrige Boskab af Kar og Kedler blev opbrændt og beskadiget.

Poul Christensen Feldbereder i Løgstør gav tilkende og vemodeligen beklagede, hvorledes han som en ung Mand, der for ungefehr syv Aar siden havde nedladt sig i Løgstør paa Feldberederprofessionen, ligeledes i denne Ildsvaade, da han og Hustru var deres Hus fraværende til Kloster Marked, for der at søge sin Næring, fik opbrændt sit iboende Rallingshus, der bestod af 2 Stuer, Køkken, Brøggers, Kammer, Kælder og Værksted, ialt 11 Fag, som han sidste Sommer havde ladet reparere, og var i meget god

Stand, desligeste blev for ham opbrændt og ødelagt hans Feldberederredskaber, en temmelig Del Skind, tilberedt og utilberedt, baade af egne og Fremmedes, Uld og Hornlim samt en Del Tran, Talg, Aske og Kul til Haandværkets Fortsættelse saavel som en Del af hans Indbo og Boskab og en Del Senge- og Gangklæder, og en Del Rug og Malt paa Loftet, saa og hans tvende i Gaarden nedsatte Stenkar, som blev beskadiget tillige med hans til Vinteren indkøbte og indbjærgede Lyng og Tørv, som blev opbrændt.

Karen Gregersdatter af Løgstør beklagede, hvorledes i samme ulykkelige Ildebrand for hende blev opbrændt, og for at hindre Ildens videre Gang til næste Nabo, nedrevet hendes iboende Hus, bestaaende af 6 Bindinger, tillige med en Del Korn af Rug og Malt paa Loftet, derforuden en Del af hendes Boskab, som blev beskadiget og ødelagt saavel som ogsaa hendes indkøbte Tørv og Lyng, som blev opbrændt.

Thure Christensen, Skoleholder i Løgstør, beklagede sig, at i denne Ildsvaade blev opbrændt og i Aske lagt hans iboende og tilhørende Hus, Stuelænge med Køkken og Frammers, som ialt var 8 Bindinger, saavel som en Del af hans Indbo og Boskab med en Del Gang- og Sengeklæder, saavel som deres indkøbte Ilding af Lyng og Tørv, som blev af Ilden fortæret og i Aske opbrændt, hvorover han, en gammel Mand med gammel Hustru, er geraadet i armelig og slet Tilstand og er husvild.

Niels Nielsen Skrædder af Løgstør beklagede, at hans iboende og tilhørende Hus i Søndergade bestaaende af 4 Bindinger med Stue og Køkken blev i denne ulykkelige Ildebrand lagt i Bund og Grund i Aske, tillige blev i samme opbrændt en Del af hans Bo og

Boskab, en Fjerdingskedel med Hat, Piber og Laag til en Brændevinskedel, hvori var Væde, saa den blev concerveret i Branden. Saa blev og opbrændt en Del Kar og halvfjerde Tønde Rug, Malt og Byg paa Loftet, 2 Lispund uheglet Hør, 1 Lispund Uld tillige med hvad der var indbjerget til Vinterføden, saa og en Del Tørv og halvanden Tylt Fyrrefjæl, 50 Alen ubleget Hørlærred, en Del Linklæder, en Del, som blev indbjerget paa andre Steder, som Ilden fortærede. Samme Niels Skrædders Hus laa lige ud for Clemmen Christensens Bagport.

Christen Jensen Thise af Løgstør tilkendegav, at hans Lejehus i Løgstør i Søndergade næst op til Niels Skrædders, og beboedes af Jens Jensen Ruus, blev i samme Ildebrand afbrændt, og der allerførst Ilden antændt.

Kirsten Simonsdatter af Løgstør beklagede, at hendes Hus, beliggende i Søndergade næst op til det Hus, Jens Jensen Ruus beboede og havde i Leje af Christen Jensen Thise, blev i samme Ildebrand afbrændt og i Aske lagt, og bestod af 4 Fag. Samme Hus havde hun bortlejet til tvende sine Søsterdøtre, Karen Jensdatter og Mette Christensdatter, der begge beklagede, at de i denne Ildebrand led temmelig Skade efter deres fattige Evne paa en Væv og en Del Indbo samt alt deres indkøbte Ildebrændsel saavel som en Del af deres Lin- og Gangklæder.

Christen Jensen Sjøstrup af Løgstør tilkendegav, at han beboede det af Michel Jensen Høeg forhen nævnte og i Sommer af Nyt opbyggede Hus i Søndergade, som var paa 4 Bindinger, og tillige beklagede, at han i denne Ildebrand tog Skade paa en Del af hans Boskab, Gangklæder og hans indkøbte Ilding,

saa han med 2 smaa Pigebørn er geraadet i slet Tilstand og er husvild.

Morten Simonsen Skrædder i Løgstør beklagede, at han i denne ulykkelige Ildebrand mistede sit iboende Hus bestaaende af 5 Fag, som blev lagt i Aske, saavel som en Del af hans Bo og Boskab, saa og en Del af hans og hans Hustrus Gangklæder, baade af linnet og uldent, samt indkøbt Hør og Ilding og noget Byg paa Loftet og en Del Fødevarer, som alt blev lagt i Aske, hvorover han er geraadet i slet Tilstand, og stod dette hans Hus straks bag Michel Jensen Høegs Gaard.

Thomas Poulsen, Anders Krag og Hustrus Moder, som beboede det af Christen Hattemager forhen meldte Lejehus, beklagede, at de tog Skade ved denne Ildebrand paa en Del Bo og Boskab og hvad de havde indbjerget til Vinterføden og alt deres indkøbte Ilding, som med Huset blev lagt i Aske i Bund og Grund.

Jens Jensen Ruus, som beboede det Christen Jensen Thise tilhørende og forommeldte Hus i Søndergade lige ud for Clemmen Christensens Ladehus beliggende, tilstod, at hos ham optændtes Ilden allerførst af Uagtsomhed; samme Hus blev afbrændt i Bund og Grund tillige med en Del af hans fattige Boskab, Bødkerredskaber og Gangklæder, hvoraf intet blev reddet.«

Som før nævnt lod Beboerne udfærdige en Memorial til Kongen. Dette Dokument, holdt i Datidens svulstige Stil, skal her gengives ordret:

Stoermægtigste og Allernaadigste Arve Herre og Konge.

Den Iammerfulde og bedrøvelige Tilstand den Allermægtigste Gud sidst afvigte 3de October Ved Een saa U-formodentlig Overfaldende Ildebrand Hafver be-

haget at Sette os Allerunderdanigste Underskrefne /: Nu fattige og Huus Wilde /: Løgstøers Indvaanere udj, Da Voris Iboende Gaarde og Huuse tillige med den største Deel af Voris Formue Boe og Boeskab og Hvad Vi skulde fortiene Vor Nødtørfelige Daglig Underholdning paa, Sampt Voris til Vinter føeden Indbiergede Blef paa halfanden Times Tiid I Bund og Grund opbrændt og udj Aske Lagt, Saa at moxen intet Eller gandske Liidet blef bierget. Som Deris Kongl. Maystt. af dette Her Ved Allerunderdanigste Indlagde Tings Vidne ført for Aars og Slett Herreders Rætt dend 8de November Sidst Allernaadigst Vilde behage at Erfare.

Gjør det at Vi udj Allerdybeste Underdanighed Væmodeligen Indflyer til Deris Kongl. Maystt. om Allernaadigst Hielp og Undsettning udj Denne Voris Iammerlige og Høybedrøvelige tilstand til Nogenleedis Soulement, Hielp og Undsættning til Vore Gaarder og Huuses Ophbyggelse Igien, for at Kunde Komme til at fortiene Nødtørfelig daglig Brød til os og vore Børn, Som Ved denne Iammerlig, bedrøvelige og Ulyckelige Ildebrand Er Satt udj Armoed. Dend Allmægtigste Naadigste Gud udj Naade bøye Deris Kongl. Maystts Hierte til Allernaadigst at bevise og lade os Vederfares Nogen Naade udj dennd Voris Iammerlige, Elendige og Høylig for os og Vore Børn trengende. Samme Naadige Gud udj Naade Velsigne Lychsallig og Langvarig Giøre Deris Kongl. Maystts Regiering udj Mange Glædelige Aaringer; Herom Vi Hiertelig anraaber dend Naadige Gud og Allerunderdanigst forblifver.

Allermægtigste og Allernaadigste
Arve Herre og Konge

Løgstøer den 24de Novbr. 1747.

Allerunderdanigste Arve Undersaatter og troe forbedere hos Gud.

*Peder Bisgaard. Michel Jensen Høeg. Christen Jensen.
C. Rafnstrup. P. Christensen. C. Christensen.
Thuri Christensen. Niels Nielsen. Kirsten Simonsdatter.
Gregers Poulsen. Karen Gregersdatter.
Maren Nielsdatter. Morten Simmensen.
Christen Jensen Thise.*«

Denne Memorial fremsendtes med Anbefaling af Stiftamtmand Witth i Viborg, og derpaa resolverer Kongen den 26. Marts 1748, at Byen ialt maa faa 875 Rdl. til de afbrændte Gaarde og Huses Opbygning i Forhold til de Nybygninger hver især lader opføre. Udbetalingen skal strække sig over tre Aar, og Pengene skal tages af Byens Konsumtion, der paa den Tid var bortforpagtet til Christen Jensen i Løgstør. Denne benyttede dog Lejligheden til at søge Rentekammeret om Afgiftens Nedsættelse til det halve, idet han henviste til Byens slette Tilstand, men her var vinket af, hans Andragende henlagdes.

Var Branden 1747 en haard Prøvelse, blev det dog en betydelig større Ulykke, der ramte Byen 1751, da alt tilsyneladende havde sammensvoret sig om den, idet den Byen i dette Aar overgaaede Brand udbrød om Natten og der tilmed blæste en kraftig Storm, saa der i Løbet af ganske kort Tid nedbrændte 35 Gaarde og Huse, og hvad der gjorde denne Brand mere uhyggelig var, at der denne Gang gik Menneskeliv tabt.

Den langvarige og ensformige Vidneafhøring skal her forbigaaes. Desværre viste det sig, at det denne Gang drejede sig om en Mordbrand, idet Niels Knudsen Drøstrup, der havde et Horn i Siden paa Christen Ravnstrup, antændte Branden i dennes Gaard.

Om den mod Drøstrup rejste Sag og den paa følgende Doms Fuldbyardelse har Hr. Thulstrup Christensen skrevet tre Artikler i »Løgstør Avis« for 12. Juni 1937 og følgende Dage, hvorfor denne Proces ikke skal omtales her. Derimod skal det ved Tinget 1. Juli 1751 udtagne Tingsvidne om Brandens Omfang gengives, da det giver et udmærket Billede af Ødelæggelsens Vederstyggelighed og Indvaanernes store Tab. Dog udelades Tingsvidnets sædvanlige Indledning.

»Christen Rafnstrups Enke, Birthe Kieldsdatter, tilkendegav ej alene, at hun og hendes salig Mand i forrige Ildebrand den 3. Oktober 1747 blev frataget deres da iboende Gaard, Købmandsvarer, Ud- og Indbo, og da bemeldte Gaard nu igen med stor Bekostning og Gæld af Nyt var opbygget i fuldkommen Stand, opkom i deres Udhus til Fjordsiden den nu overfaldne Ildebrand, som i en Hast tog Overhaand fra Kl. halvgaaende 12 mellem 2. og 3. Pinsedag, saa at ej alene Gaarden, 10 Fag Stuehus og 16 Fag Ladehus, og alle Købmandsvarer, Korn, Ud- og Indbo, tvende Malkekøer, blev i Bund og Grund ødelagt, men endog hendes kære Mand saa jammerlig indebrændte, saa hun med fire smaa, uopfødte Børn næppe kom ud og reddede Livet, og at bemeldte Rafnstrups Moder, en gammel Kone blev ligesaa meget jammerlig paa et andet Sted i Byen af samme ulykkelige Ildebrand indebrændt, saa at bemeldte salig Rafnstrups Enke med smaa, uopfødte Børn befindes i stor Gæld til Kreditorerne og desuden geraadet i ynkelig og slet Tilstand. Dets Aarsag allerunderdanigst indstillet til kongl. allernaadigste Mildhed og Naade samt høje Øvrigheds naadige Eftertanke og Forsorg denne hendes Nød og Trang.

Salig Clemen Christensen Holms Enke gav ligeledes tilkende, hvorledes hun med fire hos sig havende smaa Børn meget bedrøvelig forbemeldte Nat af den ulykkelige Ildebrand ej alene blev frataget tvende af Nyt opbyggede Gaarde paa 66 Fag, Ind- og Udhuse, men endog alt hendes Ind- og Udbo med Korn og Købmandsvarer og tvende Køer samt Vogn og Plovredskab, og hun nødtes med sine fire smaa, uopfødte Børn at redde Livet og forlade alt, særdeles hendes timelige Velfærd, som da blev i Aske ødelagt, en Del baade Sølv og Penge samt Guld, deraf noget smeltet i Klumper, saa at hun dets Aarsag, saavel som formedelst forrige overfaldne Ildebrand er med sine smaa, opfødte Børn geraadet i slet Tilstand, allerunderdanigst udbedende sig Guds og Kongens Naade.

Peder Christensen Thorup gav tilkende, at i hans Fraværelse, da han fra Løgstør var bortrejst, havde han ej flere hjemme i Huset end hans svagelige Hustru og en Tjenestepige, der begge havde lagt sig til Nattehvil. Disse blev af Søvnens opvækket ved, at en Mand slog et Vindue ind, da Ilden alt var i hans Gaard antændt; begge udkom saa godt som nøgne, men ingen Hjælp eller Redning var at redde Gods og langt mindre Huse, men takker Gud, at de reddede Livet. Han mistede, og i Aske blev ganske forbrændt, 18 Binding Vaaningshus, 10 Binding Baghus og 9 Binding Ladehus, saa deraf ej blev reddet en eneste Fjæl eller eet Fodstykke. Hans Gaard og Huse overalt, før Ilden angreb, var i meget god Stand, Købmandsvarer af alle Slags, og noget, han havde liggende hos andre der i Byen, blev ganske lagt i Aske, tilligemed hans Krambod, saa deraf ej blev reddet ringeste Stykke, alt hans Ind- og Udbo, 240 Tønder Korn, ikke een Skæppe deraf blev reddet

eller af nogen Slags Æde- eller Drikkevarer for en Skillings Værdi at han og hans Hustru kunde husvale sig paa. Mange af hans Papirer og Brevskaber, en Del af det stemplede Papir, en Kladdebog, Regninger og en Del Beviser for udbetalte Penge og andre magtpaaliggende Dokumenter, en Del ham for laante Penge leverede Haandpanter, Klæder, Sølv, Kobber, Tin og Messing m. v., hans og hans Kones fleste Sengeklæder og Gangklæder, de fattiges Kasse og Bog, som alt af Ilden blev brændt til Aske tillige med 17 Faar. Ligeledes brændte 40 Rixdaler og derover af Penge for stemplet Papir for Aaret 1750, som var Resten af dette Aar, og skulde betales til Hr. Justitsraad Heller i København, som Etatsraad Rosenkrantz til Spøttrup for ham havde i Kommission at betale og dertil var destineret, ligesaa brændte det for indeværende Aar stemplede Papir, indkomne Penge, Kasse og Papirer, undtagen en Del af de smaa Numre, som laa i en liden Skuffe til daglig Udsalg og lidet forhen uborget, som beløber sig til ialt i Behold af dette Aars Papir tillige med de forhen uborgede, ialt for 70 Rd., 3 Mark og 12 Sk. tillige med hans egne Penge, saa mange rede Penge, som var i hans Hus, saa at der ej blev reddet eller fundet, enten af Kongens eller hans egne Penge, een eneste Skilling eller Skillings Værdi. Dette han alt under Ed kan og erbyder sig at bekræfte. Endvidere at foruden Ulykken ramte ham haardeligen i hans eget Hus, blev Skaden ham des større, idet han til en Del af de skadelidte havde udlaant Penge, hvoraf desværre en Del af dem nu ved denne ulykkelige Ildebrand er geraadet i yderste Armod og Elendighed, saa deres Nød foraarsager ham Skade, han selv og Hustru ej

alene husvilde, men endog derved frarykket hans Handel, Næring og Brug.

Foruden denne store Ulykke, han i denne Ilds-vaade er vederfaret, er ham mest smerteligt, det ham af tyvagtige Mennesker er frastjaalen, som han og Hustru saa frelst af Ilden, og dog ubarmhjertige Mennesker frarev dem, som er et Stykke Calemank af 20 til 24 Alen, tvende Jerngryder, hans Porthængsler og Hjørnebaand om Laden, nogen Hørgarn i Klavser, et Stykke Stangjern m. v. og flere Ting, som alt er dem vitterligt at være bortkommen.

Karen Gregersdatter mødt for Retten med vemo- dig Klage, at hendes nyopbyggede Stuehus bestaaende af 7 Fag, som ved Branden 1747 blev ødelagt, og nu ligeledes ved denne overfaldne Ildebrand ej alene samme Hus, men og Dele af hendes Ind- og Udbo brændte, ja ganske lidet blev reddet, saa og forblev i samme om Natten saa hastig paakommen Ildebrand Rug og Malt 35 Tønder ødelagt, saa hun dets Aarsag tillige med Kæreste Christen Jacobsen er geraadet i slet Tilstand, da de aldeles intet fik reddet af alt hendes ejende, undtagen en Kiste og den i Stuen staaende Kakkelovn og en Kedel, saasom Ilden tog Overhaand, og hun takker Gud, at hun reddede Livet bemeldte Nat.

Thuri Christensen, en gammel Skoleholder, mødte for Retten og med Vemod tilkendegav, at han, da han med sin gamle, svage Kone og Datter laa i deres trygge Søvn, paakom en sær ulykkelig Ildebrand, som i Grund ødelagde hans nyopbyggede og med Skorsten forsynede og vel indrettede 8 Fags Stuelænge, saa han med Kone og Datter næppeligen undkom og reddede Livet. Bemeldte Hus blev ogsaa ved Branden 1747 ødelagt, saa han derover er geraa-

det ej alene i Gæld, men nu ogsaa i elendig og armelig Tilstand, og fik nu sidst saa godt som intet af sin tjenlige Formue reddet.

Poul Christensen Feldbereder mødte og hjertelig med største Vemod tilkendegav, at hans nyopbyggede Rallingshus paa 12 Fag, som ved Branden 1747 blev ødelagt, nu atter blev af Ilden fortæret, foruden et Udhus bestaaende af 6 Fag tillige med hans Ind- og Udbo, forarbejdet og uforarbejdet Skind, 2500 og derover, hvoraf en Del tilhørte ham selv, og dels fremmede, ligeledes Rug, Byg, Malt, 30 Tønder, $2\frac{1}{4}$ Tønde Tran med anden til Haandværket fornødne Ting, og da han og hans Kone med deres tvende smaa Børn laa i deres tryggeste Søvn og formedelst Ildens Hastighed fik de lidet eller intet reddet af deres Bo. Tillige blev et ham tilhørende Sted i den saakaldte Søndergade, paa 11 Fag Stuelænge og 7 Fag Ladehus, hvilket var indrettet til Lejehus, alt i Bund og Grund afbrændt og ødelagt. Nævnte Hus var forsynet med Skorsten. Dets Aarsag er han geraadet ej alene i Gæld, men og med Kone og Børn i jammerlig Tilstand.

Svend Pedersen, boende næst ved, hvor Ilden blev antændt, mødte og tilkendegav, at han ej var hjemme samme Tid Ilden blev antændt, men da hans Kone og Børn laa rolig og sov, blev de af een vækket, som slog Vinduerne ind, da Ilden var i Gaarden saa Kone og Børn næppeligen undkom fra Ilden i hvad Klæder, som de laa i, saa intet blev bjerget, undtagen 2 Bæster og 9 Faar, og den Seng hans Kone laa paa. Han opbyggede sidst afvigte Aaringer paa en af de afbrændte Pladser til Gaden 15 Fag Hus med Loft og Gulv, 12 Fag Hus til Vestergade, Kamre og Pakhuse, samt sønder i Gaarden 14 Fag Ladehus,

som er ialt 41 Fag, stor Tømmerbygning, Malt og Byg blev brændt paa Loftet ungeføhr 300 Tønder, halvanden Skippund Fløsk, Sølv, Tin, Kobber samt Indbo, Købmandsbog, rede Penge, Købmandsvarer, Tømmer inden og uden Gaarden, 2 Køer, saa intet blev reddet fra Ilden uden det, som før er meldt, og da han anden Dagen kom hjem, havde han ej mere end han gik og stod i, hvilket er ganske vist, og han allerunderdanigst med andre nødes til at andrage.

Maren Sørensdatte, salig Peder Høegs Enke, gav vemodeligen tilkende og beklagede hendes elendige Tilstand, idet hendes nyopførte Købmandsgaard, der efter overfaldne, ulykkelige Ildebrand 1747 da blev ødelagt, nu, da hun og Folk laa i tryggeste Søvn, særdeles i en Hast angreben af Ilden og lagt i Aske. Samme var 20 Fag Rallingshus og 20 Fag Udhus med iværende Kreaturer, indkøbt Korn, Fløsk og Købmandsvarer, alt Indbo og Udbo, undtagen lidt Sengeklæder, som med hende og Folk blev reddet. Dog det elendigste, at hendes salig Mands Fader, Michel Jensen Høeg, blev indebrændt og i ynkelig Maade befunden, saa hun foruden at være i Gøld for forrige afbrændte Bygning, nu er geraadet i slet Tilstand. Hjertelig ønsker, at Gud i Naade vil bevare vor allernaadigste Konge til allernaadigst Hjælp for hende og alle betrængte Undersaatte.

Christen Jensen, Køb- og Handelsmand, mødte for Retten og vemodig saavelsom sandfærdig tilkende-gav, at hans iboende Gaard bestaaende af 35 Fag Indhus og 43 Fag Udhus, bestaaende af Pakhuse, Boder, Stald og Føhus, samt Køer og Faar, Plov og Harve, ja endog indkøbte Kornvarer, ungeføhr 500 Tønder, Fløsk og andre Købmandsvarer, Sengeklæder, Gangklæder, Lintøj, Tin, Kobber, Sølv og Penge,

og foruden 294 Rd. i Todalerstykker, Børnepenge, som ved Rettens Middel stod under Forsegling, hvilket i Retten fremviste Oplysningstingsvidne noksom bevidner at være opbrændt og smeltet i Klumper, og blev samme Tingsvidne af Retten paaskreven og tilbageleveret, foruden al hans Indbo, som han med største Elendighed maatte se i Hast af Ilden fortæret og ødelagt tilligemed et ham tilhørende Hus eller Lejevaaning bestaaende af 8 Fag vel indrettet med Skorsten og andet. Foranførte 35 Fag Indhus blev ogsaa i forrige Ildebrand 1747 med Korn og Købmandsvarer lagt i Aske, og var nu igen langt bedre end tilforn opbygget, indrettet og forsynet, saa at hans paa denne Tid store erlidte Skade mange Gange overgaar den forrige, saa det er jammerligt for ham skadelidende og bedrøvede. Gud vil i Naade se til ham og trøste os alle for Jesu Skyld, thi vi kan nu ikke uden Guds og sær kongelig allernaadigste Medlidenhed og Forsorg komme noget til Rette igen, Gud bøje Kongens Hjerter til os fattige Undersaatter.

Gregers Pedersen Dyre paa egne og tvende Sønner, David og Jonathans Vegne mødte for Retten med vemodig og kummerlig Foredragende, hvorledes deres iboende Sted bestaaende af 8 Fag Stuehus og 7 Fag Ladehus af Branden i Grund blev ødelagt tillige med en Del Korn, 8—9 Skippund Flæsk, alt deres Ind- og Udbo, Tømmer og Brædder, af Aarsag at han var gammel og skrøbelig, saa hans Søn David, der var nærværende, havde nok at gøre med at redde ham fra Ilden, og dets Aarsag ikke kunde redde hverken det ene eller det andet, saasom Ilden trængte paa, og al menneskelig Hjælp var forgæves, allerunderdanigst fordrager denne sin Nød til kongelig allernaadigste Bønning og Hjælp.

Wilhelm Helt, kongl. Majst. Herreds og Birk-skriver, tilkendegav, at han denne ulykkelige Ildebrand alt for sent opdagede, og derover blev saavel hans Gaard og Hus, som bestod af 29—30 Fag Hus, hvori i Bund og Grund blev afbrændt ej alene hans Justitsprotokoller fra 1717 til 1747, som han smertelig baade for Publikum og for sig selv beklager, men endog hans Indbo samt Korn og Fødevarer, 9 Faar og 4 Pund spundet Garn, hvoraf intet i nogen Maade blev reddet, undtagen nogle faa af hans Gangklæder og Sengeklæder, hvorover han er sat i jammerlig Tilstand.

Køb- og Handelsmand Niels Nielsen Orgemester med største Vemodighed angav, at da han med Hustru og Børn og Tjenestefolk laa i deres trygge Søvn blev antændt hans vel indrettede Købmandsgaard bestaaende af Stuehus paa 23 Fag med Skorsten forsynet, og Udhus bestaaende af 32 Fag, hvoriblandt var indrettet Kornhus, derforuden ud til Fjorden et vel indrettet Pakhus bestaaende af 2 Boliger og var 12 Fag samt forsynet med adskillige Kramvarer, derforuden Rug, Malt, Byg, ungefehr 300 Tdr. foruden Flæsk og Fødevarer, 2 Køer og 2 Svin, den største Part Ind- og Udbo, hvilket alt i en Hast af Ilden blev fortæret og ødelagt, og det er ham umuligt at gøre Beregning over den erlidte Skade, men allerunderdanigst indstiller denne Skadelidelse og Nød for hans allernaadigste Konge og foresatte Øvrighed om allernaadigst Bønhørelse og Assistance.

Laurs Westergaard gav vemodeligen tilkende, at da den ulykkelige Ildebrand blev antændt, havde han tillige med Hustru, Børn og Folk lagt sig til Nattehvil, undtagen hans tvende ældste Sønner, der og tillige stod sengefærdige, som af en særdeles Hæn-

delse blev Ilden var, saa Gud være æret for dets Aarsag, og fik alle reddet Livet saavel som Kreaturer samt Gang- og Sengeklæder og lidt Boskab af det, som stod næst for Haanden, men det, som blev fortæret af Ilden, var hans iboende Gaards Bygning, nemlig Vaaningshuset bestaaende af 18 Fag, paa hvilket Hus's Loft laa 250 Tdr. Malt. 25—30 Tdr. Rug og 28 Sider røget Flæsk med mange andre gode Sager, og især i hans Krambod adskillige Slags Købmandsvarer. Endnu et Hus vesten og sønden i Gaarden, hvori var Faar, Køer og Ildingshus samt Portrum og Ladehus til Hø, ialt bestaaende af 25 Bindinger, og i Kælderen i samme Hus laa et Oxehoved Brændevin og tvende Oxehoveder Mjød saavel som Øl og mange andre Fødevarer, hvoraf ikke blev reddet det aller ringeste. Nok et Udhus i Gaarden, hvori var Hestestald, Vognhus og Kammer til Karlen bestaaende af 6 Bindinger. Endnu uden og sønden for Gaarden et stort Ladehus bestaaende af 13 Fag med Loft over, hvorpaa laa 226 Tdr. Rug, og i samme Lade saa mange Ting, saasom Tømmer, 6 Ligkister m. m. Endelig østen for samme Ladehus tvende Lejevaaninger, vel indrettet med Bagerovn og Skorsten bestaaende af 12 Fag, hvilke forskrevne Gaardes og Huses Bygninger var i meget god Stand, som tillige med 2de gode beslagne Vogne og Hestetøj, Borde, Stole, Senge og Gangklæder, Tømmer, Træ og mange store og smaa Kar, Kobber, Tin og Messing foruden saa mange andre Ting, der for Vidtløftigheds Skyld forbigaas, blev altsammen af Ilden fortæret, og foruden alt dette har han tilgode hos fire af de brandlidte her i Byen 107 Rd., 3 Mark, 7 Sk., som han efter forrige Ildebrand havde assisteret dem med, hvoraf nu intet kan ventes, siden de ikke fik reddet

mere end Livet. Endnu er han med Hustru og 8 levende Børn, hvoraf de fire er smaa, allermest at beklage, fordi han havde alt dette ovenstaaende og af Ilden fortærede med stor Gæld, hvilket han ikke vil nævne, thi det er naturligt, at enhver vil dølge sin Fattigdom, og i saa Maader er der mere opbrændt for ham, end han var ejende, saa at han med Hustru og Børn er geraadet i største Fattigdom. Skal han nu have Hus over Hovedet igen for sig og sine, maa han sætte sig i Gæld paany, om han kan blive troet, saa det eneste Haab, der for ham er tilbage, er til den almægtigste og barmhjertige Gud og til vores allernaadigste Konge, som de eneste, der kan redde os af vor store Nød og Elendighed. I alt, hvad han har skrevet og angivet er saa sandfærdigt, at han derpaa gerne vil gøre sin Ed, om det forlanges.

Salig Christen Jensen Thises Enke andrager ligeledes for Retten og vemodeligen giver tilkende, at ved Branden, da hun tillige med hendes Børn laa i deres bedste Søvn, blev de udraabte og kom ud med Livet næsten nøgne, saa hun derover fik ganske lidet Borskab reddet, men alt Resten tillige med en Del Rug, Malt, Fødevarer samt hendes iboende Gaard, som bestod af 16 Fag Rallingshus, 10 Fag Ladehus, alt i god Stand, blev lagt i Aske, hvorover hun med sine tvende faderløse og uopfødte Børn er geraadet i en meget kummerlig og bedrøvelig Tilstand.

Salig Peder Sonesens Enke, Maren Iversdatter, med Vemodelighed gav tilkende, at ved den ulykkelige Ildebrand blev hendes iboende Handelsgaard bestaaende af 13 Fag Rallingshus til Gaden, 9 Fag Ladehus sønder og øster i Gaarden, ialt 22 Fag, samt Rug, Malt og Byg, omtrent 100 Tønder med en stor

Del Boskab, baade ude og inde, samt Købmandsvarer opbrændt og lagt i Aske.

Peder Hansen Kobbersmed ligeledes tilkendegav, at ej alene hans iboende Gaard, som bestod af 14 Fag Indhus og 17 Fag Udhus saavel som 34 Tønder Malt, 2 Tdr. god Byg og 14 Tdr. Rug, blev ødelagt, men ogsaa hans gode Værktøj, en stor Del Kobber, som mestendels var andre tilhørende, foruden næsten alt hans Indbo i Aske blev opbrændt, saa han med Hustru og tvende smaa, uopfødte Børn fik ganske lidet af Klæder reddet til at skjule sig i, og dets Aarsag er han geraadet i en kummerlig og slet Tilstand.

Claus Christensen Værtshusmand, mødte for Retten og vemodeligen tilkendegav, hvorledes den ulykkelige Ildebrand i en Hast ødelagde hans iboende Gaard og hosliggende Lejevaaninger, som bestod af 12 Fag Rallingshus til Gaden, et Hus østen i Gaarden paa 6 Fag, et Lejehus sønden i Gaarden paa 9 Fag, et Hus vesten i Gaarden paa 11 Fag, samt et Lejehus til Gaden paa 7 Fag og et andet Lejehus til trende Familier paa 9 Fag, alle forsynet med Skorsten og i forsvarlig Stand, tillige med 140 Tdr. Korn af alle Slags samt halvanden Skippund Flæsk med alt hans Ind- og Udbo m. v., hvilket alt er Sandhed, og han vil beedige det om forlanges.

Christian Abels Hustru, Maren Pedersdatter, som ligeledes med Hjertens Vemodighed mødte for Retten og beklagede sin elendige Tilstand, da hun med liden Datter bemeldte Nat laa i bedste Søvn af den ulykkelige Ildebrand i Claus Christensens Lejevaaning blev overfaldet, saa hun næppeligen udkom med lidt Klæder og Livet, foruden alt, hvad hun og Mand, som ved Toldbetjentembedet er fraværende, da var forsynede med af Klæder og andet Bohave, blev i denne

Brand en Del hos Peder Christensen Thorup som Panthaver tillige med hans eget indebrændt, saa at hun og han er geraadet i Armod og kummerlig Tilstand. Gud i Naade bevæge hans kongelige Maje-stæts allernaadigste Hjerte til Medlidenhed over hende og andre nødtrængende.

Niels Christensen Qvisel tilkendegav, at bemeldte Nat, da han og hans svage Hustru, som nu ved Døden er afgaaet, laa i deres tryggeste Søvn, nedbrændte hans iboende Gaard bestaaende af 11 Fag Rallingshus og 5 Fag Udhus foruden en stor Del Ind- og Udbo tillige med Korn af Rug og Malt med andre Fødevarer, og formedelst Ildens Hastighed blev alt ødelagt, hvorover han er geraadet i umulig og fattig Tilstand.

Christen Snedker angav vemodeligen, at han tillige med Hustru og to smaa Børn bemeldte Nat blev vækket og kom ud med Livet, men hans iboende Rallingshus bestaaende af 9 Fag tillige med 14 à 16 Tønder Rug og Malt, en Del Tømmer og Brædder, Ind- og Udbo, Snedkerværktøj og deslige blev i en Hast ødelagt af Ilden, fik ganske lidet reddet, og er i Gæld for samme Hus og i jammerlig Tilstand med Kone og smaa Børn, hjertelig sukker og beder om kongelig allernaadigste Hjælp.

Anders Nielsen Krag med Vemodighed gav tilkende, at han tillige med Hustru og hans gamle Moder, der boede i et Sr. Speitzer til Aggersborggaard tilhørende Hus, mistede Størstedelen af deres Indbo, hvorover han er geraadet i slet Tilstand.

Jacob Handskemager gav vemodeligen tilkende, at han med sin gamle Hustru blev vækket og udkom, hvor da i en Hast af Branden i Claus Christensens Lejevaaning blev dem frarevet deres Indbo,

saa de kummerlig udkom og reddede Livet; er af den Aarsag geraadet i fattig og armelig Tilstand.

Christen Pedersen med Vemodighed mødte og tilkendegav, at han med Hustru bemeldte Nat laa i deres tryggeste Søvn i Laurs Westergaards Lejevaaning og blev opraabt og maatte forlade deres Indbo, hvoraf lidet eller intet blev reddet.

Mette Nielsdatter, salig Niels Winthers Enke, gammel og vanfør, mødte og tilkendegav, at hun i Laurs Westergaards Lejevaaning ved den ulykkelige Ildebrand blev frarevet hendes Bohave og timelige Velfærd, saa hun saa godt som intet fik reddet, hvorover hun er geraadet i jammerlig og armelig Tilstand.

Søren Snedker mødte for Retten med jammerlig og vemodig Anmeldelse, at i den ulykkelige Ildebrand, som i en Hast tog Overhaand, ej alene blev opbrændt hans iboende og tilhørende Hus bestaaende af 7 Fag, men endog alt hans Værktøj og Indbo, Korn og andre ædendes Varer, Senge- og Gangklæder, saa at han med Hustru og tvende Børn udkom fra Ilden nøgne og særdeles fattige, saasom han desuden er i Gæld for bemeldte afbrændte Hus og ødelagte Indbo, og er derover geraadet i jammerlig Tilstand.

Else Nielsdatter mødte for Retten og med grædende Taarer tilkendegav hendes store Uheld i denne ulykkelige Ildebrand, da hun laa i tryggeste Søvn i Christen Jensens Lejevaaning, blev hun opvækket, da samme Hus var antændt, og kom saa godt som nøgen ud og reddede Livet, men ikke fik noget af hendes kostbare Indbo og Klæder eller Penge med ud formedelst Ildens hastige Anfald, da hun havde sin Kiste i Stuedøren, men maatte lade samme staa og redde sig selv saa godt som nøgen ud, og dets Aarsag er

hun nu geraadet i stor Fattigdom og jammerlig Tilstand.

Apolone Nielsdatter, boende i Laurs Westergaards Lejevaaning, gav vemodeligen tilkende, at hun ikke var tilstede, da den ulykkelige Ildebrand ødelagde bemeldte Hus, hvor hendes Indbo og Væv blev ødelagt, undtagen det lidet, som ved andre blev reddet, saa hun dets Aarsag er geraadet i slet Tilstand, og blev i samme Brand ødelagt en Del Garn. Hos samme Apolone Nielsdatter boede en Vævepige, Anne Christensdatter, hvis Lærred og Kiste og nogle Sengeklæder i en Hast blev opbrændt.

Morten Sørensen Skrædder mødte for Retten og inderlig bejamrede sin bedrøvelige Tilstand, da han og Kæreste under den ulykkelige Ildebrand var i Aalborg, og blev da i Bund og Grund ødelagt hans nyopbyggede Stuehus, som ogsaa brændte 1747, tillige med hans Indbo, men nu hjertelig og sandfærdig fremdrager, at i denne sidste Brand ham er bleven frarevet ej alene hans nyopbyggede Hus paa 6 Fag, men endog alt det ham tilhørende Indbo tillige med en Del Klæder, intet blev fra Ilden reddet uden tvende smaa nøgne Børn, saa foruden den vidtløftige Gæld til andre, er han nu geraadet i en ynkelig og jammerlig Tilstand.

Karen Jensdatter med Vemodighed gav tilkende, at hun, som hosværende og interesseret med Kirsten Simonsdatter, som nu ved Døden er afgaaet, er bleven ganske forarmet, ved det hun i denne Ildebrand blev fornummet det, de begge var ejende, den af Nyt opbyggede Stuelænge, som ved Branden 1747 ogsaa brændte, og nu ved overfaldne Ildebrand igen blev ødelagt, 7 Bindinger, vel indrettet og med Skorsten forsynet, og formedelst Ildens Hastighed blev ej alene

Kirsten Simonsdatters Indbo ødelagt, men ogsaa Karen Jensdatters tillige med Væv og 6 Faar, saa de med Besvær udkom og reddede Livet. Desuden brændte alt Garn og Lærred.

Salig Niels Skrædders tvende Døtre, Maren og Karen, med Hjertens Vemodighed gav tilkende, at de, da de laa i deres tryggeste Søvn, blev vækket, da deres af Nyt opbyggede Hus, som i forrige Brand ogsaa blev ødelagt, nu blev bespendt, derefter udkom og næppeigen reddede Livet, fik lidet eller intet reddet, uden en Del af deres Indbo. Samme Hus bestod af 7 Fag, nyt opbygget og vel indrettet og forsynet med Skorsten, og blev i en Hast afbrændt tillige med levende Kreaturer foruden Karens Væv og hvad Garn eller Lærred dem tilhørte. De er derover geraadet i slet og jammerlig Tilstand, saasom de sad i Gæld for det nyopbyggede Hus.

Jens Christensen Vormstrup, gammel og skrøbelig, tilligemed sin Hustru med Hjertens Vemod gav tilkende, at de under den ulykkelige Ildebrand udkom og med Møje reddede Livet, men deres iboende Rallingshus bestaaende af 5 Fag med alt Indbo brændte, undtagen lidt, de med dem selv i største Hast fik reddet, saa de begge er geraadet i fattig Tilstand.

Peder Christensen mødte og med Vemodighed ilkendegav, at han blev angrebet tillige med de andre, og for ham opbrændte hans Hus bestaaende af 8 Fag med Ovn og Skorsten, alt hans Indbo, undtagen tvende Kister, Rug og Malt 7 à 8 Tønder, hvoraf en Del endnu ikke er betalt. I lige Maade i denne hastige Ildebrand omkom hans 9 Faar, saa han og Hustru og Datter, som kom ud med Livet, er geraadet i slet og kummerlig Tilstand.

Salig Clemmen Christensens Enke, Anne Laursdatter, hendes tilhørende Hus bestaaende af 2 Lejevaaninger paa 7 Fag blev i samme Ildebrand ødelagt, og deri indebrændte salig Christen Ravnstrups Moder, som har været til Huse hos Voldborg Christensdatter, der med Møje udkom, skrøbelig og nu meget svag, vemodig tilkendegav, at for hende i Hast blev ødelagt hendes Indbo foruden en lille Kiste og et Skrin, som med Møje blev reddet. Dets Aarsag er hun geraadet i fattig og armelig Tilstand.

Erik Jensen Mørch, en gammel og affældig Mand paa 88 Aar og gaar ved tvende Kæppe, vemodeligen tilkendegav, at han af Ilden blev frarevet alt sit Indbo og Sengeklæder, saa han med Møje kom ud og reddede Livet; er i meget slet Tilstand.«

Man maatte nu igen søge Bistand paa allerhøjeste Sted, og faar nu stablet følgende Klageraab paa Benene:

»Stormægtigste Monarch

Allernaadigste Arve Konge og Herre.

Dend bedrøvelige Tilstand vi fattige Løgstøers jndvaanere til Deels nu dend anden Gang er geraadet udj, at om Natten Klocken 11^{1/2} slet imellem 2den og 3die Pintze Dag, da de fleste laae i sin trygge Søvn, opkom een særdelis ulyckelig Ildebrand som udj Hast formedelst Vindens Strængthed tog overhaand, at ald Menneskelig Hielp og Redning lidet eller indtet kunde udrætte, hvor da paa trende Timers Tiid ey allene 35 Kiøbmands Gaarder og Boeliger med iværende Korn, Kram og fede vahre, Een Deel Sølf og penge sammen smeltet i Klumper og ødelagt, mens 3de Mennisker meget jammerligt indebrændte og udj ynkelig Maader befunden, jo og 2de Enker hver med

4re smaa uopføde nøgne Børn fra Deris Timelige Vel-
færd Reddede Livet, som alt af hosfølgende Sandfær-
dige Thingsvidne Allernaadigst Kand erfares, saa vi
formedelst denne vores Kommerlige tilstand Aller-
underdanigst Bønfalder og beder Deris Kongl. Maystt
af Særdelis medfødde Kongl. Naade og Mildhed, Aller-
naadigst vilde lade dend Eene Naade og store God-
hed Række dend Anden Haanden med Bygnings Hielp
for vi fattige Løgstørs Jndvaanere, som nu lidet eller
saa godt som indtet formaacr! Og tillige Allernaad-
digst bevilge os nødlidende Collecte Bog udj Dan-
marck og Norge da vi med Guds og Allernaadigste
Kongelig Naade Hielp forsikret igien at opbygge og
lade Gadelænger med Teigheng og Tagsten forsiufner
det bedste skee kand, Hvorpaa vi Allerunderdanigst
Sucker og udbeder Een Kongelig Allernaadigst Bøn-
hørelse, Sampt til vores Dødsstund med uaffadelig
Suk og Bøn forbliver

Stormægtigste Monarch

Allernaadigste Arve Konge og Herres

Allerunderdanigste Troe Undersaatte

Paa Egne og Vedkommendes Vegne

Niels Nielsen Orgemester

Lars Westergaard

Christen Jensen

Svend Pedersen

Løgstør, d. 16. July 1751.◊

Med denne Memorial, der sendtes til Stiftamt-
mand Witth i Viborg, fulgte som Bilag en Taksa-
tionsforretning over Brandskaden med Oplysning om,
hvad de brandlidte svarede i Konsumtion 1750 og en
Taxation over de bevarede Gaarde og Huse.

Taksationen giver et godt Billede af Byen umiddelbart før Branden og blev som følger:

Christen Ravnstrups Gaard	300	Rd.
Karen Gregersdatters Hus	90	»
Thuri Christensens Hus	100	»
Svend Pedersens nyopførte Købmandsgaard	750	»
Sal. Clemmen Holms Enkes siden sidste Brand opførte 2 Gaarde	800	»
Sal. Christen Jensens nyopførte Gaard....	1000	»
Gregers Poulsen Dyres Ind- og Udhus....	100	»
Lars Vestergaards Købmandsgaard.....	600	»
Birkeskriver Helts Gaard	160	»
Niels Nielsen Orgemesters Købmandsgaard	700	»
Peder Christensen Thorups Købmandsgaard	500	»
Sal. Christen Thises Enkes Gaard.....	200	»
Peder Kobbersmeds Gaard.....	250	»
Maren Iversdatters Gaard.....	350	»
Claus Christensens Gaard og 3 Lejevaanin- ger	360	»
Niels Qvisels Gaard.....	120	»
Christen Snedkers Hus	60	»
Sr. Speitzers Hus	50	»
Poul Feldbereders 2 Lejevaaninger	70	»
Lars Vestergaards 2 nye Lejevaaninger ...	150	»
Søren Snedkers Hus	60	»
Christen Jensens Lejevaaning	60	»
Morten Simonsen Skrædders nyopførte Hus	90	»
Kirsten Simonsdatters nyopførte Hus	90	»
Sal. Niels Skrædders Døtres nyopførte Hus	90	»
Jens Vormstrups Hus	50	»
Peder Justesens Hus	60	»
Sal. Clemmen Holms Enkes Lejevaaning..	40	»

Ialt... 8210 Rd.

Taksation over de bevarede Gaarde og Huse:

Anders Jensen Fuur, Sejlingsmand, hans Gaard og 2 Huse	110 Rd.
Mads Christensen Winther, en gammel Gaard paa 3 Huse.....	60 »
Jens Christensen Feldbereder, 4 Længer i god Stand	250 »
Peder Sørensen, Køb- og Sejlingsmand, 3 nyopførte Huse.....	200 »
Else Sørensdatte, en Vævepiges Hus	30 »
Peder Bødkers 2 Lejevaaninger	30 »
Jens Skomagers iboende Hus	20 »
Arrestant Niels Knudsen Døstrups Hustrus iboende Gaard paa 3 Huse	100 »
Peder Jensen Bødkers iboende Gaard, 3 Huse	60 »
Jacob Jacobsen Svint, Køb- og Sejlingsmand, en ny Gaard i god Stand, 4 Længer ...	450 »
Christen Andersens 2 Huse	60 »
Christen Jensens Lejevaaning	30 »
Maren Iversdatters Lejevaaning	40 »
Niels Thomsen Fuur ved Prammene, Leje- vaaning bestaaende af 3 Huse	100 »
Peder Vormstrups 2 Lejevaaninger i god Stand	80 »
Jens Dømmerbys Hus, gammelt.....	20 »
Hans Lollands Skomagerhus, gammelt....	20 »
Sal. Herredsfoged Taftebergs Enkes 2 Huse	40 »
Christen Holms Farvergaard, 4 Længer i god Stand	300 »
Herredsskriverenken Oline Richardts Gaard, 2 Huse	100 »
Transport...	2100 Rd.

	Transport...	2100 Rd.
Knud Joensen, Værtshusmand og Skibsbygger, 3 Huse	120	»
Herredsskriverenkens Lejevaaning	10	»
Peder Bødkers Lejevaaning	16	»
Emarentz Bruuns Hus	40	»
Mads Bruuns Hus	20	»
Otto Laursens Enkes Hus	20	»
Hendrich Snedkers Hus	20	»
Christen Poulsens Hus	20	»
Johanne, sal. Niels Hattemagers Hus	16	»
Herredsfoged Bisgaards 3 Lejevaaninger...	150	»
Hans Skomagers Lejevaaning	16	»
Herredsfoged Bisgaards Lejehus og nyopførte Smedie	40	»
Jørgen Laursen Møllers 2 Huse	50	»
Christen Bødkers Hus	16	»
Jens Hattemagers Hus	30	»
Niels Jensen Ginnerups Hus	50	»
Jens Thøgersens Hus, gammelt	20	»
Margrethe Holms gamle Hus	10	»
Peder Laursens 3 Lejevaaninger, ny og vel indrettede	60	»
Caspar Christens 2 Huse og vel indrettede Smedie	80	»
Peder Laursen Thorup, Køb-, Handels- og Værtshusmand, hans vel indrettede Gaard paa 4 Længer	350	»
Svend Pedersen, Køb- og Handelsmand, et Hus kaldet Springforbi	40	»
Konsumtionsforpagteren Henrich Lübechers Hus ved Bommen	30	»

 Ialt... 3324 Rd.

Andragendet til Kongen fik en gunstig Modtagelse, og den 23. November s. A. falder følgende kgl. Resolution:

»Vi bevilge allernaadigst, at til hielp til disse udi Løgstør afbrændte Stæder igien at opbygge, maae gotgiøres af Consumptionen tilsammen 2000 rdr. som udi 3de Aar kand udbetales og af Stiftamtmanden imellem de byggende i proportion af de opførende bygninger, repareres.«

Ønsket om Kollektbøger opfyldtes ogsaa, idet der allerede 13. August gaves Tilladelse til, at disse Bøger maatte ombæres i Husene overalt i Riget saavel i Købstæderne som paa Landet.

Foruden foranførte Ansøgning til Kongen fra Byens Beboere indsendtes ogsaa separat Andragende fra Peder Christensen Thorup om at blive fri for at svare Regning af Stempelpapir og kontante Penge, han i Egenskab af Stempelpapirforvalter laa inde med, ialt 110 Rd., 10 Mk. og 12 Sk., men desværre for ham henlagde Rentekammeret hans Ansøgning. Bedre gik det ikke med Konsumtionsforpagter Lübecher, der søgte om Moderation.

Efter at Naadens Sol saaledes havde skinnet over Byen og indgivet Beboerne nyt Mod, kom man nu paa den Tanke, at Tiden var inde til at søge Købstadsprivilegier. Maaske var man inspireret af Stiftamtmand Witth i Viborg, der netop førte en rasende Pennefejde med Stiftamtmand Holck i Aalborg om, hvis Ressort Løgstør henhørte under, men maaske har man ogsaa skelet lidt til Nibe, der 1727 var løftet op i Købstædernes Rækker. I al Fald affatter Byens Indvaanere følgende underdanige Andragende til Kongen:

*Stormægtigste Allernaadigste
Arve Herre og Konge.*

Som fattige bedrøvede og Højest hiemsøgte nedfalde vi j støvet for Deres Kongl. Majestet med u-beskrivelig inderlig Allerunderdanigst Taksigelse for den store Kongelig Naade og Barmhiertighed os er vorden beviist, da vi ved saadan Hielp har faaet nogen tilflugt og Huus igien, som ellers ved den syndefulde Mordbrænders om Natten paasatte Ild /: Hvor ved denne Bye, som Kort forhen ved Vaade Ild var halft opbrendt og da igien opbygt, i en storm og Hast ved midnats tiide blev aldelis lagt i Aske :/ vare afklædde til det inderste og yderste. Vi stræbe enhver ved tilstøed af den Borg og assistance medlidende Christne os under at føre Deris Kongl. Maits naade hielp i beste brug, og lader det lidet vi faar bygt med teigl behenge, saa lenge vi lever, skal vi aldrig aflade at yde den Høyeste vor Taksigelse for saa naadig en Konge, og saa from en Landsens Fader, ey heller forsømme at udøse vore bønner, at ald Guds Naade til Liv og Siæl maa være Deris Kongl. Mayestet rigelig meddelt, og ald Velsignelse, Kraft og Styrke maa angive Deris Kongl. Majestet i alle Deris Aar og Dage. Men Allernaadigste Konge! ligesom børn bede noget med vis tillid af deris fader, saa understaar vi os endnu at bønfalde Deris Kongl. Maiestet med Allerunderdanigst ansøgning, at denne lille Bye maatte i alt forundes Kiøbstæd Frihed, saaledes som en af de andre smaae Kiøbstæder her i landet; thi ellers vil vel ald Hielp være omsonst til denne Ødelagde Byes ydermeere opkomst, og ald vores ved opmuntring af Deres Kongl. Maiestets Hielp paa nye anvendte fliid forgieves, nu alle vore gamle og forhen hafte Breve,

Privilegier og friheder i ilden ere fortærede, saa som vi ey kand være sikre, at onde Mennsker sig jo deraf i tiden kunde betiene, denne bye har altiid i Consumption, Contributioner og paakommende tilfælde svaret á proportion som de andre smaae Kiøbstæder, og derimod, saa længe nogen kand mindes, haft frihed at Kiøbslaae og handle lige som de andre smaae Købstæder, hvor fore vi og Allerunderdanigst forhaabe at blive bønørte, siden samme er saa vel som nogen af de andre med Seillads og deslige dertil beqvem.

Den Allerhøyeste Gud befæste Deris Kongelig Majestets Stoel og Throne og være Deris løn i tiid og Ævighed.

Vi med liv og blod beredde til Deris Kongelig Mejestets Tieneste henlever i Allerdybeste Underdanighed.

*Stormægtigste Allernaadigste
Arve Konge og Herre
Deris Kongelig Majestetis
Allerunderdanigste
Troe Arve Undersaatte
og Ringeste Tienere
paa egne og medborgeres Vegne*

Løgstør den 17 Marty 1752

*David Gregersen Dyre Niels Nielsen Orgemester
Lars Westergaard Svend Pedersen Ch. Jensen
Peder Sørensen Anders Jensen Fuur Christen Holm*

Andragendet indsendtes gennem Stiftamtmand Witth, der forsynede det med følgende Paategning:

»Stormægtigste Allernaadigste Arve Konge og Herre.

Dersom Deris Kongl. Maj^{tt} vilde i Naade see til disse forulykkedes Begiering og forunde dem som andre smaa Kiøbstæder Previlegier og een frie Markedsdag aarlig at holde ungefæhr d. 26. Sept., at de icke skal miste den hafde frihed at handle, haaber ieg at sligt skal kunde Contribuere til Byens opkomst, thi i anledning, at de haver haft handel, har Løchstør Bye Sorteret under Wiborg Stiftamtmand, Men skulde denne fattige Bye reduceres til een Bondebye, og Jndvaanere miste deris Frihed at handle, Maa ieg underdanig berette, at alle Jndvaanerne tilsammen icke Eier Meere uden Byen end som 21 Td. Hartkorn, hvor af een heel Bye icke kand Subsistere — ieg forbliver udi dybeste Devotion.

Deres Kongl. May^{tts}

Allerunderdanigste Arfve Undersaatt
og med lif og blod Trohligtskyldigst
Tiener

I. Witth.

Wiborg d. 20 Marty 1752.«

Den nysnævnte Strid mellem de to Stiftamtmand resulterede bl. a. i en tommetyk Journalsag¹⁾, der belyser begge Parters Syn paa Byens Stilling.

En Skrivelse af 14. Febr. 1752 af Stiftamtmand Holck har en tydelig Tendens, og dens Sandfærdighed kan drages i Tvivl.

Blandt de forøgede Udgifter, der vil falde paa Byens Indvaanere, naar den bliver Købstad, er Holck saa dristig at nævne autoriserede Købmandsbøger, trods det han allerede ved kgl. Res. af 24. Juli 1738 var gjort opmærksom paa, at Byens Handlende førte saadanne. Ligeledes nævner Holck, at kgl. Majestæts

¹⁾ Danske Kancelli.

Kasse vil blive betyngt med at holde Toldbetjente, men da man blandt de brandlidte netop finder en Toldbetjent, kan der jo ikke her blive Tale om en Forøgelse af Majestætens Udgifter. Med en Bemærkning om, at det vilde være uanstændigt for Købstadsfolk at søge Landsbykirke, har det vel nærmest været Baronens Mening at sige en Morsomhed.

Skrivelsen indeholdt dog ikke alene Stiftamtmandens Tanker, men dækker ogsaa over Aalborg Købmændenes Mening om Tingene, idet Magistraten paa Foranledning af Stiftamtmanden den 8. Februar havde udbedt sig Købmandslavets Erklæring i Sagen. Denne kom omgaaende, og Meningen var ikke til at tage Fejl af, idet man naturligvis hævdede, at det vilde være til stor Skade for den, om Løgstør fik de ønskede Privilegier. (Se herom i Jydske Sml., 2, IV, 435.) At Stiftamtmand Witth i Viborg har været af en anden Mening, fremgaar af et 14 Dage senere skrevet Brev til Kongen, Fr. d. 5.

Desværre var Oversekretæren alt for enig med Baron Holck i dennes Betragtninger; i Raadet den 22. Juni refereres til Kongen, og endelig 21. Juli resolveres, at Løgstør ikke har været betragtet som Købstad, men svarer Konsumtion, fordi den havde mere end Bondenæring. Med Byen forbliver alt, som det var, og Stiftamtmand Witth maa herefter holde sig fra Jurisdiktionen.

Hermed havde Sagen fundet sin endelige Afgørelse, og det varede som bekendt 150 Aar, inden Byen endelig opnaede det attraaværdige Privilegium.

Kilder: Rentekammeret: Aalborg og Viborg Stifters Renteskriverkontors Journal 1745—54, kgl. Res. af ²⁶/₃ 1748 og ²³/₁₁ 1751 samt Journalsagerne Nr. 5181, 5227 og 5304.

Danske Kancelli: Indlæg til Jydske Tegnelser Nr. 89/1751, 56/1752 og 338/1738.

V. FRIBERT
HAVNØS HISTORIKER
AF AUGUST F. SCHMIDT

I *Samlinger til jydsk Historie og Topografi*, 2. Række, Bind I—II (1886—90), findes der nogle meget omfangsrige Afhandlinger, hvis Indhold især vedrører Herregaarden *Havnøs Historie*. Bidragene er forfattede af exam. jur. *V. Fribert*. Da imidlertid denne fortrinlige Lokal- og Personalhistoriker ikke i Almindelighed er kendt, tør det formenes, at en lille Skildring af hans Liv og historiske Skribentvirksomhed vil være af Interesse for denne Aarbogs Læsere.

V. Friberts fulde Navn var *Peter Oluf August Vilhelm Bang Fribert*. Han blev født i Kerteminde den 12. August 1854. Hans Forældre var Apoteker *Frants Wilh. Trojel Fribert* ($^{27/3}$ 1810— $^{6/8}$ 1862) og Hustru *Elise J. J. Fribert*, f. *Harder* ($^{25/8}$ 1818— $^{19/4}$ 1871). Faderen var en begavet og dygtig Mand, der i Kerteminde kom til at udfolde en betydelig kommunal Virksomhed. Hans tidlige Død var en stor Ulykke for Familien, Tabet var uerstatteligt og forvandt da heller aldrig af den talrige Søskendeflok, hvori Vilhelm Fribert var den næstyingste af ni. To af Børnene døde som smaa. Man ser de syv Børns Portrætter Side 167 i V. Friberts Bog: »Optegnelser i Anledning af Hundredaarsdagen for F. W. Trojel Friberts Fødsel« (1930). Det er et rart Drengensigt,

den lille Vilhelm har. Det kan godt give et lille Indtryk af den senere Herregaards- og Personalhistoriker, af hvem der ellers ingen Billeder findes offentliggjort.

Da Fru Elise Fribert i 1865 flyttede til København, sattes Vilh. Fribert i Chr. Bredsdorffs Realskole paa Nørrebro. Efter at have taget Præliminæreksamen kom han i Lære hos Smedemester P. V. Høst paa Nørrebro. Da han senere havde aflagt Svendep prøve i sit Fag, tog han til Skotland, hvor han var et Aar i en stor dengang bekendt Fabrik nær ved Edinburgh. Dette Aar var det eneste, V. Fribert var borte fra Hjemmet, saalænge dette bestod. Efter Hjemkomsten fra Skotland tog han Plads som Svend paa Gamsts Maskinfabrik ved Nørrevold i København. I Længden taalte hans Helbred ikke dette staaende Arbejde, hvorfor han tog dansk juridisk Eksamen. Denne Eksamen gjorde han dog ingen sinde Brug af. Han var alle Dage ugift og kunde leve af den Arv, han fik udbetalt efter Forældrene. Hans Moder døde som ovenfor anført den 19. April 1874, men Hjemmet bestod, indtil det blev opløst ved den ældste Søster, Marie Friberts Død i 1891. Derefter lejede V. Fribert sig Værelse hos private. Han stod altid i et venligt Forhold til sine Værtsfolk.

Vilhelm Fribert var hele sit Liv en meget læsende Mand, og da han havde udtalte Interesser for Genealogi — ogsaa i naturvidenskabelig Belysning — er det let at forstaa, at det fortrinsvis blev hans egen Slægt og Sidegrene af denne, der stærkt optog den ikke arbejdstyngede Mands Tid.

Naar det dog blev Herregaarden *Havnøs* Historie, han begyndte at arbejde med i særligt Omfang, var Grunden hertil den, at han i sin Ungdom tilbragte adskillige Sommerferier paa den gamle Hergaard i

den ejendommelig skønne Egn paa Nordbredden af Mariager Fjord. Hans Søster *Nanny Lorentze Friberg* (f. $\frac{16}{8}$ 1844) var nemlig Frue her, idet hun den 7. April 1870 blev gift med *Jens Kjeldsen*, der ejede Havnø i Tiden 1863—1903. Jens Kjeldsen, der var Nanny Fribergs Næstsøskendebarn, fødtes 14. Maj 1825. Han var som ung nogle Aar paa Herredskontoret i Bælum hos Justitsraad Hvass, lærte derefter Landvæsen og var Forvalter hjemme hos sin Fader *Chr. Juul Kjeldsen* (til Havnø 1842—1863). Ifølge V. Friberg¹⁾ fik Jens Kjeldsen Skøde paa Havnø 12. December 1863, og siden dette Aar ledede han den store Gaards Drift (ifl. Trap 4, V, 689: ca. 987 Hektar). Han døde 1903 og hans Hustru i 1905, hvorefter Havnø gik over til Svigersønnen, Kunstmaler *Sven Schou* (f. 10. Juni 1877), der i 1901 blev gift med Jens Kjeldsens og Nanny Fribergs ældste Datter *Margrethe Kristine Kjeldsen* (1873—1922). Schou ejede Havnø i Tiden 1905—1927.

Det var altsaa den nære Slægtstilknytning til den sydøsthimmerlandske Herregaard, der fik den unge Vilhelm Friberg til med Iver at kaste sig over Studiet af Havnøs Historie i alle dens Faser, og det tør siges, at det var en heldig Mand, der af Skæbnen fik tildelt den Opgave at skrive om Visborg Sogns Herregaarde, idet ogsaa *Visborggaard* atter og atter bliver inddraget i Fribergs Studier, der er blevet ført med megen Energi, da de for Havnøs Vedkommende var færdige og offentliggjorte til 1890, altsaa inden den som Smedesvend oprindeligt uddannede V. Friberg var fyldt 36 Aar. I Forhold til, hvad den af Granskning af Slægtsregistre, gamle Herregaarde m. m. hele

¹⁾ Saml. t. j. Hist. og Top., 2. R., II, 284.

sit lange Liv ganske optagne Mand iøvrigt fik offentliggjort, maa Ungdomsarbejderne om Havnø og dens Ejere samt dertil hørende Slægtsregistre kaldes en Kraftpræstation, hvad de da ogsaa i Almindelighed maa siges at være. V. Fribergs Afhandlinger i Samlinger til jydsk Historie og Topografi er disse:

1. *Historiske Efterretninger om Havnø og dens Ejere.*
2. Række, I. Bind (1886—88), Side 252—360, 435—558. II. Bind (1889—90), S. 46—124.
2. *Stamtavle over den jydske Landmandsfamilie Kjeldsen fra Gundestrup.* II. Bind, S. 272—320.
3. *Stamtavle over Familien Ring fra Gundestrup.* II. Bind, S. 321—337.
4. *Tilføjelser og Rettelser til »Havnøs Historie«.* II. Bind, S. 338—340.

Disse fire Bidrag fylder tilsammen 376 af det gamle »Jyske Samlinger«s store Sider. De er ualmindelig drøje at komme igennem og indeholder et Væld af Navne og Aarstal, saa der er i Virkeligheden kun ganske faa Herregaardes Historie, der er grundigere beskrevet end lige netop Havnøs.

Det mærkes under Læsningen af Fribergs Afhandlinger, at han er fortrolig med Naturen, der omgiver Havnø, han kender til Folkene der og har ved Selvsyn sat sig ind i Sagerne. Sine topografiske Kundskaber gør han saaledes god Brug af under Omtalen af *Stednavne* paa Havnøs Grund (se 2. Rk., II., S. 105—115), et Afsnit, der — naar man ser hen til hin Tids Viden om Stednavne — maa kaldes særdeles værdifuldt, bl. a. ved Tolkningernes Nøgtternhed. Fribergt bygger sine historiske Undersøgelser paa et udstrakt Kendskab til Arkivstof. I 1880'erne har han haft Adgang til saadant i Rigsarkivet (Geheime-

arkivet) og paa selve Havnø, ligesom han sikkert ogsaa har kendt Arkivalier beroende paa Visborggaard. Hertil kommer saa hans omfattende Belæsthed i dansk Adelshistorie, ikke mindst i personalhistorisk Belysning. I sine fortrinlige Noter har Fri- bert hele Tiden meddelt Hjemmel for sin Viden.

I ældre Tid, da de samme Slægter besad baade Havnø og Visborggaard, falder mange Oplysninger om de to Herresæder sammen, og derfor er der — som alt omtalt — meget at hente til Oplysning og- saa om sidstnævnte Gaard hos Fri- bert. Hans Frem- gangsmåde er i kronologisk Orden at meddele ud- førlige Oplysninger om Havnøs Ejere gennem Tiden fra Slægten *Munk* og nedefter til *Jens Kjeldsen*. Et umaadeligt detailrigt, personalhistorisk Stof hentet fra mange Hold er det lykkedes Vilh. Fri- bert at sammen- stille i velskrevne Kapitler. Om Slægten *Lykke*, der ejede Havnø i Tiden 1503—1620, er der ikke min- dre end 54 Sider, medens *Seefelderne* omtales paa 26 Sider. Havnø ejedes af *Enevold Seefeld* og *Peder See- feld* i Aarene 1620—1672. Dernæst kom *Peder Ben- zon* til Havnø (1672—1701) og *Niels Benzon* (1701— 1709), hvorefter *Iver Nicolai Sehested* besad Gaarden til 1719; saa kom den til *Severin Benzon* til Visborg- gaard, der forenede de to Gaarde, indtil Havnø i 1765 overtoges af *Andr. von Arenstorffs* Enke *Johanne Au- gusta Dietrich*.

Severin Benzon fortælles der meget om hos Fri- bert, men det er dog nok i Afsnittet om Fru von Arenstorff (50 S.), man træffer de flest interessante Enkeltheder om baade Personalialia og Godsforhold. Vi hører om Andreas v. Arenstorff, der 1. Gang var gift med *Sofia Maria v. Schiebell*, om hvem der — uden virkelig Hjemmel — fortæltes i Eggen, at hun

i sine sidste fem Leveaar holdtes indespærret i et af Taarnværelserne paa Visborggaard (2. Rk. I, 515—519). Om dette Emne har Lærer *Fr. Møller*, Solbjerg, navnlig paa Grundlag af mundtlig Overlevering paa Visborggaard og i dens Omegn givet et værdifuldt Supplement¹⁾ til Friberts noget kortfattede Oplysninger om netop dette Spørgsmaal, der naturligvis har givet Anledning til Sagdannelser. Meget mere faar man at vide om Oberst A. v. Arenstorff og hans Hustru i Dømmer *H. H. Hvass'* udførlige Afhandling: »Om Oberst Andreas von Arenstorff til Visborggaard og Havnø«²⁾, hvor der hyppigt er henvist til Friberts Afhandlinger.

Fribert meddeler i sit Afsnit om Fru v. Arenstorff endvidere om Skelforretninger, Synsforretninger, Landgilde, Løsøreregistreringer, Hartkornstaksationer o. m. a. Oplysninger af lignende Art træffer man ogsaa paa i Kapitlerne om de senere Ejere *Hillerup*, Greve *Reventlow*, *R. M. Lorentzen* og Grosserer *Jens Lund*. I 1816 købte *Chr. Juul Kjeldsen* og *Chr. Dinesen* til Volstrup Havnø. Dinesen døde 1828, hans Enke *Sofie Hedevig*, f. Kjeldsen, døde 1840, og 1842 solgte deres Søn *Jens Dinesen* sin Halvpart af Havnø til *Chr. Juul Kjeldsen*, der nu blev Eneejer til den prægtige Herregaard. Af denne jydsk Herremand giver Fribert en ogsaa i psykologisk Henseende værdifuld Skildring, da han bygger paa en stor mundtlig Overlevering, idet »gamle Kjeldsen« levede helt til 1867, saa Folk i Egnen huskede saare vel o. 1880 denne patriarkalske Godsbesidder, der i al sin Færd viste stor Jævnhed og Godmodighed. Han var en dygtig

¹⁾ Fra Himmerland og Kjær Herred 1917, 548—564 (»Mamsellen paa Visborggaard«).

²⁾ Smsts. 1931, 298—358.

Studeopdrætter og Studehandler og blev efterhaanden en meget velhavende Mand, der ved sin Død 20. September 1867 fik det smukkeste Eftermæle.

Om Landbruget paa Havnø i Chr. Kjeldsens Tid er der gode Enkeltheder hos Fribert; fremhæves kan her Oplysningerne om *Høsletten paa Havnø Enge* (2. Rk. II, S. 63—68) samt *Skovhugsten* i de vildsomme, »urskovagtige« *Lovenkær Skove* (smsts., 69—75). I et Slutningskapitel (smsts., 97—124) giver Fribert en *topografisk Skildring* af Egnen ved og omkring Havnø. Dette Afsnit er en kærkommen og passende Afrunding af og til Dels Opsummering af al den Viden, man har erholdt ved at læse Fremstillingen af Havnøs Historie fra dens ældste Tid (i Middelalderen) og til Friberts Svoger, *Jens Kjeldsen*, i 1860erne overtog den gamle Herregaard.

Til de Rettelser, Fribert selv meddeler i 2. Rk. II, 338—340, kan føjes endnu et Par Stykker.

I 2. Rk. I, 273, nævner Fribert Jens Dinesen af »Groælet« og føjer til: »i Jylland, men ellers ubekjendt Beliggenhed«. *Groælet* er = *Groæløf* = *Gravelv* (Sogneby i Hornum Herred), hvor Ove Ovesen (Kaas) levede i 1416.

Smsts. S. 542 nævner han, at i *Solbjerg Kirke* (Hellum Herred) var der næppe nogen gl. adelig Begravelse, da Laurids Kjærulfs Familiebegravelse indrettedes der 1730. Herimod protesterer Lokalhistorikeren, Lærer *Fr. Møller*, *Solbjerg*, der i *Saml. t. j. Hist. og Top.*, 2. Rk., IV, 364, oplyser, at Grævhvelvingen i nævnte Kirke vist allerede blev bygget Aar 1589, da Margrethe Vifferts første Mand, Ewald Sehested, døde ($\frac{8}{6}$ 1589).

Under Udarbejdelsen af Skildringen af Chr. Juul Kjeldsens Levnedsløb har Vilh. Fribert faaet Lyst til

at vide Besked om hele Kjeldsenslægten. Resultatet af sine genealogiske Studier vedrørende denne vidt-udbredte Slægt har han meddelt i sin Afhandling i Saml. t. j. Hist., 2. Rk. II, 272—320. Kjeldsenfamilien stammer fra en større Bondegaard i *Gundestrup, Glenstrup* Sogn i Ommersyssel mellem Hobro og Randers. Han giver Oplysninger om Familiens Medlemmer gennem Tiderne fra Selvejerbonden *Jens Kjeldsen*, der blev begravet i Glenstrup ^{17/4} 1751, og til Nedskrivningsaaret.

En hel Række Storbønder og Herremænd, navnlig fra Himmerland og Egnen mellem Hobro og Aarhus, bliver kort biograferede i V. Fribergs dygtige Stamtavler, hvor man desuden træffer Folk fra et større Antal kendte Familier, f. Eks. *la Cour-Slægten*¹⁾, *Poulsen-Slægten*, som man kan læse morsomme Træk om i Museumsdirektør *Fr. Poulsens* Bøger og Fortællinger²⁾, — Slægten *Hviid, Faurschou, Hjorth, Dalsgaard, de Fine Licht, Wandborg, Weinschenck* m. fl.

Om en anden og faatalligere Hovedgren af Slægten fra Gundestrup meddeler Friberg dernæst Oplysninger i en Stamtavle over *Familien Ring fra Gundestrup* (2. Rk. II, 321—337), hvis ældste Stamfader var *Laur's Ring*, født henved 1720 i Gundestrup (Søn af Jens Kjeldsen, † 1751, og vistnok hans 2. Hustru Malene). Her træffer vi foruden paa Medlemmer af Familien Ring paa Folk fra Slægterne *Qvistgaard, Stochholm, Hoppe, Brix, Luplau, Dalberg, Øckenholt, Bang, Duus* o. fl.

Ogsaa i Stamtavlen over Ringslægten møder man Fribergs Dygtighed som Personalhistoriker. Med Be-

¹⁾ Jfr. L. F. la Cour: Slægten la Cour (1917).

²⁾ Se f. Eks.: Muntre Historier (1930), 25 ff. Dengang Verden var ny (1933), 34 ff.

herskelse af et omfangsrigt genealogisk Stof formaaede han at bringe Orden i Navnenes Myriader og faa udarbejdet overskuelige og rigtige Stamtavler over Slægtsforgreningerne, saa man altid med Lethed kan finde rundt i hans Afhandlinger og der glæde sig over den vældige Flid og gennemførte Akkuratesse, der er den absolutte Forudsætning for Udarbejdelsen af Undersøgelser som Havnøs Historie samt Kjeldsen- og Ringslægternes vidtløftige Stamtavler.

Man gaar vist ingen for nær ved at udtale, at i de fire Bind, der udgør 2. Række af Samlinger til jydsk Historie og Topografi, er Vilh. Friberts Afhandlinger de vægtigste, Redaktionen har ladet optage. Man kan derfor meget beklage, at Fribert ikke med Energi fortsatte sin saa heldig begyndte Forskervirksomhed. Som Aarene gik, trak han sig mere og mere tilbage fra Omverdenen. Han førte et overordentligt spartansk Liv, blandt andet var Kosten ham aldeles ligegyldig. Hans eneste Luksus bestod i at gaa i Teater, hvor han kun ønskede at se muntre Stykker, især gouterede han Holberg, Molière o. s. v.

Fribert kunde som ugift leve af sin lille fra Forældrene arvede Formue, som han endog — ved heldig Spekulation — forøgede. Han brugte sin megen Tid til Læsning, mest i historisk og naturvidenskabelig Retning. Ikke mindst var han dog optaget af Udredningen af sin Slægts Historie, en Interesse, han kan have arvet efter sin Fader; han anvendte uhyre megen Tid paa Studier i Fribertslægtens Fortid. Et offentliggjort Resultat af disse hans Bestræbelser er den Bog, han havde færdig til sin Faders 100-Aarsdag den 27. Marts 1910. Det blev dog først i 1930, at Friberts Slægtsbog udkom, udgivet af hans Søster *Hertha Fribert* med Bistand af Prokurist *Frants Vil-*

helm Trojel. Dens Titel er: »*Optegnelser i Anledning af Hundreedaarsdagen for F. W. Trojel Friberts Fødsel 1810—1910.*« Bogen er smukt udstyret og er paa 183 store Sider.

I Modsætning til Ungdomsarbejderne, hvor Stam-tavler dominerer i de slægtshistoriske Bidrag (Bibliografien Nr. 2 og 3), anvender Fribert i Mindebogen om Faderen en almindelig historisk Fortællemaade, idet han ved en grundig Bearbejdelse af Stoffet har formaaet at faa det sat i Stil, saa man læser Bogen nærmest som en Memoirebog, uden at tænke paa, at den ogsaa er et genealogisk Værk om en anset Slægt og dens Indsats i vort Kulturliv.

V. Friberts Forfædre var i Tiden 1801—1814 knyttet til *Anneberggaard* i Højby Sogn (Ods Herred), og der er af denne Grund en Mængde udmærkede Oplysninger at hente i Slægtsbogen om denne smukt beliggende Gaard og om dens bevægede Historie under Krigen med England. Det var Annebergs Ejer, Kaptajn *Lorentz Fribert*, der bekostede Mindesmærket paa *Oddens Kirkegaard* med *Grundtvigs*¹⁾ dyrebare Vers paa til Minde om de faldne i Slaget i Havet udfør Odden den 22. Marts 1808. Om dette Mindesmærkes Historie er der gode Oplysninger i Friberts Arbejde, der i det hele følger sig smukt ind i Rækken af de mange værdifulde Memoirer og Brev-Bøger, vi nu besidder om førende danske Slægter fra det 18.—19. Aarhundrede.

Næst efter Friberts udførlige Slægtsoplysninger kommer saa hans Biografi af Faderen *Frantz Wilhelm*

¹⁾ Grundtvigerne og Fribertterne var beslægtede. Jfr. *Gustav Albeck* »N. F. S. Grundtvigs Digtninge om Peter Willemoes« (i Fem danske Studier til Vilhelm Andersen, udg. i Litteraturvidenskabelig Selskabs Skrifter Nr. I, 1934).

Trojel Fribert, der blev Apoteker i *Kerteminde* i 1838. Ved Flid og Dygtighed fik han Apoteket arbejdet op og erhvervede sig efterhaanden en anset Stilling i den lille Kystby, hvor den energiske Mand var meget afholdt for sit hjælpsomme og venlige Væsen. Han blev her gift den 25. August 1840 med *Elise Harder*, Datter af Distriktslæge *Knud Gotthold Harder* og Hustru *Marie Christine Kjeldsen*, der var fra Gaarden *Krage-lund* i *Vindblæs Sogn* ved Hadsund. Her har vi den første Forbindelse mellem Fribertslægten og Kjeldsen-slægten, hvis spegede Traade V. Fribert kom til at udrede¹).

Apoteker Fribert var en fordomsfri Mand, der — sikkert under Paavirkning af sine naturvidenskabelige Studier — fjernede sig en Del fra Kirken, et Forhold, Præsten i Kerteminde, *J. V. Bloch*, skarpt paatalte ved Friberts Begravelse ^{11/8} 1862 i sin Ligtale. Man forstaar godt, at Vilh. Fribert Livet igennem erindrede Talen, og at han i sin Mindebog omtaler Ligtalen, er kun ganske rimeligt. Det fremgaar tit og ofte af Slægtsskildringen, at Fribert havde samme Indstilling som sin tidlig bortkaldte Fader, om hvem han i sin Bog (Side 169) bruger Ord saa gribende og skønne, at de umiddelbart forplanter sig til en ligestemt Læsers Sind, der her føler noget af Sønnens Hjertevarme i sit eget Bryst.

V. Friberts Familiebog bærer mangfoldige Vidnesbyrd om dens Forfatters alsidige Viden — ikke sjældent bærer Fremstillingen Præg af en udpræget

¹) Jfr. Saml. t. j. Hist. og Top., 2. Rk. II, 284. Slægtsbogen, 152. Jul. Bidstrup: Stamtavle over Familien Koefoed (1887), 19. Oplysningerne om Vilh. Friberts Levnedsløb er hentede fra *Herta Friberts* Forord til Slægtsbogen og fra et Brev af ^{8/6} 1938 fra Dommer *O. S. Fribert*, Sorø.

moderne orienteret naturvidenskabelig Livsopfattelse — af hans humane Anskuelse og levende Forsker-glæde. Man føler sig let i Kontakt med den stilfærdige Lærdes aandelige Væremaade, og man er — med Friberdslægten — taknemmelig over, at Apotekersønnen fra Kerteminde brugte sit livslange Otium til at udarbejde Havnøs Historie og sin Slægts Historie.

I de senere Aar, da Vilhelm Friberts Svaghed tog stærkt til, var det ikke Teatret, men Biograferne, der trak ham; de laa nærmere at komme til.

Den 29. Januar 1928 indlagdes han paa Bispebjerg Hospital paa Grund af en Aareforkalkning. Han døde den 21. Februar s. A. Efter eget Ønske blev han brændt og Urnen nedsat i Fællesgraven ved Bispebjerg Krematorium.

Foruden ved gennem sin historiske Skribentvirksomhed at have glædet sin Slægt, viste han ogsaa paa anden Maade sin Familiefølelse, idet han ved sin Død efterlod Familien alt, hvad han ejede. At denne saa to Aar efter hans Død udsendte hans til 1910 udarbejdede Slægtsbog i Anledning af Apoteker F. W. T. Friberts Hundreårsdag er at betragte som en officiel Tak, et Æresminde over Vilh. Fribert, der ved sin Forskergerning har kastet Glans over sin udbrede Familie.

HVAD BETYDER SEBBER?

AF ALFR. THOMSEN

I Tidens Løb har der været gjort adskillige Forsøg paa at forklare Betydningen af Stednavnet *Sebber*, der gennem Sebberkloster har naaet en vis Navnkundighed. *Erich Pontoppidan* er formentlig den, der først har forsøgt at tolke dette mærkeligt formede Navn, men herom mere i det følgende.

Da Spørgsmaalet trods alle de ihærdige Anstrelser endnu ikke kan siges at være definitivt løst, skal der her gøres et nyt Forsøg paa at finde den rette Forklaring.

Navnet forekommer første Gang i Fru Gro's bekendte Testamente fra 1268, i hvilket der nævnes et meget betydeligt Antal danske Klostre. Fru Gro skænker bl. a. *clastro Sybørhu* 2 Mark Penge. Tidligere Forskere har naturligvis opholdt sig meget ved denne ældste Stavemaade og spekuleret grundigt over den mærkelige Endelse *-hu*, af hvilken der intet Spor findes i de yngre Former af Navnet. Fra Tiden mellem 1268 og 1403, d. v. s. i henved 150 Aar, har vi ingen Navneform til vor Raadighed, og Stavemaaden fra 1403 er den ganske enkle *Siber*, der allerede i 1412 findes med Varianten *e* for *i* i *Sebercloster*, som jo i Realiteten er identisk med vor Tids Form. Efterhaanden som vi kommer længere ned i Tiden, bliver Materialet selvfølgelig righoldigere, men desværre ikke

mere oplysende. Fra det 16. Aarhundrede kan f. Eks. citeres følgende Former: *Sibber* (1513, 1547, 1581), *Sebber* (1547), *Seber* (1529) samt i en Gruppe for sig: *Seberg* (1525), *Sybergh* (1528) og *Segeberg* (1537). Denne særlige Gruppe og specielt den sidste Form, der er identisk med det holstenske Segeberg, kan maaske forklares ud fra den kraftige Paavirkning fra Tysk, der satte ind med Kongerne Frederik I og Christian III. Fra det 17. Aarhundrede og fremefter har vi faktisk kun at gøre med den nutidige Form *Seber* med mindre, betydningsløse Variationer.

Erich Pontoppidan, den første Fortolker, bryder sig fejl om det mystiske *-hu* og siger simpelthen, at *Sebber* er det samme som Søborg.

S. C. Sortfeldt skriver i »Himmerlandske Stednavne« (Fra Himmerland og Kjær Herred VII, p. 581): »Maaske af Personnavnet Sibbi eller Kvindenavnet Seburgh. Endelsen *u* i den gamle Form (∴ *Sybørhu*) kan være den ikke afslidte Rest af Endelsen Høj. Navnet har saa oprindelig heddet Sibbihøj eller Seburghøj. Navnet kan ogsaa betyde Sæby, norsk Sæbyr, af sær ∴ Sø, efter Beliggenheden ved Søen.«

Poul Møller indtager en forsigtig Holdning i sin Afhandling: »Seberkloster« (Fra Himmerland og Kjær Herred IX, p. 382), idet han siger: »Nogle Forskere opstiller den Mulighed, at det bestaar af Personnavnet Siborg og den næsten helt afslidte Endelse *-høj (-u)* (jfr. Sortfeldt ovenfor), mens andre udleder det af Sæbjørn. Hvis ikke Formen af 1268 havde eksisteret, vilde det have ligget nær at forklare *Seber* som udviklet af Sæbjerg, d. v. s. Søbbjerg«.

Vi kan ganske give *Poul Møller* Ret i denne Konklusion. Nødden, der skal knækkes, er alene Formen *Sybørhu*. Lad os se, om der ikke ved en Un-

dersøgelse af Skriversens Ortografi af de andre Stednavne, der findes i Fru Gro's Testamente, kan vindes et Resultat.

Mon ikke vi straks kan give Fortolkningen af *-hu* som *-høj* (*-høv*) sin Bekomst, naar vi i Testamentet finder selve Endelsen *-høv*, nemlig i *Gravehøu*. Selvfølgelig kan Skriveren have vaklet ved Stavningen af samme Endelse, men da *-hu* er forsvundet i alle senere Former, er der ikke megen Grund til at tro, at *-hu* skulde svare til *-høj* eller en anden selvstændig Endelse. I denne Antagelse bestyrkes vi af den Kendsgerning, at Skriveren strør om sig med overflødige *h*'er. Saaledes sætter han konsekvent *h* foran de Navne, der begynder med en Vokal, ligesom han flere Steder placerer et *h* før eller efter en Konsonant, f. Eks. *Wrælehf* (Vrejlev), *Hescønhbec* (Eskinbek = Essenbæk) og *Ghuthum* (Gudum). I den besynderlige Endelse *-skøh* i *Anduordskøh* er *h*'et ufatteligt, hvis man ikke formoder, at et *g* er udeladt, saaledes at vi skulde læse *-skøgh*. Ogsaa i *Syborhu* kan det nødvendige *g* være udeladt og det overflødige *h* ladet tilbage. Men selv om vi nu kan give en Forklaring paa *h*, har vi stadig det sidste Bogstav, *u*, tilbage. Dette kan meget vel skyldes en Fejlskrivning eller en forkert Bogstavering. Det ses f. Eks., at Skriveren hyppigt benytter *ø* for *æ* eller *e*, se det ovenfor citerede *Hescønhbec* og tillige følgende Navne: *Glønstorp* (Glenstrup), *Gunørstorp* (Gunde(r)strup) og *Nøstwet* (Næstved). Iøvrigt forekommer *ø* ogsaa i Stedet for andre Vokaler, f. Eks. i det ovenfor citerede *Anduordskøh*, *Hasmønd* (Asmild) og *Høstrøld* (Østerild). Læses altsaa (*g*)*h* sammen med *Sybor-*, faar vi et *u* tilbage, der enten er lige saa overflødigt som *-h* eller kan staa i Stedet for et tonløst *e*, hvilket sidste kan

passe godt med, at vi læser *-børh* som *ber(g)h*, idet *ø* erstattes med *e* (jfr. ovenfor). At første Stavelse skal være *Sø*, kan næppe betvivles, og Resultatet bliver derefter, at *Sybørhu* skal tolkes som *Søbjerg*, en Forklaring, der bliver ganske naturlig og overbevisende, naar det erindres, at St. Nikolaj Bjerg ligger umiddelbart ved Sebberkloster.

Om de øvrige tidligere Fortolkninger vil der være Anledning til at sige nogle faa Ord.

Søborg har næppe meget for sig, naar vi skal tage Hensyn til de senere Tidens ufravigelige Endelse *-ber*. Et Søborg vilde forudsætte et oprindeligt Sæburg(h) eller Sæborg(h). Det sjællandske Søborg staves for øvrigt i samme Testamente Syuborg og i andre samtidige Dokumenter f. Eks. Sioburugh og Sioburgh, hvilke Skrivemaader jo ikke har ret meget fælles med Sybørhu. Hermed maa ogsaa Tanken, at Kvindenavnet Seburg skulde kunne komme i Betragtning, falde. Desuden er Navnet Seburg yderst sjældent, og Benyttelsen af et Kvindenavn i et Tilfælde som det foreliggende vilde sikkert være ret ualmindelig.

Sibbiøj eller Sæbjørnshøj har heller ikke stor Sandsynlighed for sig. Det trofast bevarede *r* i Seber taler mod den første Fortolkning, og den sidste kan der sikkert ses bort fra, da *n* i Sæbjørn i saa Fald ganske utvivlsomt vilde være bevaret i de ældste Stavemaader. Sæby maa henvises til Fantasiens Verden. I 1268 var gl. nord. *-byr* forlængst blevet til *-by* i dansk, og det er derfor ganske utænkeligt, at det netop skulde være bevaret i Seber.

OM NAVNENE »KASTET« OG »VISSE«

AF A. M. S. MYRHØJ

I »Fra Himmerland og Kjær Herred« VIII (1935) har Hr. Lektor Houken givet nogle Tolkninger af himmerlandske Stednavne.

Til et Par af disse Tolkninger vil jeg gerne efter venskabelig Aftale med Forfatteren gøre nogle Bemærkninger; den første gælder Navnet Kasted, S. 107.

Gadens Navn er Kastetvej, og i min Barndom (jeg er født i Aalborg 1889) var man ikke i Tvivl om, hvorfor den hed saadan; den førte nemlig ud til Gaarden Kastet, der laa paa det sydøstlige Hjørne af Kastetvej og Ryesgade.

Paa Generalstabens Kort 1 : 40.000, opmaalt 1880—84, staar ganske vist Gl. Kasted og Ny Kasted (Gl. Kastet er ovennævnte Gaard, Ny Kastet laa Vest for Ryesgade), men disse Navne skyldes, at man ikke længere har forstaaet Navnet Kastet og derfor ændret det til det, man mente var det rette.

I Byplanen i Trap 3. Udg. 1901 staar Kastetvej, men Planen gaar ikke saa langt mod Vest, at Gaarden er kommen med. Det er derimod Tilfældet paa Kortet i »Aalborgbogen«, udg. af Komiteen for det alm. danske Pressestævne i Aalborg i August 1913; men dær kaldes Gaarden Gl. Kastel (altsaa et andet Forsøg paa at give en Forklaring paa det ikke for-

staaede Ord Kastet), medens derimod Vejen (thi det var dengang en Vej og ikke en Gade) rigtigt kaldes Kastetvej.

Gaarden kaldtes fra gammel Tid stadig Kastet, skønt dens officielle Navn var Bruunsminde, saaledes som det ogsaa er angivet paa den Grundplan af Aalborg ca. 1869, som findes i P. C. Knudsen: Aalborg Bys Historie II (1932), Side 36; men gamle Navne er det jo ikke saa let at faa udryddede af Folkesmunde.

Gaarden mindes jeg tydeligt, og jeg havde den særlige Grund til opmærksomt at betragte den, at mine Bedsteforældre havde boet paa den i 1864, og fra min Familie ved jeg baade, at Gaarden hed Bruunsminde, og at den kaldtes Kastet.

Endnu et Stykke ind i dette Aarhundrede var Kastet en Gaard med Landbrug; den findes som sagt endnu paa Kortet 1913, men om den endnu da havde Landbrug, tør jeg ikke sige. Saa vidt jeg husker, laa Bygningerne der endnu i 1915; den første Gang jeg saa, at de var borte, var i Slutningen af 1916 eller Begyndelsen af 1917; da var der kommen en stor hvid Villa i Stedet. Nu er, saa vidt jeg husker fra mit sidste Besøg i Aalborg i 1940, Villaen ogsaa borte, og en stor Karré med flere Etager er kommen i Stedet.

Og nu kommer vi til Beviset for, at Kastet er det oprindelige, men dog temmelig sene Navn.

Naar vi paa Kortet i Aalborgbogen 1913 maaler Afstanden fra Gl. Kastet til Krydset Vesteraa-Borgergade, faar vi 1000 m.

Saa ser vi paa Kortet i Knudsen II mellem S. 76 77 (Bruuns Kort over Aalborg 1822 — efter et ældre Kort 1802). Dær finder vi en Mark, der hedder »Wester Ladegaards Indkast Mark«, og maaler Af-

standen fra dens nordvestre Hjørne til Krydset Vester-aa-Peder Pedersens Gyde (det var den, der blev til et Stykke af Borgergade): det bliver paa Kortet 9 cm; de 600 Alen paa Kortets Maalestok er 36,5 mm; altsaa er Afstanden = $600 \cdot 90 : 36,5 = 1479\frac{1}{2}$ Alen = c. 929 m.

Gaarden Kastets Jorder er altsaa — i al Fald til Dels — de samme som »Wester Ladegaards Indkast Mark«. Samme »Indkast Mark« findes opført Knudsen II, S. 42 i »Aalborg Byes Landmaalings Matrikel, Aar 1781«:

Frue Cancellie Raad	Dam Haugen
jnde Christensens	Een Jndkast Mark Kastet
til Vester Ladegaard	kaldet.

Her har vi altsaa en skriftlig Kilde fra 1781 med Navnet Kastet og tillige Forklaring paa Navnet; den hedder Kastet, fordi den er indkastet.

Fra Marken er Navnet gaaet over paa Gaarden, som i al Fald er yngre end 1802, rimeligvis ogsaa yngre end 1822.

Marken er bleven indkastet, fordi Terrænet er sumpet; det er jo en Del af Kattesundskæret.

Damhaugen (= den inddæmmede Have eller det ved en Dæmning indhegnede Stykke Jord; her er altsaa ogsaa Tale om Værn mod det sumpede) findes paa samme Kort og tillige paa Kortet hos Knudsen II mellem S. 32 og 33; samme Kort over Aalborg 1847 findes ogsaa i Aalborgbogen, hvor det omtales S. 17.

I dette sumpede Terræn har der næppe ligget nogen By i Middelalderen.

Et andet Stednavn *Kastet* findes i Vestervig Sogn i Thy (Trap 4. Udg. V, 415); det Navn skyldes ogsaa, at Jord er blevet opkastet.

Angaaende Visse (omtalte Afhandling Side 139)

bemærkes, at den Landsby ligger mellem 100 og 150 Fod højt, Bakken 200 m Syd for Visse Skole er 165 Fod, og Terrænet hæver sig temmelig stejlt. Naar man nu til Dags vil fra Gug til Gultentorp, bruger man vel næppe »Vejen over Visse«, der passerer 150 Fods Kurven, men »Vejen over Kæret«, der blev anlagt for 35—40 Aar siden, og som omtrent følger 40 Fods Kurven, der her paa sine Steder kun er 200 m fra 140 Fods Kurven, altsaa en Stigning paa mellem $\frac{1}{7}$ og $\frac{1}{6}$. (Selve Kæret ligger paa en Højde af c. 20 Fod.) Og naar man tager den Vej, opdager man slet ikke Visses Eksistens.

ARVELIG PAA SPINDESIDEN

AF CARL LINDBERG NIELSEN

I sin berømte Skildring af Lægdsgaarden i Ølseby-magle lader Poul Martin Møller Lægdsmanden Ole Jeppesen se med skæve Øjne til Gaardskarlen Jørgen, i hvem han tror at se sin Successor. Thi Gaarden er arvelig paa Spindesiden. Oles Kone Maren er 20 Aar yngre end sin Ægtefælle, og naar hun engang bliver Enke, tager hun Jørgen. Naar hun saa dør, og Jørgen er blevet aflægs, saa bliver Tjenestepigen Gertrud Kone i Gaarden, og naar Gertrud er blevet en affældig Enke, tager hun Gaardsdrengen Rasmus. »Det er overhovedet en nedarvet Vedtægt i Gaarden, at hver Mand har een Kone, det vil sige: to halve. Den enes Hjerte deler han med sin Formand, den andens med sin Eftermand. Han har altid først en Mage, der er for gammel til ham; men denne Fejl rettes fuldkommen derved, at han anden Gang forener sig med en, der er ham for ung.« —

Der er mere Sandhed i denne Skildring af Forholdene paa Landet for godt 100 Aar siden, end man ved første Øjekast tænker sig. Følgende kuriøse Ægteskabshandeler i Farsø Sogn mere end bekræfter Poul Martin Møllers digteriske Fremstilling.

I Farsø Sogn ligger Byen *Ebdrup*. Ifølge Matriklen 1688 bestod den af 3 Gaarde, der fra 1689 alle tilhørte Gunderupgaard¹⁾.

¹⁾ Mariager Klosters Amts Matrikel 1688. Viborg Landstings Skøde- og Panteprotokol Nr. 25 Folio 57—58.

Paa en af disse Gaarde, den nuværende Ebdrupgaard, Matrikelsnummer 1 a, boede i første Halvdel af det 18. Aarhundrede Fæstebonden *Christen Jensen*, født 1703 i Ebdrup. I 1737 blev han gift første Gang med den omtrent jævnaldrende *Karen Christensdatter* (født 1711). Men da hun var død i 1751, giftede han sig anden Gang med *Anna Sørensdatter*, der var op imod en Snes Aar yngre end han (født ca. 1721)¹⁾. *Christen Jensen* døde dog allerede 1755. Enken beholdt Fæstegaarden²⁾ og trøstede sig efter knap 8 Maaneders Forløb med den jævnaldrende *Peder Jensen* (født ca. 1721). Han døde dog allerede 1761, og et Fjerdingaar efter stod *Anna Sørensdatter* Brud for tredje Gang. Den lykkelige var *Laur's Pedersen* fra Strandby Sogn, der ganske vist var 6 Aar yngre end sin Ægtefælle, men sammen med Konen ogsaa overtog Gaarden i Ebdrup. Da *Anna Sørensdatter* døde i 1780, tog han Oprejsning og giftede sig et halvt Aar efter med Pigen *Karen Laur'sdatter*, der kun var 27 Aar, mens han var 54, altsaa lige dobbelt saa gammel. *Laur's Pedersen* døde 1802, og Enken beholdt Fæstegaarden³⁾. Som Enke fik hun oprettet en Købekontrakt med *Gunderupgaards Ejer, Iver Kjerulf*, om Køb af Gaarden til Selveje, og efter en Sørgetid paa næsten 9 Maaneder indgik hun i Slutningen af 1802 Ægteskab med *Christen Sørensen*, der kun var 26 Aar, medens hun var 48. *Christen Sørensen* fik i 1811 Skøde paa Gaarden. Købesummen var 700 Rigsdaler og 2 Dukater, og Køberen forpligtede sig til, saa længe *Kjerulf* var Ejer af *Gunderupgaard*, at

1) Vielsen findes ikke i Farsø Kirkebog, saa hun er formodentlig ikke fra Sognet.

2) *Gunderupgaard Skifteprotokol 1722—89 Folio 104—06.*

3) *Gunderupgaard Skifteprotokol 1794—1850 Folio 36—38.*

forrette 2 Dages Arbejde aarlig med 2 Folk paa Gunderupgaard i Høsletten og 1 Dag i Kornhøsten uden Betaling¹). Karen Laursdatter døde 1826, og et halvt Aar senere giftede Enkemanden Christen Sørensen sig, 50 Aar gammel, med Pigen *Karen Kirstine Jensdatter*, der var nøjagtigt halvt saa gammel og tjente hos Degnen i Farsø. Dette Ægteskab varede kun i 6 Aar. I 1832 døde Christen Sørensen, og hans Enke, *Karen Kirstine Jensdatter*, giftede sig efter knap 9 Maaneders Forløb for anden Gang, 32 Aar gammel, med Ungkarl *Niels Jespersen*, der tjente i Ebdrup og var 6 Aar yngre end hun selv.

Deres Søn, *Jens Nielsen*, født 1835, fik i 1866 Skøde paa Gaarden af sin Fader²), og dermed op hørte den mærkelige, hundredaarige Skik, at Ebdrupgaard gik i Arv ved, at den sidste Besidders efterladte Ægtefælle giftede sig paa ny.

Den nuværende Ejer, *Jens Ebdrup Gregersen*, er Dattersøn af *Jens Nielsen*.

(Oplysningerne om Fødsel, Vielse og Død er hentet fra Farsø Kirkebog.)

¹) Gislum Herreds Skifteprotokol 1828—37 Folio 254.

²) Aars og Slet Herreders Skøde- og Panteprotokol Nr. 19 Folio 423—26.

EN LANDSBY, HÆRGET AF SANDFLUGT (SKOVSHOVED I HALS SOGN)

AF KR. VÆRNFELT

I fordums Dage var Klitterne langs Vendsyssels Vestkyst ikke græsklædte eller tilplantede med Hjelme og Marehalm som nu, men henlaa som hvide Sandmiler, hvorfra det fine Sand ved Vestenstorme føg kilometervidt ind over Folks Marker, der ofte blev dækket af et saa tykt Lag, at de blev ganske uegnede til Dyrkning.

I de gamle Indberetninger fra 15—1600erne fortæller Præsterne meget om Sandflugtens Hærgninger. I 1571 beretter Pastor Jørgen Jensen i Ingstrup, at Størsteparten af Kjettrup Sogn er fordærvet af Sand, og samme Aar siger Præsten i Tversted, »at Sand haffuer meste Part lagtt Jorden øde ved Tversted Degneboel«, og 1625 fortælles, at af Horne Præstegaards Jorder »er næsten Halffparten forderfuet af Sand paa Agger og Eng, som ligger under sex Fod Sand«.

Dette med de seks Fod Sand over Marken er dog vistnok en mild Overdrivelse af Præsten, eller ogsaa har Sandet ligget i Driver.

I Præsteindberetningen af 1690 klages der fra Rubjerg, Maarup, Jelstrup, Lyngby, Horne, Raabjerg, Ingstrup, Hune og mange andre Steder.

Men ogsaa paa Østkysten kunde Sandet volde

Fortræd, og Præsten i Hals, Frederik Pedersen Block, klager sig i 1690 over, at det gaar nedad med Tjenden, fordi »mange af Bønderne er forarmede og en Part slet øde, og det i Synderlighed for den utrolige Sandflugt, som aarlig foraarsager Misvækst, saa at alt Hø og Foder derover forringes meget«. Det var særlig den nordlige Del af Hals Sogn, det var galt med, og 1683 fortælles om Hov Bymark, at den trænges af Havet paa den ene Side og Sandet paa den anden.

Men allerværst gik det ud over Landsbyen *Skovshoved*¹⁾ mellem Hov og Hals.

Denne By bestod oprindeligt af 9 Gaarde, hvoraf de 4 var Dobbeltgaarde med 2 Fæstere, 15—16 Huse og Boelssteder, samt 3 Enstedgaarde. Øst og Nordøst om Byen ligger en Række store Klitter, hvorfra Sandet under Østenstorme fæg ind over Skovshovedboernes Haver og Marker, og i de gamle Kildeskrifter til Byens Historie klages der stedse over Sandflugtens Hærgninger.

Sandet lagde sig over Markerne i et Lag paa flere Tommers Tykkelse, og mange Steder var der store Driver. Bønderne søgte ved Jorddiger og Risgærder at redde deres Jorder.

Hals Sogn tilhørte oprindeligt Kongeslægten; men o. 1203 skænkede Valdemar Sejr det med mere Gods i Kjær Herred til Vitskøl Kloster, der 1158 var stiftet af hans Fader Valdemar den Store, og Munkene i Klosteret skulde saa til Gengæld læse Sjælemesser for Giveren og hans Slægt.

¹⁾ For ca. 150 Aar siden begyndte Folk at kalde Byen Skovsgaard efter dens betydeligste Ejendom, Gaarden Skovsgaard, Matr. 24.

Ved Reformationen 1536 konfiskeredes Klostergodserne og kom under Kronen.

1715 solgte Frederik IV Hals Sogn til sin Søster Prinsesse Sophie Hedevig paa Dronninglund, og 1775 solgte Grev C. H. G. Moltke det til Kammerraad Nicolai Duus, der 1777 frasolgte Hov By og i Løbet af nogle Aar afhændede de fleste af Ejendommene i Hals til Fæsterne.

1787 solgte Duus Ladegaarden, Hals Kirke med Tiender og Kaldsret, Nørreskoven med 2 Skovfogedhuse, Vandmøllen ved Skiveren samt hele Skovshoved By til Justitsraad O. T. Lange paa Bratskov for 17.400 Rigsdaler.

1796 blev Hals og Skovshoved Byer udskiftede, og i Løbet af faa Aar købte Bønderne deres Gaarde og Huse til Selveje.

Et ældgammelt Sagn fortæller, at det ældste Hals har ligget ved Skovshoved, og der er vist noget om det; thi paa Gaard Matr. 30 s Indlod, som Garver Thomas Winther i 1911 købte af P. Chr. Hansen, fandtes for nogle Aar siden ca. 1 Alen i Jorden en halv Snes Tomter af Huse fra Oldtiden¹⁾.

Da Limfjorden i gamle Dage strakte sig op til Skovshoved, laa »Gammel Hals« paa Vestsiden af et Næs, som fra Skovshoved Bakker skød sig sydpaa mellem Fjorden og Kattegat.

I 1552 bestod »Skowtshwo«²⁾ af 8 Gaarde, hvoraf flere havde 2 Fæstere, samt 7 Huse, — og o. 1600 var der 9 Gaarde, hvoraf de 5 var beboet af 2 Fæstere, samt 2 Boelssteder og 11 Huse.

Desuden nævnes i 1552 og senere de 3 Ensted-

¹⁾ Se Jyske Samlinger 1937 (Kr. Værnfelt: Bidrag til Kjær Herreds Historie).

²⁾ Skovshoved betyder »Det skovbevoksede Næs«.

gaarde »Thorup«, »Bækgaard« og »Thorngaard«, som laa ved Kysten mellem Skovshoved og Hov.

Ligesom i Nabobyen Hov svarede Bønderne deres Landgilde i Aal og Sild; men i Modsætning til Hovboerne gav de ikke Salt i Landgilde, men en Gaas pr. Gaardmand; de har rimeligvis ikke produceret mere Tangsalt, end de selv kunde bruge. Hver af dem havde Part i et Bundgarnsstade paa de Lænker, de brugte i Fællesskab med Halsboerne, samt i et Aalegaardsstade i Fjorden.

De havde tildels Markfællesskab med Hals, og de to Byer var, som før fortalt, eet Ejerlav med fælles Granderet.

I 1630 nævnes der 8 Husmænd, 1662 to og 1683 kun een, hvis Hus er »øde i mange Aar«, d. v. s. Jorden var ude af Drift.

I et Avls- og Bygfældssyn af 14. September 1660 siges, at »Byen er ganske fordærvet af Sandflugt«.

Det var lige efter Svenskekrigen, og Bønderne i Skovshoved havde paa Grund af Krigen ikke faaet deres Marker ordentlig tilsaaet. Høsten var følgelig yderst ringe, idet kun to af Mændene havde haft det halve, tre kun Fjerdedelen og Resten Tredjedelen af deres sædvanlige Høst.

Husmændene, som mest ernærede sig ved Fiskeri, boede øster i Byen ude ved Havet, og hvorledes det er gaaet med deres Ejendomme, fortælles 1662²⁾): »Femten Gaadehussteder, som findes i Jordebogen, er af Sandflugt fordærvet og øde«, — og 1680³⁾): »Femten Gaadehussteder, som findes i Jordebogen, er af Sandflugt fordærvet og øde, — haver hver givet i

¹⁾ Hals Birks Tingbog.

²⁾ Matriklen 1662.

³⁾ Extraktmatriklen 1680.

Velmagt 12 Skilling (i Landgilde). Fornævnte By Skovshoved befindes af Sandflugt meget at være fordærvet. Derover Bønderne fluks er bleven forarmet og Avlingen meget formindsket.

Hos samme By haver ligget trende Enesteboeler, nemlig Thorp, Birkegaard og Thorngaard, som i Jordebogen findes indførte, hvilke alle tre er ganske ødelagt, og nu deraf intet findes uden Stedet og den bare Sand. Saa samme Bolliger aldrig igen staar til at redde«.

Hals Sogns gamle Markbog giver et meget interessant Billede af Tilstanden i 1683:

Der var da 13 Fæstebønder i Byen, og nogle af dem havde Part i 2 Gaarde, medens andre var to om een Gaard.

Der var kun een Husmand, Mads Jostesen, hvis Hus var »opbygget af øde«.

Der fortælles følgende: »Til bemeldte Skoufshoved befindes kun een Mark, som grænser med den nordre Side til Sandflugten, hvorfor de ideligen stor Skade tilføjes, og en stor Del af deres Sæd fordærves«.

Marken bestaar af følgende Fald:

1. Øster Bisnaps Agre,	gaar Øst til Vest,	93 Agre
2. Bisnaps Agre.	» Syd » Nord,	9 »
3. Øster Høy Sand Blokker ¹⁾ ,	» Ø. » V.	40 »
4. De stakket Agre,	» S. » N.	9 »
5. Vester Høy Sand Blokker,	» S. » N.	56 »
6. Bækkens Blokker,	» S. » N.	16 »
7. Lønbusk Agre,	» Ø. » V.	14 »
8. Klocke Veys Agre,	» Ø. » V.	9 »
9. Vester Fald,	» Ø. » V.	16 »
10. Øster Fald,	» S. » N.	32 »
11. Vand Blokkerne,	» S. » N.	14 »
12. Ny Marks Agre,	» S. » N.	37 »
13. De søndre Blokker,	» S. » N.	19 »

¹⁾ Blok: Lille kort Ager.

14. Deys Agre,	gaar Syd til Nord,	32 Agre
15. Kirke Veys Agre,	» S. » N.	34 »
16. Mellem Veys Fald,	» Ø. » V.	25 »
17. Nørre Kappels Agre ¹⁾ ,	» Ø. » V.	17 »
18. Desuden har Joen Nielsen og Jens Jensen i Markusgaard en Toft norden Gaarden paa 16 Agre og en liden Toft sønden Gaarden.

Tørv haves til Fornødenhed. Ingen Skovpart. Fornøden Gjerdsel til Sandflugt²⁾). Hjultømmer køber de i Aalborg og Bygningstømmer i Skovegne.

Fiskeri bruger de udi Stranden med Nedgarn, mens Bundgarnsstaderne, de tilforn haver haft, er nu af Sandflugt fordærvet.

Overdrevet, som de har til Fælling med hele Birket, strækker sig nær fra Stranden 1¹/₂ Mil, hvoraf en hel Mil er med Sandflugt fordærvet.

Enge har de i Koldkjær, Dankjær og Bisnap.³⁾ Bymarkens 156 Td. Land var fordelt paa 472 Agre, og hele Byens Hartkorn sattes 1688 til knap 12 Tdr. Hartkorn.

En samtidig Indberetning⁴⁾ fortæller om Bøndernes Udsæd, Besætning og Bygningernes Tilstand.

Om *Jens Jensen Vester* (N. Knudsens Gaard) fortælles, at han er en ung Mand og har Jord til 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hk. Raalingen er paa 9, Laden paa 9 og Fæhuset paa 10 Fag.

Besætningen er paa 4 Bæster, 1 Ko og 4 Faar, og Udsæden er 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg og 1 Td. Havre.

Gaarden er temmelig ved Magt.

Joen Nielsen i Markusgaard er en gammel Mand

¹⁾ Her skal i Middelalderen have ligget et Kapel.

²⁾ Skovshoved Folk søgte ved Hjælp af store Jorddiger og Risgærder at beskytte deres Marker mod Sandflugten.

³⁾ Bisnap: Birkehjørnet.

⁴⁾ Kop- og Kvægskat 1691.

og har 4 Børn hjemme. Raalingen er 15, Laden 12 og Fæhuset 15 Fag. Besætningen er: 4 Bæster, 3 Køer, 3 Nød og 3 Faar, — og Udsæden 2 Tdr. Rug og 2 Tdr. Byg. Gaarden er nogenlunde ved Magt.

Om *Jesper Ibsen* (Matr. 33) siges, at han er ung og stærk, men af hel slet Tilstand og lider stor Skade af Sandflugt paa Huse og Jord.

Hans Raaling er 8, Lade 12 og Fæhus 7 Fag.

Besætningen: 2 Bæster, 1 Ko, 1 Kalv og 1 Faar. — Udsæden: 2 Tdr. Rug og $1\frac{1}{2}$ Td. Byg. Gaardens Tilstand er formedelst Sandflugt helt slet.

1697 fortælles, at »Bolligen er øde af Sandflugt«¹⁾, — og ca. 1700 flyttedes Gaarden, som oprindelig laa østen for Ansgar Sloths, længere mod Vest, se Kortet.

Skovshoved 1688 (se Side 111).

Af omstaaende 8 Beboelser (se Side 111) var de 4 beboet af 2 Fæstere hver, saa at der nu var 12 Bønder i Byen.

Da Skovshoved i 1716 kom under Dronninglund, var der 1 Husmand og 11 Gaardmænd, hvis Hartkorn varierede fra $3\frac{1}{2}$ Skp. til ca. 2 Tdr.; men o. 1730 fandt der en Jordudligning Sted, saa hver af de 11 fik Jord til godt 1 Td. Hk., og denne Ordning holdt sig uforandret, indtil Kammerraad Duus i 1775 blev Herre over Hals Birk.

Skovshoved 1716 (se Side 112).

1769 berettes, at Skovshoved Jorder ligger i een sammenhængende Mark²⁾. Denne bestaar af Sandjord med brede Huller ved Havsidens og noget død sort Jord, som meget ligger under Vand.

¹⁾ Stadebogen 1697.

²⁾ Hoverireglementet 1769.

Skovshoved 1688 (Matriklen):

Nr. 1688:	Fæsternes Navne:	Areal 1683:				Hartkorn 1688:				Matr. Nr. 1844:
		Td.	Skp.	Fdk.	Alh.	Td.	Skp.	Fdk.	Skp.	
		1	Erik Hansen (og Gregers Christensen)	12	7	3	0	1	0	
2	Poul Thomsen (og Erik Hansen)	17	7	1	1	1	3	1	2	26 + 27
3	Gregers Christensen (og Jesper Ibsen)	20	6	1	1	1	2	2	0	33
4	Jens Nielsen Thybo (og Jens Laursen)	7	3	0	2		5	2	0	Nedlagt o. 1700
5	Jens Laursen alene	15	7	2	1	1	1	3	1	24
6	Simon Jespersen (og Jens Jensen Vester)	30	0	2	1	2	1	3	1	Niels Buks Gd. + 25
7	Jens Simonsen (og Jens Jensen Øster)	23	2	3	2	1	6	1	0	30 + 32
8	Joen Nielsen (og Jens Jensen) i Markusgaard . .	30	1	0	2	2	0	0	1	29 + nedlagt Gd.

Skovshoved 1716 (Prinsessens Skøde):

Nr.		Areal under Plov:				Hartkorn:				Salgspris:			Matr. Mr. 1844:
		Td.	Skp.	Fdk.	Alb.	Td.	Skp.	Fdk.	Alb.	Rdt.	Mk.	Sk.	
1	Jens Joensen	10	1	0	0	1	1	2	1 ^{1/2}	56	5	4	Matr. 28
2	Jesper Ibsen	10	3	0	0		5	2	0	33	2	13	» 33, nedlagt
3	Lars Jensen Vester	23	2	3	0	1	7	1	1	128	0	0	» 24, Skovsgaard
4	Anders Jensen	15	0	2	1	1	0	0	0 ^{1/2}	58	1	13	» 29, Kr. Bjørnlund (Nr. Markusgaard)
5	Poul Nielsen	15	0	2	1	1	0	0	0 ^{1/2}	58	1	13	Sdr. Markusgaard, nedlagt 1781
6	Jens Simonsen	15	0	1	1 ^{1/2}	1	0	3	2	51	1	10	Niels Buks Gaard, nedlagt 1801
7	Jens Jensen	15	0	1	1 ^{1/2}	1	0	3	2	51	1	10	Matr. 25, N. N. Knudsen
8	Peder Jensen	8	7	2	2		5	2	2 ^{1/2}	40	4	0	» 27, Ansgar Sloth
9	Jens Nielsen Bæk	8	7	2	2		5	2	2 ^{1/2}	40	4	0	» 26, nedlagt
10	Jens Jensen Madsen	17	4	0	2 ^{1/4}	1	2	2	2 ^{1/4}	133	3	12 ^{1/2}	» 30, »
11	Hans Laursen Thybo	5	6	2	2 ^{3/4}		3	2	0 ^{3/4}	44	3	4 ^{1/2}	» 32, »

KR. VERNFELT:

To Tredjedele af Marken bruges som Alsædejord¹⁾, og en Tredjedel bruges i 5 Aar og hviler i 3.

1775 købte Kammerraad Duus Hals Birk af Grev Moltke paa Dronninglund. Duus synes at have været en dygtig og energisk Mand, men egenraadig og grisk paa Penge og Gods.

Da Ladegaarden var bortforpagtet, boede han i en Aarrække (1775—78) paa Grønlandslykke (Bløden)²⁾, og derefter i nogle Aar paa Ladegaarden og tilsidst (1787—1809) i en Gaard, som han lod opføre paa Hjørnet af Torvet og Østergade.

1775 nedlagde han Natan Jensens Gaard, Matr. 33, i Skovshoved, og Jorden deltes mellem Christen Glynge og Hans Ibsen i Markusgaard. Natan beholdt Raalingen og blev Husmand.

1780 nedlagde han Matr. 32, Lars Hansens Gaard, hvis Jorder deltes mellem Anders Knudsen (Matr. 30) og Jens Nielsen (Matr. 28). Lars blev boende i Raalingen og beholdt lidt Jord.

1781 brændte begge Markusgaardene, og den søndre blev ikke genopført. Fæsteren, Hans Ibsens Enke, flyttede til Hals, og Duus overlod Kræn Koldkjær i Skovsgaard Jord til $\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn og lagde Resten under Ladegaarden.

Efter Loven var det Godsejerne forbudt at nedlægge Bøndergaarde; men det brød Duus sig ikke om, og han skaltede og valtede efter Behag med sit ny-erhvervede Gods.

For at lave Penge forhuggede han Hals Skove,

¹⁾ Alsædejord bruges hvert Aar efter Gødning.

²⁾ Grønlandslykke anlagdes o. 1740 af Jacob Severin paa Dronninglund. Tæt sydvest for Gaarden laa Skovfogedhuset »Bløden«. Dette Navn gik senere over paa Grønlandslykke, der af sin nuværende Ejer kaldes »Ryttergaarden«.

og han nedlagde flere Ejendomme i Hals By og lagde Jorderne under Ladegaarden. Mens han boede paa Grønlandslykke, blev St. Vesterheden fæsteledig, og Duus anbragte nu en Skovfoged paa Gaarden og drev selv dens Jorder under Grønlandslykke.

Da han solgte Hov By, forbeholdt han sig det store Stykke Hede ved Galtrimmen, som senere kom til Bastbjerggaardene, og det var Hov Bymænd meget fornærmede over; thi Heden hørte til deres Fællesdrift.

Duus fik en Mængde Uvenner, og den værste var vel nok Præsten i Hals, Hr. Arild Lassen, en saare stridbar og kolerisk Herre, med hvem han i Aarenes Løb førte en Mængde Retstrætter.

Fjendskabet blev saa bittert, at Præsten engang beskyldte Duus for at have villet skyde ham ude paa Marken; men denne Sag endte dog med, at Landsretten dømte Præsten til at gøre Kammerraaden en Undskyldning og betale en Bøde for unødigt Trætte.

Pastor Lassen, som flere Gange modtog Halvdelen af de Bøder, som idømtes hans Kontraparter, i Angiverhonorar, »synes at have været meget ivrig i at tjene Penge paa denne mindre noble Maade«, — hvilket Kammerraad Duus spottende gør opmærksom paa i et af sine skriftlige Indlæg.

I 1781 anmeldte Præsten Krigsraad Harboe Meulengracht, som havde nedlagt Gaard Matr. 29 i Hov, og den 2. August 1784 meldte han Duus, fordi han havde nedlagt nogle Ejendomme i Hals By, 3 Gaarde i Skovshoved samt forhugget Hals Skove.

I Anklageskriftet siger Præsten blandt andet: »Skovene ere nu næsten ødelagte, og Bønderne bliver forarmede. Det er til utaaleligt Tab for Præsten i hans ringe Kalds Indkomster.«

I sit Forsvarsskrift til Rentekammeret skriver Duus den 10. Marts 1785 om Skovshoved By, at dens Jorder er sandige og altsaa vidtløftige til Drift og Behandling, og Byen er fattig og Herskabet til aarlig Byrde.

Hvert Steds Beboere holder 5 à 6 Bæster; thi de har ikke kunnet nøjes med mindre, da de aldrig har kunnet blive enige to og to om at udrede en Plov til fælles Brug¹⁾.

Straks efter at Duus havde tiltraadt Godset, fandt han 2 øde og ruinerede Gaarde, Natan Jensens og Lars Hansens, og fire af de andre Bønder kom for at nyde Godset. De to nedlagte Gaardes Fæstere blev boende paa Stedet og fik hver Jord til 2 Fjerdingkar og 1 Album Hartkorn, saa de kunde holde 1 Ko og 2 Faar, og det vilde de helst blive ved med.

Angaaende det brændte Sted²⁾ da vilde Duus opbygge et Hus paa Stedet, og angaaende Christen Koldkjær da havde han i 1784 fæstet Thomas Bangs Gaard³⁾. Thomas Bang havde forødt sit Sted, saa der kun var 3 gamle Bæster og een Ko, hvorefter han havde forladt Fæstet, som Christen Koldkjær ikke vilde overtage, med mindre han fik Jord til en halv Tønde Hartkorn fra Hans Ibsens Gaard.

For Resten mente Duus, at Gaardene i Skovshoved var for smaa, idet der egentlig kun kunde holdes 4 Bæster, 2 Køer og 2 Stkr. Ungkvæg, og Bønderne ikke kunde faa Raad til at holde en Karl. En Gaards Udsæd var kun 3 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg og 1 Td. Havre.

Han foreslog derfor Rentekammeret, at der i Ste-

¹⁾ Til en Hjulplov brugtes 6 Heste.

²⁾ Sdr. Markusgaard.

³⁾ Skovsgaard.

det for 11 Gaarde paa 1 Td. Hartkorn blev 7 Gaarde, hver paa $1\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn og 4 Huse paa 1 Skp. Hartkorn; thi saa kunde Bønderne holde en Karl, 6 Bæster og 8 Fæhøveder hver.

Iøvrigt bad han om Henstand med at ordne Husene indtil Udstykningen, »der agtes paabegyndt i Foraaret 1786«.

Udskiftningen foregik dog først i 1796, og der tildeltes da 8 Gaarde hver $1\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn og 2 Huse (Matr. 32 og 33), hver 1 Skæppe.

Kort efter Udskiftningen begyndte de Skovshoved Mænd at købe deres Ejendomme til Selveje.

DE GAMLE BEBYGGELSER I SKOVSHOVED.

(Aarstallet angiver det første Aar, Fæsteren eller Ejeren forefindes.)

Matr. 24, Skovsgaard. 1590 Clemen Christensen, 1610 Jens Rasmussen, 1632 Clemen Jensen, 1652 Rasmus Jensen, 1688 Jens Laursen, 1715 Lars Jensen Vester, 1730 Knud Laursen, 1748 Anders Christensen Bang, 1777 Thomas Andersen Bang, 1784 Christen Jensen Koldkjær, 1800 Mads Christensen Koldkjær, som den $\frac{15}{7}$ nævnte Aar købte Gaarden til Selveje for 650 Rdlr., 1844 Anders Madsen (Koldkjær), 1860 Christen Andersen (Koldkjær), saa H. J. Chr. Soedemann, efter hvis Død Fuldmægtig Christen Nielsen og Knud Toft den $\frac{29}{3}$ 1867 købte Gaarden. Fuldmægtig Nielsen ejede $\frac{2}{3}$ af Gaarden, men afstod i 1869 sin Part til Knud Toft, der var hans Morbroder.

$\frac{13}{6}$ 1871 Tofts Svigersøn Thomas P. L. Spliid, 1896 Kjeld Larsen, 1903 Schak Wittenhof Nielsen, 1905 Ole Nielsen (Bønnelykke) og 1921 Laurits Bønnelykke.

I Aarenes Løb er det meste af 3 andre Gaarde gaæet op i denne Gaard: o. 1700 Jens Thybos Gaard,

1802 Niels Buks Gaard og 1868 Bæk Gaarden. Siden o. 1800 har den været Byens største Ejendom, og ved den Tid begyndte man at kalde den Skovsgaard, et Navn, som efterhaanden gik over paa hele Byen, — og nu kender kun faa Byens rigtige ældgamle Navn *Skovshoved*.

Niels Buks Gaard laa lige norden og vesten til N. Knudsens Gaard. De to Steder dannede oprindelig een Ejendom, hvor der allerede o. 1600 boede 2 Fæstere. O. 1730 blev de to Halvgaarde helt skilte. Gaardens sidste Fæster var Niels Buk, der efter Udskiftningen opgav sit Fæste og flyttede til Hals. Mads Koldkjær købte ¹³/₇ 1802 den store Indlod vesten til Gaarden af Justitsraad Lange, og Resten af Jorden blev splittet.

Stuehuset stod i mange Aar.

Matr. 25, Niels Neustrup Knudsens Gaard. 1552 Mathias Brænder, 1568 Søren Mathiasen, 1610 Jens Simonsen, 1640 Jens Jensen Vester, 1715 Jens Jensen, 1730 Peder Jensen Møller, 1769 Jens Pedersen Møller, 1770 Jeppe Thomsen¹⁾ af Hov, 1815 Thomas Ibsen, 1850 Jeppe Thomsen, hvis Enke Bodil Marie Andersdatter 1864 ægtede Engelbrecht Knudsen, 1896 Knud Knudsen og 1941 N. N. Knudsen.

Matr. 33, Natan Jensens Gaard laa oprindelig Øst for Matr. 28, men blev saa medtaget af Sandflugten, at Fæsteren Jesper Ibsen o. 1700 maatte flytte den vester i Byen. 1730 Simon Jespersen, 1748 Peder Christensen Hov, hvis Enke Boel Ibstr i 1773 ægtede Natan Jensen. I 1775 nedlagde Kammerraad Duus Gaarden, og Natan blev Husmand. 1850 beboedes Huset af Thomas Pedersen og Ane Natansdatter, og

¹⁾ Hans Stamfader Jeppe Christensen Vestbjerg fæstede 1635 »Gaarden« i Hov, hvor han har en stor Efterslægt.

1868 købte Engelbrecht Knudsen det af Lars Chr. Nielsen. Huset nedbrødes ca. 1900.

Matr. 26, Bæk Gaarden, — udgjorde oprindelig een Ejendom med Matr. 27. Fra o. 1700 beboedes Gaarden af Bæk Slægten, og 1868 solgte Peder Christensen Bæk Gaarden, godt 2 Tdr. Hk., til Knud Toft for 4400 Rdlr. Toft lagde en Del af Jorderne under Skovsgaard og solgte Resten til forskellige.

Per Bæk boede senere i Strandgaarden.

Matr. 27, Neustrup Gaarden, — var Halvgaard af 26. 1568 Christen Sørensen, 1610 Jens Jensen, 1630 Jens Jensen Knudsen, 1640 Søren Jensen, 1688 Erik Hansen, 1715 Peder Jensen, 1735 Erik Pedersen¹⁾, 1769 Jens Eriksen, ^{14/7} 1800 købte Jens Jensen Gaarden til Selveje, 1843 Rasmus Peter Nielsen (Neustrup), 1876 Jens Rasmussen Neustrup, 1884 Marthinus Hansen Bornholm (Martin Holm), 1890 Hestehandler K. Olsen Vestergaard, 1898—1925 6 Ejere. Sidstnævnte Aar købte Ansgar Sloth af Hov Gaarden.

Peter Neustrup har anlagt Gaardens store parklignende Have.

Søren Jensen (se ovenfor) og Eske Ollesen i Bækgaarden havde i 1662 endnu en Gaard i Skovshoved i Fæste; men denne Gaard nedlagdes, sagtens paa Grund af Sandflugten, og dens Jorder kom under 26 og 27.

Jens Nielsen Thybos Gaard, — laa mellem 27 og 28. 1610 Peder Thybo, 1640 Niels Pedersen Thybo, 1688 Jens Nielsen Thybo. Denne Gaard lagdes o. 1700 under Skovsgaard.

¹⁾ Eriks Søn Peder Eriksen havde først en Gaard i Hals i Fæste; senere havde han Vesterheden, derefter »Slottet« i Hov og tilsidst Hugdrupgaarden i Hov. Hans Søn hed Erik Pedersen; fra ham og Søsteren Kirsten, der var gift med Jan Nielsen Krag i Hugdrupgaarden, nedstammer mange Folk i Hov.

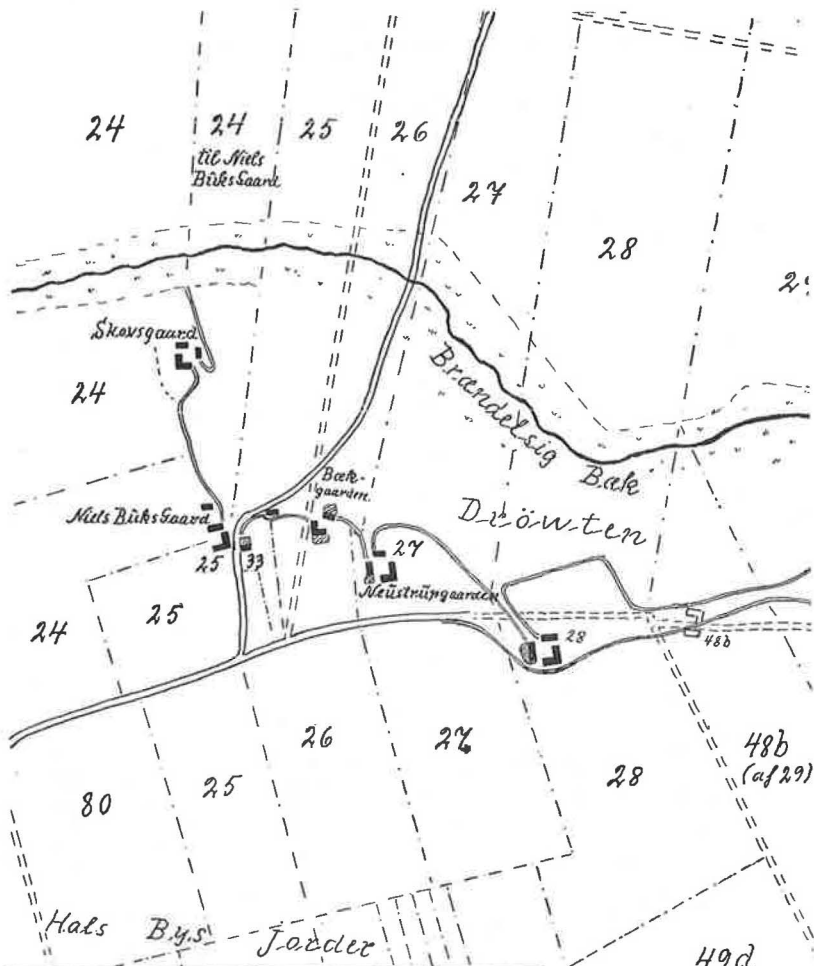
Matr. 28, Alfred Axelsens Gaard. 1590 Jens Søsen, 1620 Jesper Jensen, 1640 Jens Knudsen, 1652 Clemen Jensen, 1662 Niels Lauritsen, 1688 Gregers Christensen, 1715 Jens Joensen, 1724 Christen Pedersen, 1735 Christen Jørgensen, 1769 Jens Nielsen, ^{15/6} 1800 købte Peder Jensen Gaarden til Selveje; hans Datter Kirsten var gift med den bekendte Lærer P. C. Møller i Hov. 1836 Jens Pedersen, 1853 Jens Frederik Als, 1880 J. M. Secher Jørgensen til 1905, herefter en halv Snes Ejere indtil 1929, da Alfred J. Axelsen købte Gaarden.

Jesper Ibsens Gaard, laa oprindeligt lidt Øst for Matr. 28. 1610 Niels Nielsen, 1640 Niels Nielsen Skomager, 1691 Jesper Ibsen, der o. 1700 paa Grund af Sandflugtens Ødelæggelser maatte flytte Gaarden op paa Gaard Matr. 33's Plads.

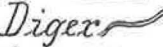
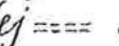

MARKUSGAARD.

Den nordre Halvgaard, Matr. 29. 1552 Jep Andersen, 1568 Marqvard Ibsen, efter hvem Gaarden fik Navnet »Marqvardsgaard« eller »Markusgaard«. 1610 Jens Jensen, 1640 Christen Jensen, 1683 Joen Nielsen, 1715 Anders Jensen, 1735 Niels Nielsen Kjær, 1769 Christen Knudsen Glynge, ^{13/6} 1799 købte Jørgen Jacobsen fra Hals Gaarden, Hk. 1 - 2 - 0 - 0 af Justitsraad O. T. Lange, 1805 Peder Thomsen, som 1806 splittede Ejendommen, o. 1835 Peder Pedersen Bjørnlund, 1858 P. Chr. Christensen (Bjørnlund) og 1902 Christen Bjørnlund.

Den søndre Halvgaard, oprindeligt een Gaard med Matr. 29. 1780 døde Fæsteren Hans Ibsen, og Aaret efter brændte Gaarden, som Kammerraad Duus ikke vilde genopføre.

Skovshoved By 1797.

- Ældre Bebyggelser
- Nyere Bebyggelser
- Sand-og Klitstrækninger
- Eng og Hæ Diger
- Ny Vej Gammel Vej

49d (af 30)

Kirke- og Tingvej

Hals Bys

Hals Bys Jorder

Brøndetsig Bæk

Strandgaardens Jorder

83

30

Vej til Haldkøjer og Hov

Ladegaardens Jorder

29

30

30

Markusgaard

Baalhøj

30

31

til Niels Buks Gaard

Hals
56
46

"Gammel Hals"
30

Øster Skovgaard

Bys
74
168
Jorder 60

24

30

29

28

der

26

24

S. A. v. g. d. s. f. e. r. m. t.
Ladegaardens Jordene
Kattegat

25

Chr. Bjørnlund har sønden for sin Have fundet en gammel Brønd og Spor af Gaardens Bygninger.

Matr. 30, Palle Jensens Gaard, een Gaard med 32. 1552 Søren Fugl, 1600 Clemen Christensen, 1662 Mads Nielsen, 1688 Jens Jensen Øster, 1715 Hans Laursen Thybo. 1796 døde den sidste Fæster Anders Knudsen, og Palle Jensen af Hals købte et Par Aar efter Gaarden til Selveje. Palle splittede Ejendommen, og Jørgen Jacobsen erhvervede o. 1830 Hovedparcellen, som han lagde under *Matr. 48 b*.

Fra o. 1830—80 var Palle Christensen Forpagter af Stedet, hvortil der hørte 7 Agre, saa »Gamle Palle« kunde holde en Stud og et Par Køer.

1911 købte Brødrene Garver Thomas Winther og Fabrikant Jens Winther Gaardens gamle Indlod af Per Hansen, og de byggede i 1927 Lystgaarden »Øster Skovgaard« paa Sydenden af Lodden.

Her fandtes Sporene af det ældste Hals, og Øst og Nord om Gaarden anlagde Brødrene deres ca. 50 ha store og smukke Naaletræsplantage. Paa denne Lod findes ogsaa »Guldharalds Høj«.

Matr. 32, Lars Hansens Gaard, — een Gaard med 30. O. 1775 fæstede Lars Hansen Gaarden, som blev nedlagt 1780 af Duus. Lars beholdt Raalingen og Jord til 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn. 1831 Jep Hansen, 1835—81 Kræn Piesen, 1890—1901 P. Martinus Pedersen (True Martinus), som sidstnævnte Aar solgte Stedet til Chr. Bjørnlund i Markusgaard.

Matr. 31, er en Parcel af Niels Buks Gaard. 1804 Jørgen Jacobsen, saa Christen Nielsen Vorsaae, 1849 Hans Nielsen Smed til 1880, herefter mange Ejere, indtil Jens Winther i 1904 købte og nedbrød Huset. Lodden er dækket af »Winthers Plantage«, og Nord i Plantagen ligger Baalhøj, hvorfra de gamle Skovs-

hoveder i fordums Dage St. Hans Aften lyste Heksene til Bloksbjerg.

48 b, *Færch Christensens Gaard*, — Parcel af Markusgaard. 1806 solgte Peder Thomsen Lodden til Købmand Brix i Hals, som lagde den under sin Gaard Matr. 48 i Hals, men senere købte Jørgen Jacobsen (se foran) Lodden og byggede paa den. Han lagde Dele af Matr. 30 og 31 under sin ny Gaard. Efter ham, Sønnen Peder Jørgensen, saa P. Chr. Larsen, 1860 Jørgen Larsen, 1900 Peder Chr. Hansen, 1917 Svend Maaen, som splittede Gaarden, der nu kun er paa 11 Tdr. Land. Nuværende Ejer Sigurd Færch Christensen.

Matr. 49 d, *Thyboens Gaard*, — Parcel af Matr. 30. Palle Jensen solgte 1804 Lodden, 5 Skpr. Hartkorn, til Købmand Qvistgaard i Hals, som lagde den under sin Gaard. Senere byggedes her en Gaard, som 1845 var beboet af Jens Nielsen Thybo.

1855 købte J. F. Als i 28 Stedet, som han i 1871 bortforpagtede paa 10 Aar til sin Svigersøn J. M. Secher Jørgensen. Da denne i 1880 overtog Svigerfaderens Gaard, blev »Thyboens Gaard« nedbrudt.

Paa Matrikelskortet ser man Nord for Markusgaard to Jorddiger med Sandstrækninger imellem. Det nordligste er vel det oprindelige Skeldige mellem Fædriften og de opdyrkede Arealer; men da saa Sandet fløj ind over det og dækkede det nordøstre Hjørne af Bymarken, søgte Beboerne ved at opføre et nyt Dige længere mod Syd at skærme deres Jorder mod Sandflugten.

Mellem Skovshoved og Hov laa i Middelalderen 3 Enstedgaarde, Bækgaarden, Torp og Torngaard, hvoraf kun sidstnævnte er tilbage.

Bækgaarden laa paa Strandgaardens Grund tæt

ved Brændelsig Bæk og blev nedlagt kort før 1600. 1552: Niels Svendsen, skylder $\frac{1}{2}$ Pund¹⁾ Aal, 20 Ol Vaarsild, 24 Skilling Gæsteripenge, 1 Skilling grot²⁾ og 1 Gaas (Hk. 1 - 3 - 0 - 0). 1568: Therkild Jensen, som 1600 var jordløs Husmand i Skovshoved Klit. Bækgaarden var da nedlagt og dens Jorder lagt under Strandgaarden.

Torp (Strandgaarden). 1552: Tue Sørensen, skylder i aarlig Landgilde 1 Pund Aal, 20 Ol Vaarsild³⁾, 24 Skill. Gæsteri, 1 Skill. grot og 1 Gaas (Hk. 1 - 4 - 0 - 0). 1568 Søren Tuesen, — »Thorrup og Thorngaard er to enstige Gaarde, som er forderfuede af Sand⁴⁾).

1600 Maren Tidemann og Peder Madsen, som ogsaa er Fæstere af »Beckergaards Bierring«. 1662 ansattes Gaardens Hartkorn til godt 1 Td., 1664 til $2\frac{1}{4}$ Skp., og 1688 vurderedes den overhovedet ikke; den har da rimeligvis været helt overfløjet med Sand.

Den 2. Oktober 1702 solgte Frederik IV til »Vores Ritmester velædle Hans Joachim Styrcke⁵⁾ følgende Gods i Hals Sogn: 1 Boel, Maren Tidemands i Torrup, $\frac{1}{2}$ Boel, Maren Tidemands i Beck Gaard og 1 Boel (Torngaard), Thue Christensen, hvilket Gods skal være øde af Sand, og af det Aarsag ei ved Landmaalingen for Hartkorn taxeres⁶⁾, samt Hals Mølle (Vandmøllen ved Skiveren), som skylder 4 Tdr. Mel« — alt for 35 Rigsdaler.

Stürck blev imidlertid snart ked af sit sandføgne Gods, hvis 2 Fæstere vel ikke har kunnet yde nogen-

¹⁾ $\frac{1}{2}$ Pund = c. $\frac{3}{4}$ kg.

²⁾ 1 Sk. grot = 12 Skilling danske,

³⁾ Silden var Lejen af et Bundgarnsstade i Torpe Lænke.

⁴⁾ Præsteindberetn. 1568.

⁵⁾ Søn af Oberst Lorentz Stürck paa Havrekrogen.

⁶⁾ Torp og Torngaard nævnes ikke i Matriklen 1688.

somhelst Landgilde, — og 4. Juni 1708 tog Kongen det tilbage og gav i Stedet Ritmesteren »en liden Haugeplatz tillige med en øde Boels Jorder udi fornævnte Hals Sogn og By«, som han den 27. April 1704 fik i Fæste af Kongen. Stürck skulde paa egen Bekostning opføre et 16 Fags Hus og nogle Udhuse.

Desuden skulde han »paa en af de tvende øvrige øde Bøndergaardes Byggesteder lade en forsvarlig Bondegaards Bygninger opføre«.

Han byggede saa den Gaard i Hals, som i lange Tider hed »Stürckes Gaard«. Stürck solgte den til Kongens Foged paa Ladegaarden Bernt von Fallenkamp, der 1718 afhændede den til Prinsessen paa Dronninglund.

O. 1800 ejedes Strandgaarden af Kammerraad Duus, hvis Enke Anne Elisabeth Bech¹⁾, efter at hun i 1809 var blevet Enke, boede her et Par Aar. Hun blev dog snart ked af det ensomme Sted, og i »Jydske Efterretninger« for 8. Juli 1810 udbød hun Gaarden til Salg. Annoncen, der er holdt i morsomme rosende Vendinger, fortæller, at Ejendommen er paa 81 Tdr. Land og 4 gode Engskifter; den har »en smuk Have med gode Frugttræer og et betydeligt Fiskeri af Havet med Sild, Torsk, Hornfisk, Pivarre og Villinger, samt om Efteraaret et important Aalefiskeri og Høstsild — samt Tang til Saltbrænding«. Ganske vist er der »overflødig Pos og Lyng paa Gaardens egen Grund«; men det kan afsættes til Salg, hvis man vil have Agerland.

Bekendtgørelsens Slutbemærkning lyder som en Vittighed af den gode Fru Duus: »At denne Ejendom er af de sjældne gode, som overalt er med Pos

¹⁾ Kammerraadinde Duus skød i 1787 Vendsyssels sidste Vildsvin i Hals Nørreskov.

og Lyng begroet, saa er og paa min Ejendom af den allerfineste Jord, *der ovenpaa er bedækket med knap et Kvarter hvid Sand*, hvoraf om nogen fandt for godt, deraf let kunde gøre Brug.«

Udsæden var 1½ Td. Rug, 1 Td. Byg og 1 Td. Havre.

Bygningerne var øjensynlig det bedste af det hele; thi de var næsten alle opførte af Fru Duus, og de var brandforsikret for 2000 Rigsdaler.

Det blev Thomas Madsen¹⁾ (Tammes Kutreng'), som i 1812 lod sig friste af Herlighederne og købte Strandgaarden. Blandt senere Ejere kan nævnes Strandfogederne Andreas Kaas og Thomas Svendsen Springborg, samt sidstnævntes Svigersøn, Hans Christian Andersen, og Jørgen Jacobsen, se foran. Thomas Springborg havde som Underofficer været med de danske Ryttere i Frankrig i 1815.

1860 H. Chr. Krabenhøft, 1868 Per Bæk (se Matr. 26), 1875 hans Svigersøn Lauritz Peter Christensen (Bæk Peter), — herefter mange Ejere, indtil Jens Peter Hansen i 1929 solgte Gaarden til »Plantningsselskabet Strandgaard, Hals«, som lod de brøstfældige Bygninger nedbryde og Kystjorderne udstykke til Sommerhuse.

Vest for Strandgaarden anlagdes o. 1850 flere mindre Ejendomme, f. Eks. »Lille Strandgaard« eller »Strandhuset«, der 1860 beboedes af Rasmus Peter Jensen (Strand Rasmus), — og »Bæk Huset«.

Torngaard (Torndal, Glad Stedet), nu Matr. 38 af Hov.

1552 Tue Lauridsen, som skyldte 20 Ol Vaarsild, 24 Skill. Gæsteri og 1 Skill. Grot (Hk. 1 - 1 - 0 - 0).

¹⁾ Var født i Gaarden Kotreng (Store Toftelund) ved Sæby. Hans Søn, Mads Thomsen, boede i Hov, hvor han har stor Efterslægt.

1568 Lars Simonsen og 1600 Tue Christensen.

1680 var Gaarden saa medtaget af Sandflugt, at næsten hele Marken var overfløjet, og o. 1800 sattes dens Hartkorn kun til 2 Fjerdingkar.

1814 ejedes Stedet af Pastor Obel i Hals, og Fæsteren hed da Anders Andersen. 1834 ejedes og beboedes Gaarden, som nu kaldtes »Torndal«, af Peder Andersen og Mette Christensdatter (Eske Met'), som efterfulgtes af Svigersønnen Johannes Frederiksen Lund.

1865 boede Peder Pedersen Glad og Stine i »Glad Stedet«, der tilfaldt deres Søn Ole og hans 2 Søstre. De 3 Søsken de boede sammen og drev Ejendommen, indtil Ole forsvandt spurlost.

Han havde været til Hals Marked, sejlede; men da det stormede om Aftenen, besluttede han at overnatte i Hals. Hen paa Morgenstunden flovede Vinden, og Ole rejste sig, gik ned til sin Kaag og sejlede hjem.

Han kom imidlertid aldrig til Torngaard; men Kaagen fandt man staaende med hejste Sejl paa Kysten ved Strandgaarden.

Sammen med Ole Glad forsvandt hans velspækkede Tegnebog. Hans Søstre solgte nu Torngaard til Anton Pedersen fra Hov, hvis Søn overtog den efter ham.

Koldkjærgaard var oprindeligt et Hyrdehus til Ladegaarden. 1660 beboedes Stedet af »Woldborg Nielsdatter ved Koldkieret«, og 1664¹⁾ siges »Noch til Hals Ladegaard et Hiordhus ved Kold Kierr Eng, som Jens Andersen paabor, — giffuer intet (i Landgilde)«.

O. 1760 beboedes Koldkjær af Christen Jensen

¹⁾ Matriklen 1664.

og Karen Nielsdatter. De kom 1784 til Skovsgaard, hvor deres Slægt senere boede (se foran).

1787 Mads Andersen, 1834 Niels Christensen Binderup og Birgitte Jensdatter (Koldkjær Birthe); deres Datter Else blev gift med Smed Johannes i Hov, hvor hun har stor Efterslægt.

1851 Lars P. Jensen, 1896 Jens Hansen, 1906 Lars P. Axelsen, hvis Enke i 1928 blev Ejer.

Ølandshuset. Kort efter 1800 fæstede Christen Jungersen af Øster Hassing, tidligere Gaardfæster i Hov, derefter Husmand paa Sønderheden, et Stykke Jord Syd for Koldkjærsgaard og byggede her et Hus, som var det første paa Stedet. Det kaldtes »Koldkjærhuset«, »Lille Koldkjær«, »Jynger Huset« og senere »Ølandshuset«. Christen Jungersen døde 1821; derefter Niels Christensen Øland, Christen Nielsen Øland og Thomas Christensen Øland.

Urholtshuset. Her boede 1834 Jens Sørensen og Maren Pedersdatter, fra 1851 Jens Christensen Aidt, 1878 Carl Schiøtz Jensen, 1884 Mouritz Pedersen Møllergaard og 1894 Christian Pedersen.

Engstrækningen langs den krogede Bæk hed for-dum »*Helbredskjær*«. Tæt ved Bækken byggedes o. 1840 et Hus, der o. 1850 beboedes af Jørgen Jensen Krab, senere af Sønnen Peder Jørgensen, — nu er det en lille Gaard og ejes af Murer Larsen.

Efterhaanden byggedes der her en halv Snes Huse, som først var Fæstehuse under Gaardene i Skovshoved og Hals, — senere Selveje. Disse Huse hed først »*Helbredskjærhusene*«, senere *Jyngerhusene*, og kaldes nu mest for »*Koldkjær*«. Et Hus nordligst i Hals og Skovshoved Ejerlav hed *Thorndrup*, og et andet nu nedbrudt Hus mellem Strandgaard og den krogede Bæk hed »*Birkehuset*« eller »*Birkholthuset*«.

En Ejendom Vest for Strandgaarden hedder »Vandet« (Waantj). Her laa tidligere en stor Sumpstrækning »Vandet«, som om Vinteren og i regnfulde Aar var dækket med Vand og var Tilholdssted for en Mængde Vade- og Svømmefugle.

Af Hals Tingbog:

O. 1640 byggede to driftige Mænd i Hals Sogn, Knud Juul i Fogedgaard og Per Skjøt i Hov Nørsgaard en lille Vindmølle paa »Møllemarken« Syd for Hov. Samtidig anlagde de en Vandmølle ved Torpe Bæk (den krogede Bæk). Denne Vandmølle maa have ligget lidt Øst for Kirkevejen. Knud byggede desuden for egen Regning en Vindmølle lidt Nordvest for Hals Præstegaard.

Vandmøllen ved Torpe Bæk blev Aarsag til megen Splid og Spektakel, idet Bønderne i Skovshoved anlagde Sag imod Knud Juul og Per Skjøt, fordi det opstemmede Vand oversvømmede deres Fædrift, samt Engene i Koldkjæret, medens Hovboerne klagede over, at Vandet gjorde deres Ting- og Kirkevej til Hals ufarbar.

»Gamle Jens Jensen« i Markusgaard optraadte paa sine Bymænds Vegne skarpt paa Birketinget og krævede Møllen nedlagt.

Møllestriden rasede i 1640 og 41, og den 12. Oktober 1641 mødte Peder Munk af Gjettrup paa Lensmanden Hans Lindenovs Vegne med 24 Synsmænd, som skulde syne Dam, Dæmning, Vej, Mark og Enge.

Synsmændene erklærede, at Møllen ikke kunde være nogen til Hinder eller Skade, og Skovshovederne tabte følgelig deres Sag.

Forøvrigt var Peder Munk Knud Juuls gode Ven og senere Svigerfader.

Møllen synes dog efter faa Aars Forløb at være blevet nedlagt.

Fredag den $30/3$ 1650 stævnedes Jep Jensen i Hals sin Broder Jens Jensen (Markusgaard) i Skovshoved for en Ko, som Jens skulde levere deres Moder Ane Jensdatter i Aftægt. Christen Jensen i Markusgaard (Anes Svigersøn) vidnede ved Sjæl og Salighed, at det var ham vitterligt, at Ane Jensdatter skulde have en Ko af forskrevne hendes Søn Jens Jensen, og naar den var hende gavnlig eller ijenlig til at malke, — og var den ikke gavnlig til at malke, skulde forskrevne Jens Jensen forskaffe sin Moder en anden Ko igen, som hun kunde malke, — og han skulde forskaffe hende Føde hendes Livstid.

Imidlertid synes Ane at være blevet gode Venner med Sønnen igen; thi den $13/4$ 1650 bekendte hun paa Tinget, at hendes Søn Jens Jensen for 2 Aar siden laante hende en liden rødhjelmet Ko. Den byttede hun med hendes Svoger (Svigersøn) Christen Jensen i Markusgaard for en anden Ko, og han var i hendes Minde for den, — saa den Ko, Jens Jensen skulde skaffe efter hendes Kontrakt, den havde hun og var fornøjet.

Fredag den 10. Maj 1650 stod Knud Jensen Juul, Kongens Foged paa Hals Gaard, paa Birketetinget og tog Vidner paa, at Christen Jensen i Markusgaard, Mads Nielsen, Niels Nielsen, Johanne Jensdatter, Jens Jensen med mange Mænd i Skovshoved har pløjet i Fogedgaards Fællede og Fædrift i Birkesnab¹⁾ og hans store Eng.

De indstævnede svarede, at de ikke havde pløjet mere i Fogedgaardens Fædrift end deres Formænd før dennem gjort haver.

¹⁾ Birkesnab: Birkehjørnet = Bisnap.

Dronninglund og Hals Birks Justitsprotokol:

Den 17. Januar 1795. Postmester Jens Duus paa Hals Ladegaard stævner Bonden Mads Christensen (Koldkjær), i Skovshoved, fordi han sidste 7. Januar var udeblevet fra Tærskning paa Ladegaarden.

Den 23. September 1797. Postmester Duus tiltalte Jep Thomsen i Skovshoved, fordi han ikke vilde køre Byg hjem til Ladegaarden. (Postmesteren var Søn af Kammerraad Duus og var først Forpagter, senere Ejer af Hals Ladegaard.)

En Søndag i 1637 skændtes Jens Jensen i Markusgaard og Søren Degn i Hals ved Hals Kirke om Søren Løkke (Indhegning) i Damkjær. Jens kaldte Degnen for en Skelm (det vil sige Kæltring), og Søren Degn anlagde Sag. Denne endte i 1640 for Viborg Landsting, hvor Jens' Ord blev kendte døde og magtesløse, og han dømtes til at betale en Sum Penge til Hals Sogns fattige samt Sagens Omkostninger (Landstingets Dombog 1640).

Klitterne langs Skovshoved Strand er nu næsten overalt dækket med Plantager, Græs eller Lyng, og kun enkelte Steder ligger store, aabne Huller, hvorfra Sandet i Blæsevejre kan rejse sig.

Beboerne fortæller, at saa langt vesterpaa som til Neustrupgaarden findes der øverst i Jorden fint Strandsand i et Lag, hvis Tykkelse tiltager mod Øst ud mod Klitterne; det er en Mindelse fra Sandflugtens Dage.

Og Christen Bjørnlund beretter, at da hans Moder som Barn vogtede Faar og Kvæg ved Havet, kunde Hyrderne, særlig efter en stærk Storm, finde Lerklumper og Potteskaar i Klitterne — det var Sporene af de mange Bebyggelser i Skovshoved, som var blevet ødelagt af Sandflugten.

KIMBRERBORGEN I BORREMOSE

DER har i Aar været arbejdet i godt 2 Maaneder i Borremose, og man kan nu begynde at skimte Afslutningen paa det mere end 10-aarige Arbejde. Som sædvanligt er det Professor J. Brøndsted, der har haft Overledelsen, mens Inspektør mag. art. Glob har ført det daglige Tilsyn.

Hovedinteressen ved dette Aars Kampagne har samlet sig om Restavrering og Konservering af de Hustomter, der blev fremgravet forrige og sidste Aar. Som enhver vil vide, der har set en fremgravet Oldtids Hustomt, er en saadan et meget skrøbeligt Objekt, der hurtigt vil udslettes under Vinds og Vejrs Paa-virkning, hvis det faar Lov at ligge ubeskyttet hen. Men da det hele Tiden har været Meningen at bevare Borremoseanlægget baade som et Studieobjekt og som en Turistseværdighed, har det været Genstand for mange Drøftelser og Overvejelser hos de sagkyndige, hvorledes man bedst kunde forene Kravet om en forsvarlig videnskabelig Konservering med Ønsket om at gøre Pladsen saa tydelig og forstaaelig som muligt for ikke-sagkyndige Beskuere. Den Løsning, man tilsidst enedes om, synes at være ideel, set fra begge Synspunkter. Man har ganske simpelt genopført Husenes Græstørsvægge i deres oprindelige Tykkelse og i en god halv Meters Højde. Et Blik

paa det hosstaaende Billede, der velvilligst er stillet til Aarbogens Raadighed af Hr. Inspektør Glob, vil — sammenlignet med Billedet fra samme Felt i Aarbogen for 1941 (S. 182) — let overbevise om, hvor anskueligt og letfatteligt Anlæggets Plan nu fremtræder, og i Særdeleshed da, naar man, som det er sket ved Billedets Optagelse, ser det oppe fra Luften. Og

Sydlige Del af Borremoselandsbyen med rekonstruerede Hustomter.

det er jo netop Meningen at opføre et Trætaarn midt paa Holmen, hvorfra man til sin Tid vil kunne faa et særdeles tydeligt Overblik over hele »Byplanen«.

Foruden dette Rekonstruktionsarbejde er der yderligere afdækket et betydeligt Stykke af Holmen, hvorved nye Hustomter er fremkommet, saaledes at der nu er afdækket nogle og tyve større og mindre Huse ialt. Blandt Aarets Huse var en Brandtomt, der gav en betydelig Mængde velbevarede Lerkar af udpræget keltisk Type, hvilket viser, at Huset er et af de ældste

paa Pladsen, maaske samtidig med selve Fæstningsanlægget.

Ogsaa Byens »Gadekær« er i Aar bleven tomt for sin Muldfyld, men der fremkom ikke Fund af Betydning.

Nogle Stenlægninger i Holmens Nordside vil maaske vise sig at være Byens eftersøgte Gravplads, men venter paa deres Undersøgelse til næste Aar.

Samtidig med Arkæologerne har ogsaa Mosegeologen Dr. Iversen i Aar foretaget en langvarig og grundig geologisk Undersøgelse af den omgivende Mose for at samle Materiale til en Klarlæggelse af Stedets Naturforhold paa det Tidspunkt, Fæstningen blev anlagt. Resultatet af denne Undersøgelse maa imødeses med Spænding.

Under Arbejdet i Mosen gjordes i et Par Meters Dybde et interessant Fund, et Stykke velbevaret Jernaldertøj, vævet i Firskaft.

Arkæologerne formener i alt væsentligt at kunne afslutte Arbejdet til næste Sommer.

S. Vestergaard Nielsen.

AALBORG HISTORISKE MUSEUM I 1942—43

HELLER ikke i det forløbne Aar lykkedes det at faa Aalborg historiske Museum aabnet for besøgende. Bygningen har allerede i mange Aar været alt for lille, og under den mere end treaarige Periode, Museet har været lukket, er Samlingerne vokset saa stærkt, at det nu ikke mere lader sig gøre at aabne i de Lokaler, Museet raader over.

Erkendelsen af denne Vanskelighed har ført til forskellige Drøftelser af Muligheden af at skaffe en ny Bygning. I den sidste Tid er der yderligere kommet en ny Vending i Sagen, idet Postvæsenet har set paa Museets Bygning som eneste Mulighed for Udvidelse af Posthusets Grund og Lokaler. Hvis dette Salg gaar i Orden, bortfalder Muligheden for en Forbliven paa Stedet naturligvis, og en anden Bygning maa skaffes, saa snart den ny Ejer overtager Huset paa Algade.

Lukningen har dog ikke medført nogen Førringelse af Interessen for Museet, hvad man jo nok kunde have ventet. Baade Gaver og Anmodninger om Undersøgelser har været saa hyppige som nogensinde, og Museets Folk har ikke mærket Lukningen som nogen Mindskning i Arbejdet.

I de sidste Aar har Museet været vanskeligt stillet med Hensyn til Konservering, idet Laboratoriet

ikke var velegnet, og et egnet Lokale ikke var til at opdrive. Aalborg Kommune har nu hjulpet Museet ud af denne Vanskelighed, idet Kommunen har stillet en Butik med Baglokale i Jernbanegade 3 til Raadighed som Værksted. I disse tørre, lyse og vel ventilerede Rum kan Konservering ske under de bedste Forhold. Som Medhjælper ved Konserveringen har Kommunelærer Svend B. Olesen medvirket i det sidste Aarstid, særlig ved Samling og Restaurering af Lerkar.

Blandt de Undersøgelser, Museet har foretaget i Aarets Løb, rager en enkelt op som den største systematiske Gravning, Aalborg historiske Museum nogensinde har udført, nemlig Gennemgravningen af Budolfi Kirkes Skib. Tidligere var, ved Arbejdet med Forlængelsen af Kirken, det meste af Korfundamenterne blottet, og under dette Arbejde havde saavel Arkitekten, kgl. Bygningsinspektør E. Packness, som Haandværkerne vist Museet den største Velvillie og Taalmodighed, saa Fundet kunde blive opmaalt og fotograferet efterhaanden som det kom frem. Nu lykkedes det til anden Omgang af Gravningen at opnaa en Statsbevilling, der tillod Museet at lade Gravningerne udføre for egen Regning.

Selv under disse Forhold maatte Museet ofte være taknemlig for Haandværkernes redbonne Vilje til at lempe sig efter de vældige Bunker af Jord, der blev gravet op. At faa Lov til at grave hele Bunden af en Domkirke igennem, er en Chance, som en Arkæolog kun faar een Gang i sit Liv, og uden god Vilje til at komme omkring hinanden, var Arbejdet ikke lykkedes. Det skal ogsaa nævnes, at Arkitekt Packness's Næstkommanderende, Arkitekt Axel Schou, uden at faa andet end Tak for Arbejdet, maalte alle

Fund ind i Plan og Snit, og saaledes gjorde det muligt at rekonstruere Fundet paa Papiret.

Museets Formand publicerer i denne Aarvog Resultatet af den første Omgang af Gravningen. I en følgende Aarvog vil dette Aars Gravning følge, saa her skal kun udtales en Tak til alle de mange, der bidrog til denne enestaaende Undersøgelses heldige Resultat.

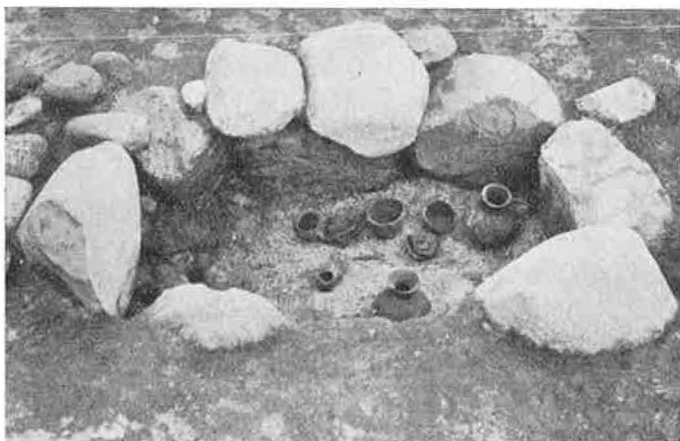
I Aalborg By har der ikke været gravet meget i Aar. Et enkelt mærkeligt Fund er dog gjort midt i Algade ved Museets østre Gavl, hvor en Ledning blev ført under Gaden. Her fremkom i stor Dybde ikke mindre end 5 Skøjter, dannet af Okseknogler, af en Type som er velkendt særlig fra norske Fund fra Middelalder. Samme Sted blev fundet en Baadshage af Hjortetak og en Ravperle. Fundet er tilgaaet Museet gennem Stadsingeniør Hamre, som omhyggeligt sørger for, at alle Fund bliver varetaget.

Himmerlands rige romerske Jernalder har ogsaa i Aar givet gode Fund. Tre stensatte Grave er undersøgt i Aarets Løb, den første paa Mjels Mark i Ferslev Sogn, hvor Gaardejer Johan Nielsens Søn havde taget et Lerkar op med de bare Hænder, saa det ikke havde taget nogen Skade. Den videre Undersøgelse gav endnu tre Lerkar og gode Fotos af den velbyggede Grav.

En Grav paa Husmand Marinus Langelands Mark i St. Restrup var knapt saa smukt bygget op, men indeholdt flere Kar i bedre Stand. I selve Graven fandtes otte Kar af de sædvanlige Typer, men i en Grube ved den østlige Ende af Graven fandtes endnu en Dynge Skaar og derimellem et Par hele Kar, det ene et fintformet Fodbæger, det andet en grov Kop med vandret Øre. Det maa antages, at Karrene i

Gruben har indeholdt Ofre til den døde, idet ganske lignende Hensættelser af Lerkar ved Østerenden af stensatte Grave er iagttaget i Præstegaardshaven i Nørre Tranders i 1938 og ved en meget stor Grav i Lille Vildmose.

Denne sidste, Magen til den fredede Grav i Svinget ved Kællingbjærg ved Sønder Kongerslev-Dokkedal Vejen, blev fundet af Assistent Jørgen Kongstad

Stensat Grav paa Marinus Langelands Mark i Store Restrup.
Romersk Jernalder, 1.-2. Aarh. efter Chr.

ved Vildmosetilsynet. Graven laa under Grundvandet, dens Bund laa paa Sandet under 3,05 m Tørv. Graven var bygget i tre Skifter over hinanden og var selv i sammensunken Tilstand 1,15 m høj. Længden var 2,15 m og Bredden 1,55 m, saa Graven er en af de største, der nogensinde er undersøgt. Vildmosetilsynet stillede Arbejdskraft til Raadighed, og Graven blev pumpet tom for Vand, men alligevel maatte Gravningen foregaa i over en Meter Mudder, saa Karrene maatte tages op med de bare Hænder.

I selve Graven fandtes et smukt Sæt paa 10 Kar samt Rester af to til. Ved Gravens Østende, over Stenene, endnu to Kar, hvoraf det ene med et Hul i Siden, hvorigennem et Offer var indlagt i Karret, idet den meget snævre Hals ikke har kunnet tage det. Ofret er et mindre Dyr, hvoraf Ryghvirvler er i Behold, mens alle Knogler, der har været direkte i Berøring med Tørven, er ædt op af Syren i Mosen.

10 Lerkar fra stensat Grav under Lille Vildmose.
Romersk Jernalder.

En Mosegravning af anden Art er foretaget i Gaardejer Chr. J. Christensens Mose i Nysum. Her har Gunnar Andersen, Doense, lavet Pressetørv i et Par Somre, og af og til faaet Lerkarskaar med op. Andersen samlede omhyggeligt disse fra og overgav dem til Regnar Pedersen, Nysum, som er en ivrig Samler af Oldsager. En Balk af Mosen, som stod tilbage, blev gennemgravet af Museumsinspektøren i Samarbejde med Regnar Pedersen og Sogneraadshovedmand Alfred Bøgh, Nysum, og her stod endnu to

Lerkar tilbage paa en flad Stenlægning, men trykket itu af Tørven. Det komplette Fund bestaar derefter af 4 hele Lerkar og Overdelen af 2 til, samt et rundt Trætrug paa firkantet Fod.

Det er ikke sjældent at finde Lerkar i Moserne, men Fundet fra Nysum udmærker sig ved at være optaget tildels uden at Maskiner eller Spader har faaet Lejlighed til at forstyrre det. Fundet er fra keltisk Jernalder, og Karrene er af samme Type som i Kraghede Bopladsen i Vendsyssel. Det største Kar er 47 cm højt og 49 cm bredt, de andre er smaa Kar.

Iøvrigt har Aaret været rigt paa Mosefund, og Finderne har passet smukt paa Sagerne, saa Museets Samlinger har faaet en god Forøgelse. Godsejer K. Hjorth, Dragsgaard ved Bælum, har skænket Museet en Samling Mosefund, hvoraf særlig skal mærkes Hovedet af en Pulse, et klokkeformet Redskab til at sætte paa en lang Stage, hvormed man kunde stage en Baad i mudret Vand. Pulsen kendtes nok af Beskrivelse, men dette er det første Eksempel, Museet har faaet.

Et Redskab, der nok er en Bør til at bære Hø i Land paa, er skænket af Gaardejer Ankær Kjær, Ræbild, den er fundet i Otterup Mose i Skørping. Et andet mærkeligt Træredskab stammer fra Lille Rørbæk Teglværks Mose, hvor Gaardejer Peter Mikelsen, Neder Bisgaard i Fyrkilde, har taget det op. Det er dannet af en naturlig vokset Ring, som var omgivet af megen Overtro, og det er sandsynligt, at Redskabet har skullet tjene Folkemedicinen paa en eller anden Maade.

Mærkeligt mange af Sommerens Mosefund er fra Middelalderen. I Bislev fandt Gaardejer Henning Pedersen to drevne Messing-Vandfæde, saakaldte »Mol-

linger«, i sin Mose, de var henlagt under en Grusbunke og saaledes antagelig gemt for senere Afhenting. Henning Pedersen skænkede dem til Museet gennem Lærer Mark i Vægger.

Middelalderlig er antagelig ogsaa en Række Fund fra Gaardejer Ejnar Jensens Mose i Fragtrup, Vebstrup Sogn. Et Træstykke med en regelmæssig Række Huller er antagelig Stellet af en svær Slæberive, og et andet er Hjørnet af en Kiste med Not i to Sider. Et Lerkar af grov, graa Masse er en saakaldt »Flødeso« med Taphul forneden, den er fra sen Middelalder. Alle disse Fund er tilgaaet Museet gennem Regnar Pedersen, Nysum.

Heller ikke Museets Samlinger fra nyere Tid er forsømt. Da det gamle Hus i »Lauget« ved Stranden i Aalborg blev ombygget, fandtes som Underlag for Tapet en Række Brædder af en barok Panelstue, dekoreret med et Landskab. Arkitekt Odgård gjorde opmærksom paa Fundet, og Bygherren, Konsul Henning Jensen, skænkede Museet Panelerne. Ved Oprydning i Visborg Kirkes Gravkrypt fremkom en Standkiste, brugt som Ligkiste. Forsiden, der var det eneste bevarede, viser Aarstallet 1585 og to Vaaben, hvoraf det ene er Kjørulff'ernes. Kisten maa saaledes antagelig stamme fra Viffertsholm; den blev overladt Museet af Visborg Menighedsraad. Fra »Hedekrogen« i Ræbild Skovhuse stammer en fast Hjørnebænk og Bord med Ranehjælker, skænket til Museet af Richard Mikkelsen, Skørping.

Endnu skal nævnes en Kølle af hvid Stenart fra Jættetestetid, med Zigzagmønster paa Banen, skænket af Finderen, Husmand Peter Jørgensen, Nysum. En Renæssance Stjærtpotte af sort Ler, fundet i Nørhalne, er tilgaaet Museet gennem Skomager C. Kristensen,

Willemoesgade 2, Aalborg. Fra Mou har Museet modtaget to smukke Stykker Tekstil: et Ridedækken med trykt Mønster og Aarstallet 1858 fra fhv. Gaardejer Jens Peter Kjær og en Stumptrøje fra omkring 1800, rød med hvide Striber, fra Fru Anna Jensen. Frk. Jørgine Madsen, »Gundorfslund«, har givet Museet et Vægur, en Petroleumslampe og en Sukkerskaal af blaåt Glas, fremstillet paa det forlængst nedlagte Aalborg Glasværk.

Det nære Samarbejde med Nationalmuseet er fortsat. Under Gravningen i Budolfi Kirke kom Magister Chr. Axel Jensen og Dr. phil. Aage Roussell til Stede og var behjælpelige med at klare de vanskeligste Problemer. Da Nationalmuseet ret pludseligt maatte berejse hele Jyllands Vestkyst for at gennemgaa Oldtidsminderne i Henhold til Fredningsloven af 1937, kunde de ikke mønstre det tilstrækkelige Mandskab, og Museumsinspektøren fik en Maanedes Orlov for at hjælpe til med dette presserende Arbejde. Og i Juli har Dr. Roussell og Inspektøren gravet i Middelalderborgen ved Halkjær, som nu snart er færdigundersøgt.

Trods Lukning og onde Tider altsaa et godt Aar med mange nye Erhvervelser og megen venlig Bevaagenhed fra By og Land.

Peter Riismøller.

VESTHIMMERLANDS MUSEUM I AARS 1942

LIGESOM de to foregaaende Aar blev ogsaa Tørvesæsonen 1942 en Skuffelse. Udover nogle enkelte Mosekar og almindelige Træsager gav den kun et Fund af Interesse, et Offerfund fra keltisk Jernalder (c. 200 f. Kr.). Fundet blev gjort i en Mose paa Sondrup Østergaard i Ulstrup Sogn. I over 2 Meters Dybde fandtes her 2 Menneskeskeletter, nogle Dyrenøgler og Hestetænder og 2 Lerkar af keltisk Jernaldertype. Da regulær Begravelse paa et saadant Sted er udelukket, kan Fundet kun tydes som et Offer og giver en yderligere Bekræftelse paa, hvad man godt vidste i Forvejen, at Menneskeofring var kendt langt ned i Jernalderen.

Et Par andre gode Offerfund, der begge er fremkommet ved Traktorpløjning af Kærstrækninger, er ogsaa indgaaet i Aarets Løb. Det ene er fra Frebjerg, Farsø Sogn, og omfatter 7 tyndnakkede Økser, det andet fra Østergaard i Næsby, Malle Sogn, og

Offerfund fra Frebjerg, Farsø Sogn.

bestaar af 4 tyndnakkede Økser. Begge Fund er karakteristiske Offerhenlæggelser fra den kortvarige; men interessante Periode i Begyndelsen af yngre Stenalder, som benævnes Dyssetid (2500—2300 f. Kr.).

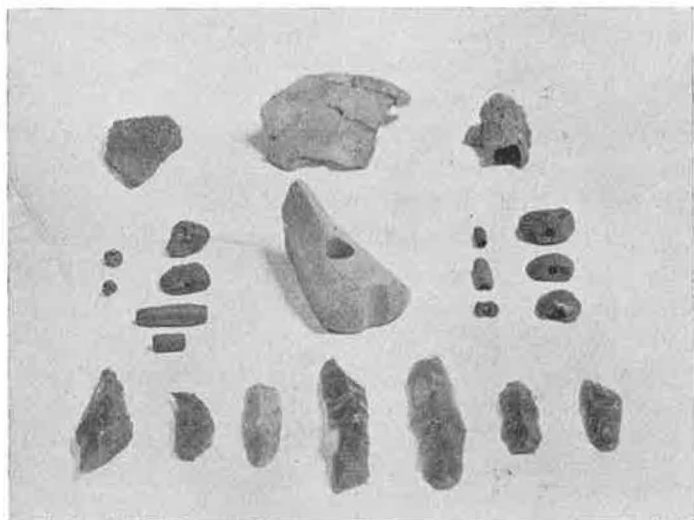
Fra samme Periode er fremkommet et Par Gravfund, der er bemærkelsesværdige, baade fordi Dyssetidsgrave i det hele taget er sjældne, og fordi Gravgodset i begge Tilfælde var ud over det almindelige. Den ene Grav var beliggende i en dyb Dalslugt ned mod Sønderup Aa i Plejlstrup Plantage, Skivum Sogn. Den blev fundet og undersøgt af den kendte Arkæolog, Gaardejer Søren Nielsen i Giver, og Fundet, der udmærker sig ved sin Rigdom paa ejendommelige og sjældne Ravperler, er i hans Samling. Graven, der var sat af tildels meget store Sten, vil blive restavret og fredet efter Ønske af Ejeren, Proprietær Buus, Plejlstrup.

Det andet Fund stammer fra Astrup, Giver Sogn. Graven var her beliggende i en Langhøj og var formet som en 4 Meter lang og 2 Meter bred Stendynge. Ogsaa i dette Fund var der mange Ravperler, men af mere almindelig Art. Fundets sjældneste Stykke er en saakaldt Mangelantøkse, en Sandstensøkse med Gennemboring og mange slebne Facetter. Disse Økser er yderst sjældne i Gravfund. Det foreliggende Eksemplar er det syvende i hele Danmark.

Ogsaa fra den følgende Periode, Jættestuetiden, har Aaret bragt et smukt Fund, der stammer fra Tomten af en for mange Aar siden ødelagt Jættestue i Østerbølle Sogn. Det viste sig her som saa mange andre Steder, at Enkeltgravsfolket, der i Slutningen af Stenalderen overtog Jættestuen, har ryddet Jættestuefolkets Gravgoods ud og anbragt det under en Stenlægning paa begge Sider af Indgangen. Der fremdro-

ges her betydelige Skaarmængder af godt en Snes Lerkar, hvoraf nogle er saa fint udførte og ornamenterede, at de kan maale sig med det bedste af, hvad der ellers kendes fra denne Periode.

Fra Stenalderen er yderligere undersøgt 2 Hellekister, begge i Aars Sogn. I den ene var et Lerkar af sjælden Form, den anden var uden Gravgoods.

Gravfund fra Dyssetid, Astrup, Giver Sogn.

Ogsaa fra Jernalderen foreligger et Par Gravfund.

I Gislum Sogn fandtes ved Sløjfning af en lille, lav Høj Side om Side under Højbunden to aflange, muldfyldte Gruber. Den ene indeholdt en stensat Grav uden Gravgoods. Den anden repræsenterede en Overgangsform mellem keltisk og romersk Jernalder, idet den indeholdt brændte Ben og Lerkarskaar af typisk romersk Jernalderkarakter.

I Vognsild Sogn undersøgte en romersk Jern-

aldergrav af sædvanlig Art med stensat Gravrum og hele Kar. Den indeholdt 4 Kar.

Ved Urhøje i Farsø Sogn konstateredes en ikke nærmere undersøgt Jernalderboplads, der efter det foreliggende Skaarmateriale synes at kunne dateres til keltisk Jernalder. En stor og smuk Jernslagge viser, at der har fundet Jernudvinding Sted paa Pladsen.

Museets øvrige Afdelinger har ogsaa modtaget regelmæssig Tilvækst. En Del Sølv-, Kobber- og Messingsager er indkøbt, og der er efter Nationalmuseets Opfordring draget Omsorg for at sikre Museet en god Repræsentation af de gamle Hjemmevævninger, der jo takket være Modegalskab og Dyrtid trues med Tilintetgørelse.

Besøget har været særdeles tilfredsstillende. Foruden talrige Enkeltpbesøg af Turister og Medlemmer af Dansk Vandrelaug har 12 Skoler med 325 Elever og forskellige Foreninger med ialt 490 Medlemmer besøgt Museet.

S. Vestergaard Nielsen.

BANKDIREKTØR CHR. IØRGENSEN

BANKDIREKTØR CHR. IØRGENSEN TIL MINDE

Det var med vemod, vi i Historisk Samfund modtog meddelelsen om vor formands bankdirektør Chr. Iørgensens død den 1. Oktober. En håbløs sygdom havde nedbrudt hans kræfter, så døden kom som en befrielse.

Chr. Iørgensen var født i Vejle den 5. november 1869, hvor hans far var boghandler. Helt fra drengeårene havde han sans for tegning, og hans ønsker kredede om at blive maler, tegner eller arkitekt; men af økonomiske grunde måtte han nøjes med tre vintres undervisning på teknisk skole.

Det blev imidlertid som bankmand, Chr. Iørgensen skabte sig livsstilling; men tegnekunsten dyrkede han ved siden af, og det kom ham til stor hjælp i den interesse, han dyrkede i fritiden, nemlig arkæologisk forskning. I sparekassen i Vejle fik han det første indblik i pengevæsenet, men kom 2 år senere ind i Landmandsbankens filial i Kolding. Kun 23 år gammel blev han 1902 bogholder og 10 år senere meddirektør i Landmandsbankens afdeling i Nykøbing, Falster. 1910 blev han direktør i fødebyens afdeling, og herfra flyttede han 1916 til Aalborg for at overtage ledelsen af Landmandsbankens kendte afdeling her, den største i provinsen. 1937 tog han afsked efter at have virket 50 år i Landmandsbankens tjeneste.

Som nævnt var Chr. Iørgensens største fritidsinter-

esse arkæologien, et studium, der var et naturligt udslag af hans kærlighed til folk og fædreland. Navnlig her i Aalborg fik han rig lejlighed til at pleje denne interesse. De mange store gadereguleringer og udgravninger fulgte han med sin kyndige hjælp, og han har derved i vigtigt omfang forøget vor viden om vor gamle stiftsbys forhistorie. Vi minder i denne forbindelse om de to udførlige artikler i vore årbøger med titlen »Det underjordiske Aalborg«, et arbejde, der indbragte ham en prisbelønning fra »Dansk historisk Fællesforening«. Også udgravningerne ved Budolfi kirke fulgte han med usvækket interesse trods svigtende helbred. Vi henviser til hans udførlige artikel om udgravningens resultater i nærværende årbog, rigt illustreret med hans egne tegninger.

I det hele taget kan det siges, at hans usvækkede energi for at drage det gamle Aalborg frem af fortidens dunkelhed var dikteret af kærlighed til den by, hvor han havde sin manddomsgerning, og som han følte sig knyttet til med de stærkeste bånd. Det var derfor også ganske naturligt, at han blev leder af Aalborg historiske museum; men desværre oplevede han ikke at se sin store drøm realiseret: rejsning af en ny museumsbygning, der kunde danne en værdig ramme om de rige historiske levn, som samlingerne omfatter.

Bankdirektør Iørgensen var meget benyttet som foredragsholder i Aalborg-foreninger, hvor hans kæreste emne var det gamle Aalborg, som oftest ledsaget af lysbilleder. Talrige artikler med samme emne har gennem årene været optaget i Aalborg Stiftstidende. Det skal også nævnes, at han har skrevet en udførlig illustreret artikel om Aalborg i tidsskriftet »Danmark«.

Allerede 1918 indvalgte Chr. Iørgensen i styrelsen for Historisk Samfund, og fra 1934 var han formand. På stilfuld og værdig måde ledede han vort samfund,

og navnlig ved vore årsmøder og udflugter var han en fortræffelig leder og fører.

Chr. Iørgensen, der var medlem af Oldskriftselskabet, blev til sin 70 års fødselsdag dekoreret med Ridderkorset.

Jordefærden foregik den 5. Oktober i dyb stilhed på Aalborg gamle kirkegård. For vort samfund var mødt lærer Henrik Møller, Håls.

— — —

Som årbogens redaktør er det mig en kær pligt at skrive disse mindeblade. Gennem ca. 20 års nært samarbejde i Historisk Samfunds tjeneste kom jeg til at holde meget af bankdirektør Iørgensen. Det var altid noget af en oplevelse at gæste ham, og det var befrugtende at drøfte historiske emner med ham. Hans meninger og viden blev ikke fremsat i lærd og tør form, men paa den for ham egne charmerende måde, fyldt med fin lune og aldrig svigtende elskværdighed.

Med ærbødighed og tak vil vi i Historisk Samfund bevare mindet om vor afdøde formand.

HENRIK MØLLER.

LOKALHISTORISK LITTERATUR

DET er kun lidt af den litteratur, der er udkommet i år vedrørende Aalborg amt, som er blevet os tilsendt til gennemsyn. Vi må derfor nøjes med at omtale nogle ganske få skrifter.

Først et smukt udstyret jubilæumsskrift »VEBBESTRUP SKOLE GENNEM 200 AAR«. Med udgangspunkt fra nogle oplysninger om Vebbestrup skoles oprindelse gennem afdøde fotograf J. Nørgaard, Aars, har lærer S. P. Sørensen, Vebbestrup, samlet et godt materiale om skolens forhistorie, dels arkivalisk og dels andet stof. I en halv snes afsnit gør forfatteren udmærket rede for skolens udviklingshistorie, en interessant samlet fremstilling, der har særlig værdi, fordi den i ret stort omfang giver værdifulde lokalhistoriske oplysninger. Rold-Vebbestrup kommune har bekostet udgivelsen af skriftet, der prydes af en del billeder. — Et eksempel til efterfølgelse for andre sogne.

»STATISTISKE OG ØKONOMISKE EFTERRETNINGER OM AALBORG«, hefte 1—4, er en fortsættelse af de publikationer, Aalborg statistiske kontor påbegyndte udgivelsen af for 4 år siden under redaktion af cand. polyt. F. A. Fjellerup, der er kontorets fuldmægtig. Hefterne giver i statistisk form mange interessante oversigter over byens funktioner og liv som f. eks. befolkningstilvækst, boligforhold, omsætning af faste

ejendomme og forlystelser, indtægts- og formuesforhold, kommunens aktiver og passiver, indtægter og udgifter, indbyggertal i sammenligning med andre byer, det offentlige slagtehus, torvehandelen m. m.

Der er særlig grund til at gøre opmærksom på »Turistforeningen for Danmark«s årbog for 1943. Dens titel »HIMMERLAND« fortæller os, at den er helliget Kimbrernes gamle hjemsted. Det er et helstøbt arbejde, som turistforeningen har den største ære af. Egentlig kan den betegnes som en hjemstavnsbog, idet den behandler landsdelens natur, historie, folkløse m. m., og medarbejdernes navne borger for, at emnerne er mønstergyldigt behandlede. Vi nævner statsgeolog dr. phil. *V. Nordmann*, der har behandlet Himmerlands tilblivelse. Professor dr. phil. *Johs. Brøndsted* giver i smukke rids et levende indtryk af forhistorien i »Himmerland — et Oldtidens Spejl«. Videre fortæller magister *Thure Hastrup* om kirker, klostre og herregårde, museumsinspektør *Peter Riismøller* om Aalborgs historie, statsskovrider *Poul Lorenzen* om Rold skov og Rebild, lærer *J. Regnar* om Limfjorden og søstrene forfatterinderne *Thit Jensen* og *Marie Louise Deuvs* om Himmerland i sagn og syner. Så følger nogle mindre bidrag af forskellige forfattere, bl. a. om Himmerlands mindre købstæder og større bebyggelser. Bogen, der er på 228 sider, bærer på forsiden en smuk gengivelse af Anders Bundgaards Himmerlandstyr på Vesterbro i Aalborg, og bogen indledes med det i monumentet indhuggede kraftfulde digt af *Johs. V. Jensen* om Himmerlands tyr. Et alsidigt og skønt billedstof og et kort over Himmerland forhøjer bogens værdi.

Vi har erfaret, at følgende skrifter vedrørende Aalborg amt også er trykt i år: *A. Abel: Spredte*

erindringer fra mit liv. — A. Christensen: En foregangsmand for kartoffelavl i Danmark. (A. C.s artikler om kartoffeldyrkning.) — P. E. Rützebeck og Svend Odder: Aalborg sangforening af 1843. Hovedtræk af foreningens liv og virke gennem hundredåret 1843—1943. — Erik M. Poulsen: Om Limfjordens torskebestand. (Nr. 11 af skrifter udgivet af kommissionen for Danmarks fiskeri- og havundersøgelser.)

Henrik Møller.

MEDDELELSER

FRA

STYRELSE OG REDAKTION

NÆRVÆRENDE årbog er den 32. i rækken af vore historiske publikationer »Fra Himmerland og Kjær herred«, og den udgør første halvdel af XIII. bind, som altså afsluttes med næste års årbog.

Af de anmeldelser af sidste årbog, der er kommen os for øje, har vi med særlig glæde læst postmester C. Klitgaards i »Jyllandsposten« og lærer Kr. Andersens i »Viborg Stifts Folkeblad«.

Der skrives historie i disse år, historie, der er skelsættende. Og det er mærkbart, at der er en stigende våggen til national bevidsthed. Måtte den da virke befrugtende for vort samfunds mål: at samle alle gode kræfter om arbejdet med at fremdrage minderne om fædrenes liv og virke. Det gør man blandt andet ved at forøge vort medlemstal, for navnlig derved får vi midler til at fortsætte vort arbejde. Men lige så vigtigt er det, at man gennem medlemsskabet får indblik i og kendskab til egnens historie, et kendskab, der vil øge kærligheden til vort folk og fædreland. Vi beder da vore trofaste medlemmer om at tale med naboer og venner og indbyde dem til at være medlemmer. — Læs om de billige tilbud på side 159.

GENERALFORSAMLINGEN

holdtes på hotel »Hafnia« i Aalborg tirsdag den 5. oktober. Kun få medlemmer var mødt.

Som det fremgår af en nekrolog i nærværende årbog døde vor formand den 1. oktober, og jordefærden foregik netop samme dag, som generalforsamlingen holdtes. Mødet lededes af næstformanden overlærer Kr. Værnfelt, Aalborg, der indledede med en smuk mindetale over formanden.

Næstformanden omtalte derefter samfundets virke i det forløbne år og fremhævede, at flere af styrelsens medlemmer havde holdt historiske taler ved forskellige møder rundt i amtet. Med godt udbytte var der ved flere af disse møder som agitationsmiddel uddelt ældre årbøger. — Afdøde byretssekretær i København Chr. Petresch-Christensens efterladte historiske notater vedrørende vort amt, et ret omfattende materiale, er blevet skænket til vort historiske samfund som gave, en gave, som vi er meget taknemmelig for. Overlærer Værnfelt har paataget sig at ordne og katalogisere materialet, så det kan blive tilgængeligt for lokalhistorikere.

Kassereren lærer V. Qvist, Aalborg, oplæste det reviderede regnskab, som findes trykt omstående.

Af styrelsen afgik efter tur museumsleder kommunelærer Vestergaard Nielsen, Aars, overlærer Kr. Værnfelt, Aalborg, lærer Henrik Møller, Håls, og skorstensfejermester Thomas Møller, Hostrup, som alle genvalgtes. I stedet for afdøde bankdirektør Iørgensen valgtes museumsinspektør Peter Riismøller, Aalborg.

Revisorerne hospitalsforstander K. K. Nicolaisen, Aalborg, og lærer Joh. Jensen, Gug, genvalgtes.

Sidst førtes en længere forhandling om samfundets arbejdsmetoder og den fremtidige agitation.

I et efterfølgende styrelsesmøde valgtes overlærer Kr. Værnfelt til formand, museumsinspektør Peter Riismøller til næstformand og sekretær, lærer V. Qvist til kasserer og lærer Henrik Møller til redaktør.

Forretningsudvalget bestaar af formanden, næstformanden, kassereren og redaktøren.

Redaktionsudvalget består af Henrik Møller (formand), Vestergaard Nielsen og Kr. Værnfelt.

Derefter holdt lærer Møller en dybtfølt mindetale over bankdirektør Iørgensen og bragte samfundet en hilsen og tak fra fru Iørgensen.

På foranledning af lærer Qvist vedtoges det at anvende gamle årbøger ved nogle agitationsmøder i kommende år.

Henrik Møller anbefalede, at samfundet foruden det gratis lille skrift i 5 hefter til forklaring af de middelalderlige retsbreve også anskaffer professor Franz Blatts lille skrift »Under vor hånd og segl« i et antal af 200 til 35 øre pr. stk. Det vedtoges.

Vi har atter i år haft den glæde at modtage følgende tilskud til vort arbejde: 100 kr. fra »Aalborg Bys og Omegns Sparekasse«, 25 kr. fra Nibe Købstad og 25 kr. fra »Nibe Sparekasse«.

I forretningsanliggender bedes man henvende sig til formanden overlærer Kr. Værnfelt, Hasserisgade 30, til kassereren V. Qvist, Hobrovej 44, eller til sekretæren museumsinspektør Peter Riismøller, Willemoesgade 1, telf. 4067.

Vedrørende årbogen og stof til denne henvender man sig til redaktøren lærer Henrik Møller, Håls, Fjellerad, telf. Fjellerad 60.

SAMMENDRAGET REGNSKAB

FOR TIDEN 1. APRIL 1942—31. MARTS 1943.

INDTÆGT	Kr.	Øre	UDGIFT	Kr.	Øre
Tilskud	335	00	Administration	853	48
Kontingent + Porto	3671	70	Forsikringer	4	20
Renter	20	97	Aarbogen 1942	2880	65
Beholdning fra foregaaende Regnskab ...	435	14	Andre Udgifter	310	93
			Overskud, at overføre til næste Regnskabsaar	413	55
	4462	81		4462	81

V. B. Qvist,
Kasserer.

Ovenstaaende Regnskab er gennemgaaet og fundet i Overensstemmelse med de vedlagte Bilag. Kassebeholdningen forevist.

Aalborg, den 15. Maj 1943.

K. K. Nicolaisen.

Joh. Jensen.

NYE MEDLEMMER

FOR TIDEN 1. APRIL 1942 TIL 31. MARTS 1943.

- Hotelejer Als, Hals.
 Centralbestyrer Andersen, Blendstrup.
 Gdr. Otto Badsberg, Hals.
 Gdr. Peder Badsberg, Ulsted.
 Skorstensfejermester Buch, Hals.
 Viceinspektør N. P. Bystrup, Aars.
 Propr. Axel Bælum, Ø. Uttrup.
 Gdr. Aage Bænk, Vilsted.
 Lærer N. P. M. Bøknæs, Skørping.
 Lærer Christensen, Arden.
 Sygeplejerske Frk. Christensen, Aars.
 Lærer E. P. J. Christensen, Aalestrup.
 Gdr. M. Christensen, Dall.
 Murerm. O. Christensen, Vilsted.
 Manufakturhdl. Frk. K. Eriksen, Hals.
 Uddeler Frandsen, Vilsted.
 Købmand Axel Flou, Hals.
 Overbibliotekar Frandsen, Holstebro.
 Gdr. Kr. Frederiksen, Dall.
 Lods A. Hansen, Hals.
 Lærer H. V. Hansen, Skibsted.
 Murerm. H. Hansen, Hals.
 Gdr. J. Henriksen, Vaarst.
 Apoteker Frk. Jacobsen, Hals.
 Lærer A. Jensen, Hals.
 Uddeler Johs. Jensen, Fjellerad.
 Cand. mag. Olav Jensen, Løgstør.
 Amtsraadsmedl. P. Jensen, Vaarst.
 Gdr. S. Jungersen, Birkelse.
 Fru Thoft Jørgensen, Hals.
 Skipper N. Kaas, Hals.
 Gdr. Jens Kjeldsen, Dall.
- Snedkermester M. Knudsen, St. Brøndum.
 Gdr. Th. Larsen, Dall.
 Gdr. Aug. Møllergaard, Hals.
 Lærer Arne Mortensen, Vilsted.
 Boghdl. H. Mørk, Skørping.
 Ekspedient Aa. Nielsen, Aalborg.
 Pastor E. Nielsen, Hals.
 Gdr. S. Madsen Nielsen, Vaarst.
 Købmand Rud. Olsen, Aalborg.
 Gdr. Johan Peen, Tordrup.
 Købmand Alfr. Petersen, Hals.
 Proprietær C. Petersen Rødslet, Brønderslev.
 Lærer Højberg Petersen, Gerding.
 Gdr. P. Petersen, Hals.
 Regnskabsfører Sv. Petersen, Hals.
 Handelsmand M. Porsborg, Dall.
 Bankkasserer C. Ransby, Aalborg.
 Ranum Seminarium, Ranum.
 Gdr. L. Rasmussen, Hals.
 Arkitekt Axel Schou, Aalborg.
 Lærer Simonsen, Hals.
 Kredslæge, Dr. med. E. Stage, Farsø.
 Lærerinde K. Steenberg, Hasserris.
 Murermester P. Strandholt, Aars.
 Husm. Chr. Svenningsen, Ulsted.
 Pantefoged L. Sørensen, Hals.
 Mejeribestyrer L. Sørensen, Oue.
 Sdr. Tranders Bibliotek.
 Lodsformand J. Friis Theisen, Hals.
 Løjtnant I. F. Thomsen, Volsted.
 Gdr. S. Thorup, Sulsted.
 Bestyrer M. Winther, Dall.
 Gdr. S. B. Winther, Hals.

INDHOLD.

<i>Aalborgs Domkirke.</i> Af Bankdirektør Chr. Iørgensen, Aalborg	1
<i>Logstør i Midten af det 18. Aarhundrede.</i> Af Kontorassistent A. Sørensen, København	45
<i>V. Fribergt, Havnøs Historiker.</i> Af Forfatter August F. Schmidt, Brabrand	81
<i>Hvad betyder Sebber?</i> Af Direktør Alfr. Thomsen, Charlottenlund	93
<i>Om Navnene »Kastet« og »Visse«.</i> Af Lærer A. M. S. Myr- høj, Kalundborg	97
<i>Arvelig paa Spindesiden.</i> Af Arkivar Carl Lindberg Nielsen, Viborg	101
<i>En Landsby, hærgel af Sandflugt.</i> Af Overlærer Kr. Værn- felt, Aalborg	104
<i>Kimbrerborgen i Borremose.</i> Af Museumsleder S. Vestergaard Nielsen, Aars	132
<i>Aalborg historiske Museum i 1942—43.</i> Af Museumsinspek- tør Peter Riismøller, Aalborg	135
<i>Vesthimmerlands Museum i Aars 1942.</i> Af Museumsleder S. Vestergaard Nielsen, Aars	143
<i>Bankdirektør Chr. Iørgensen til Minde.</i> Af Lærer Henrik Møller, Haals	147
<i>Lokalhistorisk Litteratur.</i> Af Lærer Henrik Møller, Haals..	150
<i>Meddelelser fra Styrelse og Redaktion.....</i>	153
<i>Regnskab for Tiden 1. April 1942—31. Marts 1943</i>	156
<i>Nye Medlemmer</i>	157

Tilbud til medlemmerne!

Gratis mod betaling af porto, 25 øre (gerne i frimærker), fås tilsendt bibliotekar Seidelins store fortegnelse over litteratur vedrørende Aalborg amt i tiden 1656—1935 (ca. 1500 titler). Bogen, 64 sider i stort format, er *uundværlig*.

Gratis mod betaling af porto, 1,50 kr., fås tilsendt »Danmarks Riges Breve« omfattende de nordjyske amter, de historisk vigtige retsbreve fra middelalderen, i alt 8 stor-hefter à 32—48 sider, der tilsendes, efterhånden som de udkommer. De 2 første hefter er udkommet og fås straks.

Gratis omtrent fås årbøgerne 1920—1930, nemlig for 1 kr. pr. stk. Årbøgerne fra 1930—1940 fås for halv årskontingent, 2 kr. pr. stk. Alt + porto.

Alt ved henvendelse til kassereren lærer Viggo Qvist, Hobrovej 44, Aalborg. Girokonto: »Historisk Samfund«, Aalborg, 45730.

En god håndsrækning

for dem, der ønsker at gå i gang med arkivstudier, er givet i et hefte »Skriftprøver fra tiden efter reformationen til midten af 19. århundrede« med tekstlæsninger. Teksterne er udgivet af »Dansk historisk Fællesforening« ved arkivar i Rigsarkivet dr. Holger Hjelholt og udgør den praktiske del af den vejledning i gotisk skriftlæsning, som foreningen har påtaget sig at tilvejebringe. Bogladeprisen for heftet, der er i stort oktav-format, er 4,75 kr.; men det tilbydes medlemmer af historiske samfund for 2,75 kr. frit tilsendt ved indbetaling af beløbet på giro 3516 under adresse »Dansk historisk Fællesforening«, Markvej 15, København F.

»Fortid og Nutid«,

der udgives af »Dansk hist. Fællesforening«, og som er til stor hjælp for alle historisk interesserede, fås for halv pris, 2,50 kr. pr. år, ved bestilling hos vor kasserer lærer V. Qvist, Hobrovej 44, Aalborg. Samme sted kan bestilles arkivar S. Nygårds nyttige lille skrift »Anvisning til at drive historisk-topografiske studier« (50 øre).

Årbogens redaktionsudvalg:

Lærer Henrik Møller, Håls, Fjellerad (Formand).
Overlærer Kr. Værnfelt, Hasserisgade 30, Aalborg.
Lærer cand. theol. S. Vestergaard Nielsen, Aars.

RAAKILDEGAARD

AF KR. VÆRNFELT

SYDLIGST i Ellidshøj Sogn skyder en langstrakt Banke sig som et Næs ud i de lave Eng- og Kærstrækninger ved Skiveren.

Paa Bankens Sydspids, ca. 150 m Vest for Kilden, hvorefter den havde faaet Navn, knejsede i fordums Tider den ældgamle Selvejrbondegaard Raakilde med vid Udsigt mod Øst, Vest og Syd. Hvor gammel Raakildegaard er, ved ingen; men allerede i Oldtiden boede der Folk paa og ved Banken.

Jacob Thomsen, Raakilde, og hans Nabo C. T. Hansen, »Danevang«, har paa deres Marker fundet ildskørnede Sten fra Oldtidsfolkenes Bopladser, og Thomsen har Nord for sin Gaard fundet flere Urner, ligesom han beretter om en tobladet »Kajakaare«, som for 25 Aar siden ved Tørvegravning fandtes i Raakilde Mose. Kilden og Spidsen af Banken tilhører Boelsmand Niels Bertelsen, som paa den gamle Byggeplads har opgravet store Syldsten, Munkesten, Tagsten og pæne glasserede Fliser i Massevis.

Paa Markbogens Tid (o. 1685) laa Raakildegaard endnu paa det gamle Byggested; men kort efter blev Gaarden flyttet ca. 1200 m længere mod Nordvest. I 1679 havde Mogens Willumsen købt Raakilde og Annerup og lagt dem sammen, og det er ganske sik-

kert ham, som har ønsket, at Gaarden skulde ligge noget mere centralt for de vidtstrakte Jorder.

Raalingen er opført eller ombygget 1777 af Christen Ibsen, som to Aar før havde købt Gaarden til Selveje. Dette Aarstal stod fordum malet over Hoveddøren.

Smukt og stilfuldt blev Raakildes Hovedbygning opført af Egebindingsværk og svære Munkesten fra det gamle Byggested ved Kilden, med højt Tegltag og to smaa Sidefløje.

En gammel »Sei« beretter, at Raakildegaard er samlet af fire Gaarde, — og noget er der om den gamle Snak. I »Norupeng-Dalen« (Hukken) og i »Podehaven« laa i Middelalderen to Udflyttergaarde fra Ellidshøj, Norup og Annerup, og senere anlagdes det ny Annerup (Pinborg) som Parcelgaard fra Raakilde. Før 1682 var disse tre Gaarde alle lagt under Raakilde.

1662¹⁾: *Raa Kildgaard* haffuer tilforn været en Bundegaard²⁾, Offue Rosenkrantz paaboer, Offue Rosenkrantz' Tjener. Hartkorn: 7 Tdr. 5 Skpr. 3 Fdk. $\frac{6}{7}$ Album.

Landgilde: 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre³⁾, 3 Pund Smør⁴⁾, 1 Svin, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns.

Raa Kilde, 1 Gaard, Anders Jensen paaboer, Offue Rosenkrantz' Tjener. Samme Hartkorn og Landgilde som forrige.

Det vil sige, at Raakilde var delt i to Gaarde,

¹⁾ Matriklen 1662.

²⁾ Bondegaard = Selvejergaard.

³⁾ 1 Ørte Rug = 10 Skpr., 1 Ørte Byg = 10 Skpr., 1 Ørte Havre = 20 Skpr.

⁴⁾ 1 Pund Smør = $7\frac{1}{4}$ kg.

hvoraf Ejeren, Ove Rosenkrantz, beboede den ene, medens Fæsteren Anders Jensen havde den anden. Ved Matriklen 1688 sattes Raakilde til Hk. 14 — 1 — 1 — 2 og Annerupgaardene til 9 — 2 — 0 — 0, ialt 23 — 3 — 1 — 2, mod tidligere 27 — 4 — 3 — 2⁵/₇.

Forarbejderne til Matriklen, de gamle Markbøger, fortæller meget om Gaardens Forhold, Vange, Markskel, Stednavne m. m.

Markbogen: Proprietær Fru Ellen Rosenkrantz¹⁾, men har pantsat Raakilde med de to Andrupgaarde til Mogens Willumsen til brugelig Pant.

Raakilde-Markskjels Paaløb. Udi øster til Volsted Mark, hvor en Bæk Markerne adskiller, sønder ad til Støvring Mark, hvor Steen og Stabel samt Grøft adskiller, vester til Gulbæk, og Nordside til Ellidshøj. Videre findes udførligt Skel antegnet i Engene.

Fiskeri findes intet uden nogen Parker (Fiske-damme), som er anlagt til Husbehov.

Skov findes og ey, uden hvad nødvendig tilgaar dermed.

Hiullømmer og sligt Nøttigheder bekommes til Kiøbs ved Vilstrup og deromkring ved 3 à 4 Miil borte.

Tørveskjær og *Lyngslet* findes saa meget i Gaardens Mark, som aarlig behøves.

Fædrift befindes. Lader male deres Brødkorn i Støffring Mølle ¹/₄ Miil borte.

Videre Tillæg findes ey til denne Gaard. Gaarden har 13 Vange eller Giøder, hvoraf noget for nylig er opbrudt af Hede. Anfanget og maalt fra Østen:

1' Giøde: Et Stykke, liggende norden for Gaarden²⁾,

¹⁾ Markbogen er skrevet o. 1685; men da havde Ellen Rosenkrantz forlængst afhændet Gaarden til Mogens Willumsen.

²⁾ Gaarden laa 1685 ude ved Kilden.

østen for Tøre Veyen, vender Syd og Nord, indeholder 10 Agre, bruges i 5 Aar med 1 Kærv Rug, 2 Kærve Byg og 2 Kærve Havre — hviler i 5 Aar.

2' *Giøde*: Et Stykke, løber i Øster og Vester, ligger i Nord, 8 Agre, bruges og hviler som forrige.

3' *Giøde*: Et Stykke opbrudt Jord i Heden, 11 Agre, bruges 3 Aar, hviler 10 Aar.

4' *Giøde*: Et Stykke 3 Agre, S.-N., vesten for 2' *Giøde*, bruges 5 Aar, hv. 5 Aar.

5' *Giøde*: Et Stykke, sønden for forskrevne, 5 Agre, S.-N., br. og hv. som forrige.

6' *Giøde*: Et Stykke, løber S.-N., ligger vesten for ved Siden af forrige, 5 Agre, samt et Stykke, 1 Ager, løber S.-N., ligger østen for Andrup Mark, bruges 5 Aar, hviler 5 Aar.

7' *Giøde*: 3 Agre, løber S.-N., og 7 Agre, løber Ø.-V., østen for forskrevne, ialt 10 Agre, bruges 5 Aar, hviler 5 Aar.

8' *Giøde*: Toften, ligger vesten Gaarden, 13 Agre, S.-N., br. 5, hv. 5 Aar.

9' *Giøde*: Holmarch, 15 Agre, vender Ø.-V., br. som forrige.

10' *Giøde*: Norden for ved Siden af forrige, 12 Agre, vender Ø.-V., noget er opbrudt af Heden.

11' *Giøde*: 24 Agre, vender S.-N. og Ø.-V., bruges 2 Aar, hviler 7 Aar.

12' *Giøde*: 8 Agre, bruges 4 Aar, hviler 6 Aar.

13' *Giøde*: 7 Agre, bruges 4 Aar, hviler 2 Aar, ligger norden for forskrevne.

Ialt under Plov: 132 Td. 5 Skp. 2 Fdk. 0 Alb. 2 Hvid Land; men heraf er 19 Tdr. 5 Skpr, udøgtig Jord.

Andrup — tuende Gaarde, som sidst haver været besiddet af Anders Bertelsen og Jesper Mortensen,

hvilke for 6 Aar siden under Raakilde Hovedgaard, ud af Assessor Mogens Willumsen i Aalborg, som dem udi Pant hafver, med ald dets Tillæg ere underlagte, og under Gaardens Taxt brugte, — og berettes

den ene at være stifted i fordums Tid af Raakildegaards Ejendom, og den anden udi langsommelig Tid været øde, og ingen samme at ville antage og besidde, — derforre Husene bevarede af tvende Husmænd.

Bestaar af 10 Aars Giøde, -- udi Forretningen findes specificeret, hvorledes de besaaes og bruges.

Begyndt at maale fra øster Side:

1) *Et Stykke*, løber udi Sønder og Nør, 12 Agre, br. 4 Aar, hv. 6 Aar.

2) *Den anden Giøde*, løber S.-N. og Ø.-V., 23 Agre bruges og hviler som forrige. De 10 vesterste Agre hedder *Stenbro Agre*, og fra denne Giøde gaar 3 Bakker paa 26 . 126, 21 . 60 og 90 . 102 Alen.

3) Noch 12 Agre og en liden ditto, gaar Øst og Vest, kaldes *Norop Agre*¹⁾, noch 5 Stykker Jord, vender Øst og Vest, — bruges 3 Aar, hviler 9 Aar.

4) Noch 9 Agre, som vender S. og N., bruges 3, hviler 9 Aar.

Noch 19 Stykker, som vender S. og N., bruges 3, hviler 9 Aar.

5) Beliggende mellem 2 høje Bakker, 27 Agre, og kaldes *Vangsdal*, vender S.-N., bruges 3 Aar, hviler 9 Aar.

6) *6' Giøde*, 10 Agre, Ø.-V., br. 4 Aar, hv. 6 Aar, fragaar en Bakke, 7 . 150 Alen.

7) *7' Giøde*, 24 Agre, vender Ø.-V., bruges 3 Aar, hviler 9 Aar.

8) *8' Giøde*, 5 Agre med Nørside til Ellitshøj, øster til Vejen, vender Ø.-V., bruges 4, hviler 6 Aar.

9) *9' Giøde*, 8 Agre, S.-N., vesten for forrige, bruger 2, hviler 6 Aar, — fragaar en Bakke 34 . 34 . 54 Alen.

10) *10' Giøde*, 10 Agre, fragaar en Bakke 30 . 30 . 83 Alen.

Areal under Plov: 105 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. 2 Hvid, ialt Raakilde og Annerupgaardene tilsammen: 238 Td. 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. (af 975 Tdr. Land).

¹⁾ Den gamle Gaard Norup skal have ligget i Norupeng Dalen (Hukken), Vest for Ejnar Jespersens Gaard.

Eng Taxationsprotokollen:

Raakiold Hoffuedgaards Enge er efterfølgende:

Enge, liggende ved Waeshus Broe Øster paa og siden Nør omkring Gaarden indtil Andrup Skiel og Engeskifter, taxeres for godt Hø -- 6 Læs.

Mose Foeder, dette Mose Foeder bæris og slæbis i Land med stor Besværlighed: 73 Læs.

Til denne Gaard findes Fædrift til 30 Høveder.

Af Hedetørv og Skaaretørv saa og Lyngslet findes saa meget, som til Gaardsens Fornødenhed tilhøres.

Anderupgaardes Enge er efterfølgende:

1) Jesper Mortensen, — godt Hø $3\frac{1}{2}$ Læs. Mose Foeder, som maa bæres osv. (se foran): 4 Læs.

2) Anders Bertelsen, godt Hø $3\frac{1}{2}$ Læs. Mose Foeder, som — osv.: 4 Læs.

Hedetørv og Skaaretørv saa meget, som de tvende Gaarde behøver. Fædrift til tvende Gaarde: 10 Høveder.

Raakilde (Markskel): Denne Gaards Bedrift begyndes vesten til Alfarvejen, hvor Skielsten findes, item igien Sydøst fra Romershøj¹⁾ øster Enden af en Dal, hvor en Sten findes, derfra vesten fra Romersmose løber Skiellet Nord op til en Skielsten imellem Ellitshøj og Støfring og Raakiold Heder, saa og fra samme Sten og ned til en Bakke, kaldes Vangsdals Bakke ved Engevejen, item lige ner ad Anders Lauridsens Gaard i Andrup, og saa tvært over Mosen til Ørnhøj; derfra ud til Skifren²⁾, siden sønder paa til Støfring Eng, hvor Skielsten findes, og saaledes Resten ved første bemeldte Skielsten vesten Alfarvejen.

Andrup: Disse tvende Gaardes Bedrift begyndes udi Heden ved en Skielsten, og derfra lige til lille

¹⁾ Romershøj = Ruderhøj i Støvring Hede.

²⁾ Skiveren: Skelbækken mellem Ellidshøj og Volsted Sogne.

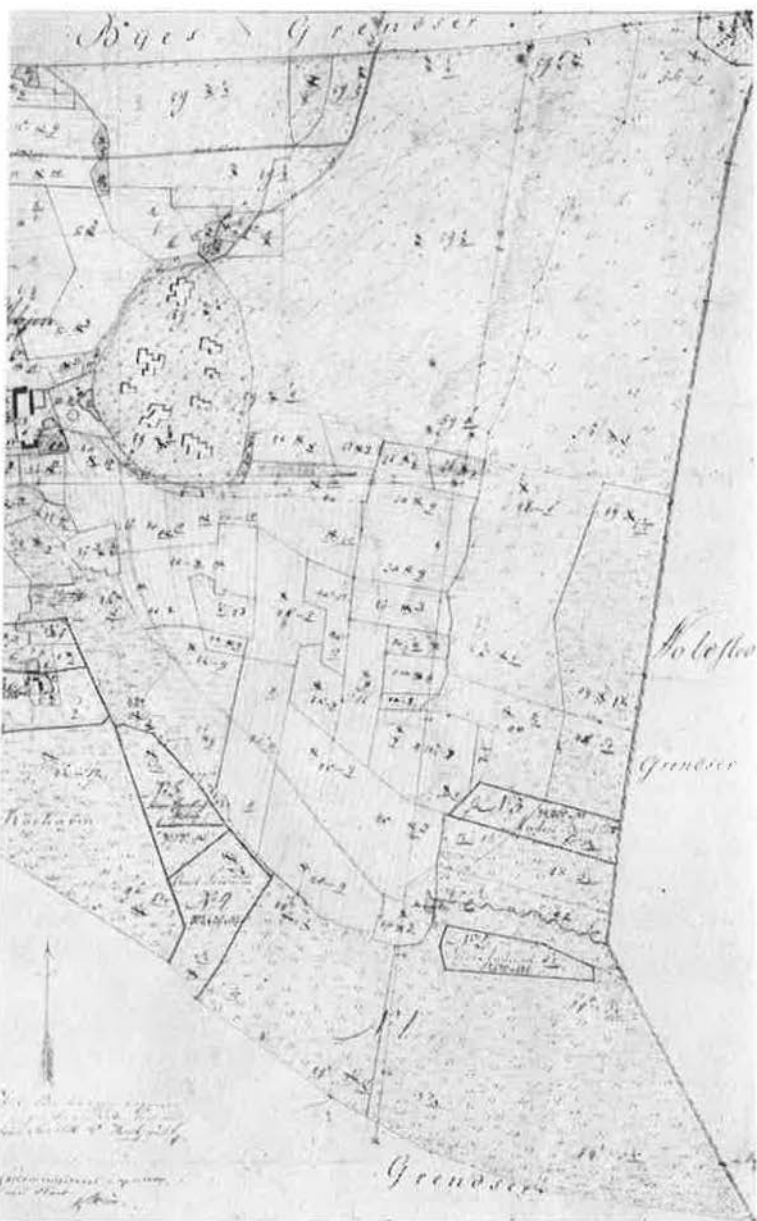
C. K. K.
 Naaenildegaards Jorder
 Ellixhøj Sogn, Hvenum Herred
 Aalborg Amt

Opmaalt og afhaandlet i Aalborg den 18/9
 af Just. Raad

Sten. Landinspektør
 Mathias Lauritzen 1879

Kjøbt af 1878 i Aalborg af Just. Raad

Peders Høj, og saa til to store Sten¹⁾, som ligger vesten for Alfarvejen, siden lige tværs over Mosen til Kokhøj, og derfra til Visselholms Vad²⁾, siden sønder paa til, hvor Raakild Jord begynder.

Begge Gaardes Hartkorn tilsammen 22 - 0 - 1 - 7 - 0, forhøjet med $\frac{1}{16}$ til 23 - 3 - 1 - 2.

1682³⁾ meddeles følgende om Gaardens Folk og Besætning:

Raakilde: Proprietær (Ejer), Velædle Hr. Assessor Mons Willumsen i Aalborg. Forpagter, Velædle Hr. Ritmester Rose, som nu med sin velædle Hustru⁴⁾ er ved Regimentet.

3 Karle	}	For dem ydes i Kopskat
1 Pige		
6 Heste og Hopper	}	Af Besætningen ydes i Kvægskat: 7 Rd. 3 Mk. 1 Skill.
15 Stude over 4 Aar		
7 » nu i 3. »		
8 Kiør		
4 Ungnød og Kalve		
24 Faar		
2 Gieder og Kid		
5 Svin		
8 Bistader		

100 Aar senere var Besætningen paa: »15 gode Bæster, 47 Fæhøveder og 124 Faar«. -- »Endvidere medfulgte 4 gode beslagne Vogne med Drætte Tøj, tvende Træ Vogne med Drætte Tøj, tvende gode Plouge og 4 Harver«. Paa Gaarden fandtes »trende Jern Kakkelovne og tvende indmurede Kobber Kiedler«⁵⁾.

¹⁾ De hvide Jomfruer.

²⁾ Visselholm: Forhøjning i Engene i Raakilde og Ellidshøj Skel.

³⁾ Kop- og Kvægskatten 1682.

⁴⁾ Margrethe Willumsen.

⁵⁾ Niels Ibsens Skøde af 1778.

Modelbogen:

Raakildeggaard, Mogens Willumsen bruger:

	Td.	Skp.	Fdk.	Alb.	Hvid
Jord med Brug og Hvile	132	5	2	0	2
Udøgtig Jord	19	5	0	2	0

	Areal					Hartkorn				
	Td.	Skp.	Fdk.	Alb.	Hvid	Td.	Skp.	Fdk.	Alb.	Hvid
Skarp Hvile Jord	33	1	1	1	2 ^{1/2}	3	5	1	2	3 ^{1/9}
Ond Ditto	33	1	1	1	2 ^{1/2}	2	6	0	1	1
Allerværst Ditto	66	2	3	0	1	4	1	0	2	0 ^{5/16}
Middel Hø — 6 Læs						0	2	0	0	0
Ond Hø — 60 Læs						1	7	0	0	0
Middelgod Græsning til 20 Høveder						0	5	0	0	0

Andrup, tvende Gaarde er for 6 Aars Tid siden lagt under bemeldte Raakildeggaard og Agerjorden er beregnet $\frac{1}{4}$ skarp, $\frac{3}{4}$ allerværst, Høet for middel og ondt, Græsning for ond.

Jord med Brug og Hvile: 105 Td. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. 2 Hvid.

Skarp Hvile Jord	26	3	3	2	3 ^{1/2}	2	7	2	0	2 ^{5/9}
Allerværst Ditto	79	3	3	2	2 ^{1/2}	4	7	2	2	3 ^{15/16}
Middel Hø, 7 Læs, svarer til Hartkorn						0	3	1	1	0
Ond Hø, 8 Læs, svarer til Hartkorn						0	2	0	0	0
Ond Græsning til 5 Høveder						0	1	0	0	0

Sogneprotokollen af 1831 (sammenlign med ældste Matrikelskort:

1. *Raakildeggaard, J. Hjorth*, Areal $894\frac{3}{4}$ Td. Ld. — Hk. 18 - 6 - 1 - 1.

Herunder 4 Fæstesteder:

2. *Søren Andersen Snedker* (Tidseldal): En Agerlod Vest for Gaarden og en Englod sydligst i Marken, Areal ca. 14 Td. Ld. — Hk. 0 - 7 - 0 - $2\frac{1}{4}$.

3. *Anders Berntsen*: En Agerlod sydvest for Gaarden og en Englod sydøst for Gaarden ved Volsted Skel. Areal $19\frac{1}{3}$ Td. Ld. — Hk. 1 - 2 - 3 - $2\frac{1}{4}$.

4. *Christen Sørensen Dal* (Lille Pinborg): To Agerlodder sønden Gaarden og en Englod sydøstlig for Gaarden. Areal $22\frac{7}{8}$ Td. Ld. — Hk. 1 - 1 - 0 - 0.

5. *Anders Pedersen* (Store Pinborg): To Agerlodder og en Englod sønden for Gaarden. Areal $24\frac{3}{8}$ Td. Ld. — Hk. 1 - 1 - 3 - $2\frac{1}{4}$.

Samlet Areal: 975 - 1 - 2 - 0. — Hk. 23 - 3 - 1 - 2.

Matriklen 1844:

Matr. 1.	Raakildeggaard, Proprietær Faurschou .	Nyt Hk.	26 - 4 - 1 - 2
» 2.	Søren Andersen Snedker (Tidseldal)	» »	0 - 6 - 0 - $1\frac{1}{4}$
» 3.	Anders Berntsens Enke	» »	1 - 1 - 0 - $0\frac{1}{2}$
» 4.	Christen Sørensen Dal (L. Pinborg) . .	» »	1 - 1 - 1 - $0\frac{1}{4}$
» 5.	Søren Christensen Holm (St. Pinborg)	» »	1 - 2 - 0 - $1\frac{1}{4}$
	Ialt	Nyt Hk.	30 - 6 - 3 - $1\frac{1}{4}$

1908 berettes¹⁾, at Raakilde (Annerup) har et

¹⁾ la Cour: Danske Gaarde.

Hartkorn paa 27 - 7 - 2 - 2¹/₄. Arealet er 887¹) Td. Ld., heraf Ager 460, Kær og Eng 181, Mose 3, Skov og Plantage 200, Hede 120, Park, Have og Gaardsplads 13 Tdr. Land.

Agermarken drives i 9 Mark Skifte, og der holdtes 100 Køer, 150 Stk. Ungkvæg, 3 Tyre, 20 Heste, 12 Plage og Føl, 2 Trækstude, 270 Faar og Lam.

Folkeholdet var: 1 Inspektør med Familie, 1 Forvalter, 1 Fodermester, 1 Forkarl, 2 Elever, 4 Piger og 10 Daglejere. Til Gaarden hørte 4 Fæstesteder med Jord og 4 jordløse Huse, samt et Teglværk.

Som man af Matrikelskortet kan se, laa Borggaarden i Syd, Ladegaarden i Nord, og Haveanlægget var ret beskedent. Det var vist Adam Faurschou, som anlagde den parklignende Have Syd om Gaarden.

Faurschou forlængede ogsaa Laden i Øst og byggede i Gaarden et Hus til Kogning af Kreaturfoder; det blev dog senere fjernet.

I Krogen mellem Sidesløjen og Hoveddøren var et stort smukt Kastanietræ, og midt paa Gaardspladsen stod en kæmpestor Pil i en Græsplæne. Her samledes for 60 Aar siden Gaardens Folk paa smukke Sommeraftner, og til Harmonikaens Toner gik Dansen rundt om det gamle Piletræ²).

Omkring 1840 var Borg- og Ladegaard forbundne ved to gamle Stendiger; men disse Stendiger erstattedes senere af en Hestestald i Vest og en Mejeribygning i Øst³). Mejeriet var som Regel forpagtet ud. Blandt Mejeriforpagterne kan nævnes Meklenborgeren Wilhelm Laage (o. 1860) og Schrøder, der ligeledes var Tysker, en halv Snes Aar senere. O. 1894 kom

¹) Fejlagtig opgivet til 987 Tdr. Ld.

²) Fortalt af Fru Bye Jørgensen.

³) Af det hjorthske Familiearkiv.

Raakildegård med i Støvring Andelsmejeri, i hvis Bestyrelse Gaardens Inspektør fik permanent Sæde¹⁾.

Allerede o. 1840 havde Gaarden et Teglværk, som laa lidt Nordøst for Gaarden ved Mosen; det blev flyttet til Landevejen Vest for Gaarden og senere lidt længere mod Nord. I 1880erne var Eritius Teglværksbestyrer.

Som andre Storgaarde havde Raakilde sit Huspøgelse. Det var »den hvide Grevinde« (den hvide Dame), som ved Midnat gjorde Loftsetagen usikker. Gaardens Piger, som havde Værelser her, søgte at beskytte sig mod Skidteriet ved at tegne Kridtkors paa deres Kammerdøre²⁾.

EJERE.

Raakilde var oprindelig en jordegen Bondegård, beboet af stoute Selvejerbønder.

Vi kender *Hans Henriksen*, som prøvede paa at berøve sin Nabo, Fæstebonden i Annerup, noget Jord, men som tabte Processen, som Bondens Herre, Henrik Knudsen Gyldenstjerne paa St. Restrup, anlagde imod ham. 1492 stod Hans Henriksen i Raakild paa Hornum Herreds Ting og bekendte, at »Den Ager, som velbyrdig Mand, Hr. Henrik Knudsen til Restrup, og jeg har haft Trætte om, liggende i hans Aabygge-toft i Androp, og en Eng, kaldes Celiplet, hvilket han har indvord³⁾ med Lovhævd, — der kendes jeg mig ingen Rettighed at have⁴⁾.

^{11/9} 1525 og ^{24/9} 1537⁵⁾) var *Jørgen Hansen* Med-

¹⁾ Meddelt af Fru Kirstine Jensen, Odense.

²⁾ Berettet af Inspektør J. V. Hjorth.

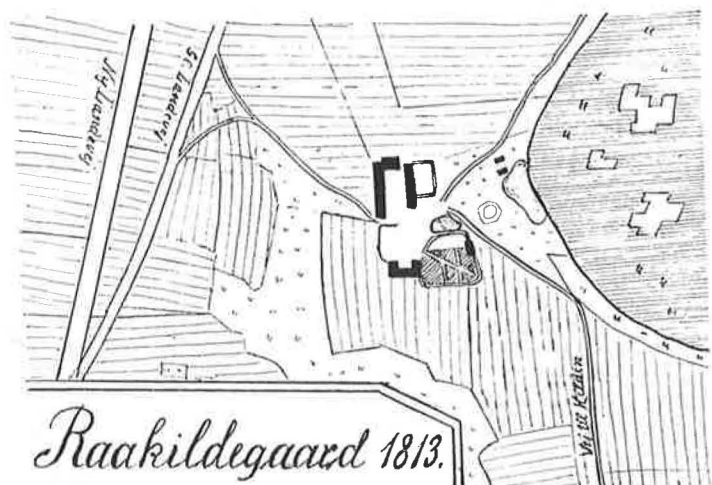
³⁾ Indvord med Lovhævd: indværget med Tingsvidner.

⁴⁾ Gyldenstjernernes Arkiv, Rigsarkivet.

⁵⁾ Aalborg Hospitals Arkiv.

dommer paa Hornum Herreds Ting. Han var den sidste Selvejer af den gamle Slægt; thi han begik den Uforsigtighed at slutte sig til Skipper Klemen i Grevens Fejde, — og som Straf blev Gaarden konfiskeret, og han blev Kronens Fæstebonde.

1536—79: *Kronen*. Sidstnævnte Aar afhændede Kong Frederik II. Gaarden til Niels Joensen Viffert paa Torstedlund. Herom beretter det gamle Skøde:

Wi Frederik gjør alle vitterligt, att efterdi Os elskelige Niels Joensen till Tostelund, vor Mand, Thiener og Embedsmand paa Vort Slot Hald, nu for Magelæg og enige Ejendom haver underdanigst til Os og Kronen udlagt af hans Arvegods disse efterskrevne Gaarde og Gods herudi Vort Land Nørrejyland, som er først udi Vendsyssel udi Jerslev Herred udi Thiise Sogn udi Fiilholm: En Gaard, Jens Christensen iboer, skylder aarlig 3 Pund Byg, 6 Tønder Havre, 1 Svin, 1 Gaas, 2 Høns, holder 1 Foderøxe, — udi Hann-

herred udi Tømmerby Sogn udi Frøstrup ett Boel, Jens Jellisen iboer, skylder aarlig 1 Pund Byg, — udi Tømmerby ett Boel, Niels Andersen iboer, skylder aarlig 1 Pund Byg, 1 Pund Smør, 1 Td. Havre, med alle forskrevne Gaardes, Bolis og Gods is Rente og rette Tilliggelse, aldeles intet undertaget, eftersom det Brev, forskrevne Niels Joensen Os underdanigst derpaa givet haver ydermere og udviser.

Da haver Wi derimod til Fyldest Vederlag naadigst igien udlagt til forskrevne Niels Joensen og hans Arvinger en Vor og Kronens Gaard og Gods her udi forskrevne Vort Land Nørrejylland udi Hornum Herred udi Elleshøis Sogn liggende, kaldes *Raakiold*, Morten Jørgensen, Bertel Jørgensen og Niels Jørgensen iboer, skylder aarlig samtlig tilhobe: 10^{1/2} Skp. Rug, 1 Ørt Byg, 1 Ørt Havre, 1 Fjerdings Smør, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 12 Skilling Galtepenge, 6 Skilling Leding, 5 Tdr. Havre, 3^{1/2} Album Sildepenge, 2 Kander Honning og 16 Hestes Gæsteri, — med en øde Mark, kaldes *Norup Mark*, hvilken forskrevne Gaard og Gods med al sin Rente og rette Tilliggelse Ager og Eng, Skov, Mark, Fiskevand, Fægang, Tørvegrøft og Lyngslet, vaadt og tørt, aldeles intet undertaget, ved hvad Navn det helt er eller nævnes kan, som der nu tilligger og af Arilds Tid tilligget haver, og bør dertil at ligge med Rette, — forskrevne Niels Joensen og hans Arvinger være og skulle have, nyde, bruge og beholde for evendelig Ejendom. Og Wi Os eller vore Efterkommer Konninger udi Danmark og Kronen aldeles ingen ydermere Ret eller Rettighed at have udi eller til forskrevne Gaard og Gods efter denne Dag udi nogen Maade.

Thi bepligter Wi Os og Vore Efterkommer Konninger udi Danmark og Kronen at fri hjemle og fuld-

kommeligt tilstaa forskrevne Niels Joensen og hans Arvinger forskrevne Gaard og Gods med al sin Rente og rette Tilliggelse for hver Mands Tiltale, som derpaa kan tale med Rette udi nogen Maade. Og dersom saa sker, at forskrevne Gaard og Gods eller nogen sin Ejendom, Rente eller rette Tilliggelse bliver forskrevne Niels Joensen eller hans Arvinger affvunden udi nogen Rettergang for Vor Vanhjemmels Brøst Skyld, da forpligter Wi Os eller Vore Efterkommer Konninger udi Danmark og Kronen at vederlægge forskrevne Niels Joensen eller hans Arvinger saa godt Gods igien, baade paa Ejendom, Herlighed og Rente, og saa vel betryggeligen inden sex samfulde Uger dernæst efter, — og holde hannem og hans Arvinger det skadesløst i alle Maader.

Actum Haufrballegaard,

den 26^e Dag Novembris 1579.

Frederik.

1579—95: *Niels Joensen Viffert*, f. 1533, † ²⁶/₆ 1595, var Søn af Joen Madsen Viffert til Torstedlund og Anne Mikkelsdatter Krabbe. Han samlede en Del Bøndergods til sin Hovedgaard Torstedlund; men da han døde ugift, gik hans Godser over til Fætteren Niels Krabbe, der synes at have afhændet noget af Bøndergodset, bl. a. Raakildegaard.

O. 1620: *Axel Rosenkrantz* til Buderupholm, f. 1552, † ²⁵/₁₂ 1623, Søn af Niels Rosenkrantz til Rydhave og Maren Lunge, — gift 1. G. ¹⁸/₈ 1588 med Ellen Jensdatter Juul († 1603), — gift 2. G. ²/₉ 1608 med Anne Styggesdatter Høeg.

1623—51: *Anne Høeg*, f. ¹⁰/₈ 1583, † 1655, Datter af Stygge Høeg til Vang og Anne Ulfstand. 1647 pantsatte hun Raakilde til Sønnen Ove.

1651—o. 77: *Ove Rosenkrantz*¹⁾, f. o. 1615, † e. 10/4 1676, Søn af Axel Rosenkrantz og Anne Høeg. Ugift. Bosatte sig paa Raakilde, hvor han efter Matriklen 1662 beboede den ene Halvgaard, medens Fæstebonden Anders Jensen boede i den anden. Men ifølge Ekstraskattemandtallet 1660 var Oves Gaardspart beboet af hele to Fæstefamilier. Hans Virksomhed paa Raakilde har sagtens bestaaet deri, at han har haft et Par Værelser paa Gaarden, hvor han har siddet og levet nøjsomt af den Smule Landgilde, hans Fæstere ydede ham. Ove Rosenkrantz var forarmet og laante Penge af den rige Præst i Sønderholm Niels Eskildsen, som ved sin Død i 1673 havde Pant i Raakilde og Annerup — eller var Medejjer.

Ved Skiftet efter Præsten opgives de to Gaardes Hartkorn til 15 - 3 - 2 - 2⁵/₇ og 6 - 0 - 2 - 0 og vurderes til 40 Rdlr. pr. Td.

Præstens Rettigheder synes at være gaaet i Arv til hans Datter Anne, Enke efter Pastor Peder Kuri i Ellidshøj; thi i 1670erne boede hun paa Raakilde, som Oluf Rosenkrantz dog indløste før sin Død. Hans Søster Ellen arvede Godset.

O. 1677—78: *Ellen Rosenkrantz*, f. 1619, † 1683, Enke efter Preben Banner til Lundsgaard (f. 1624, † 1666), pantsatte straks Raakilde Gaard og Gods til den velhavende Amtsforvalter i Aalborg, Assessor Mogens Willumsen, som snart efter købte det hele. Det er ganske sikkert ham, som o. 1690 flyttede Raakilde til dens nuværende Plads, efter at han nogle Aar før havde lagt Annerupgaardene under den.

1679—97: *Mogens Willumsen*, f. 1632, † 18/4 1697, Søn af Landsdommer i Blekinge Willum Thomsen,

¹⁾ I »Trap« optræder Ove Rosenkrantz' ældre Broder Folmer Rosenkrantz fejlagtigt som hans Fader.

var 1661—79 Amtsforvalter i Aalborg. Han ægtede ²²/₂ 1663 Dorthe Bering, f. 1646, begr. ²⁷/₉ 1715, Datter af Borgmester Peder Pedersen Bering i Viborg og H. Margrethe Frantsdatter. Ifølge Familie- og Folkeskatten af 1681 beboedes Raakilde da af Assessor Willumsen, hans Hustru og Datter samt 5 Karle, 1 Hyrde og 3 Piger. Amtsforvalteren og hans Hustru blev begravet i Vor Frue Kirke i Aalborg.

Børn:

1. *Peder Willumsen*, f. o. 1664, Ejer af Nøvlinggaard. Ugift. Forlod 1705 Egnen, da han havde forødt sit Gods i »Liderlighed«.

2. *Margrethe Willumsen*, f. o. 1665, gift o. 1682 med Ritmester Oluf Rose, som deltog i den pfaltziske Arvefølgekrig paa engelsk-hollandsk Side og faldt 1797 ved Maastricht. Ritmester Rose og Frue boede i flere Aar paa Raakilde, som de havde i Forpagtning, og ²⁷/₇ 1691 stod de Fadder til Anna Birgitte, Datter af Provst Laurids Kjærulf i Ellidshøj. 14. August 1697 solgte »edle Monseur Peder Willumsen« Raakilde Gaard og Gods til Severin Brønsdorph til Randrup for 1350 Rdlr. Det omfattede Raakildegaard, »som Jens Sørensen har i Fæste«, Hk. 23 - 3 - 1 - 2, med underliggende Huse i Gaardens Mark, samt følgende Bøndergods: 1 Gd. i Ellidshøj By, Peder Nielsen iboer, Hk. 6 - 1 - 3 - 0, 5 Fæstehuse i Ellidshøj og 2 i Støvring¹).

Skødet er underskrevet af Peder Willumsen og Søsteren Margrethe Willumsen »paa min Kiærestes Ritmester Oluf Roses Vegne og i hans Fraværelse, som er i udenlandske Krig«.

Endnu 1719 hørte Raakilde under *Randrup*²), men kom herefter til *Gudumlund*. Gudumlund Gods købtes

¹) Landstingets Skøde- og Pantebog.

²) Trap.

1738 af Fru Anne Lassen¹⁾ til Rødslet († 1747), og blev efter hendes Død, d. ¹⁶/₄ 1748, af Arvingerne afhændet til Major Mathias von Buchwald.

1759 tilhørte Raakilde Hans Fædder til Refsnæs, hvis Enke Madam Mette Catrine Bay d. ²⁷/₄ 1765 solgte Refsnæs Gods til sin Stedsøn J. J. Fædder. I Skødet 1765 nævnes »Rokilde og Annerup af Hk. 23 - 3 - 1 - 2, samt 4 Gadehuse i Buderup Sogn«.

Den 26. April 1775²⁾ solgte J. J. Fædder Raakilde til Gaardens mangeaarige Fæster Christen Nielsen Ibsen:

»Jeg Jens Jørgen Fedder til Refsnæs og Dalsgaard, hans kongelige Majestæts virkelige Kancelliraad, kjendt og for alle vitterlig gør, at have solgt og afhændet, saasom jeg hermed sælger, skøder og afhænder fra mig og mine Arvinger til velagte Christen Ibsen og hans Arvinger en mig tilhørende Gaard, beliggende under Aalborghus Amt, Hornum Herred og Ellidshøj Sogn, *Roekilde* eller *Annerup* kaldet, tilligemed de paa Gaardens Mark opførte 3de Huse med iværende Beboere og deres Børn, item et Hus i Støvring, beboet af Peder Væver og hans Børn — — — som i Landmaalingsmatriklen er taxeret for Hartkorn 23 - 3 - 1 - 2 — for 2500 Rdlr. — er To Tusinde og Fem Hundrede Rigsdaler — — —.«

1775—78: *Christen Nielsen Ibsen*, dbt. ⁴/₁₀ 1716 i Volsted, begr. ³¹/₅ 1795, Søn af forrige Fæster Niels Ibsen og Karen Christensdatter. Han har rimeligvis ombygget Gaarden i 1777. De gamle i Annerup fortæller, at han oprindelig var en fattig Dreng, som gik

¹⁾ Enke efter Kancelliraad Peder Thøgersen de Lasson.

²⁾ Skødet tinglæst paa Hornum Hds. Ting d. ²²/₂ 1827.

med Tiggerposen¹⁾). Han blev Kræmmer, og da han var dygtig, tjente han svære Penge og blev en rig Mand. Da Raakildes adelige Herre spillede fallit, og Gaarden blev sat til Tvangsauktion, mødte Chr. Ibsen og bød med. De store Herrer grinede af den bondeklædte Mand, og da man ikke mente, han kunde betale, blev Gaarden ham tilslaaet for en ringe Sum.

Men stor blev Herrernes Forbløffelse, da han kaldte paa sin Tjener, som stod ude i Gaarden med Pengekassen, og han erlagde hele Købesummen kontant. Som man ser, er det Historien om Herredsfoged Christen Sørensen Testrup og Auktionen paa Viffertsholm i 1740, der er blevet Vandresagn og forlagt til Raakilde. Kernen i Historien er sagtens den, at Chr. Ibsen havde tjent sine Penge ved Kreaturhandel.

Det berettes endvidere, at da Christen Ibsen var blevet en gammel Mand, gik han en Dag paa Marken vesten for Gaarden ved den gamle Hobro Landevej. Her blev han syg og lagde sig ned paa Marken; men en ung Pige, som kom forbi, hjalp ham hjem til Gaarden, hvor han straks efter døde. D. ³⁰/₄ 1792 købte han en Gaard i Nøvling af Hk. 3 - 6 - 3 - 2, hvis Fæster hed Jens Jensen, af H. H. de Lichtenberg til Bidstrup. Denne Gaard solgte han straks til sin Søn Jens Ibsen for 380 Daler. Hans Kone hed Ane Jørgensdatter; de havde 3 Børn, som naaede Skelsaar og Alder:

1. *Niels Christensen Ibsen*, f. 1748, næste Ejer.

¹⁾ Man lægger ham følgende Ord i Munden:

Da Raakield var rød som en Rose,
gik A med min Stok og min Pose.

Fortalt af Chr. Ibsens Ætling, Gaardejer Lars Ibsen Sondergaard i Støvring.

2. *Jens Christensen Ibsen*, f. 1760, var 1796 Forpagter paa Nøragergaard.

3. *Kirsten Christensdatter Ibsen*, gift 1. G. før 1778 med *Christen Christensen*, Ejer af Aalborg Vejr-mølle († før 1796), gift 2. G. med *Jørgen Holm* paa *Kjettrupgaard* i *Skalborg*.

1778—1825: *Niels Christensen Ibsen*, døbt i *Ferslev* $^{26}/_5$ 1748, † $^{21}/_4$ 1825, købte d. $^{11}/_2$ 1778 *Raakildegaard* af *Faderen*, som saa længe han levede forbeholdt sig *Indtægten* af de 3 *Fæstehuse* paa *Gaardens* *Mark*. *Datteren* *Kirsten* havde faaet sin *Arvepart* i *Forvejen*, og naar *Faderen* døde, skulde *Niels Ibsen* udbetale sin *Broder* *Jens* 1600 *Rigsdaler* i *Arv*. Senere blev der *Uenighed* mellem *Brødrene* om denne *Arv*, og ved et *Forlig* d. $^{2}/_1$ 1796 maatte *Jens* nøjes med 1300 *Rdlr.* + *Renterne*.

Den $^{28}/_7$ 1784 viedes »*Sr* *Niels Ibsen* af *Annerupgaard*« og *Jomfru* *Ane Andersdatter Møller*, dbt. $^{19}/_{10}$ 1766, † $^{14}/_7$ 1846, *Datter* af *Anders Jensen* i *Haslevgaard* *Mølle*, *Als Sogn*.

Som før nævnt døde *Niels Ibsen* d. $^{21}/_4$ 1825, og d. $^{11}/_5$ afholdtes *Skifte* efter ham. Ifølge *Skiftet* havde han og *Ane Møller* følgende *Børn*:

1. *Christen Ibsen*, 38 Aar, *Leutnant* paa *St. Croix* (boede senere i *Hobro* og døde der).

2. *Anders Ibsen*, 36 Aar, hjemme. Købte $^{21}/_7$ 1827 *Jens Frederik Jensens Gaard* i *Svendstrup*.

3. *Søren Ibsen*, 34 Aar, *Kancellisekretær* og *Byfoged* i *Rødby*, *Herredsfoged* i *Fuglse Herred*.

4. *Christian Ibsen*, 31 Aar, opholdende sig i *Skagen*.

5. *Ane Kirstine Ibsen*, 40 Aar, d. $^{5}/_7$ 1811, g. m. *Forpagter* paa *Albæk*, senere *Ejer* af *Thustrup*, *Jacob Hjorth*.

6. *Melle Kirstine Ibsen*, 32 Aar, g. m. Vinhandler Jens A. Nørgaard, Aalborg.

Jens Hjorth paa Thustrup (Broder til Jacob Hjorth) blev Enkens Lavværg. Boet vurderedes til 6393 Rdlr.

1825—27: *Ane Andersdatter Møller*. Sønnen Anders var Bestyrer; men allerede $\frac{2}{3}$ 1827 solgte hun Gaarden til sin Værg, forannævnte Jens Hjort, for 6000 Rigsdaler.

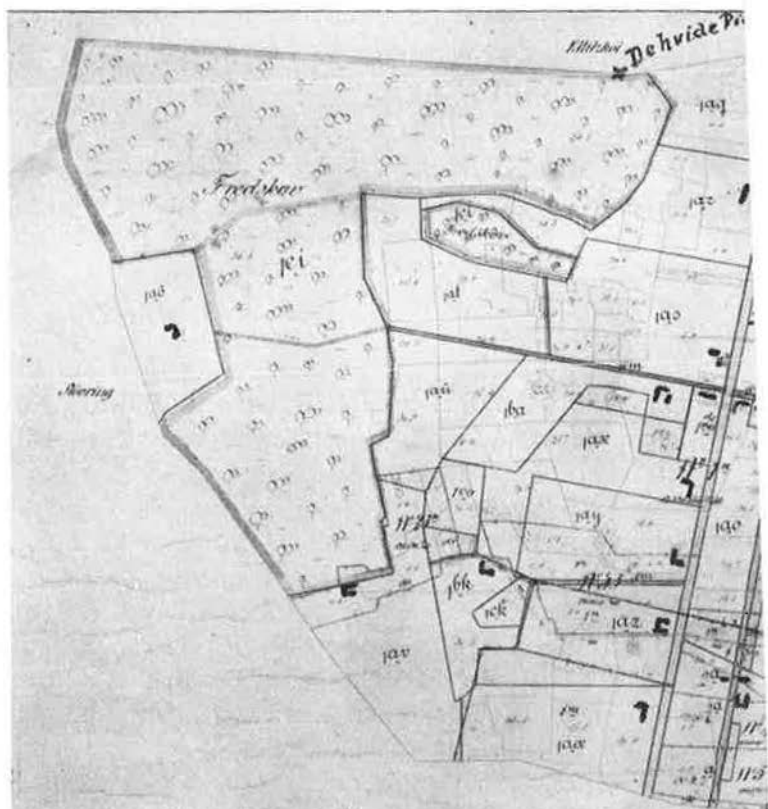
1827—40: *Jens Hjorth*, født i Als Krogaard, dbt. $\frac{18}{9}$ 1779, † i Aalborg $\frac{19}{6}$ 1844, Søn af Gmd. og Kromand Christen Jensen Hjorth og Dorthe Marie Ditlefsdatter Leth.

Jens Hjorth drev i sin Ungdom Studehandel sammen med Broderen Jacob Hjorth paa Thustrup. Han ægtede $\frac{3}{10}$ 1829 Ane Kirstine Moosbeck, f. $\frac{18}{3}$ 1793, † $\frac{3}{7}$ 1860, Datter af Skovfoged Moosbeck paa Villestrup, — og Enke efter Proprietær Andreas Jensen paa Tulsted († 1828). Jens Hjorth havde ingen Børn, men adopterede sin Hustrus Datter af 1. Ægteskab¹⁾:

Marie Kirstine Jensdatter Hjorth, f. $\frac{24}{12}$ 1826, g. m. Købmand Anders Herskind, Aalborg.

Hjorth og Ane Kirstine var et Par gode og hjælpssomme Mennesker; men da Hjorths Helbred blev vaklende (Læbekræft), solgte han 1840 Gaarden til Adam Faurschou, der var Fætter til Agathe Kjeldsen, som

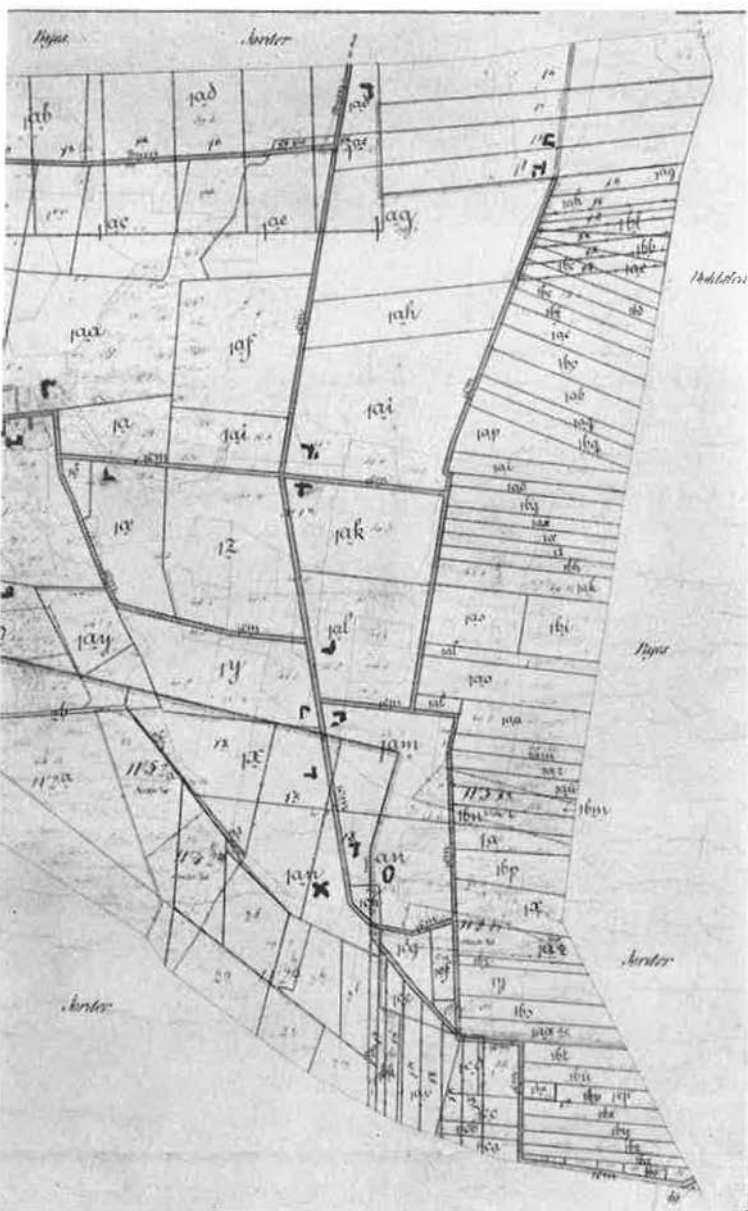
¹⁾ Jens Hjorth havde i nogle Aar sin Brodersøn Jens Christian Hjorths lille Søn fra Thustrup, den senere Kaptajn Jens Hjorth, Flødal, i Pleje. Det var sagtens Meningen, at Drengen skulde have været adopteret; men da Hjorth blev svagelig og tænkte paa at sælge Annerup, blev den 5aarige Plejesøn sendt hjem til sine Forældre. Ved Afskeden forærede Grandonklen ham: 1000 Rdlr., 1 Plag, 1 Ko, 1 Hund, 1 Gyngelhest og en Sengs Klæder (af Hjorth Slægtens Arkiv).

*Annerip
Hædelskredsens korter*

*1862. 2de. Kapt. Herman Herred
København*

var gift med Jens Chr. Hjorth paa Thustrup. Salgssummen var 14,000 Rdlr.

Hjorths bosatte sig i Aalborg.

1840—55: *Adam Faurshou*, f. $^{30}/_8$ 1812, † $^{14}/_2$ 1888, var Søn af Købmand Anders Faurshou, Aarhus, og Ane Thuesen. Gift $^{7}/_{11}$ 1840 med Elvira Annemia Holm, f. $^{23}/_1$ 1821, Datter af Prokurator Christian Cæsar Holm, Hobro, og Hedevig Haslund.

Børn:

1) *Hedevig Faurshou*, f. $^{22}/_{12}$ 1841, † $^{22}/_8$ 1851.

2) *Anna Faurshou*, f. $^{15}/_{11}$ 1843, gift $^{27}/_{10}$ 1865 m. Læge P. B. Th. Liebe, Mariager.

3) *Anders Faurshou*, f. $^{23}/_{12}$ 1845, Ejer af Højvang ved Aarhus, gift $^{31}/_7$ 1873 med Nielsine Christine Wandborg.

4) *Christiane Cæsarine Elfrida Faurshou*, f. $^{26}/_5$ 1851, gift $^{7}/_{10}$ 1875 m. Distriktslæge F. V. V. Kampmann, Randers.

5) *Holger Faurshou*, f. $^8/_3$ 1857, † $^{10}/_7$ 1906 i Minneapolis, U. S. A., g. m. Elise Smebye.

1855—58: *Admiralinde Sophie Elisabeth Zahrtmann*, født $^5/_{11}$ 1805, † $^{25}/_{11}$ 1858 i Paris, Datter af Købmand Konferensraad Conrad Heinrich Donner og Hustru Elisabeth, født Willinck, Ottensen ved Altona, — Enke efter Viceadmiral, Marineminister Christian Christopher Zahrtmann (f. $^{21}/_{12}$ 1793, † $^{15}/_4$ 1853). Admiralinden gav 86,000 Rdlr. for Raakilde. Foruden Raakildegaard købte hun i 1855 for 100,000 Rdlr. Rønnovsholm i Vrejlev Sogn. Sidstnævnte Gaard gik i Arv til Datteren Elisabeth (g. m. Vicomte Joachim de Roberedo).

1858—63: *Wanda Sophie Elisabeth Candida Zahrtmann*, f. $^{12}/_8$ 1842, † $^{27}/_4$ 1916, Datter af Viceadmiral

C. C. Zahrtmann. Arvede efter Moderen Raakilde og Christiansholm ved Klampenborg.

1863—74: *Greve Christian Conrad Sophus Danne-
skjold Samsøe*, f. $^{29}/_8$ 1836, † $^2/_11$ 1908, Søn af Gene-
ralpostdirektør Greve M. O. S. Danne-
skjold Samsøe til Nordfeld og H. Frederikke Marie von Levetzau.
Gift $^{22}/_1$ 1863 med Wanda Zahrtmann. Greven, som
var Hofjægermester, Hofchef og kgl. Teaterchef, ar-
vede Nordfeld, Aalebækgaard og Kirkeskov efter Fade-
ren. * Grev Danne-
skjold Samsøe solgte Gaarden for
57,500 Rdlr. til Brødrene Hiort.

1874—1903: De to Brødre, Grossererne Hiort,
København. *Hans Jacob Hiort*, f. $^{27}/_7$ 1819, † $^{29}/_11$
1899, S. af Byfoged i Frederiksstad i Norge, senere
Sorenskriver i Holmstrand Niels Bjerregaard Hiort og
H. Andrea Henriette, f. Esbensen¹⁾, — gift med Thora,
Datter af Apoteker Christensen, København.

Fru Thora Hiort døde i sin første Barselseng til-
ligemed Barnet.

Broderen *Andreas Esbensen Hiort*, f. $^2/_12$ 1824,
† $^5/_3$ 1905, var ugift. Han solgte 1903 Gaarden til
J. L. Hjorth paa Thustrup for 130,000 Kr. Mellem
Familierne »Hiort« og »Hjorth« er der ingensomhelst
Slægtsforbindelse; men Brødrene Hiort var derimod
Fættere til Andreas Esbensen, som gennem mange
Aar var Forpagter paa Raakilde (se senere).

1903—12: *Jens Laursen Hjorth*, Ejer af Thustrup,
f. $^{26}/_{10}$ 1844, † $^4/_1$ 1924, Søn af Kammerraad J. Chr.
Hjorth, Thustrup, og H. Ane Agathe Kjeldsen²⁾, —
gift 1. G. $^2/_12$ 1873 med Octavia Frederikke Elise
Vallentin, f. $^{12}/_{10}$ 1843, † $^{16}/_3$ 1881, Datter af Provst

1) Slægten Esbensen, se under Forpagtere, stammede fra Vadso
i Nordnorge.

2) Kusine til Raakildes tidligere Ejer Adam Faurschou.

Jacob Vallentin og H. Frederikke Elise Harder, — gift 2. G. $^{22/6}$ 1888 med Elisabeth Ludovika Camilla Bierberg, f. $^{9/1}$ 1858, † $^{18/11}$ 1894, Datter af Oberstleutnant E. G. W. Bierberg, Aalborg, og H. Emma Laurentine Lund. J. L. Hjorth afhændede for 170,000 Kr. Gaarden til Husmændenes Udstykningsforening.

1912: *Husmændenes Udstykningsforening* lod Raakildes Jorder udparcellere i en Række mindre Landbrug (se senere).

Hovedparcellen, 42 Tdr. Ld., Hk. 1 — 6 — 3 — $^{1/2}$, købtes af Smed *Laurits Larsen*, Dollerup, som o. 1923 solgte den til Møller *Anders Pedersen* (Snedker) i Støvring, der $^{19/7}$ 1924 afhændede den til *Asger Christoffersen*.

$^{30/6}$ 1936 —: Tandlæge Carl Flyger, Aalborg, f. $^{1/3}$ 1902, S. af Kommunalærer C. H. Flyger og H. Kirstine Margrethe Ræbild, — g. $^{12/5}$ 1933 med Emilie Thøger Olsen, f. $^{6/4}$ 1906, Datter af Proprietær O. Olsen, Gl. Hammelse, og H. Charlotte Thøgersen.

FÆSTERE, FORPAGTERE, INSPEKTØRER.

Medens Raakilde var Selveje, var Gaarden formentlig kun beboet af een Familie, Ejerens; men efter at den var blevet Fæstegaard, var den delt i 2, undertiden i 3, Gaardsparter.

Den ældste eller betydeligste Fæster kaldtes »Gaardmand«, medens Medfæsteren hed »Inderste« eller »Gaardinderste«. Sidstnævnte svarede kun halv kongelig Skat. Naar der var 3 Fæstere, synes den ene at have haft $^{1/2}$ og de andre hver $^{1/4}$ af Gaarden i Fæste.

Første Fæster er *Jørgen Hansen*, der havde ejet Gaarden, men som mistede den, fordi han deltog i Skipper Klemens Oprør 1534 (se foran).

1562 nævnes Niels Jørgensen som Kronens Fæster¹⁾).

I Skødet af 1579 nævnes Brødrene, *Morten, Bertel* og *Niels Jørgensen*, som vel hver har haft en Gaardspart. ^{12/10} 1579 var Morten Jørgensen Meddommer paa Hornum Herreds Ting.

1610: 1) *Jens Christensen*, Grdmd., gav 1 Rdlr. i Skat.

2) *Knud Clemmensen*, Inderste, » ^{1/2} » »

Raakildegård.

1630: 1) *Anders Jensen*, Gaardmand, gav 1 Rdlr. i Skat.

2) *Christen Mortensen*, Inderste, » ^{1/2} » »

3) *Peder Sørensen*, » , » ^{1/2} » »

1660: 1) *Anders Jensen* og Hustru *Maren Andersdatter*, 3 Karle, 1 Pige.

2) *Rasmus Hansen* og *H. Margrethe Hansdatter*, samt deres 2 Døtre *Gunde* og *Kirsten*, 3 Karle, 1 Pige.

3) *Ib Christensen* og *H. Kirsten Hansdatter*, 1 Datter *Else*.

Anders Jensen havde den ene Halvpart af Raa-

¹⁾ Aalborghus Lens Jordebog 1562.

kilde i Fæste, medens Rasmus og Ib synes at have haft den anden Part, den, som Gaardens Ejer Ove Rosenkrantz i 1662 beboede (se foran).

1672: 1) *Anders Bertelsen*, Forpagter, og H. Maren Jørgensdatter, deres Søn Jørgen Andersen.

2) *Knud Jensen*.

3) *Peder Lauridsen*.

1684 — Raakilde, en Bondegaard (d. e. Selvejergaard):

1) *Niels Jensen*.

2) *Knud Jensen*.

1713¹⁾ — Rochild:

1) *Jens Sørensen*, 1 Karl, 2 Piger.

2) *Jens Laustsen*, 1 Pige.

Ovennævnte Jens Sørensen, f. 1653, begr. ²⁷/_s 1724, var gift med Elin Marcusdatter, f. 1654, begr. ³¹/₅ 1705. Elin og hendes Søster Maren, der boede paa Raakilde, bar i Tiden o. 1700 et meget stort Antal smaa Ellidshøj Borgere til Daaben. Jens Sørensen var i en Aarrække Enefæster. Han er muligvis Stedfader til næste Fæster.

1724—50: *Niels Ibsen*, f. 1665, begr. 1. S. p. Trin. 1750, er rimeligvis Søn af tidligere Fæster Ib Christensen. ²²/₄ 1708 viedes han i Ellidshøj til Karen Christensdatter og boede saa i Volsted, indtil han efter Jens Sørensens Død kom til Raakilde. Efter hans Død sad Enken for Fæstet.

1755—75: *Christen Nielsen Ibsen*, dbt. Volsted ⁴/₁₀ 1716, begr. ³¹/₅ 1795, ægtede 1745 i Ferslev Ane Jørgensdatter, f. 1720, † 1778, Datter af Jørgen Overgaard i Nøtten. ²⁶/₄ 1775 købte Christen Ibsen Raakilde til Selveje, og Ejerne havde 1775—1855 Bopæl paa Gaarden.

¹⁾ Fæsternavnene 1610—1713 er fra Aalborghus Lens Ekstraskattemandtaller.

1855—58: *Arent Warelman Schønau*, f. $\frac{9}{9}$ 1809, † $\frac{10}{5}$ 1883 i Stilling, Søn af Nicolai Schønau til Kjølbygaard og Vilhelmine Marie Warelman. A. W. Schønau var gift 4 Gange; hans 3 første Hustruer var Søstre og Døtre af Selvejergaardmand Anders Andersen Husted i Lunderskov og H. Elisabeth Lauridsdatter: 1) Johanne Husted, f. $\frac{2}{4}$ 1804, † $\frac{28}{5}$ 1836, 2) Christine Husted, f. $\frac{9}{10}$ 1809, † $\frac{14}{2}$ 1850, 3) Else Marie Husted, f. $\frac{14}{8}$ 1823, † $\frac{12}{11}$ 1853.

Den $\frac{24}{10}$ 1860 ægtede Schønau Jacobe Marie de Lasson, f. $\frac{10}{12}$ 1829, † $\frac{2}{1}$ 1929, Datter af Strandfoged Axel Rosenkrantz de Lasson i Lild¹⁾.

A. W. Schønau var som flere af sin Slægt stor Ejendomsspekulant og Gaardslagter. Han ejede efterhaanden: 1833—36 Abildgaard i Grurup (Thy), 1838—41 Nygaard i Ø. Starup, 1842—48 Gl. Vraa, 1847—51 Store Restrup, 1851—57 Vestre Ladegaard ved Aalborg og fra 1858 Sønder Skovsgaard i Han Herred, men var ved sin Død ret ubemidlet. Det var, mens han boede paa Vestre Ladegaard, at han, efter de gamles Sigende, en Nat i Kortspil vandt Forpagtningsretten til Raakilde fra Adam Faurschou.

Hans Søn, Ingeniør i »Store Nordiske« W. Schønau, bor i Hellerup.

1858—66 var *Niels Georg Engelsted* Forpagter. Han var født $\frac{8}{6}$ 1829 og døde $\frac{11}{6}$ 1897, Søn af Forpagter paa Nøragergaard ved Tissø, senere Ejer af Roygaard, Valdemar Engelsted og H. Mathilde Wittrock, — gift $\frac{6}{11}$ 1860 i Buderup med Theodora Amalie Jørgensen, f. $\frac{1}{2}$ 1843, Datter af Pastor Th. R. L. Jørgensen, Lindelse, og H. Charlotte Amalie Bjørnsen. Engelsted var 1866—76 Forpagter af Sviger-

¹⁾ Søn af »Junkeren fra Astrup«, se »Fra Himmerland og Kjær Herred« 1942, P. 334.

faderens Præstegaard, 1876—85 Sodavandsfabrikant i Rudkøbing og døde i København. Engelsteds havde 10 Børn, hvoraf de fire ældste var fødte, mens Familien boede paa Raakilde.

1866—86 var *Andreas Esbensen* Forpagter, først for Grev Danneskjold Samsøe, siden for sine Fættre, Grossererne Hiort. Esbensen var f. $^{16}/_{10}$ 1833, † $^{17}/_{3}$ 1895, Søn af Amtmand i Hjørring, Konferensraad Fred. Aug. Esbensen¹⁾ og H. Anne Christine Esbensen²⁾.

Gift 1. Gang med Anna Pleym, f. 1831, † $^{10}/_{3}$ 1868, Datter af Sorenskriver Pleym i Norge og Mariane Esbensen; gift 2. Gang $^{24}/_{10}$ 1869 med Levina Mathilde Esbensen, f. $^{13}/_{1}$ 1845, † $^{3}/_{5}$ 1887, Datter af Skibskaptajn Hans Esbensen, Tromsø, og Cathrine Svendsen.

Andreas Esbensens to Hustruer var Kusiner, og han var Fætter til dem begge to.

Hans Sønner af 1. Ægteskab hed *Frits* og *Carl*. Frits rejste til Australien, hvor han levede i 40 Aar; han kom hjem for nogle Aar siden og bor nu i København.

Broderen Carl er Grosserer i København.

Børnene af sidste Ægteskab er alle fødte paa Raakildegaard:

1) *Kay Esbensen*, f. $^{27}/_{11}$ 1870, Kontorchef i Finansministeriet, g. m. Olivia Arboe, Datter af Skibskaptajn Arboe.

2) *Emilie Cathrine Esbensen*, f. $^{27}/_{11}$ 1871, g. m. tidl. Sogneraadsformand i Hasseris, Regnskabschef Bye Jørgensen, Hasseris.

¹⁾ Broder til Brødrene Hiorts Moder (se »Ejere«).

²⁾ Datter af sin Mands Broder Købmand Arnt Esbensen, Vadsø.

3) *Ane Kirstine Esbensen*, f. $^{30/12}$ 1872, Sygeplejerske i Boise, Idaho, U. S. A.

4) *Ragna Esbensen*, f. $^{6/6}$ 1874, g. m. Direktør A. Krabbe, Bellingham, U. S. A.

5) *Ingolf Esbensen*, f. $^{6/6}$ 1874, † 1928, Landmand, g. m. Gudrun Erlandsen, Jenslev.

6) *Ellen Esbensen*, f. $^{8/1}$ 1879, ugift, bor hos Søsteren Ragna i Bellingham.

7) *Rigmor Esbensen*, f. $^{14/2}$ 1880, g. m. Fabrikant Carl Petersen, København.

8) *Arne Esbensen*, f. $^{8/1}$ 1884, † 1901.

Forpagter Esbensen havde, før han kom til Raakilde, Christianshede ved Sindal i Forpagtning, — og fra Raakilde flyttede Familien til København. Han var Gaardens sidste Forpagter, idet den 1886—1912 styredes af en Inspektør.

1886—96: *Hans Frederik Jensen*, f. $^{2/6}$ 1850, † $^{4/3}$ 1927, Søn af Proprietær Chr. Jensen, Nix Mølle, Broager, og H. Magdalene, f. Detlef, — gift $^{7/9}$ 1886 med Kirstine Larsen, f. $^{9/11}$ 1857, Datter af Handelsmand Hans Larsen, Stensby v. Kallehave, og H. Bodil Sofie Rasmussen. Fru Jensen, som endnu lever hos Sønnen i Odense, var før sit Giftermaal Mejerske paa Gaarden. H. F. Jensen købte 1896 Rismøllegaard ved Randers, — og ejede 1910—22 Frydendal ved Mou.

Børn:

Hans Christian Detlef, f. $^{9/7}$ 1887, Lærer ved Gierings Realskole, Odense, gift $^{23/12}$ 1910 med Forfatterinden Ellen Søborg, f. $^{27/1}$ 1888 i New York, Datter af Kunstmaler Knud Søborg og H. Martha Nielsen (g. 2. G. m. Stiftsfysikus Anders Johansen, Aarhus).

Chr. Detlef og Frue er kendte som ypperlige Foredragsholdere og Recitatorer, og deres »Hjem-

stavnsoftner« og »Sønderjydske Aftner« har i Aarenes Løb samlet mangfoldige Tilhørere.

1896—1902: *Wulff Stamer*, f. $27/3$ 1865, † $19/12$ 1937, Søn af Forpagter paa Fussingø Jacob Stamer og H. Therese Alberts, — gift o. 1897 med Elise Charlotte Gemzøe, f. $12/3$ 1871, † $31/8$ 1934, Datter af Rektor H. Gemzøe, Randers, og H. Marie Pihlfeldt. Inspektør Stamer var, før han kom til Raakilde, Forvalter paa St. Restrup, og blev senere Inspektør, derefter Forpagter paa Villestrup og tilsidst Ejer af Urenholt ved Hadsund.

Børn:

1) *Ruth Stamer*, f. $24/7$ 1898, g. m. Gaardejer Th. Müller Larsen, Klarup. Bor nu i Aalborg.

2) *Ingeborg Therese Stamer*, f. $29/4$ 1900, g. m. Proprietær Erik Wied, Søholt pr. Trustrup.

3) *Karen Marie Stamer*, f. $21/7$ 1903, g. m. Repræsentant J. Spangsbo, Hadsund.

4) *Anne Sofie Stamer*, f. $10/11$ 1905, g. m. Proprietær A. Højlund Christensen, Urenholt, Hadsund.

5) *Ragnhild Elise Stamer*, f. $4/12$ 1908, g. m. Repræsentant Poul Wied, Holstebro.

1902—12: *Jacob Vallentin Hjorth*, f. $14/11$ 1875 paa Thustrup, Søn af Godsejer J. L. Hjorth (se »Ejere«) og 1. Hustru Octavia Frederikke Elise Vallentin, — gift $23/4$ 1903 med Margrethe Møller Larsen, f. $6/2$ 1880, Datter af Postmester Knud Møller Larsen, Hammel, og H. Marie Anine Simonsen.

J. V. Hjorth var Forvalter paa Frydendal ved Hammel, før han blev Inspektør paa Raakildegaard, og købte, da Udstykningsforeningen havde erhvervet Gaarden, Ertebjerggaard ved Ellidshøj, senere Nielsminde i Sulsted Sogn. Bor nu i Svendstrup Stationsby.

Børn:

1) *Karen Octavia Hjorth*, f. $4/4$ 1904, gift $24/11$ 1928 med Rutebilejer Otto Branth Madsen, Skanderborg.

2) *Betty Marie Hjorth*, f. $30/9$ 1907, † $7/7$ 1942, gift $18/2$ 1929 med Repræsentant Frode Hansen Kvist, Aarhus.

3) *Ida Louise Hjorth*, f. $12/11$ 1909, gift $12/5$ 1937 med Assistent ved de kellerske Anstalter H. J. N. Petersen, Livø.

NORUP OG ANNERUP

var to »Torper«, d. v. s. Udflyttergaarde, fra Ellidshøj; de var anlagte o. 1000—1200.

Norup, »den nordre Torp«, laa, som Navnet antyder, Nord i Ejerlavet. De gamle fortæller, at man i Norupeng-Dalen¹⁾, Vest for den nuværende Annerupgaard (E. Jespersen), har fundet Rester af en gammel Byggeplads. Navnene »Norupeng-Dal«, »Norup Agre« i Markbogen og »en øde Mark, kaldes Norup Mark« i Skødet af 1579 er Mindelser om den gamle Gaard, som allerede 1579 var nedlagt.

Det ældste Annerup laa ved Landevejen Vest for »Tørveværket«. Navnet stavedes oprindelig »Androp«, hvilket betyder Anders' Torp og vel peger hen paa Grundlæggeren.

1492 var Fæsteren i Annerup i Strid med sin Nabo, Selvejerbonden Hans Henriksen paa Raakildegaard, som vilde tilegne sig nogle af Annerup Jorder, hvilket mislykkedes (se foran). Gaarden var da Fæste under St. Restrup, men kom senere til Raakilde.

$10/5$ 1512 var *Per Sørensen* i Annerup Meddommer

¹⁾ Norupeng Dal kaldes ogsaa »Hukken«.

paa Hornum Herreds Ting, og $18/6$ 1582 optraadte *Søren Christensen*, vel hans Sønnese, som Meddommer paa Tinget.

Gaardens Jorder blev, vist kort efter 1600, lagt under det ny Annerup (Pinborg), og i Raalingen boede først to Husmandsfamilier, siden kun een.

1682 hed Beboeren *Anders Lauridsen*; hans Besætning bestod af 1 Hest og 4 Faar.

Fra o. 1700 til 1763 boede den tyske Gartner, Podemester *Johan Georg Dümich*, i Gl. Annerup, som fra hans Tid og til Stedets Nedlæggelse o. 1780 kaldtes *Podehuset*. Dümich var formentlig kommen til Raakilde som Gartner hos Amtsforvalter Willumsen, da det ny Raakildes Have o. 1690 blev anlagt, — og han blev d. $24/4$ 1763 begravet paa Ellidshøj Kirkegaard, 103 Aar gammel. Hans Søn Frederik Johansen Dümich var 1763 Podemester paa Buderupholm. Podehuset findes paa »Videnskabernes Selskabs Kort« af 1791; men det var nedbrudt nogle Aar i Forvejen. Paa Matrikelskortet 1813 kaldes Stedet, hvor Huset laa, »Podehaven«.

Det ny Annerup (Pinborg) laa ca. 300 m Øst for »Tørveværket« og var en Afbyggergaard fra Raakilde. Hvornaar Gaarden er anlagt, vides ikke; men det er sikkert efter, at Raakilde i 1536 var blevet Krongods.

Efter 1600 blev Gl. Annerups Jorder lagt under Ny Annerup.

1660 var Gaarden Fæste under Raakildegaard og beboet af to Familier:

1) *Peder Sørensen*, hans Hustru Marie Andersdatter, deres Børn: Søren, Ane, Karen og Sidsel.

2) *Morten Nielsen*, hans Hustru Maren Sørensdatter, deres 4 Døtre: Sindet, Else, Kirsten og Dorthe, samt en Tjenestekarl.

1662: *Androp*, 1 Gaard, Peder Sørensen iboer (kun den ældste Fæster nævnes), Offue Rosenkrantz' Tjener. Hk. 12 — 1 — 1 — 1⁵/₇.

Aarlig Landgilde: 2 Ørte Rug, 2 Ørte Byg, 2 Ørte Havre, 2 Pund Smør, 2 Svin, 2 Lam, 2 Gæs og 4 Høns.

1672, *Androp*: 1) *Søren Christensen*.

2) *Ove Mortensen*.

1681, — : 1) *Anders Bertelsen*.

2) *Jesper Mortensen*.

Da Gaarden, vist o. 1680, lagdes under Raakilde, flyttede de to Gaardmænd bort. Bygningerne blev staaende, og her indkvarteredes to Husmænd, som fik nogle af Ny Annerups Jorder i Fæste.

De to Fæstehuse kaldtes *Store og Lille Pinborg*.

1682: 1) *Hans Clausen*, 4 Faar, 1 Bistade (*Lille Pinborg*).

2) *Knud Jensen*, 1 Hest, 1 Ko, 4 Faar, 1 Bistade (*St. Pinborg*).

1748 nævnes 3 Fæstere i Annerup:

1) *Johan Demich* (*Podehuset*), gav i Landgilde 6 Rdlr.

2) *Christen Nielsen* (St. Pinborg), gav i Landgilde 4 Rdlr.

3) *Anders Christensen* (L. Pinborg), gav i Landgilde 2 Rdlr.

Ved Folketællingen 1787 er Pødehuset borte; men foruden Pinborghusene findes nu to ny Fæstesteder, som Niels Ibsen paa Raakilde havde ladet opføre.

Det ene er *Tidseldalhuset* (nu Matr. 1av)¹⁾, — det andet laa ved en lille Dam lidt Vest for Landevejen, paa Nordsiden af Vejen til Tidseldal. Sidstnævnte Hus forsvandt o. 1870; gamle Vejmand Kohlmeets i *Romersmosehuset* kunde godt huske det.

1860 var der stadig kun de samme fire Fæstesteder; men saa lagdes Pinborgstedernes Jorder under Raakilde, medens Husene blev Bolig for en Daglejerfamilie og Gaardens gifte Forkarl.

1861 anlagdes »*Tørveværket*«. Et Aktieselskab (i Skive) købte Pødehaven, Kohaven, noget af Pinborgjorden m. m., ialt 88 Tdr. Land langs Støvring Skel, af Frk. Zahrtmann, og anlagde et Tørveværk, hvor der gennem en længere Aarrække produceredes store Mængder af Tørv.

Ved Banen Vest for Pinborg opførtes en Gaard, som var Bolig for Bestyreren af Tørveværkets Industri og Landbrug; man siger, at Gaardens Stuehus er Store Pinborgs gamle Raaling, som blev flyttet op²⁾.

I en lang Aarrække (1882—1904) var Mads Bang Bestyrer af Gaard og Tørveværk. Han var oprindeligt Underofficer og derefter i mange Aar Forvalter hos

¹⁾ I Tidseldalhuset boede gennem mange Aar Niels P. Møller, som døde for nogle Aar siden. Han var en intelligent og interesseret Mand, som syslede med forskellige Opfindelser.

²⁾ Tørveværket ligger forøvrigt paa Store Pinborgs Indlod.

Westenholz paa Refsnæs. Da han kom til Tørveværket, blev han gift med Frk. Grønbeck, der var Husjomfru hos Forpagter Esbensen paa Raakilde.

De ældre paa Egnen husker endnu den stoute gamle Mand, hvis lidt barske Optræden stod i en pudsig Kontrast til hans elskværdige Væsen. Mange af hans Tørvearbejdere var af Egnens Husmænd, som havde deres lille private Landbrug derhjemme.

Naar man nu hen i Tørvesæsonen i længere Tid havde haft Solskin og Varme, men ingen Regn, var Bang altid i straalende Humør paa Grund af det fine Tørvevejr. Saa var det en staaende Spøg blandt Arbejderne, naar Bang var til Stede, at sige: »Nu trænger vore Roer og Kornet snart til Regn!«

Men saa blev den gamle Underofficer yderst fornærmet og skældte ud og dominerede —: »Hvad er det for noget forbandet Snak, I der kommer med, — at ønske Regn, naar vi staar her med saa og saa mange Tusind Tørv, der er næsten færdige til Levering. Lad os da blive fri for saadan noget Vrøvl!«

Naar den gamle saa havde hidset sig op til den voldsomste Vrede, indrømmede Skælmerne, »at det var kanske alligevel bedst med noget mere Tørring — for Tørvenes Skyld,« — ved hvilken Indrømmelse Bang hurtigt lod sig formilde. Spøgen gentoges saa med passende Mellelrum.

Gaarden, Matr. 2a af Annerup Ejerlav, er med sine 2 Tdr. Hk. og 28 ha den største af Raakildes Parcelgaarde. De Dage er forlængst forbi, da Togene holdt ved Annerup for at koble lange Rækker af fyldte Tørvevogne til; men Gaarden kaldes af Omegnens Beboere stadig for »Tørveværket«.

Nuværende Ejer N. Klitgaard.

Ved Midten af 1870erne opførtes 4 Fæstehuse¹⁾ ved Visselholm Nordøst i Marken; hertil kom senere et Hus ved Romersmose i Plantagen.

Da Husmændenes Udstykningsforening havde købt Raakilde, deltes Gaarden ved kongelig Approbation af ⁷/₁₂ 1912 i 70 Parceller, som nu er fordelt paa 33 Gaarde, Boelssteder og Huse, en Skole, en Plantage paa o. 146 Tdr. Land (81 ha) og et Par andre Lodder (se Kortet af 1944).

Annerup Skole er opført 1919.

Annerup Plantage. O. 1880 paabegyndtes Anlægget af Annerup Plantage. Plantningen lededes af E. Dalgas med Skovrider Heequetz, senere Oberst Myhre, som Hjælper. I Løbet af nogle Aar tilplantedes henved 100 Tdr. Land af Bakkerne vester i Ejerlavet og i 90erne et halvt saa stort Areal.

Da Raakildegaard i 1912 blev splittet, købtes Skoven af Isenkræmmer Carl Pedersen, Aalborg, som solgte den til Murermestrene Svendsen og Simonsen, der igen afhændede den til et Konsortium (Ingeniør Brüel, Hillerød, m. fl.). 1916 udbrød der Ild i Skoven, og 28 Tdr. Land Plantning gik op i Luer.

1924 solgte Ingeniør Brüel for 15.000 Kr. Skoven til Købmand Petersen Bach, Aalborg, som i en halv Snes Aar aarlig lod plante o. 35.000 Løv- og Naaletræer. Lidt Syd for »det gamle Skovfogedhus« fandtes ved Gravning en »Stenpikning« paa o. 30 Kvadratalen, bestaaende af smaa, runde Kampesten, — vel Resterne af en Oldtidsbebyggelse. I Plantagen findes flere Gravhøje fra Bronzealderen.

Sommeren 1931 opstod der atter en Ildebrand, formentlig opstaaet ved en Vagabonds Tobaksrygning.

¹⁾ Raakilde Østerhuse.

Det lykkedes dog Skovfogeden og Omegnens Beboere med Hjælp fra »Falck« i Aalborg at begrænse Ilden, saa kun et Par Tønder Land Naaetræer ødelagdes.

1938 solgte Petersen Bach Skoven til Arkitekt C. Odgård, Aalborg, som lod »det ny Skovfogedhus« opføre. »Det gamle Skovfogedhus« stammer fra Ingeniør Brüels Tid o. 1920.

»De hvide Jomfruer« eller »de hvide Piger« kalder man to meterhøje Sten, som staar i Udkanten af Plantagen i Raakilde-Ellidshøj Skel, lidt Vest for Landevejen. De skal være sat til Minde om to Jomfruer fra Raakilde, som enten dræbte hinanden eller begik Selvmord, fordi de elskede en og samme Mand. Nogle siger, at de begge blev forførte af ham, hvorefter de dræbte ham, — og andre igen mener, at Stenene staar til Minde om to Jomfruer, som blev uskyldigt henrettede¹⁾.

Beboerne paa Raakilde sørgede for, at de to Stene hvert Foraar blev kalket hvide; thi forsømtes dette, vilde Uheld ramme Gaarden, og Sagnet beretter endvidere, at hvis nogen forsøger at ødelægge Stenene, vil det gaa ham ilde. O. 1920 skulde en Mand i Ellidshøj bygge nyt Uddhus og manglede da nogle Kampesten. Han kom saa i Tanker om »Pigerne« og gik i Gang med at partere den ene af dem.

Advaret af Sognepræsten opgav han Arbejdet; men han døde kort efter, fortælles der.

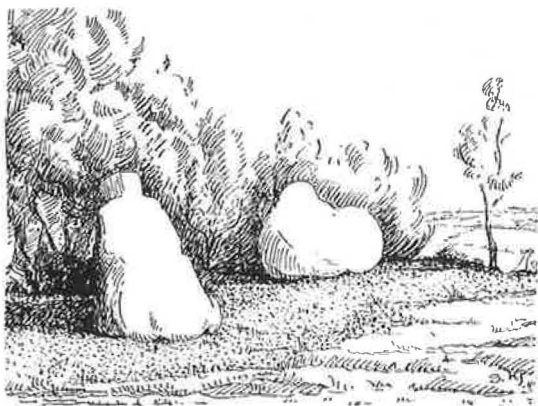
Da Petersen Bach købte Skoven, lod han de to Stene restaurere, stille paa Plads og kalke.

¹⁾ Jomfruerne omtales bl. a. St. i E. T. Kristensens »Danske Sagn«, IV, 830, August F. Schmidts »Danmarks Kampesten«, S. 242, »Antik. Ann.« I, 368, »Aarvog for nord. Oldk.« 1886 og i Thorkild Gravlunds »Herredsbogen«, S. 192.

Arkitekt Odgård og Gaardejer Lars Søndergaard i Ellidshøj, som ejer Jorden omkring »de hvide Piger«, paatænker nu at faa Stedet fredet.

Som man af det foregaaende kan se, har de to Navne Raakilde og Annerup kæmpet om Forrangen. Raakilde var den betydeligste Ejendom og opslugte o. 1680 de to Annerupgaarde; men til Gengæld sejrede Navnet Annerup, og i mange Aar kaldte man ganske fejlagtigt Raakilde for »Annerupgaard«.

Selve Ejerlavet hedder i Matriklen 1844 og senere Raakilde; men ogsaa her sejrede Annerup, og fra 1913 hedder det »Annerup Ejerlav«.

EN MORDSAG FRA DALL

AF KR. VÆRNFELT

I et lille Hus øster i Dall By boede o. 1700 Erik Davidsen med sin Hustru Ane Povlsdatter, deres Børn og hans gamle Moder. Huset havde været Fæste til Selvejergaarden Skudshale, men var sammen med denne Gaard før nylig kommen til Aalborg Hospital, og Erik var fast Daglejer hos Selvejerbonden Willads Sørensen i Sønder Findelstrup, der før Udskiftningen laa paa Toften østen for Kirken.

Erik og Ane levede i nogle Aar lykkeligt sammen, indtil Pigen Ane Christensdatter Giek kom til at tjene hos Willadses. Samme Ane Giek var et letsindigt Fruentimmer; hun havde et Barn, som var hjemme hos hendes Moder i Dall, og hun og Erik blev snart særdeles intime Venner.

Hermed var det gode Forhold mellem ham og hans Hustru forbi, og stakkels Ane Povlsdatter, hvis Helbred ikke var stærkt, fik nu jævnlig baade onde Ord og Prygl.

Saaledes gik det 2—3 Aar, og alle i Dall kendte det daarlige Forhold mellem Ægtefolkene, — ja, der sagdes endog, at Erik engang havde søgt at forgive sin Kone med »en Drick«.

Om Formiddagen Torsdag den 24. September 1705 rygtedes det i Byen, at Ane Povlsdatter om

Natten havde begaaet Selvmord, hvilket ikke undrede Folk, eftersom hun de sidste Dage havde været meget nedtrykt. Naboerne kom ind i Huset; men ved at se den døde, fattede de Mistanke om, at det ikke hang saaledes sammen, som Erik fortalte, og Sagen blev omgaaende anmeldt til hans Herskab, Raadmand og Hospitalsforstander Mathias Juul i Aalborg. Dagen efter mødte Mathias Juul i Dall, og i Peder Thomsens¹⁾ Hus holdt han i Overværelse af Sognepræsten Hr. Peder Bruun i Ferslev og Selvejerbønderne Willads Sørensen og Anders Jensen i Findelstrup Forhør over Erik og Ane Giek, som begge benægtede at have haft nogetsomhelst med Ane Povlsdatters Død at gøre, — ligesom Erik bestemt benægtede at have »haft Omgængelse med Ane Christensdatter til Utugt«.

Da Juul spurgte Erik, om han ikke havde haft til Hensigt at ægte Ane, »som var et ledigt og besøvet Kvindesmenneske«, maatte han dog sige, at det kunde han ikke nægte. Ane Giek fortalte, at Erik ofte havde trængt ind paa hende for at faa hende til at gifte sig med ham, saa snart han var blevet Enkemand; men hun havde vægret sig, eftersom han havde sin Hustru. Saa havde han sagt, at det skulde ikke vare længe; han skulde nok faa Ende paa hende. Baade Ane og hendes Moder havde ofte bedt ham holde sig fra hende, og engang havde hun sagt til ham: »Jeg vil før springe i Aaen, hvor den er dybest, end have dig til Ægte!« hvortil Erik svarede: »Saa vil jeg straks springe efter dig!« Hospitalsforstanderen blev ved med at krydsforhøre Ane og spurgte hende, om Erik ikke havde udtalt sig om,

¹⁾ Peder Thomsen var Københavns Hospitals Fuldmægtig. Københavns Hospital (Abil Catrines Stiftelse) havde Bøndergods i Dall.

hvornaar Ugerningen skulde ske, hvortil hun svarede, at han ikke vilde lade hende Tid og Dag vide; men han vilde gøre det inden Ugens Udgang. Forstander Juul lod derefter et Par Mænd fra Dall, Christen Mikkelson og Jens Andersen bringe Erik Davidsen til Aalborg, hvor Sagfører Daniel Wolf paa Juuls Anmodning flere Gange tog ham i skarpt Forhør. Det var forgæves; thi Erik vedblev stædigt at fastholde, at hans Kone havde begaaet Selvmord.

Torsdag den 8. Oktober førtes Erik og Ane til Fleskum og Hornum Herreders Ting, og her fremlagdes meget graverende Tingsvidner i Sagen: De to Amtsbarberer Bendix Fiedler¹⁾ og Gottfried Reich²⁾ havde den 25. September synet Ane Povlsdatters Lig »fra Isse til Fodsaal, hvor vi da saa paa hendes Hals tvært over hendes Strube en brun Streg, gik noget højere op til den højre Side af Kinden, end til den venstre Side, saa og den højre Kind hen ad snart bag om Øret med Hæfvelse var ophoven. Desuden var paa begge Sider af hendes Hage neden for begge Mundkrogene paa hver Side en brun Plet i Huden, hvilket syntes at være giort og klemt af Fingre, desligeste fandtes paa hendes venstre Skinneben en stor blaa Plet. Hvilket ovenomrørte Syn vi ej anderledes kunde syne, end hun havde været hængt eller qvalt med en Snor. Dette at være saa synet og befunden af os, er saa sandt hjælpe os Gud og hans hellige Ord.

Aalborg, den 25. Septb. 1705.

Bendix Fiedler.

Gottfried Reich.«

¹⁾ Bendix Christophersen Fiedler, f. 1654, † 1706, Amtsbarber (Chirurg) i Aalborg o. 1680.

²⁾ Gottfried Reich, f. 1664, † 1718, Amtsbarber i Aalborg o. 1699.

Sofie Willadsdatter i Dall vidnede, at hun en Dag var gaaet til Ane Povlsdatter, som vævede for hende. Hun spurgte da, hvordan det var med hende og Erik, og Ane sagde: »Ja, Gud bedre mig; han er saa haard imod mig!«

Videre tilspurgte hun Ane, om det passede, som Folk sagde, at han havde købt »Drick« til hende for 12 Skilling.

Ane svarede, at det vidste hun ikke; men en Dag, da hun laa syg, gik han ind til Jens Laursens og købte Øl og Brændevin og gav hende ind, og da hun havde faaet det, blev hun saa »hidsig«, at Vandet flød af hendes ganske Legeme. Saa tog han en Strømpe, der hang paa Væven, og gik hen til Sengen, som han vilde svøbe den om hendes Hals, idet han sagde: »Nu skal du faa en Ulykke!« I det samme raabte og skreg hun, saa Børnene kom løbende ind, hvorefter Erik gik ud og græd. En anden Gang sagde Erik til hende, at han aldrig skulde gøre hende andet end ondt.

Peder Thomsen med flere Mænd af Dall vidnede, at de den 25. September havde synet Liget, som laa paa Stengulvet foran Sengen, og da havde det blodrøde Render paa Halsen, som synes gjorte med Haand eller Baand. Alle vidste, at der i nogle Aar havde været en ond Forligelse mellem Ane og Erik Davidsen, som ofte overfaldt hende med Hug og Slag og mishandlede hende ilde.

Inger Christensdatter, Jens Povlsens Hustru og Anes Nabokone, tillige med flere Kvinder af Dall vidnede, at de den 24. September gik ind til Erik Davidsens og saa, at Ane laa død foran hendes Seng.

Hun laa paa Ryggen i hendes bare Særk, og om hendes Hals var en rød Ring, og ned langs hendes

Ryg var hun rød og blaa, saavel som paa Laarene, og ydermere vidnede Inger, at Erik Davidsen bad sin Moder, at hun skulde tage en Klud og faa det røde af Anes Hals, som hun ogsaa prøvede, men kunde ikke faa det af.

To Dage før hun døde, havde hun sagt til Inger, at hun ikke kunde sove, og naar hun sov, drømte hun, at Erik vilde gøre hende Fortræd og plukkede og drog i hende, og hun havde ofte beklaget sig til Naboerne, at han var ond ved hende og slog og drog hende.

En Dag stod hun i Døren, da han vilde ud forbi hende. Han raabte saa: »Ind, at Fanden skal føre dig ind, — du skal faa en Vanfærd!« Dagen før Mordet havde Ane sagt til Inger, at hun var saa bedrøvet og vidste ikke, hvor hun skulde være. Hendes Mand havde været ond imod hende, siden han var kommen i Galskab med Ane Christensdatter. — »Hun er baade hans og min og voris alles Ulykke!«

Sidste Gang, Inger havde talt med Ane, var Aftenen før Mordet. Da stod hun i sin Dør med begge hendes Børn og var »frisk og før« og bød Vidnet »God Aften«. Om Morgenen laa hun paa Gulvet med en Haand paa Brystet og den anden ved sin Side, og intet tydede paa, at hun havde ombragt sig selv.

Saa fremførtes *Ane Christensdatter Giek*. Sagfører Daniel Wolf, som mødte for Forstander Juul, tog hende i skarpt Forhør; men hun søgte at slippe fri for sin Del af Ugerningen, idet hun skød Skylden paa sin Elsker. Erik havde 3 Dage før Mordet spurgt, om hun vilde gifte sig med ham, hvortil hun svarede: »I blive først skilt ved Eders Kone!« »Det skal ikke vare længe!« svarede han.

Da hun saa spurgte, hvordan han vilde blive af med Konen, tog han sig med hans ene Haand under Hagen paa begge Sider og sagde: »Saadan skal jeg gøre ved hende!«

Da Erik hørte, at hans Kæreste svigtede ham og skød hele Skylden over paa ham, erklærede han forbitret, at hun var ligesaa skyldig som han, og saa faldt hans Tilstaaelse, som Ane maatte indrømme var sand og rigtig.

Onsdag Aften den 23. September havde han været i Findelstrup hos Ane Giek til sent paa Aftenen, og her planlagde de i Forening Mordet.

De gik saa lidt før Midnat hen til Eriks Hus og ind ad Bagdøren. I Frammerset kom Ane Povlsdatter imod dem, og de sprang løs paa hende og holdt hende, medens Erik stoppede en Klud i Munden paa hende, saa hun ikke kunde skribe om Hjælp. Saa gav Erik Ane Christensdatter sit Halstørklæde, som hun snørede om Halsen paa Ane Povlsdatter; men om han selv hjalp til at kvæle hende, vidste han ikke. Bagefter slæbte de Liget ind og lagde det i Stuen, og saa gik de tilbage til Willadses Gaard.

Erik benægtede nu ikke mere, at de jo havde haft utugtlig Omgang med hinanden, og han indrømmede, at de i lang Tid havde spekuleret i hans Kones Død.

Torsdag d. 15. Oktober dømte Herredsfogden, Niels Nielsen af Nibe, og hans 8 Nævninge de to Forbrydere til Døden »ifølge kongelig Mayestæts Lov 6. Bog, 9. Kapitel, 1. Artikel«, — »saa at Erik David- sen efter højeste Forordning bør af Mestermanden have højre Haand levende afhugget med en Økse, siden hans Legeme lægges paa Stejle, og Hovedet til- ligemed Haanden fæstet paa en Stage oven over Lege-

met, for hvilken Execution at forrette Mestermænden nyder efter kongelig Anordning af 12. Marts 1698 23 Rigsdaler.

Ane Christensdatter, som har været i Flok, Følge og raadgivende med Erik Davidsen, bør efter Loven hendes Hoved af Mestermænden med en Økse afhugges, Hovedet at sættes paa en Stage og Kroppen under Stagen at nedgraves, — for den Execution Skarpretteren nyder 13 Rigsdaler — og begge har deres Boeslodder at være forbrudte, Halvdelen til den dræbtes Arvinger og Halvdelen til Herskabet, naar først Sagsøgeren¹⁾ har nydt Fornøielse for Processering, samt forskrevne Executionsomkostninger efter Ret og billig Opskrift«. Det bemærkes: »Saa er dog Straffen for deres frivillig giorte Bekiendelse, Bodfærdighed over Misgierningen og Sagsøgerens Begiering i nogen Maade mildnet.«

Herefter forespurgte de to Morderes Husbond, Hospitalsforstander Juul, dem, om de vilde appellere til Landstinget; thi »saa vilde han skaffe dem én, som skulde deres Sag udføre«, — hvortil de begge svarede, at »som de med deres Misgierning haver fortient Døden, saa begierede de ej andet, end at Executionen maatte jo førend jo bedre paafølge«.

Henrettelsen foretoges Torsdag den 12. November. Herom beretter Tingbogen: »Da de tvende Fanger fra Dal bleve henrettede, var aldeles intet at bestille, ej heller kunde flere Tinghørere²⁾ bekommes end Christen Ibsen i Ferslev, Christen Christensen i Peerstrup og Christen Sørensen i Visse. Man forstaar, at Egnens Beboere og andre, som var kommen til Stede, hellere vilde se paa de to Henrettelser end overvære Forhandlingerne paa Tinget.

¹⁾ Hospitalsforstanderen.

²⁾ Der skulde være 8 Nævninge.

Samme Dag skrev Præsten i Ellidshøj¹⁾, Frederik Sørensen Block, i Kirkebogen: »Den 12. November 1705 blev Ane Christensdatter af Dal tilligemed Eric Davidsen ibidem²⁾, som begge haffde qvalt og myrdt fornævnte Eric Davidsens Hustru, henretted, — saa hans højre haand blev afhugen, dernæst Hovedet med Øxe, Kroppen lagd paa Steile, Hofvedet slaget ovenpaa Stagen, og Haanden neden under. Hendes Hoved blev iligemaade afhuggen med Øxe og sat paa en Stage, Kroppen nedkast i Bakken, hvor Excektionen skete.

Hand blev fulgt til Retterstedet af hans Sognepræst Hr. Peder Bruun, Fersleff. Hun af mig efter hans Højærværdighed Biscoppens Resolution paa min Skrivelse om Ritualets Ord pag. 254.

Hun var en smuch bodfærdig Synderinde, gick velbered og frimodig til sin Død.«

Nedenunder denne Notits findes følgende Tilføjelse i Kirkebogen:

»Ved at harpe Grus til den ny Chausse fandt Arbejderne i November Maaned 1855 tvende Menneskehoveder, der begge bar Spor af at have været sat paa Stage, og det ene Spiger, hvormed de havde været fæstede, Skelettet af et Menneske og enkelte Ben af et andet, — alt i den af Bonderup Bakker, som kaldes Stejlebakken.

Ellitshøj Præstegaard, den 1. Januar 1856.

Albertsen«.

1) Efter at Fleskum og Hornum Herreder i 1688 var sammenlagte til een Jurisdiktion, var det fælles Tingsted i en Aarrække ved Bonderup i Ellidshøj Sogn. Lidt Nordvest for Bonderup laa 8 Kæmpehøje, hvoraf den ene hed Stejlebakken. Her var Tingets Galge og Stejle.

2) Sammesteds.

AF ELLESHØJ-SVENDSTRUP PRÆSTEHISTORIE

VED C. KLITGAARD

Min Tak til *Carlsbergfondet* for Støtte til mine Arbejder.

EFTER Reformationen 1536 var der i Elleshøj-Svendstrup i Følge Wibergs Præstehistorie 3 efter hinanden følgende Præster af Navnet *Borch*, nemlig:

1. 15 ..—15 .., *Jens Borch*.
2. 15 ..—15 .., *Christen Borch*, muligt Formandens Søn.
3. 15 ..—16 .., *Mathias Borch*, muligt Formandens Søn.

Hr. Mathias er imidlertid identisk med den Hr. *Mads Sørensen*, som var Præst her til ca. 1631, og som 1630 omtales af Biskop *Hans Wandal* i Viborg som meget fattig¹⁾. Han var gift med *Anne Sørensdatter*, der døde barnløs før 1649, men levede 1630²⁾. Hun var Datter af Købmand i Aalborg *Søren Olsen* af Vrangdrup i V. Brønderslev Sogn, død 1588, og *Dorte Jensdatter Kjærulf* af Kornumgaard, som 1620 blev brændt i Aalborg som Deltager i Jomfru Christence Kruckows Heksekomplot³⁾.

4. 1631—46. *Henrik Jensen Kjærulf* eller *Stræt*.

¹⁾ Indk. Breve til Danske Kancelli, 9. Marts 1630.

²⁾ Han H. Tgb. 15. Nov. 1630. Aalborg Skifteprotokol 22. Maj 1649.

³⁾ Se »Fra Himmerland og Kjær Herred« 1915.

Han var Søn af Selvejer *Jens Nielsen* i Vester Stræt i Slet Herred, død 1634, og *Gertrud Sørensdatter Kjærulf*, død o. 1620, af Vester Holtet i Ajstrup Sogn, Kjær Herred¹⁾. Henrik Jensen blev 1624 Student fra Helsingør, med hvilken By Limfjordseggen da stod i livlig Forbindelse, og ca. 1631 blev han Præst i Elleshøj-Svendstrup, hvor han snart kaldes Kjærulf og snart Stræt. Før 1631 solgte han sin efter Moderen arvede Part af Fogedgaard i Vadum Sogn til Otto Madsen, Ridefoged til Sorø Kloster²⁾, og 18. Juni 1632 blev han benaadet med Svendstrup Kirketiende mod sædvanlig Afgift³⁾. 1640 mageskiftede han noget Jordegods med sin Broder Christen Stræt, der da boede i V. Stræt, men døde i Løgstør 1649⁴⁾; men 1640 havde han Proces med denne Broder om Arv og andet⁵⁾, og samme Aar blev han stævnet af Lensmanden for Tiendeafgiften af Svendstrup Kirke⁶⁾. Han var overhovedet en stridbar Mand, som stadig laa i Processer, saaledes 1643 med sin Stifmoder, velb. *Birgitte Ottosdatter Harbou* af Holris, og med sine Søskende og andre, om hvilke Sager skal henvises til »Personalh. Tidsskr.« 11, III., 228 f., idet her kun skal anføres, at han 1641 blev beskyldt for at have modtaget uretmæssige Gaver, og at han 1642 i sin egen Lade blev overfaldet af sin Ladekarl, der slog ham med en Plejl. Samme Aar havde han Strid med nogle af Sognefolkene, hvis Kvæg havde gjort Skade paa hans Korn, og som derfor maatte love at køre Gødning for ham, og i den Anledning forbød han By-

1) C. Klitgaard »Kjærulfske Studier«, S. 417 ff.

2) Kjær H. Tgb. 5. Juli 1631.

3) Jyske Registre.

4) Løgstør Birks Tgb. 12. Dec. 1649 og 23. Juli 1673.

5) Hornum H. Tgb. 1641, Bl. 25.

6) a. St. 16. Sept. 1640.

mændene at lade deres Heste komme paa Præstegaardens Mark. Han beskyldte ogsaa 1642 en Mand for at have harvet i hans Mark, og en Borger i Aalborg stævnedes ham dette Aar for Betaling for 2 Tdr. Byg, medens en Mand i Nibe sagsøgte ham for Betaling af et Sejerværk. Kristi Himmelfartsdag blev han overfaldet af en Bonde, der beskadigede hans højre Haand, hvorfor Præsten vilde have Manden dømt fra Livet eller til Bremerholm; men Dommen findes ikke, saa Sagen er vel blevet forligt ligesom en Sag, han 1640 havde med en Mand, som beskyldte Præsten for at have nægtet ham Sakramentet.

Ved denne Tid var hans Forhold til Sognemændene blevet meget vanskeligt, idet han fik adskillige Uvenner. Saaledes blev han 1640 dømt til at betale *Morten Pedersen Schiønning* i Elleshøj Kost (3: Omkostninger), Tæring og Brevpenge ved en Sag for Landstinget; men værre var en Sag, som han havde med sin Nabo og, som det synes, hidtidige Støtte, *Peder Christensen* i Elleshøj. Peder havde ofte hjulpet Hr. Henrik paa forskellig Maade, saaledes havde han 1634 laant ham en Karl i 6 Dage, da Hr. Henrik var bortrejst, og til andre Tider havde han overladt ham 24 Brød, 1 Læs Kaal, Lyng og andet, men da Peder mente, at disse Ydelser var mere værd end den Tiende, han skulde af med, undlod han at yde den, og Hr. Henrik sendte saa Bud til ham derom. Da Budet kom til Peder med denne Besked fra Præsten, sagde Peders Kone, Dorte Ibsdatter: »Hanj ka faa æn Luet paa hans Nies,« og med den Besked gik Karlen hjem. I Slutningen af sin Prædiken Allehelgensdag (1. Nov.) kom Hr. Henrik saa med en noget lignende Udtalelse som: »Jeg sendte mit Bud til en af mine Sognefolk for at kræve Tiendekorn,

som jeg manglede for 2 Aar, og da svarede Vedkommende, at jeg kunde faa en Lort paa min Næse, men den vil jeg ikke tjene for, den maa du selv have og Djævelen oven i Købet.« Dette sidste Ønske kom Hr. Henrik dyrt at staa, thi der blev klaget derover til Lensmanden Gunde Lange paa Aalborghus, som krævede Præsten retslig forfulgt til Herredsting og Landsting, og Hr. Henrik blev o. 1640 suspenderet og 1646 afskediget.

9. Nov. 1640 lod Lensmanden tage Syn over Præstegaarden i Elleshøj, antagelig i Anledning af Præstens Suspension. Udhusene var meget forfaldne, og Stuehusets Stegers og Frammers benyttede Hr. Henrik til Fæhus, Stald og Faaresti; Marken var tildels udyrket og Kaalgaarden »slet øde«¹⁾. Præstegaarden var dog allerede 1636 meget forfalden og ligeledes Anneksgaarden i Svendstrup.

Under Sagen mod Hr. Henrik for hans Ønske om en Djævel i Peder Christensen kom der imidlertid flere graverende Forhold frem: *Else Lauridsdatter*, født i Lindholm, havde 2. Nov. 1644 paa Aalborg Slot, hvor hun sad fængslet, udlagt Hr. Henrik som sin Barnefader. Hun var kagstrøget og var vist en Skøge; men da hun skulde fængsles, havde Hr. Henrik tilbudt hende 5 Daler for at rejse et andet Sted hen, men hun vilde have flere Penge, og vilde Hr. Henrik ikke give hende det, kom han ikke til at prædike længer, end hun vilde. Hr. Henrik fik hende vist alligevel snakket for, saa hun 23. Dec. udlagde en svensk Rytter som Barnefader (det var jo i Krigens Tid 1644—45). 1. Septb. 1647 havde Hr. Henrik indstævnet Else for Landstinget, fordi hun havde ud-

¹⁾ Hornum H. Tgb. 9. Nov. 1640.

²⁾ a. St. 11. April 1636 og 3. April 1637.

lagt ham, naar hun dog senere havde udlagt Svenskeren, men hertil havde Else 16. Aug. sagt, at Hr. Henrik havde lovet hende Penge til en Kappe og en Ko for at udlægge Rytteren¹⁾.

Samme Dag (1. Septb.) havde Lensmanden paa Aalborghus indstævnet Hr. Henrik for hans Forhold til Else Lauridsdatter. Hun havde boet hos Chr. Sørensen paa Graven i Aalborg en Nat, og en Mand fra Dal bragte og hentede hende, og Hr. Henrik havde betalt hendes Ophold der. 2. Juli 1646 stod hun aabenbart Skrifte i Sønderholm Kirke og havde da udlagt den svenske Rytter. Hr. Henrik havde ogsaa været i *Jakob Mesters*²⁾ Hus i Aalborg, og da var Else med ham som hans Huskvinde (∴: Husholderske), og hun var ogsaa i Præstens Hus efter, at hun var blevet kagstrøget, og der var derfor ond Forligelse mellem Hr. Henrik og hans Hustru *Karen Pedersdatter*; men hun havde 29. Juni 1646 paa Fleskum Herreds Ting nægtet, at Hr. Henrik havde slaaet hende, saadan som nogle Personer havde sagt; han havde forholdt sig mod hende, som en ærlig Ægtemand burde. Hun har utvivlsomt villet redde sin Mand, saa vidt det stod i hendes Magt. Men Else Lauridsdatter var ikke den eneste Pigeforbindelse, Hr. Henrik havde. *Kirsten Jensdatter* i Elleshøj, der havde tjent ham, havde paa Hornum Herredsting 1. Sept. 1645 angivet ham som Fader til det Barn, hun skulde have, og hun paastod, at en Bonde og hans Hustru samt Præstens egen Kone havde opfordret hende til at udlægge Hr. Henrik, hvilken Angivelse hun dog tog tilbage igen, og hun slap saa med at blive forvist fra Aalborghus Len. 14. December 1646 udlagde

¹⁾ Landst. Justitsprotokol 1647. Bl. 235 ff.

²⁾ Antagelig Skarpretteren.

hun dog Præsten, som havde lovet hende Ry (Tøj) til en Trøje, for at hun skulde fremstille sig paa Aalborg Byting, og da hun skulde paa Tinget her, kom Chr. Mogensen i Nøtten og bød hende 3 Daler for at udlægge en anden. Ogsaa denne Beskyldning havde Hr. Henrik krævet mortificeret ved Landstinget, for hvilket han 1647 havde indstævnet Kirsten Jensdatter; men der fremlagdes ved samme Lejlighed en Skrivelse fra velb. Fru *Anne Høg* til Flamstedgaard, i Følge hvilken Hr. Henrik skulde have holdt et siemt Horehus. Han forrettede endnu Præstetjeneste 1. Marts 1646, da han viste Mads Skomagere Kone fra Skrifte; men 29. Juni kaldes han forhenværende Præst. Landstingets Dombog for 1647 er ikke bevaret, saa det kan ikke ses, hvilke Følger disse meget vidtløftige Sager fik for ham, efter at han 1646 havde maattet kvittere Kaldet. Han flyttede fra Elleshøj til Knækkeborg i Lysgaard Sogn syd for Viborg, hvor vi træffer ham 1649, da han optraadte paa Skiftet efter sin Broder Christen Jensen Stræt i Løgstør¹⁾, og 1650 skødede han sin Part af Vester Stræt, som han havde arvet efter Forældrene, og lovbød en anden Ejendom²⁾. Han vedblev at være en stridbar Person, og 1661 boede han endnu i Knækkeborg og havde Proces for Landstinget med Herredsfogeden i Lysgaard Herred Erik i Bøgild, som 15. Juli 1661 havde fradømt ham Landgilde og Arbejdspenge for de Aar, Fjenden var Landet mægtig. Sagen henvistes til ny Behandling³⁾. Hans Dødstid ubekendt.

Hr. Henrik var 1640 gift med *Karen Pedersdatter*,

¹⁾ Løgstør Birks Tgb. 12. Dec. 1649.

²⁾ Slet H. Tgb. 30. Maj og 1. Aug. 1650; 13. Maj og 25. Juni 1652 samt 11. Aug. 1653.

³⁾ Landst. Justitsprotokol 1661. Bl. 144.

hvem en Mand da beskyldte for at have ligget i med en Soldat; men for Landstinget tog han Beskyldningen tilbage¹⁾. 1642 gav en Mand 1 Rdl. til Elleshøj Kirke, fordi han der havde forvoldt Præstekonen Skade²⁾.

Det vides ikke med Sikkerhed, om Hr. Henrik havde Børn, men det er sandsynligt, at han havde en Søn *Peder Kjærulf*, som efter at have været Lakaj hos Prins Georg blev Tolder i Kristianstad i Skaane og derefter Kontrolør og Toldbetjent ved Rørvig, 1680 Toldkontrolør paa Halsnæs og 1696 i Køge, hvor han døde 1699 som en ret velsitueret Mand³⁾.

5. 1642—45. *Peder Børgesen*. Var Søn af *Børge Pedersen Spanggaard*, Præst i Farsø-Vonsild, der 28. Maj 1628 af de kejserlige Soldater blev tvunget til at drikke sig ihjel i Brændevin i Svoldrup. Moderen var *Johanne Nielsdatter Durup*.

Hr. Peder Børgesen var født 1611, blev Student fra Viborg 1632, studerede 1639 i Leyden og blev 1643 Magister. Da han nævnes i Elleshøj-Svendstrup 1643, har han antagelig været konstitueret som Sognepræst, medens Hr. Henrik var suspenderet. 1. Jan. 1646 blev han forflyttet til N. og S. Kongerslev-Komdrup og klagede da over, at han var blevet forarmet, fordi Præstegaarden her var saa forfalden. 1652 fæstede han sammen med to Bønder en Gaard i Kongerslev af Erik Høg til Bjørnsholm og kom i Strid om Tienden af den. 1656 blev han tiltalt af en Mand, der beskyldte ham for at have sagt, at han, Manden, havde omgaaedes Erik Høgs Breve med Utroskab, hvilket Præsten nægtede i et Brev fuldt af

¹⁾ Dombog B. 1640. Bl. 172 og 416.

²⁾ Hornum H. Tgb. 7. Marts 1642.

³⁾ C. Klitgaard: *Kjærulfske Studier*, S. 422.

tynde Udflugter og bl. a. skrev »mit besværlige Embede faar (∴: giver) mig andet at tænke paa end noget løs Snak«, som han nok havde hørt. Han blev foreløbig frifundet, men blev senere dømt til at opgive sin Kilde, hvilket han saa gjorde, og den ærerørige Sag blev saa henvist til Landstinget. Han synes at have været en stridbar Person¹⁾. Han døde 1697 og var gift med *Maren Jensdatter Bloch*, Datter af Herredsfoged og Selvejer *Jens Sørensen Bloch* i Fogedgaard i Arden. Hun var født o. 1629 og døde 1705 efter 1681 at have ægtet *Bertel Andersen Schylte*, Sognepræst i Brøndum-Siem-Thorup, f. 1632, d. 1717. Med Hr. Peder Børgesen havde hun 4 Sønner, for hvilke Forældrene 1656 holdt en Skolemester i Præstegaarden.

6. 1646—o. 1672. *Peder Mogensen Kuri*. Var født i Nørholm o. 1620 som Søn af Sognepræst *Mogens Thomsen Wingaard* (o. 1588—1636) og *Anne Pedersdatter Kuri* (159.—1628) af Nibe²⁾. Hr. Peder Mogensen, der var opkaldt efter Morfaderen Peder Kuri (gift med Maren Nielsdatter Kras) antog dennes Slægtsnavn *Kuri*, der 1483 var en Stedbetegnelse i Fjellerad. Han var gift 1. G. med *Anne Andersdatter*, død 1664, og 2. G. 1666 med *Anne Nielsdatter Steenberg*, Datter af Præsten Niels Eskesen i Sønderholm-Frejlev og Birgitte Nielsdatter, der bl. a. ejede Raakildegaard i Elleshøj Sogn³⁾.

Under Brylluppet Sci. Hansdag 1666 brændte Sønderholm Præstegaard med en stor Del af Indboet, som tildels var laant til Gildet; saaledes brændte 12 opredte Senge m. m., som Provsten Peder Jørgensen

¹⁾ »Personalthist. Tidsskr.« 11, I, 56.

²⁾ Se »Personalth. Tidsskr.« 7, IV, 217.

³⁾ Se Skifte efter Hr. Niels; »Jyske Samlinger« 2, IV, 413 f.

Stub i Kirketerp, Veggerby Sogn, havde udlaant, og der brændte en Mængde Sølvtøj, Tintøj, Dækketøj m. m., som var laant til Brylluppet af forskellige Folk i Egnen.

Peder Kuri, der 1649 stævnedes for Gæld¹⁾, døde ca. 28. Aug. 1672, medens hans Hustru laa i Barselseng, men der kendes ingen Børn af Ægteskabet med hende, hvorimod han havde 2 Sønner og 3 Døtre af første Ægteskab. 28. Septb. 1672 holdtes der Skifte efter ham, men Skiftet blev omstødt ved Landstingsdom af 28. Jan. 1674, og nyt Skifte blev holdt 18. Juni 1674 paa Raakildegaard, hvor Anne Steenberg havde taget Ophold, og hvor hun endnu boede 1679, men 1680 i København, død 1682. Hun kom 1675 i den Forlegenhed, at hun fødte et Barn, og som Fader til det udlagde hun 1676 Raadmand i Aalborg *Knud Jacobsen Sommer* (død o. 1677), der var gift med hendes afdøde Mands Søster *Karen Mogensdatter Wingaard*, og som efter hendes Udsagn havde »lokket« hende, da han i Juni 1674 var paa Skiftet paa Raakildegaard, men han nægtede Paterniteten.

7. 1672—1680. *Oluf Andersen Hofman* eller *Homand*, f. o. 1645, d. 4. Marts 1711, var maaske af Familien Homand fra Nibe og efterfulgte Hr. Peder Kuri, med hvis Hustrus Søster *Sofie Nielsdatter Steenberg* fra Sønderholm han blev gift.

Hans skulde egentlig have ægtet Peder Kuris Enke, men undslog sig, fordi hun 1674 havde ladet sig besove af Knud Sommer, og hendes Broder, Kapellan Niels Nielsen Steenberg i Hornum, klagede til Landemodet, der henviste Sagen til verdslig Domstol.

15. Dec. 1674 var Hr. Oluf i Nibe, og her

¹⁾ »Personalh. Tidsskr.« 11, III, 230.

²⁾ Jerslev H. Tgb. 3. Feb. 1676.

muntrede han sig med Kapellanen *Laurids Nielsen Kras*, som det følgende Aar blev Præst i Nibe-Voksløv. De to Præstemænd, der utvivlsomt var beruset trængte om Natten ind til Præsten *Niels Pedersen Aalborg*, der sammen med sin tredie og unge Hustru *Inger Rasmusdatter Horsens* var i Seng. Her var de vist nærgaaende mod Præstekonen og med »Leg og Dans« forulempede Præstefolkene og havde »uden nogen given Aarsag med Slag, Skælden og ærerørige Ord anfalden hans (∴ Præsten) kære Hustru *Inger Rasmusdatter*«¹⁾. Hr. *Laurids Kras* og vist ogsaa Hr. *Oluf Homand* blev saa suspenderet, og der blev af Præstefolkene anlagt Sag for Fornærmelse mod Hr. *Laurids*, som 1. Dec. 1676 afgav en ydmyg og uforbeholden Undskyldning til Præstekonen, der da var blevet Enke, men nogen Tid efter ægtede *Ejler Jensen Munk*, Præst i Bjerregrav.

I Præstegaarden i Elleshøj gik det ogsaa uordentlig til; Hr. *Oluf* var fordrucken og mishandlede ofte sin Hustru, der flygtede til sit Hjem i Sønderholm, hvor hendes Søster *Benedikte Steenberg* var gift med Faderens Eftermand *Poul Sørensen Kjerulf*, og hvor hun døde 1683.

15. Nov. 1676 blev Hr. *Oluf* ved Provstemode idømt en Bøde paa 16 Rdl. for Uskikkelighed, og saa gik Tiden til 1679, da han med Stævning af 14. April atter indkaldtes for Landemodet, hvor der rejstes Beskyldninger mod ham for hans fortsatte forargelige onde Levned med Hustruen, for Slagsmaal og Drik i Kroen, for ikke at have betalt Boden fra 1676 paa de 16 Rdl., for Ulydighed mod Biskoppen, og fordi han havde frasagt sig Embedet, men dog betjente det

¹⁾ Nibe Tgb. 1676 Bl. 181 og II, Bl. 5 og 8.

og endvidere havde skrevet i Herredsbogen, samt endelig *for*, at han uden for Ægteskab havde avlet et Barn med en Else Laursdatter.

Hr. Oluf mødte ikke for Landemodet, og Sagen udsattes, hvorefter han fik at vide, at hvis han paany undlod at møde, havde han forbrudt sit Embede. Næste Gang sendte han sin Avlskarl Peder Jensen med et skriftligt Indlæg, hvorefter Sagen igen udsattes, og saa mødte Præsten, der vedkendte sig Forseelserne, hvorefter han 21. April 1680 fradømtes sit Kald¹⁾. Han fik dog kongelig Tilgivelse, thi kort efter blev han Skibspræst, og 1683—86 var han Kapellan ved Budolfi Kirke i Aalborg. 1690 blev han Præst i Kornerup ved Roskilde.

Medens han opholdt sig i Aalborg, blev han gift 2. G. 7. Feb. 1684 med *Anne Katrine Lorentz*; men dette Ægteskab synes ikke at have forbedret hans økonomiske Forhold, thi 1699 søgte han atter Kongen om en Benaadning. Han fortæller i Ansøgningen, at han, før han blev Præst i Kornerup, var kommet i Gæld til Skræder Arndt Tille for 200 Rdl., hvilket Beløb nu med Renter var blevet til 400 Rdl., som Skræderen sagsøgte ham for. Da hans Kalds Indtægter var ringe, og han sad med »7 smaa fattige nøgne Børn«, kunde han ikke betale Skræderen uden sin totale Ruin, og han androg derfor Kongen om Moratorium saaledes, at han hvert Aars Nytaar betalte 80 Rdl., foruden at han straks betalte 80 Rdl., og han vilde paa den Maade afdrage Gælden med Renter.

Skræderen havde truet med at gøre Udlæg hos

¹⁾ Viborg Stifts Landemodeprotokol 1679, Bl. 83 og 116.

ham saa snart, der var indhøstet. Ansøgningen blev imidlertid afslaaet¹⁾.

1702 blev han dømt fra Kaldet i Kornerup, fordi han uden Trolovelse og Kopulationssteddel²⁾ fra Konsumtionsforvalteren havde viet et Par Folk. Men ogsaa denne Gang opnaaede han kongelig Benaadning. I Ansøgningen herom oplyste han, at de Folk, han havde viet, var en Student og en denne nærpaarørende Pige, som var frugtsommelig ved Studenten. Han skrev endvidere, at han i 10 Aar havde tjent som Felt- og Skibspræst³⁾.

Hr. Ole døde i Embedet 4. Marts 1711 i en Alder af 66 Aar.

I sidste Ægteskab havde han 1 Søn og 6 Døtre. Sønnen, der hed *Henrik Hoffmann*, var født 1688, blev Student fra Roskilde 1710 og blev Degn i Sahl i Aarhus Stift, og den ældste Datter *Barbara Helene Hoffmann*, f. 1684, blev 1707 gift med Degnen *Jesper Olesen Lund* i Kornerup⁴⁾.

8. 1680—83. *Mogens Gundesen Helsingborg*. Allerede før Dommen faldt over Hr. Oluf, blev Hr. Mogens Gundesen 5. Januar 1680 kaldet til hans Efterfølger. Han var født o. 1627 og blev 1647 Student fra København, hvorefter han 1653 blev Sognepræst i Velluf og Ram i Skaane. I Krigen 1657—60 blev han fordrevet af Svenskerne, som havde Mistanke til ham, og reddede sig med Hustru og Børn over til Sjælland og blev af Kong Frederik III »med naadigste Øyen anseet«, men fik dog først Præstekald 1680

¹⁾ Danske Kancellis Protokol 1699, S. 462; jvf. Jørg. Swane i »Præstehist. Samlinger« I, 265.

²⁾ Af Folk udenfor Bondestand skulde betales Vielsesskat.

³⁾ Supplikprotokollen 1702, II, Nr. 583.

⁴⁾ Amalie Fibiger: Slægten Steenberg, S. 17.

i Elleshøj-Svendstrup, hvor Præstegaarden brændte 1680, og hvorfra han 1683 forflyttedes til Nykøbing paa Mors. Kort Tid efter, at han var kommet her, blev han svagelig og maatte holde Kapellan, og herover kom han i største Fattigdom, saa han 1694 fik kongelig Bevilling »for sin Alderdoms og Betryks Skyld« til at drage om »til Godtfolk her i Landet« (∴ Aalborg Stift) om nogen Hjælp at bekomme, og 3. Juni 1694 kom han til Amtsforvalter Peter Klein i Aalborg med sin Kollektbog, som Amtsforvalteren bad Biskop Jens Bircherod, hvem den »gamle udlevede« Mand havde besøgt 8. Maj, om at medgive nogle anbefalende Linier, hvad han gjorde¹⁾. Hr. Mogens døde 1696. Han var gift 2 Gange, sidst med *Else Christiane Christiansdatter Alrum*, der døde 1686, og han havde Børn af begge Ægteskaber.

¹⁾ J. Bircherods Dagbog ved Molbech, S. 291.

AF HORNUM HERREDS DEGNES SAGA TIL 1814 m. m.

AF TH. JOHANSEN, AARESTRUP

EFTER Reformationen 1536 skulde der fungere Degne ved alle Kirker. Deres Arbejde bestod i at ringe med Klokken, undervise Ungdommen og lede Salmesangen. Desuden skulde de messe Kor-svar paa Latin, men det var faa, der kunde saa meget af dette Sprog.

I Hornum Herred var der kun faa Sædedegne i Tiden fra 1536 til ca. 1680, men efter sidstnævnte Aarstal synes de at faa fast Bolig ude i Landsbyerne. De fleste af dem havde ligesom Præsterne to Kirker at betjene. Før 1680 synes Sønderholm-Frejlev, Hornum og Ellidshøj-Svenstrup Menigheder at være bleven betjent af en Løbedegn fra Aalborg Latinskole, men da Studenterne ikke kunde være tjent med at vandre til Kirker udenfor to Mils Afstand, har der ved de øvrige af Hornum Herreds Kirker været ansat Sædedegne.

Dette Forhold stemmer ogsaa overens med de Oplysninger, som man kan læse sig til i Hr. Claus Christensen Vordes Skifte fra Juelstrup Præstegaard i Buderup Sogn. Det var en Julidag i 1666, at Hr. Claus, der døde som Provst over Hornum Herred, blev begravet i Buderup. Han havde 10 Degne til at synge over sin Grav. Heraf var 6 Sædedegne fra

Hornum Herred, hvilket var alle dem, der fandtes, og de fik hver 3 Daler i rede Penge for deres Flid og Dygtighed. Desuden var 4 Købstaddegne dem behjælpelig, hvorfor de hver fik 4 Daler. De sidste fire har muligvis været de Degne, der har betjent Svenstrup, Ellidshøj, Hornum, Sønderholm og Frejlev Kirker. Der er ingen Tvivl om, at dette Begravelsesoffer har været et godt Plus paa Degneindtægten for Aar 1666.

Af de seks Sædedegne fra samme Aar i Hornum Herred kan nævnes Clemen Andersen i Gravlev, Clemen Søfrensen i Aarestrup, Peder Clemmensen i Sønderup og Jacob Jørgensen i Nørholm.

I en Specifikation over Degnenes Indkomster fra 1680 ses, hvormeget Løbedegnene skulde svare til Aalborg Latinskole:

Sønderholm-Frejlev Substitut	penserer	4	Td.	0	Skp.	0	Fr.
	og nyder selv igen	2	»	2	»	0	»
Hornum Substitut	penserer	3	»	3	»	0	»
	og nyder selv	1	»	6	»	2	»
Elleshøj-Svendstrop Substitut	penserer	3	»	0	»	0	»
	og nyder selv	2	»	4	»	0	»

I Aarestrup, Buderop, Graflef, Synderop, Suldrop, Vegerbye, Bislef, Voxlef, Niibe og Nørholm er Sædedegne, som ikke penserer til nogen Skole, saa som de i det ringeste ligger ofver 2 Miile fra den næste Kiøbstad, som er Aalborg.

Fra samme Tid finder man dog efter andre Kilder baade Degne og Degneboliger i de førstnævnte Landsbyer, og sandsynligt er det, at Substituterne i Sønderholm, Hornum og Svenstrup har levet paa

samme Vis som Herredets øvrige Degne en rum Tid før 1680.

I Christian den Sjettes Tid kom Forordningen om Skoler paa Landet af 23. Januar 1739, der ogsaa er bleven kaldt Danmarks første Skolelov, hvori det paabødes de største Lodsejere i Sognene at sørge for, at Skoler i alle Kirkebyer blev oprettet og bygget. Ifølge denne blev alle Degnene tillige Skoleholdere, hvad især de ældre ikke var særlig henrykte for, hvorfor ogsaa enkelte søgte at blive fri for det besværlige Skolearbejde ved at holde en Medhjælper. Dog varede det, skønt Skolehuse blev opført eller lejet, meget længe, før der i Hornum Herred blev nogen Staldighed i Børnenes Skolegang.

SVENSTRUP-ELLIDSHØJ.

I 1682 var Gudi Christensen Substitut i Svenstrup, idet han sammen med sin Hustru Maren Pedersdatter nævnes i en Skatteliste. De ejede 6 Faar, 1 Svin og 1 Bistade og gav 6 Mark i Skat. I 1690 oplyser han, at han ingen Degnetrave fik, men 1 Td. og 2 Skp. Korn. I Højtidsoffer 4 Sletdaler 1 Mark. I St. Hansrente 1 Ost, i Paaskerente 1 Kage og 10 Æg af hver Gaard. Degneboligen bestod af 7 Binding og var 17½ Al. lang. 3 Bind var til Stue, 3 til Brøggers og det ene til at lægge et Læs Korn eller Hø udi. Hertil en liden Block eller Ager, — hvori saaes 1½ Skp. Byg — der ligger i anden Mands Toft, der ej vil holde den i Hegne, hvorfor ieg'ey kan føre Sæd i den. Kaalhauge 6 × 12 Alen. Pension til Aalborg Skole 2 Td. Byg.

1708, 4. Decbr. begravedes Gude Degns¹⁾ Hustru, Maren Pedersdatter æt. 81 Aar.

¹⁾ Kirkebogen oplyser endvidere: 1703 blev Laust Andersen Tøm-

1715, 13. Febr. begr. Guddi Christensen Degn: ætat 80 Aar.

Guddi har dog allerede 5 Aar forinden afstaaet Degneembedet; thi 1710 ¹⁰/₈ blev Christen Christensen Tranders og Helvig Gudes^{dtr} viet i Svenstrup Kirke, hvilke Ægtefæller kort efter deres Sølvbryllup paa en sørgelig Maade ifølge Kirkebogens Vedtegning skiltes:

»1735 ¹¹/₁₂ begravet Helvig Gudes^{dtr}. (Degnens Hustru, som ved Ulyckelig Hændelse fantisz død i Svenstrup Vester Mølles bag høll d. 5. Decbr.) æt. 63 Aar.«

At Degneparret levede i den yderste Fattigdom ses i det Skifte, som Herredsprovsten¹⁾ den følgende 3. Januar opgjorde. Efter først at have nævnt nogle faa Ejendele, og at de i Penge havde 4 Mark og nogle Skillinger, fortsættes: »Dette fattige Indbo var meget slet og ringe og snart ubrugelig. Degnen begærede at beholde det, da det ikke var værd at stille paa Auktion. Boligen var ganske aaben paa Tække og Vægge, og han (Degnen) var flyttet over til hans Søster paa Nørside i Svenstrup i et Leje Hus, saa kunde han dog til hans Brug have liden Nytte deraf, da han ellers hverken havde at sidde eller ligge paa. — — — Og annammede saa Christen Tranders til sig de ovennævnte specificerede og vurderede lidet fattige Indbo og lovede at stræbe det allermeste mu-

mermand i Svenstrup viet til Cidtzal Gudesdtr., der døde 1717, 55 Aar.

1705 ²/₁₀ blev Peder Henriksen og Johan Gudesdtr. viet. Hun døde i 1713, der oplyses 67 Aar gl., hvilket dog ikke kan passe, da hun i 1708 fik en Datter døbt ved Navn Ane.

¹⁾ Lauritz Laurberg, Præst i Sønderholm 1720—1740. Ungdommen var i 1724 maadelig vel informeret i Kristendommen.

lige at betale det, han var skyldig, at hjælpe hans Børn, om han noget kunde formaa — — —.«

Om han fik Degneboligen istandsat er tvivlsomt, thi da han døde (1737 ^{17/11} blev Christen Tranders, Degnen, begravet, æt. 55 Aar), oplyser Provsten, at de Sengeklæder, som han var hensovet i, havde han laant af Naboen, Søren Jensen, og da denne netop ved Skiftehandlingen var Vurderingsmand, »saa anammede han dem til sig«. Hvad der var Penges Værdi i, blev dog ved Auktion gjort ialt i: 4 Rdr. 5 Mark, medens afdødes Datter Maren fik, hvad ej sælges kunde.

Christen Jørgensen Fanø¹⁾ var Student og blev kaldet til Degn for Svenstrup og Ellidshøj d. ^{4/3} 1738. Det ser ifølge en Indberetning af ^{9/7} 1742 fra Præsten Adam Levin Bloch²⁾ ud til, at han snart er bleven ked af at bebo den gamle og elendige Hytte i Svenstrup. Præsten skriver: »I Elleshøi By bebor Degnen et Huus, han selv paa egen Grund har ladet opbygge for et Par Aar, da han her hen til Degn blev kaldet siden ingen Bolig er eller har været, i hvilket han og sidste Vinter har holdt Skole saasom intet Skolehus endnu er bygt. Udi Svenstrup Bye er et nyt Skolehus opsat, hvortil Ungdom kan og bør søge.«

Jørgen Christian Fanø kaldedes ^{20/10} 1758, da Faderen blev forflyttet til Horsens-Hammer.

Aar 1771 indberettede Præsten Christen Scalesin til Biskop Rottbøll, Viborg:

Degnekaldets Indkomster kan anses at være 40

¹⁾ En Søn Hans Jørgen Christensen Fanøe, f. 1745, † 1800, var 1767—1800 Herredsskriver i Kjær Herred, g. m. Anne Margrethe Thomasdtr. von Metze, f. 1735, † 1809.

²⁾ Præst for Svenstrup-Ellidshøj 1716—62. Han efterfulgtes af Christen Scalesin 1762—89 og Bolle Rosenkilde 1789—1800.

—46 Rdr. Nuværende Degn hedder Niels Hostrup, er Studiosus, har været Skoleholder i Nibe og endnu som Degn holder Skole for Ellitshøi Sogns Ungdom, er kaldet af Hans Exelence Hr. Geheimeraad Schimmelmann, er 49 Aar, har været Degn 3 Aar, har Degnebolig, hvilken er beboelig, vedligeholdes af Degnen efter Loven. Til Degneboligen er ingen Jord uden en liden Kaalhaage. Degnen nyder ikke Korn Afgift efter Loven i Kierven eller Skieppen, men maa lade sig nøje med det lidet, Sognemændene vil give, og som de have givet de forrige Degne. I Ellitshøi Sogn er ingen Skolehus, da Sognefolket hidtil har lejet en Stue, hvor Skole er holdt. — I Svenstrup Sogn og Bye er et Skolehus, bygt af Sognet, af hvem det og holdes vedlige med Tømmer, Leer og Tag. Nuværende Skoleholder hedder Søren Hansen, er ikke Studiosus, er 56 Aar gl., har tient i 28 Aar. Han er tillagt i Indkomst 3 Td. Rug, 3 Td. Byg og i Penge 8 Rdr. samt 26 Læs Lyngtørv efter en Anordning, som ikke her haves.

Jens Johansen kaldedes $31/5$ 1795.

Niels Sørensen Hvidberg derefter $16/7$ 1795.

Henrich Carl Rosenkilde var født i St. Brøndum, Broder til Præsten Bolle R. i Ellidshøj og kaldedes $10/10$ 1800. Han drev Undervisningen efter gl. Ordning med alle Børn i Alder fra 5—18 Aar i een Klasse indtil Efteraaret 1810, da Præsten Holst en Dag lagde Læreren paa Hjerte at inddele Børnene i Klasser. Der var den Dag 13 i Skole. Det skete, og Degnen skulde hver Lørdag møde i Præstegaarden »til større Embeds-Dueligheds Erholdelse og til methodisk Fremgang«. Forsømmelserne var store i hin Tid. En Dag vilde 7 Børn blive $1/2$ Time, 4 i 1 Time, et Par i 2 og et eneste i 3 Timer. Ferierne var mange og lange:

Foraarsferie, Sæde-, Høslet-, Høst- og Efteraarspløjningsferie. Naar Læreren skulde af Sted med et Brev for Præsten, fik hele Klassen fri, og ligeledes, naar Læreren skulde til Marked. En Dag skulde han ud at lede efter sine Faar, der havde været borte i 2 Dage. I nogle Dage skulde Skolestuen være Ligkapel for et Fattiglem. Inventaret i Skolen var simpel: 1 Bilægger, 2 Borde med 2 Bænke, »den ene skilt ad«, 1 Hyldefjæl, 1 Ildklemme, 1 Stige til Loftet med 5 Trin, 1 Europaskort, 5 Tavler, 1 ituslaaet sort Blækflaske samt nogle Bøger¹).

Rosenkilde døde ²³/₁ 1825.

Christoffer Magnus Barclay var født i København. Han omkom i Sneen d. ¹⁹/₁ 1828 paa Heden ved Gulbæk paa Hjemvejen fra Hornum Præstegaard, hvor han havde været med et Brev til Præsten.

Niels Nielsen ¹/₅ 1828—1857 var en dygtig Lærer; men støttedes ikke af Befolkningen, med hvem han laa i Proces om Smaating. Han fulgtes af Chr. J. Sigsgaard, Peter Bonne Høier, Martin Nielsen 1886—1901, Henrik Georgsen 1902—1907, Thorvald Holt 1908—1913 og Niels Vilsen fra 1914.

Efterat Rosenkilde havde været den sidste Degn for begge Sogne, fik Svenstrup sin egen Kirkesanger:

Nikolaj Eg Holst 1825—1841.

Anders Clausen 1841—1846.

Niels Nielsen Estrup 1846—1885.

Christian Andersen Gade 1885—1909, født 1862 i Lundby, død ¹⁵/₈ 1937, 77 Aar, begr. i Veilby.

Anders Christian Østergaard siden 1909.

SØNDERHOLM-FREJLEV.

Anders Lauritzen, 1682, Substitut i Sønderholm, svarede i Kvægskat — af 1 Ko, 5 Faar, 1 Lam, 1

¹) Se Jysk Hist. og Top., 3. R., 1. B.

Bistoel — 6 Mark. 1690 opgiver han sin Indtægt: 1 Kierv Byg for Ringning = 1 Skp. Byg af hver Gaard, ialt 7 Tdr. 4 Skp. Højtidsoffer: 8 Sletdaler $1\frac{1}{2}$ Skilling. Uvis Offer: 1 Sletdaler. Kvægtiende: 2 Lam.

»Boligen er et betregt Hus, $17\frac{1}{2}$ Sædlands Alen lang, $7\frac{1}{2}$ Al. bred, paa Grande Gade, i Begyndelsen til et Skolehus, mens nu bevilget Substituten, eftersom der er ingen anden Bolig endnu aflagt til Degnens Værelse, saa som her tilforn haver været Løbe Degn her til Sognene. Ieg Aflægger $2\frac{1}{2}$ Td. Byg til Aalborg Skole, saa haver ieg ikke saa meget Iordsmaal til min ringe Hyche, at ieg kand afle et Læs Kaal paa, Siden at ieg ikke skulde have en Foed Iord i Marcken, ja, saaledes indeklemt, at ieg aarlig skal være i min Naboes Minde for den liden Plads mine Tørve og Lyng, som ieg maae kiøbe paa fremmede Stæder maa staae paa.

Sønderholm, d. 1. Septbr. 1690.

Anders Lauritzen.«

I Fundats¹⁾ af 2. Marts 1695 gav Generalleutnant Hans Fr. v. Levetzau til Restrup 300 Rdr., hvortil var pantsat en Gaard i Suldrup By, som Peder Nielsen beboede, til en Skole i Sønderholm for Fatige og til Seierværket i Kirken. Skolemesteren fik 12 Rdr. i Løn, Mickelsdag og Paasketid hver 6 Rdr. — I Skolen skulde holdes Bøn hver Morgen og Aften og undervises i Skrivning og Regning.

1722 $\frac{9}{8}$ havde Degnen²⁾ Jens Christensen en Datter, Johanne, i Kirken.

¹⁾ Se Hoffmann: Fundationer III, S. 538.

²⁾ Ungdommen i Sønderholm var i 1724 ej ilde undervist i Kristendom.

1742 »er ey udi Hornum Sogn til Degnens Huus, men lige Sønden for opbyggt en Skole, til hvilken heele Sognets Ungdom søger, og forretter Degnen som Skoleholdere tillige Skole-Embedet.

Jens Christensen Sahl forflyttedes ^{10/7} 1748 til Hornum Degnekald, hvorefter

Christen Nielsen Møller kaldedes ^{11/7} 1748 fra Gravlev, hvor han havde været Degn i 10 Aar. Han var Student. ^{4/9} 1755 fik han ligesom Formanden Hornum.

Student Peder Hansen Trane var Degn i Durup-Stenild, hvorfra han kaldedes til Sønderholm ^{4/9} 1755. Han var gift med Provst L. Laurbergs syvende Datter, Christiane Fredericke Christenze Laurberg. Hun var kun 6 Aar, da hendes Moder, den dydædle Madame Karen Willadsdatter, døde i 1725 og 21 Aar, da Provsten døde 1740. Derefter viedes hun i Aarestrup Kirke i 1741 til Ridefoged og Birkedommer ved Torstedlund Wilh. Fr. Broholm, som hun mistede kort efter Brylluppet. Hun fødte derefter en Søn, som fik Faderens Navn. I 2. Ægteskab med Peder Thrane fik hun 4 Børn: 1. Karen Kirstine, 2. Laurids Laurberg, 3. Hans, 4. Anna, inden hun døde ^{9/3} 1764. Den afdøde efterlod en efter Daliden stor Garderobe med Kjoler, Trøjer og Kaaber af Silke, Fløjl og Damask med Sølvknapper og Hager. Skiftets første Genstande er 5 Sølvskeer med Navnebogstaverne W. F. B. og C. F. C. L., hvoraf 2 samt et Sølvkrus var pantsat. Peder Thrane kunde ikke huske, hvad Gæld, der var paa Boet, hvorfor Skifteforretningen maatte opsættes for at faa denne opgjort. Hans store Gæld ifølge Regninger hos ca. 18 forskellige Personer beløb sig til 247 Rdr., mens Indtægten kom op paa

188 Rdr., hvorefter der intet kunde blive til Deling mellem Enkemanden og Børnene.

Peder Thrane synes ikke at være død i Sønderholm.

Christen Saxtorph kaldedes ^{27/7} 1766.

I 1771 indberettede Stedets Sognepræst¹⁾ om Skoleforholdene:

»Degnekaldets Indkomster efter den mig af nuværende Degn meddelte Specifikation beløber aarlig til 52 Rdr. Og som Skoleholder for Sønderholm Byes Ungdom nyder han aarlig 18 Rdr. Degnen Christen Saxtorph, 30 Aar gl., er ustuderet, har i sine unge Dage været Skoleholder i 4 Aar for Siir Menighed, Hierum Herred, Riiber Stift, er endnu Skoleholder for Sønderholm Byes Ungdom, hvortil han tilligemed Degne-Embedet blev kaldet af Frue Grevinde Levetzau i Aaret 1766, altsaa Degn og Skoleholder i 5 Aar. Degnebolig findes ikke og heller ved jeg om nogen Sinde har været, men Degnen er anvist til Beboelse et Skolehus, som ifølge Fundatzen af 2. Marts 1698 (vist 1695) vedligeholdes af Restrups Eier, samme er for nærværende i sømmelig Stand. Degnen har ingen Avling, og ikke engang fornøden Kaalhauge, naar mand undtager et lidet Stykke Jord af en Præstegaarden tilhørende Tøft, som jeg haver overladt ham til Brug. Degnen nyder ikke Korn Afgift efter Loven paa Kiærven, men allene en opmaalt Skp. Byg af

¹⁾ Jens Hass, Præst i Sønderholm 1743—1803, skulde samtidig give Oplysning om sine Formænd, og skriver: »Series Pastorum er en Hemmelighed for mig, og hvor megen Umag jeg har gjort mig for at faa nogen Kendskab derom, kan jeg dog ikke skrive med nogen Vished uden mine 3 sidste Formænd, nemlig Mag. Poul Kierulf, Provst i Herredet, som døde 1720, Hr. Laurs Laurberg, som og var Præst, som døde 1747, og Hr. Thomas Høyer.«

hver Gaard-Beboer i begge Sogne, men efter hvilken Foranstaltning ved hverken Degnen eller jeg.

Skolehuus findes ikke i begge Sogne uden det anførte, som beboes af Sognedegnen i Sønderholm, og som melet vedligeholdes af Stamhuset Restrup. I hver af de øvrige 4 Byer i Sognene holdes en Omgangs Skoleholder om Vinteren, som Præsten antager, og Gaardbeboerne bespiiser i Følge Foranstaltning af Høy velbaarne Hr. Stifts Befalingsmand Hr. Baron af Hølcck og Herreds Provsten Hr. Marcus Alsing af Dato 30. Novbr. 1740, men da Restrups Eyer som største Lodsejer i Sognene ej har besørget bem^{tr.} 4 Skoleholdere anden Løn end Lyse Pengene af begge Kirkerne = 6 Rdr. 4 Mk., maa man som oftest nøjes med eet Barn til at lære andre.«

Christen Saxtorph døde om Aftenen Kl. 6, d. $\frac{8}{4}$ 1774, 41 Aar 6 Mdr. gl. Han ejede 8 Rdr. 4 Mk. 3 Sk. til Deling mellem Enken Margrethe Thomasdatter og deres 12aarige Søn Oluf Christian.

Niels Helm kaldedes $\frac{8}{5}$ 1774.

Knud Kaas kaldedes $\frac{18}{7}$ 1776, døde 1804, 65 Aar gl.

Andras Lund kaldedes $\frac{12}{7}$ 1804.

Jens Larsen kaldedes $\frac{18}{5}$ 1815.

Gerhard Jensen fra 1845.

N. C. Brun fra 1891.

A. K. Bak fra 1915.

NØRHOLM.

Kield Sørensen nævnes 1651 i Sognets Kirkebog¹⁾. 29. Juni 1654 døde Kield Sørensen, Degn i Nørholm, og blev begravet d. 1. Juli.

¹⁾ Nørholm Sogn har den ældste Kirkebog i Hornum Herred. Den er ført fra Aar 1650. Det synes, at Degnen har haft

1. April 1665 døde Karen Hansdatter salig Kield Degns Hustru.

Jacob Jørgensen, fordum Degn her i Nørholm, havde 2. Januar 1653 Bryllup med Mette Nielsdatter i Hornum.

I 1668 fik Jacob Degn en Søn døbt, nom. Niels, som døde ca. 4 Mdr. gl.

I 1682 ses i Skattelisten, at han havde 1 Ko 4 Faar og 2 Bistader.

1690 opgiver han sit Degnekorn til 6 Tdr. 2 Skp. For Klokken at ringe 4 Sk. af hver af Gaardene. Højtidsoffer: 7 Mk., Uvis Offer: $4\frac{1}{2}$ Mk., Mickelsoffer: 1 Mk. 4 Sk. Til St. Hans fik han en liden Ost — somme af Armod staar tilbage. I Paaskerente gaves en Kage efter Gaardenes Lejlighed og $\frac{1}{2}$ Snes Æg. I Kvægtiende: 1 Lam.

Degneboligen er et Hus, som nuværende Degn har ladet bygge paa sl. Assessor Tøger Lassens Grund, 8 Bindinger, $15\frac{1}{2}$ Al. lang og $7\frac{1}{2}$ Al. bred. Kaalhave 25×28 Al. og Have til Ilding 17×13 Al. Ingen Pension, Jord eller Brændsel.

I hans Tid har der vist været holdt Skole i Byen ifølge Bemærkningerne:

1675 døde Christen Skolemesters Søn Jørgen og

1675 » » » Kvins Moder.

³⁰/₈ 1693 døde Jacob Jørgensen Degn her i Nørholm.

med denne Bogs Førelse at gøre. Paa tredie Blad for Aar 1651 har han med sit Navn underskrevet følgende:

I Jan. fødte Peder Kierulf Kvinde et Drengbarn, som var saaledes, at Øjne, Øren, Næse og m— et stort Hoved, aaben — — — at naar man holdt N — — da var Hovedet langt som hos høje Karle, som de kalder Folk, men naar det laa — — Ryggen, da stod Forhovedet ned over Panden, snart som en Cahcheet eller Hue, men ellers var det et dejligt Ansigt og dertil større end et andet Barnehoved — Kield Sørensen.

Sognedegnen Ionas Nielsen Dalin døde d. 18. Juli 1711, ætat 55 Aar, 7 Mdr., 5 Uger, 3 Dage.

Niels Nielsen Aalborg (1711—1743) og Anna Andersdatter blev $\frac{8}{5}$ 1712 copuleret, hvis Trolovelse var holdt paa Ørslev Kloster. I Ægteskabet fødtes 1. Christenze 1713 (begr. 1714), 2. Niels 1714, 3. Dorethe 1716, gift med den næste Degn, og 4. Regina 1718.

1742 meddeler Sognepræsten¹⁾: Degneboligen her i Nørholm er med Tilbygning forsynet til Skolestue, hvilken Skole hele Sognets Ungdom søger uden Klitgaard, som maa forsynes med en Omgangs Skoleholder.

1750 d. 13. Februar, som rette 30te Dag efter forrige Sognedegn hæderlig og vellærde Niels N. Aalborg²⁾, afholdtes Skifte af Provst Marcus, Nibe, Chr. Ursin, med samt 2de fornuftige Dannemænd af Nørholm, Bagge Pedersen og Lars Mortensen den ældere og Hr. J. Hass, Sønderholm. I Dødsboet var til Stede, Enken Anne Pedersdatter og hendes eneste Datter Søn Thomas, 5 Aar gl.

Forsejlingen af Kisterne var siden Dødedagen ubrudt. Boet fremviste en Mængde Ting, saa den lille Degnebolig har været godt fyldt. — Af Tin: 3 Suppefade, 2 Tallerkener, 1 Sarcirken, ialt 10 Ting. Af Kobber: 8 Stk. Brændevinstøj. Af Messing: 7 Ting. Jerntøj: 48 Ting. Træsager: 76 Ting. Stentøj: 18 Ting. Sengetøj: 18 Numre. Linned ca. 40 Nr.

Degnens Klæder: 1 Stoffes Kappe, 1 sort Klædes Kiol og 1 Vadmel. 3 Vadmelsveste. 1 Rejsekiol,

¹⁾ Niels Lauritsen Ursin, Præst i Nørholm 1698—1748 og Chr. Fr. Ursin, » » 1747—1782.

Ved Visitats i 1924 var 2 Skolemestre med deres Disciple til Stede.

²⁾ Hans Begravelse findes ikke i Kirkebogen, hvis Blade for Aar 1750 synes at være borte.

Klædes og Vadmels Bukser. 1 sort Klædes Kabuds med Plyds Slag. 1 Plydsforet Hue, 2 gl. Hatte, 1 Æske med Perugue udi, 1 Par Sko, Tøfler, Stok med Sølvring, Handsker, Vanter og Muffe.

Degnen havde, hvad ikke almindelig var, en hel Del Bøger, f. Eks. Luthers Hus og Rejse Bibel, Gerners evang. Postille, Saligheds Vejvisere, Frankens Cathecisme Prædikener, Guds Raad til Salighed, Dankels Discourser om Menneskets Sjæl, Grünings gudelige Betænkninger om Saliggørende Sandhed, Gerhardi: Sjælens Klenodie, Vinstrup: Over St. Povels Lærdom til Timoth, Kong Appolonii Historie, Christendoms Gienvej af Naur, 1 Salme over de 10 Bud, von Badens Himmel Stige, Thomis a Kempis, Peter Dass: Sange om Epistler og Evang., 1 skreven Retual, 1 nyttig Bog om Bier, 1 Ligprædiken over Erik Torm, hvilke købtes ved Auktionen af Provst og Præster, mens kun enkelte Bønder fra Byen samt Kroermannden fra Klitgaard turde give Overbud paa saadanne Vejvisere paa deres Saliggørelses Vej.

Degneboets Besætning var 1 Ko, 10 Faar og 1 So i andet Aar = ialt 12 Rdr.

Den lille Thomas tildeltes 5 Mark, og iøvrigt overtoges Boet af Svigersønnen og Successor, der tillige havde 61 Rdr. tilgode, nemlig

Gheert Diderik Thomasen Høyer, der allerede i 1743 ^{30/9} havde overtaget Embedet, og som d. 10. Juni 1744 i Kirken var bleven viet til Dorothe Nielsdatter-Holm (d. e. Nørholm), som forhen d. 15. April i Ulsted Præstegaard blev trolovede.

19. Marts 1745 døbttes deres Søn Thomas og d. 10. Decbr. s. A. begravedes Hustruen, som var 29 Aar og 1 Dag gl.

Degnen havde forhen været Skoleholder i Nyrup, Sønderholm Sogn, i 3 Aar.

5. August 1753 begravedes hans Svigermoder Anne Andersdatter, 70 Aar gl.

Gheert Høyer var 2. Gang gift med Karen Michelsdatter, men i Ægteskabet var ingen Børn. Han begravedes 26. Marts 1768 og var 46 Aar 3 Mdr. gl.

I Skiftet af 18. April s. A. oplyses, at afdødes eneste Søn af forrige Ægteskab var Thomas Geertsøn Høyer, 23 Aar, »hvis Opholdssted ikke for nærværende er bekjendt, undtagen at han i næst afvigte Aar ved Pintze Tiide skal have opholdt sig i København«, altsaa for et Aars Tid siden.

Faderen synes at have vaaget godt over Arv og Indtægt, og ved hans Død var Degneboligen endnu bedre besat end i Svigerforældrenes Tid. Han havde mange Bøger. De ædle Metalgenstande var suppleret med en Guldkæde paa $1\frac{1}{2}$ Al. (Værdi 16 Rdr.) og en Sukkerbøsse med Navn Geert Diderich Hoyer — Anno 1722. Han havde Søvlommeur til 10 Rdr. og Sølvknapper i dusinvis baade i rund og flad Facon. Der er ingen Tvivl om, at han var anset for at være en velhavende Degn i sin Tid, men ikke desto mindre synes det, at det har manglet ham paa rede Penge. Han havde derfor efterhaanden laant 100 Rdr. hos Peder Nielsen Munk i Nørholm, der synes at have forstaaet, hvad Kontanter var værd, idet han ikke havde undslaaet sig for et godt Pant i Guldkæden og Sølv-Sukkerbøssen samt i 9 Sølv Søbe Skeede, 6 Sølv The Skeede, 1 Sukker Klemme, 1 Brændevins Kiedel, 1 Jern Kakkellovn og i 4 Senge-dyner og 8 Hovedpuder.

I Boet forefandtes en Pung med 252 Rdr. af salig Hr. Peiter Høyers Bo i Hammer (han var allerede

død 1760), hvilke Gheert Høyer havde haft i Forvaring som Formynder for Hr. Peiters Søn Andreas Høyer, der var 26 Aar, og som forhen var »indkaldet i de danske Aviser at tage imod Fædrearven«. Der skulde nu ledes efter ham i danske, tyske og norske Aviser. Der gik et halvt Aars Tid før Skifteforvalteren fik Brev dateret 25. Oktober 1768, hvori Andreas H. meddelte, at han efter en lang Rejse til Søs opholdt sig i København.

Degnens Søn Thomas var i 1757, 12 Aar gl., bleven sendt til Aalborg for at gaa i Skole. Ifølge de Skrivelser, der er indført i Skifteprotokollen over Udgifter til Sønnen, kan man forstaa, at Degneindtægterne i rede Penge næppe kunde slaa til. Opgørelserne er forfattet og underskrevet af Thomas Geertsen Høyer.

1757,

om Paasken, da jeg kom til Aalborg for at lære Regning og Skrivning, er for mig udgiven i dette Aar, som følger:

Indgangspenge til Skolemesteren	0	Rd.	4	Mk.	4	Sk.	
Skolemesterens Løn.....	4	»	0	»	0	»	
Kost og Logipenge for et helt							
Aar 3 Mk. pr. Uge..... =	26	»	0	»	0	»	
2 Par Sko og Strømper	2	»	1	»	0	»	
1 Hat	0	»	3	»	0	»	
30 Al. Hørlærred til Skjorter..	0	»	1	»	8	»	
Syløn for samme 6 Skjorter ..	0	»	1	»	14	»	
Ved Juletid en indsprængt Klædning	7	»	5	»	0	»	
	<hr/>						
	er...	45	Rd.	1	Mk.	10	Sk.

1758.

Fra Paaske til Michaelis samme				
Aar i Tyskskole	3	Rd.	0	Mk. 0 Sk.
1 tysk Grammatik	0	»	4	» 0 »
Kost og Logi i dette halve Aar,				
4 Mk. pr. Uge =	17	»	2	» 0 »
2 Par Sko	1	»	4	» 0 »
	<hr/>			
er . . .	22	Rd.	4	Mk. 0 Sk.

1759—66.

Da jeg om Paasken kom til Viborg udi Lære hos S. Schmidt blev

Rejsens Bekostning	3	Rd.	0	Mk. 0 Sk.
Samme Tid til Hat, Sko, Strømper, 2 Tørklæder, Nathue . .	4	»	0	» 0 »
Om Mickaelis Tid s. A. for stemplet Papir til min Lære Contract	0	»	3	» 0 »
for at skrive den	0	»	1	» 8 »
for samme at faa ført i Stand	3	»	0	» 0 »
Contracten blev gjort paa 8 Aar at staa i Lære, men udi de 7 Aar deraf har jeg bekommet som følger:				
85 Al. Hørlærred til Skjorter à 12 Sk. pr. Al.	10	»	3	» 10 »
Syløn derfor	0	»	5	» 5 »
Udi samme 7 Aar er mig aarlig efter Begæring sendt Klæder og Penge for 10 Rdr., som beløber sig til	70	»	0	» 0 »
Der foruden en blaa Klædes Klædning	10	»	5	» 0 »
	<hr/>			
er . . .	103	Rd.	0	Mk. 9 Sk.

1766.

Om Paasken efter min anstændige Begæring forlangende Pas og Lære Brev, blev derfor efter

min Accord udgivet	20	Rd.	2	Mk.	0	Sk.	
1 Skomager Regning	4	»	1	»	8	»	
Da jeg kom hjem blev Rejsens Bekostning	3	»	0	»	0	»	
En ny Klædes Rejse Kiortel ..	9	»	0	»	0	»	
1 Par Buxer	1	»	4	»	0	»	
1 Nat Trøje	1	»	4	»	4	»	
1 Nat Hue	0	»	2	»	4	»	
1 Par Spænde	0	»	1	»	4	»	
1 Par Sko	1	»	1	»	0	»	
32 Al. Hørlærred à 14 Sk. . . .	4	»	4	»	0	»	
For 6 Skjorter at sy	0	»	2	»	12	»	
2 Sæt Fin Lintøy	2	»	0	»	0	»	
Rejsepenge til København	4	»	0	»	0	»	
	<hr/>						
	er . . .	53	Rd.	1	Mk.	11	Sk.

Summerne tilsammen . . . 224 Rd. 1 Mk. 14 Sk.

hvilket hørte til min Fædrearv.

Ellers giver jeg herved min kiære Fader fuldkommen Afkald og Qvittering for min Fædrearv baade efter min salig Moder og Mor-Fader.

Nørholm, ⁴/₈ 1766.

Thomas Geertsen Høyer.

Efter at Faderens Dødsbo var gjort op, blev der en Formue paa 153 Rd. 1 Mk. 8¹/₂ Sk., der deltes ligelig mellem Enken og Karen Michelsdatter og Thomas.

Niels Ursin Milling kaldedes ¹⁷/₅ 1768.

Den 6. Septbr. 1795 antoges »Adjunch hos Degnen Milling«.

Peder Pedersen (Waarst), hvilket stadfæstedes af Biskop Tetens ⁹/₇ 1796. Han var Degn og Lærer her til ca. 1847.

Peder Kold Schmidt blev 25 Aar gl. viet til Mariane Svendsen, 29 Aar, d. ⁹/₁₀ 1847 i Søndeholm Kirke.

Ferdinand Brønnum kaldedes ²³/₉ 1858.

Han var Søn af Gaardmand Harbo Brønnum og født i Storvorde ⁶/₃ 1831. Efter at være dimitteret fra Ranum 1854 var han Hjælpelærer paa Øland og paa Eget i Vendsyssel. ⁵/₅ 1856 Lærer i Gjøttrup. I Nørholm tog han sin Afsked ³¹/₁₀ 1895. Blev Dannebrogsmænd ⁵/₂ 1896.

Hans Henrik Bro var Andenlærer i Nr. Kongerslev og virkede derefter i Nørholm til 1924.

Jens Edvard Kristensen fra 1924.

ØSTER HORNUM.

I Cimbrer-Syssel Matricul nævnes:

Jacob Degn i 1664 i Hornum, hvor han havde lidt Landbrug.

Peder Hansen Trane var Substitut 1690.

Efter gammel Skik kunde han iflg. kgl. May. Forord. tilkomme af hver Decimant 1 Skp. Byg og 3 Skilling i Penge — og af hver Husmand 6 Sk. Højtidsoffer: 2 Rd. 1 Mk. Mikkelsoffer: 12 Sk. »eller slet intet«. Uvis Offer: 2 Sldr. St. Hansrente: 1 Ost. Paaskerente: 1 Kage og 10 Æg. I Kvægtiende: 1 Lam + 1 Mk.

»Degneboliget, som af 2 Substituter før mig er beboet, stedet og fæstet af Chr. Bielke¹⁾, fri for Skat

¹⁾ Admiral Christian Bielke giftede sig 1680 med Claus Krab-

og Afgift. Grunden er 39 Al. br. og 57 Al. l. Kaalhaugen 47×20 Al., men alt er saa fortrængt, at jeg ej kan sætte en Tørvestak«.

Agrene, som hører til Degneboliget, er 11 og ligger iblandt Bymændenes. I Vig Vangs 1 Ager, kaldet Dybedalsager. I Norvang 1 Ager, kaldet Kiøbmandshøysager og 3 smaa Blocker, kaldet Kolkiers Blocke. I Brodenhøys Vang — Brodenhøys Ager. I Toftvang — Hesthøysager. I Høfdingsvang — Høfdingsager. I Terbenhøysvang 1 Block, kaldet Knildals Block. I Kirkehøysvang 2 Blocker, kaldet Hørblocken og Hedeblocken, som er ganske ubrugelig, i hvilke Agre kan saaes Byg: 4 Tdr. 2 Skp. — Engene til samme Degnebolig er 3de: 1. i Estrup Kiær, kaldet Estrup Eng. 2. i Guldbæk Kiær, kaldet Guldbæk Eng. 3. i Molbjerg Kiær, kaldet Molbjerg Eng, mens intet bekommer derpaa; thi det ligger ubejligen fra Gaarden.

Det matrikulerede Degnebol bestaar af 2 Huslænger: Sønderlængen, 9 Bind, 11×18 Al., Nørrelængen, 8 Bind. Fri Ildebrand i Byens fælles Hede. I Pension svares 3 Tdr. Byg til Aalborg Skole, og undertiden bekommes ikke mere til Rigtighed i det hele Sogn formedels Sognefolkernes Armod.

Desforuden er det hel ringe og slet med Offer og anden Redlighed, at jeg slet intet taler om, hvor jeg nok er Sogn Degn i Udgiften, men en Substitut udi Indtægten, idet at Offer og smaa Redsel hos Sognefolkene dog fra Dag til Dag forminskes og Udgifterne herimod Tid efter anden voxer og forøges.

Ø. Hornum, Septbr. 1690.

Peder Hansen Trane.

bes Enke Marie Sophie Bielke, med hvem han fik Torstedlund (til 1693), hvilket Gods ejede flere Gaarde i Hornum Sogn.

Trods de svigtende Indtægter holdt han dog fast ved Embedet endnu i 17 Aar, idet Kirkebogen oplyser:

1707 blev Diva Sexagesima,

Christen Pedersen Nørholm indsat til Sogndegn efter afgangne Peder Trane efter hans Kaldsbrev af $21\frac{1}{2}$ 1707.

Christen Stub blev indsat 1716.

Den 4. August 1724 visiterede Biskop Søren Lintrup, Viborg, Hornum og fandt Ungdommen for en Del ilde grundet i deres Kristendoms Elementer, saa der var fast ingen, der kunde mere end Rostochs Catechismum. Degnen beklagede sig, at de ej kunde faa dem samlede til publique examination og Chatekisation. Om Chr. Stub siges, at han var en gammel studiosus og holdt ikke synderlig Skole. I Kirken var fast ingen til Stede, hvorfor de blev stærkt reprimanderede.

»1731 Dom 3. Adventus blev sl. Christen Stub forrige Degn begravet i sit aars 75 Alder.«

Skifteforvalteren skriver: »Guld, Sølv, reede Penge, Tin, Kobber og Messing fandtes intet af.« Af interessantere Ting nævnes 2 Paruquer til en Værdi af 8 Sk. Der synes at have været en Skolestue i Degneboligen. I Skolen fandtes nemlig højst forskellige Ting: 1 gl. Træ Lænestol og 1 liden bræket Stol, 1 gl. Hat, 1 Koffert med en sort Kiortel og sorte Læderbukser, 1 Fuur-Sengested, 1 gl. Kistebænk, nogle gamle Bøger til Kræmmerhuse, saa der synes kun at være lidt Plads til Børneundervisning. Hele Indboets Værdi var 7 Rdr. I den forholdsvis store Degnelod var saaet 5 Skp. Rug. Enken erklærede, at hun ikke kunde huske mere Indbo og ej heller Gæld. Det viste sig imidlertid, at den afdøde havde resterende

Gæld i Landgildeafgifter og »Bygfæld« paa 177 Rdr. og 3 Mk. paa en Halvgaard, som han havde haft i Fæste.

Jacob Christian Hansen Bruun var Student og kaldedes $19\frac{1}{2}$ 1731. Fra Aar 1742 meddeles, at i Hornum Sogn er ey til Degnens Huus, men lige Sønden for opbyggt en Skole, til hvilken hele Sognets Ungdom søger, og forretter Degnen, som Skoleholdere tilige Skole-Embedet.

Hans første Hustru var Kirstine Pedersdatter, men ved Tamper Retts Dom af 10. Decbr. 1741 blev han »propter militcham Defertionen løsgivet fra Ægteskabs Pligt og Forbund med sin Hustru«. Ved et Skifte af 1. April 1744 nævnes hans Børn: Peder 27 Aar, Maren 25, Johanne og Dorothe 21 Aar, der fik Del i Skilsmisseboet. Imidlertid giftede Faderen sig 2. Gang med Inger Poulsdatter, med hvem han fik to Døtre, Anna Catrine og Sophia, der ved hans Død var henholdsvis $1\frac{1}{2}$ Aar og 12 Uger.

»3. post Trinit. 1748 blev hæderlige og vellærde Jacob Hansen Brun, Sognedegn til Hornum Menighed begravet, gammel 55 Aar nogle Maaneder og Døgn.« Han efterlod sig til Hustru og Børn en Formue paa 43 Rdr.

Jens Christensen Sahl kom derefter til Hornum fra Sønderholm d. $10/7$ 1748. Han fulgtes af Student

Christen Møller fra Sønderholm d. $4/9$ 1755. Han var endnu Degn her, da hans Hustru Anne Christine Palm døde d. 13. Marts 1773 Kl. 8 om Aftenen i Skolehuset. — I Skolestuen havde de alt deres Tøj i et Skab og en Far-Fold-Bænk. De havde ingen Børn, men den afdøde havde en kødelig Søster Anne Sofie Palm i København, som hun dog ikke havde hørt fra i de sidste 9 Aar (siden $5/7$ 1764), og da

denne heller ikke lod høre fra sig under Skiftesamlingen blev Stærvboets ret gode Indbo og Midler overladt til Enkemanden at betale sine Creditorer med.

Jens Jørgen Sveistrup kaldedes ¹²/₇ 1784. Han rejste ⁸/₁ 1795 til Bælum, hvor han døde 1840, 86 Aar gl.

Jens Nielsen kaldedes ³¹/₁₂ 1794.

Jens Jensen var Søn af ovennævnte og født i Hornum Skole ²/₁₀ 1808. 1830 dimitteredes han fra Snedsted, hvorefter han var Hjælpe lærer og d. ¹⁷/₁ 1833 kaldedes til Lærer og Kirkesanger i Hornum.

N. P. A. Gade, 1876—83.

Jens Sørensen Mark, 1883—1926. Han var Søn af Gmd. S. S. Mark i Veggerby og født ¹/₇ 1857, dim. fra Ranum 1878.

Hans Christian Thuesen, 1927.

GRAVLEV-BUDERUP.

I 1664 var Clemen Andersen Degn i Gravlev og gav intet i Afgift af sit Hus.

Lauritz Nielsen nævnes 1680—82 og 90. I 1682 gav han i Kop- og Kvægskat 6 Mk., idet han havde 2 Heste, 1 Ko, 3 Faar, 1 Lam og 3 Bistader. Hans Hustru hed Ane Jensdatter.

Hans Indtægter i 1690 var: Ingen Degnetrave, men 5 Td. 5 Skp. Byg fra Gaarden. Højtidsoffer: 6 Sletdaler. Uvis Offer: 5 Mk. Kvægtiende: 2 Lam. St. Hansrente: 1 Ost fra hver Gd. Paaskerente: 1 Kage af hver Gd. og 20 Æg af en hel Gd. Degneboligen var 8 Binding, 22 Al. lang. Ingen Jord eller Kaalhaug.

Knud Skiørping havde i Aaret 1699—1700 »hverken Degnetrave eller Jord til sin Bolig, men yder

Pension til Viborg Skole. Hans Hustru hed Anne Pedersdatter.

Peder Olufsen Bang var Degn 1. Aug. 1724, da han i Buderup Kirke catechiserede med Ungdommen sammen med Degnen Chr. Nørholm fra Aarestrup for Biskop Lintrup, der fandt, at de unge »var baade meget nombrense og til stor Del vel grundet i deres Kristendom«.

Hans Hustru Ane Christine Carstensdatter Funch døde 21. Marts 1736. De havde hverken Børn eller Arvinger. Sølv og Guld fandtes der intet af, men lidt Kobber og Tin, nemlig 8 smaa Tallerkener og 1 Kedel samt 6 andre Smaating. Hele den salig Kones Klæder var ialt 1 Damask Kiortel, 1 sort Skjort og 1 gl. Atlaskes Cashaque. Indtægter var 22 Rdr. 15 Skp.

Gæld til Hr. Lauritz Aagaard for

10 Skp. Byg	1	Rd.	0	Mk.	4	Sk.
Laant til Begravelsen	6	»	4	»	0	»
Pigen Lisbeth Jørgensdtr. 1 Aars						
Løn	3	»	2	»	0	»
Pension paa Viborg Skoles Vegne	3	»	4	»	0	»
Evert Christensen for Kørsel mellem Kirkerne.....	2	»	4	»	0	»

Ialt Gæld... 17 Rdr. 2 Mk. 4 Sk.

Degneboligen, som Bang skulde holde vedlige, var helt brøstfældig, og Provsten lagde efter Loven ind paa Degnen om dens Reparation. Han forsvarede sig med, at den var endnu mere brøstfældig, da han fik den, men han vilde dog reparere den i Løbet af Sommeren. Boligen tilhørte Torstedlund. Det synes, at han endnu et halvt Aarstid efter Hustruens Død over 84 Aar gl. har fortsat sin Degnegerning.

³¹/₃ 1738 døde han 86 Aar 5 Mdr. gl. Ved hans

Navn i Kirkebogen er vedføjet »Pr«, d. v. s. at Præsten gjorde Ligtale eller prædikede over ham. Mølleren Chr. Pedersen i Buderup overtog hele hans Bo, da der kun mødte 3—4 Liebhavere ved Dødsboauktionen.

Jacob Frantzen Hiort, var falleret Herremand fra Vendsyssel, kaldedes $\frac{22}{10}$ 1736, idet »P. O. Bang afstod Kaldet til ham.« Han har næppe følt sig hjemme i den gamle »Degnebolig paa Kirchens Tortoug«, thi $\frac{11}{11}$ 1737 fik han Skivum-Giver Degnekald. Han var Student.

Christen Nielsen Møller kaldedes $\frac{12}{4}$ 1738 og var ogsaa Student. Han lod sig godtgøre af Formandens Bo med Hensyn til den ringe Bolig, men Benzon paa Buderupholm oplyser i en Skrivelse 4 Aar efter, at Huset i »den itzige (nutidige) Degns Tid aldeles er bleven øde og nedfalden.«

I Sommeren 1741 blev der imidlertid bygget et helt nyt Skolehus paa den gamle Degneboligs Plads. En fuldstændig Opgørelse paa, hvad dette kostede, er endnu bevaret i Torstedlund Arkiv i Viborg Landsarkiv:

Til Skoelle Huuset i Grauleu:

	Rdr.	Mk.	Sk.
1 $\frac{1}{2}$ Tylt dobbelt 12 allen træer til Stolper, Rimer og Bielcher af sl. Laurs Lund i Aalborg	4	3	»
2 Tylt enkelte 12 allen træer til Spærrer og Løsholter ligeledes af L. Lund i Aalborg	3	2	»
1 $\frac{1}{2}$ Tylt Dramens Steen legter til aase og Sverlegter	»	5	4
5 Tylt fiel til Loft Bord Benche Døre og Vindve Karme fra Sr. Christen Ørsenis i Aalborg	5	»	»
Transport...	12	10	4

	Rdr.	Mk.	Sk.
Transport...	12	10	4
Dobelt Loft Søm er forbrugt til			
Sværlægter..... 20 Stk.			
til at slaa fast. Til Bord Bænche			
og Døre 100 »			
til Kalchbænchen 20 »			
ialt Søm... 140 Stk.	»	1	13
til at slaa Kue, Sparre fast med 6 Speg-			
ger.....	»	»	6
til Loftet er forbrugt 180 Stk. enkelte Loft			
Søm	»	1	8
Til Skorsteen og Kacheloufn forbrugt 200			
Stk. brendt Muursteen	2	0	4
Betalt til Anne Søfrensdatter af Torsted for			
3 ¹ / ₂ Snesse Kacheloufnsgryder à 14 Sk.		3	1
Betalt for 12 Skiepper Kalch til at spæche			
og kalcke Stuen, Skorsteen og Vegene			
med.....	»	1	14
Betalt til Anders Snedker i Lundhuset for			
dette Huus at Lugge, Loftet at legge,			
Vindve-Karme, Døre, Bord og Benche at			
gøre	5	3	»
Betalt Peder Rollandsen, Glarmester i Aare-			
strup for 6 Vindver og Søm dertil	3	»	6
Betalt Jens Christensen i Ersted for Huset			
at tæche.....	1	2	»
Betalt Jens Pedersen i Oplef for 6 ¹ / ₂ hun-			
drede Raae Muursteen at stryge til Skor-			
steen	»	4	1
Betalt Jens Muurmester af Haursef for			
Skorsteen og Kacheloufn at sette, vegene			
at speche og kalche	3	1	»
Betalt til Christen Nørholm, Degn i Aare-			
strup for Beslag til Vindve og Døre...	2	3	13
Summa Summarum dette Skoele Husses			
Bekostninger til Datto til Tømmer og			
andre Materialier og til Handværksfolk	34	3	6

Til Bevis for alle forberørte Bekostninger findes her vedheftet Kiøbmændenes og handværksfolkernes Bevisser, ialt 19 stk., hvad Bekostninger med gaar til Siufnet med vider, tager ieg mig reserverit saa vel som og for berørte Udgifter hos Vedkommende Laads-Eyere eller og deris Bønder i Skoelle Destricterne at nyde vedbørlig betalt.

Torstedlund, dend 30. Decbr. 1741.

W. F. Broholm.

1742 meddeler Sognepræsten Laurits Aagaard¹⁾:

»I Gravlev er afvigte Nytaar paa Sognets Bekostning af største Lodsejer Løjtn. Lewetzau opbyggt et nyt Skolehus af 6 Fag, hvor Degnen sammesteds [hans Degnebolig tilforn var forfalden og nedbrudt] nu til sidste Paaske indflyttede og tillagt 6 Rdr. foruden hans anden Degneløn af Gravlev og Buderup Sogne, kand bekvemmelig undervise Ungdommen i hele Sagnet bestaaende af Gravlev, Oplev, Fløe, Borup Gde., samt Lundhuset, Skjillingbro og Tvedens Huse, det meste og største en halv Fjerdings Mil fra Skolen beliggende.

I Buderup Sogn er formedelst Sognets Beliggenhed 2 smaa Skole-Distrikter. 1. Distrikt er: Støvring, Mastrup og Vittrup samt Søgaard, samme er af Thøger Benzon paa egen Bekostning oprejst et nye Skolehus i Støvring, men formedelst Mangel af Tag ikke aldeles i fuld Stand, førend længere hen paa Sommeren. Den tillagte Løn kan ved Bøndernes Tilskud samt andres godvillge gave blive aarlig 20 Rdr. foruden fri Ildebrand. Imidlertid er Undervisningen efter forrige Vedtægt ved en Omgangs Skolemester

¹⁾ Præst i Juelstrup 1733—1758.

her bleven forrettet. 2. Distrikt bestaar af Sørup By, Aalborg Hospital tilhørende, hvor Skolehold enten ved en beqvem Husmand¹⁾ [som nu afvigte Vinter er sked] eller i Mangel af saadan en herefter ved en anden imellem Byens Gaardmænd omgaaende Skolemester er fastsat.«

Fra 1742—1753 var Christen Veile Skoleholder i Støvring.

I 1760 var Peder Christensen Alting Skoleholder. Hans Hustru Else Pedersdatter døde her 1768, 43 Aar gl. I 1784 flyttede han til Aarestrup. 1805 havde Skoleholder Niels Jacobsen i Støvring en Datter Kirsten til Daaben i Buderup.

Chr. N. Møller flyttede ^{11/7} 1748 fra Gravlev til Sønderholm.

Laurits Secht døde ^{12/1} 1781 i Gravlev, 56 Aar gl.

Jens Lauritzen Sahl kaldedes ^{23/5} 1781 og viedes paa Buderupholm efter kgl. Bevil. til Jomfru Anne Marie Saxild, smst. Han døde 1789, 35 Aar.

Lauritz Funder kaldedes ^{24/1} 1791.

Niels Dahlsen kaldedes ^{25/5} 1803. Han var Student. En gammel Mand i Aarestrup fortalte, at han var en meget dygtig Degn, der kunde prædike som nogen Præst. Han havde stor Ærbødighed for Naturkræfterne, saa han i Tordenvejr sad paa Katederet med foldede Hænder og bad Bønner højlydt.

Peder Larsen kaldedes ^{10/7} 1830. Han var født i Grurup og dim. fra Snedsted 1828. Da han kom til Gravlev, byggedes en ny Skole Øst for Vejen lige overfor den gamle. Foran denne plantede Larsen Elmetræer, hvoraf enkelte staar endnu. Han tog sin Afsked 1869 og døde i Gravlev 1873.

¹⁾ I 1742 holdt Søren Christensen i Sørup »Coor« hver Søndag med 11 Børn.

Niels Frederiksen kaldedes ^{15/11} 1869. Han var født i Nørholm 1841, dim. Ranum 1864. Før han kom til Gravlev, havde han været Lærer i Skovstrup, Romdrup, Aalborg, Nr. Sundby og Nr. Uttrup. Dbmd. 1912, entl. 1913.

Niels Johansen, 1913.

AARESTRUP¹⁾.

Søren Jensen Degen nævnes Aar 1581 eller 1582, da han fik Degnebolig, og Aar 1600.

Søren Andersen 1637?

Clemen Sørensen 1664.

Søren Pedersen 1682 og 90.

Christen Nielsen Nørholm²⁾ fra før 1719—1752, død 1768.

Tirsdagen d. 30. Jan. 1742 mødte Christen Nørholm paa Torstedlund Birketings Kontor i Aarestrup efter Begæring af Ridefoged og Birkedommer Wilh. Fr. Broholm. Tilstede i Birkestuen var Laurs Jensen, Sættedommer, samt Skriveren Jacob Jensen og 8 Tinghørere. Degnen fremstillede »tvende Kaldsmænd«, nemlig hans Kones Broder, Peder Sørensen af Aarestrup Bjerregaard og Jens Nielsen af Foldager, der meddelte, at de havde været rundt hos alle Lodsjerne i Sønderup, Suldrup, Giver og Gravlev og havde indstævnet dem til at møde i Retten for at udvælge 4 Synsmænd til at syne og besigtige de 4 Skolehuse som Generalleutenant Levetzau som største Lodsejer havde ladet bygge i Sønderup, Suldrup, Giver og Gravlev.

¹⁾ Om Aarestrup Degne se Hist. Aarb. for Himmerland og Kjær Herred 1923, Side 371 ff., og 1935, Side 123 ff.

²⁾ I Nørholm Kirkebog ses, at Niels Stiesen ^{17/1} 1683 fik en Søn Christen døbt.

Saaledes lyder Begyndelsen af en ca. 50 Foliosider stor Afhandling fra Torstedlunds Arkiv, der med en stor Del Regninger og Bilag er en sjælden fuldkommen Redegørelse om Opførelse af Christian d. 6.s Skoler.

Efter en Fortegnelse over alle Lodsejerne i de nævnte Skoledistrikter ses det, at Sættedommer Laurs Jensen, der iøvrigt var Skrædder og Kromand og boede i det Hus, hvor Birketetinget holdtes, paabe-raabte de indstævnede Lodsejere eller nogen paa deres Vegne var til Stede, — men aldeles ingen indfandt sig, saa nogen Interesse for Skolerne synes Befolkningen ikke at have haft.

Degnen begærede derefter, at de 4 Synsmænd skulde udvælges. Valgt blev Jens Jensen Smed, Peder Lassen og Jens Christensen Hyldgaard, alle Gaardmænd i Aarestrup, samt Knud Nielsen af Torsted. Disse fire Mænd skulde i Løbet af 8 Dage syne Skolerne, hvorefter de skulde forfatte Synsforretningen, der skulde leveres paa Skrivestuen i Aarestrup den næste Tingdag eller Tirsdag d. 6. Febr. 1742, hvilket alt skete.

Synsforretningen:

»Anno 1742 d. 1. Febr. indfandt vi underskrevne Jens Jensen Smed, Peder Lassen, Jens Christensen Hyldgaard af Aarestrup og Knud Nielsen af Torsted efter Udmeldelse af Torstedlund Birketings Ret [sidst afvigte d. 30. Januar] ud i Syndrup for at syne og besigtige de der til Skolestue tilbygte fire Fag Hus til Degneboliget, hvor da mødte Ridefogden Wilh. Fr. Broholm fra Torstedlund, som fremlagde han paa denne Skolestue, saa vel som paa Skolernes Bekostning forfattede Regninger, og dernæst gjorde os paa Visning paa bemeldte »Skoellestue« og fandt vi til

Degne Boliget at være tilbygt fier Fag Hus alt af godt Tømmer, fiel med videre og blev bemeldte Regning igennem gaaet med sine Bevisser de tilbygte fir Fag Hus til Degne Boligen taget udi nøye efter Siufn og kunde vy ey anderledes see og skiøne, end alt hvad der udi bem^{tr} Reigning dette Skole Hus eller Stue betræffende jo der til er forbrugt og betinget det noyeste ske kand, som er 30 Rdr. 2 Mk. 13^{1/2} Sk. og Skolestuen at passere for en Goed og forsvarlig Skolestue hvor udi Degnen imidlertid vi var der holdte skoelle.

Der nest begaf vi os til Gifver Skoellehuus, som er 6 Fag eller 7 Binding vel indretted med 2de Stuer, Kackeloufn, Skorsten, ofven fremmers, Lofft ofver Stuerne med videre og kunde vy ey anderledes see og skiønne, end at dette Huus Jo er et forsvarligt Skoellehuus, hvor udi een Skoeleholder kand boe og holde Skoelle for Sognetz Ungdom, og at alle de Materialier og Udgifter som Broholm har i sin Reigning dette skoelle huus betræffende opført og beløber sig til 36 Rdr. 5 Mk. 12 Sk. Jo til same er anvendt og for nøyest Pris betinget; Ved dette Siufn var til Stede Jacob Vogensen, Matz Pedersen og Christen Nielsen af Gifver, som ikke hafde noget imod dette Siufn og fremlagde Reigning at sige, og blef ved Siufnet udvist een Platz paa øster ende af Huuset til Skoelleholderen¹⁾ til en Kaalgaard, hvilken Platz vy ansaae for der til at være tienlig og forsvarlig.

¹⁾ Skoleholder Jens Mortenzen Gyldendal fra Giver. I 1771 siges der om ham, at han er ustuderet, 61 Aar gl., og har tjent siden Skolen blev oprettet. Han døde Dom 3. Adv. s. A. I Skolen var hans Søn og Efterfølger født 1745, nemlig Morten Jensen Gyldendal. Han døde ^{10/3} 1822, 77 Aar gl. Gift 1. Gang 1772 med Ane Kirstine Jensdatter af Aagaard, † 1784, 37 Aar gl. Gift 2. Gang med Dorte Sophie Staun. Broderen

Derfra begaf vi os til Skoelle Huuset i Suldrup som vi forefandt at være 6 Fag eller 7 Binding. Samme Huus er saa vit vy kunde see og skiønne eet forsvarlig Skoellehus [Lige som i Gifver] hvor udi allerede Een skoelle Mester Nafnlig Niels Brach Boer og holder Skoelle og er saa vit vi kunde erfare alt hvad som Broholm i sin Reigning denne Skoelle betræffende har anført og beløber sig til 37 Rdr. 4 Mk. 12 Sk. til dette Skoellehuus anvendt og for brugt og det nøyeste betinget skee kand; til dette Huus blef udiist en Platz nordvest for Huuset til en forsvarlig Kaalgaard.

A^o 1742 dend 3. Febr. indfandt vy os [efter Udmeldelse] udi Graulef for at tage Siufn ofver det der i Byen af nye opbygte Skoellehuus, hvilche Huus vi fandt at være 7 bind eller 6 Fag af goedt og forsvarligt Tømmer; paa same Hussis bekostning blef Broholms forfattede Reigning, som beløber sig til 34 Rdr. 3 Mk. 6 Sk., igennemgaaet og ansaae vy same Huus for et forsvarlig Skoellehuuss, hvorudi en Skoelleholder kand boe og holde Skoelle; undtagen dette, at Skorsteenen formedelst, at den for ofven ved Myndingen, hvilcken Skorsteen vil koste at lade istandsætte fiire Marck, saa befandtes og 3 Vegge at være mesten Deelen aaben, som er skeep af paakommende Regen og formedelst at Huussets udi Vinter ikke har haft nogen Beboer og icke udi lang Tiid udi Stueren

Søren Gyldendal, den bekendte Forlagsboghandler, var ogsaa født i Skolen 1742.

I Aaret 1744 blev der til Jens Mortensen leveret følgende Bøger til fattige Børns Brug: 1 Salmebog, 1 Bønnebog, 1 Nyt Testament, 1 Chatekisme Forklaring, 1 De vigtigste Bibelske Sentenie, 1 Evangelie Bog, 1 Chatekisme, 1 A B C, 1 Biblia, hvilke tilsammen kostede 2 Rdr. 3 Mk. 14 Sk. — Giver Skolekasses Indtægter var fra 1758—69 kun mellem 2—4 Mk. om Aaret.

har været gjort Varme. Sognefogeden Lave Andersen af Graulef, som ved Siufnet var overværende erklærede paa til Spørgsel af Broholm, at hand udi sidst afvigte Aar, da Huuset var færdig, har af Broholm været advahret at lade Huuset forsvarlig Mynne har og advahret nogle af Sognefolchene det at forrætte, men icke er efterkommet, hvilcke har været aarsag til det, som af Skørsteenen er nedfaldet saa vel som og at der icke har været i lang Tiid ild i Cackelouf-nen og kunde vy icke see eller skiønne anderledes end at alle de i Broholms Reigning anført bekostninger dette Huus angaaende, Jo der til er anvendt og nøyeste skee kand betinget som her ved under voris hendes Underskrifter

Testerer

Jens Jensen. *Peder Lassen.*
Jens Christensen. *Knud Nielsen.*

De samlede Udgifter til de 4 Skoler blev:

Sønderup Skole	30 Rdr.	2 Mk.	13 ¹ / ₂ Sk.
Suldrup »	37 »	4 »	12 »
Giver »	36 »	5 »	12 »
Gravlev »	34 »	3 »	6 »

Ialt 139 Rdr. 4 Mk. 11¹/₂ Sk.

De fire Synsmænd fik for deres Umage 1 Mark hver om Dagen eller ialt 3 Rdr. tilsammen.

Tingsvidnets Bekostning samt stemplet Papir blev ialt 7 Rdr. 3 Mk. 7 Sk. »heri ogsaa til Skriveren Jacob Jensøn at skrive same Tingsvidne paa 12 Ark Papier, 1 Rdr. 3 Mk.«

De fire Skolehuse var bygget paa Bøge Syldtræer. Bindingsværkets Løsholter og Stavre samt Rafterne,

hvortil hver Skole fik 4 Læs fra Torstedlund Skov, var af Bøg.

Bjælker og Fjæl til Loft, Døre, Vinduer, Borde og Bænke i Skolestuen var købt i Aalborg hos Laurs Lund og Christen Ørsnis.

Jens Overvad havde leveret ialt 2000 Loftssøm.

Fra Restrup Teglovn var leveret ialt 740 Mursten.

Anne Søfrensdatter i Torsted havde leveret $3\frac{1}{2}$ Snes Kakkellovnsgrøder til Sønderup Skolestue, 4 Snes til Suldrup, $3\frac{1}{2}$ Snes til Giver og $3\frac{1}{2}$ Snes til Gravlev, ialt $14\frac{1}{2}$ Snes à 14 Sk. pr. Snes = ialt 2 Rdr. 11 Sk.

Peder Christensen af Aarestrup havde i Sommerens Løb hugget Tømmer og høvlet 5 Tylt Fjæl til Sønderup, Suldrup og Giver Skoler for 15 Rdr. 3 Mk.

Peder Rollandsen, Glarmester i Aarestrup, havde lavet 6 Vinduer à 3 Mk. og dertil brugt 100 Søm til hver af de fire Skoler, ialt 12 Rdr. 1 Mk. 8 Sk.

Degnen Christen Nørholm havde som Kleinsmed lavet 18 Vinduesstenger, 1 Vindvebue beslagen med Søm og alt den yderste Dør beslagen med Hængsler, Kroge og Søm, Handfang og Klinke, Haspe og Stabler uden paa den til »heng Laas«. Ligeledes var Stue og Køkkendøre og Gadedør beslagen med Hængsler, Kroge, Søm, Klinkesteg og Hage, ialt til hver Skole 2 Rdr. 3 Mk. 13 Sk., hvorfor han paa Regningerne »tacknemlig quiteris«.

Jens Nielsen fra Hauerslev havde opmuret Skorsten og Ovne i de 4 Skoler og brugt 4 Skp. Kalk og 200 brændte Mursten samt 1200 raa Sten hvert Sted.

Søren Simonsen havde tækket i Sønderup og Christen Jacobsen i Suldrup og til Tækkemanden i Giver havde Sognefoged Christen Skiøning i Mosbæk

udlagt 7 Mark 8 Sk. og Chr. Knudsen havde udlagt 30 Sk. for 12 Skp. Kalk.

Alle Udgifterne paa de fire Skolehuse paalignedes efter Regnskabet paa Hartkornsbesiddernes Bønder i de fire Sogne.

Endvidere var der til alle Lodsejere i Sognene udsendt behagelig Meddelelse til — Højvelbaarne Baron Juul paa Lundbeck, Højæd. og velb. Hr. Jochum Poulsen paa Waar, Hr. Thøger Bentson paa Buderupholm, Hr. Commerceraad Jens Giørup og Rektor Thomas Hopp i Aalborg, velæd. Hr. Hospitalsforstander Johs. Juul og salig Borgmester Juuls Enke Mad^m Juul, Madame Deichman i Juelstrup, Madame Mørch paa Theilgaard — om »med 14 Dages Kald og Varsel at møde eller møde lade paa Torstedlund Birketings Ret d. 6. Febr. 1742, om der noget paa egne eller andre vedkommendes Vegne imod forestaaende at have at erindre.«

Hele denne Skoleakt slutter med Synsmænds Ed efter Loven og 3de Gange opraabtes, om nogen var til Stede med nogen Geninæle imod hvad passeret var, men ingen indfandt sig. I Overværelse af 8 Tinghørere.

Actum A^o Die et Loco ut Supra.

Laurids Jenson,
Sættedømmer.

Jacob Jensøn,
Birkeskriver.

Peder Clausen var først Substitut hos sin Svigerfader Chr. Nørholm, før han blev Degn ^{22/11} 1755.

Peder Christensen Alting kaldedes ^{21/7} 1784.

Niels Laustsen Krabsen » ^{23/4} 1810.

Lars Peter Krabsen » 1836.

Jens Larsen » 1853.

Carl Hjorth » 1876.

Christian Helmod Flyger kaldedes	1888.
Axel Jensen	» 1900.
Fr. Frederiksen	» 1906.
Niels Vilsen	» 1912.
Th. Johansen	» 1914.

SØNDERUP-SULDRUP.

Peder Clemensen var Degn 1664 og gav intet af det Gadehus, som han boede i.

Ionas Qvax oplyser i 1690, at der ikke var Degnetrave til Kaldet, men han fik 1 Kærv af hver Gaard for »Kloken at ringe«. Højtidsoffer af Sognene og Albæk 6 Sletdaler, Uvis Offer: 3 Mk., St. Hansrente: 1 Ost. Til Paaske 10 Æg og 1 Kage af hver Gd. samt 1 Lam fra hvert Sogn. Han kom til Embedet for 3 Aar siden (1687), og da var der »intet Bolig«, men Admiral Bielke til Torstedlund opsatte da eet fri for Skat paa 2 Binding paa en Grund 17 Al. bred 20 Al. lang, saa der ingen Jord var, ej, at mand kan saa en Haandfuld Korn udi. I Gravamina fik han intet fra Albæk som andre, intet fra Gadehuse, ingen Eng og Ildebiering, som maatte købes for Penge, og han kunde ingen Kreaturer holde.

Christen Jacobsen var allerede Degn i Sønderup, da han d. ¹⁶/₁₀ 1712 i Nørholm Kirke blev viet til Ane Cathrine Biering fra Klitgaard. Da han døde ²⁸/₆ 1723, var han stærkt forgældet.

Lars Frederiksen Bloch var kun Degn her i et Aar, og da Biskop Lintrup visiterede, var faa af Ungdommen vel grundede og underviste, da der intet af Degnen var gjort ved Katekisationen. Han blev ²⁹/₇ 1724 kaldet til Præst for Ramme Menighed, hvor han døde 1742, 48 Aar gl. Biskoppen indsatte ved sin Visitats

Olle Comp til Degn i Sønderup d. $17/9$ 1724, hvortil han allerede var beskikket, men endnu ikke havde faaet Vokationsbrev.

Caspar Thørring, Diaconus begravedes d. 1. Juni 1742, 63 ætate annorum. Hans Skifte af $25/6$ s. A. er meget vidtløftigt og paa 10 tætskrevne Folio Sider. Hans Enke var Kirsten Bertelsdatter Peen.

Præsten¹⁾ meddeler fra samme Aar: Til Nørenden af Sønderup Degnebolig straks ved Kirken beliggende er tilbygt Skolehus, hvor Degnen underviser og er derfor tillagt af Lysepengene 6 Rdr. I Suldrup Skolehus kunde Ungdommen »meget mageligen søge«. Skoleholderen nød saa meget Korn af begge Sogne, »hvorved han fornødentlig kand udcome«.

Albert Christoffer Johansen Lütken kaldedes $6/6$ 1742. ($17/2$ 1750 jordedes Johan Lytchen i Sønderup, hensovet i alders 67 Aar og $18/6$ 1762 jordedes salig Joh. L. Enke, 65 Aar. Han var i 1732 Kroermand og Podemester i Sønderup eller mere sandsynligt ved Torstedlund, hvorfor hans Søn, Degnen, i Daaben vel er bleven opkaldt efter Albert Christoffer Due til Torstedlund.) Kirkebogen oplyser endvidere: 1796, 14. April prædiket over Degnen Alb. Chr. Lytchen, 78 Aar. Han hafde været Degn for Sønderup-Suldrup Menigheder i 58 Aar og var gift med Else Eskildsdatter i 53 Aar.

Jens Hansen kaldedes $17/6$ 1796. Han var gift med Maren Poulsdatter. Han døde som Degn d. $9/4$ 1846, $73\frac{1}{4}$ Aar gl.

Jacob Peter Møller var født i Fausing og var Lærer, til han døde $21/4$ 1882, 63 Aar gl.

Niels Husum Bisgaard.

¹⁾ Jens Pontusen Sparre, Præst i Sønderup 1733—1747.

Mathias Chr. Thomsen.

Lykke Rasmussen.

Edv. Svenningsen 1931.

I Suldrup var Niels Nielsen Brach bleven Skoleholder i 1742. Han døde vist kort efter Aar 1800.

Peder Jensen blev Skoleholder kort efter Aar 1800. Hans Hustru hed Maren Sørensdatter, der døde 1820. Deres Søn Jens Pedersen blev Amtsforvalter, Ejer af Ovegaard og Medlem af Stænderforsamlingen i Viborg.

Christen Pedersen var Lærer i 1826.

Chr. Jacobsen 1843—1851.

Jens Sørensen 1851, død 1883.

Peder Chr. Andersen 1882—

G. M. Jørgensen.

VEGGERBY-BISLEV.

Anders Jensen, Degn i Veggerby, blev 1649 fundet død paa Kalstrup Mark. »Han led af den faldende Syge og sad ved sin Vogn, hvor de fandt ham. Hans Hustru kom dertil med hendes grædendis Taare.«

Mogens Vollumsen, Degn til ca. 1679.

Christen Christensen oplyser i 1690, at han af Gaardene fik 7 Tdr. 2 Skp. Byg. Højtidsoffer: 8 Sletdaler. Til St. Hans: 1 Ost, til Paaske 1 Kage, men intet i Kvægtiende.

»Degnebolig har Christen Degn ej haft nu paa 11 Aars Tid og noget mere, mens blev ødelagt af Mogens Vollumsen, da han var Amtsskriver; ellers har samme Degneboligs Capacitet i Grunden været i Længden 33 Al. og i Bredden 33 Al., hvortil har ogsaa været en Kalgaards'sted, som er 32 × 18 Al.

Bemeldte Degneboligs Marck bestaar af 9 Aarsgiøder: 1) Forøgels Vang, hvor findes 9 Stk. Jord.

2) Langsigs Vang med 3 Stk. Jord. 3) Hørslev Vang, 1 Stk. 4) Simpedal 1 Stk. 5) Mølhøys Vang, 2 smaa Stk. 6) Mølsteens Vang, 1 lidet Stk. 7) Katmos Vang, 1 Stk. 8) Haldaggers Vang, 3 smaa Stk. 9) Tinhøys Vang, hvorudi findes 2 Stk. Jord. Og kan saaes i det høyeste aarligen i samme Aars Giøder af Rug 12 Skp., Byg 9 Skp. og Havre 16 Skp. — Engbierring intet uden et Læs Hø at regne.

Udgift af Sædegaarden bekommer intet.

Pension til Skole gives ej, men herved møder mig dette, at jeg maa leye Hus til mig og min fattige Hustru og foruden dette haver ick saa meget jeg kand have en Gris paa eller sætte saa meget som en Kaal paa.«

I 1693 skulde han dog give 1 Td. 2 Skp. Byg halvaarlig til Viborg Skole.

Christen Andersen synes at have været Degn i Slutningen af 1600erne. Fra ca. 1713 sad han i 12 Aar i uckiftet Bo efter sin første Hustru Maren Kleisdatter. I 1725 agtede han at gifte sig med Dorte Elisabeth [Lars^{dtr}, Anders^{dtr}] Gierboe. Selv fungerede han som Degn, til han op mod 80 Aar fik en Medhjælper.

19. Juli begr. den gl. Degn Sr. Christen Andersen i Bradsted, 83 Aar 8 Mdr.

1742 meddeler Sognepræsten Conrad Ryder¹⁾, at Sognedegnen i Veggerby-Bislev bor i Bradsted og er der forsynet med Degnebolig, som hand for 49 Aar selv har opkostet paa frie Herskabets fra Lundbeck deres Grund, og derfor besidder det fri uden Afgift. I Øster Ende af Degneboligen er tilbygt en Skolestue, hvor Ungdommen søger til. I Løn er tillagt 6 Rdr. af Lysepengene.

¹⁾ Præst fra 1741—57.

»Da hele Sognets Ungdom ikke kan søge dertil for Aaens og Vandets Farlighed om Vinteren, holdes en Omgangsskolemester i Veggerby, Aastrup, Thorndal og Højris, som for sin Umage i Ligning af Hartkorn og Husene er tillagt 16 Rdr.

I *Bislev* findes allerede et beqvemt Skolehus, be-
kostet af Herskabet Juul paa Lundbeck, hvorudi er
og alt holdes Skole for hele Sognet. Skoleløn er i
Overslag paa Hartkorn i Penge 12 Rdr. og 3 Td. Rug
og 3 Td. Byg.«

Poul Thaarup blev 1745 Substitut hos Forman-
den, med hvis Enke han var forligt i en Contract
efter hendes salig Mand. 1749 blev han Degn for
begge Sogne.

1773 skriver Sognepræsten S. Nors¹⁾:

»Indkomsterne af Veggerby Degnekald er 35 Rdr.
3 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg. Herværende Degn hedder
Poul Thaarup, Studiosus, har været Skoleholder i
Ravnkilde Sogn i 1 Aar og i Byrsted her i Sognet
2^{1/2} Aar, holder endnu Skole, er kaldet af sl. Hr.
Baron Otto Henric Iuel paa Lundbeck. Han er 55
Aar gl., har været Degn i 26 Aar, har Degnebolig,
som er i skickelig Stand og af ham vedligeholdt paa
Grund af, at hans Formand har saa gjort før ham.
Til Degneboligen er ingen frie Jord, men 1 Td. Hk.
i Fæste, hvoraf skattes og skyldes til Lundbeck, som
af andet contribuerende Hartkorn. Kornafgiften efter
Loven i Kierven nyder Degnen ikke, men alene 1
Skp. Byg af hver Gaard og af nogle 1 Skp. Rug og
1 Skp. Byg, efter hvilken Foranstaltning vides ikke,
thi hans Formand har saa nydt før ham.

Veggerby Sogns Skolehus, som ligger i Bradsted

¹⁾ Præst fra 1761—1801.

By, er opbyggt af Patronen og af samme vedligeholdes undtagen Tækning og Klining, som besørgeres af Sognet. Degnen holder Skole og nyder Lysepengene 3 Rdr. 4 Mk. af Lundbech. Veggerby og Byrsted Byer holder om Vinteren en Omgangs-Skolemester.

Bislev Sogns Skolehus ligger i Bislev, opbyggt af Lundbech Eyere og af dem vedligeholdes med Træ og Tømmer, men Tag og Leer besørger Sognet. Herværende Skoleholder er *Niels Madsen*, icke studiosus, er 66 Aar gl. og tient $3\frac{1}{2}$ Aar. Hans Søn *Mads Nielsen*, et meget skickelig ungt Menneske, har paa andet Aar med ald muulig Fliid assisteret sin gamle og skrøbelige Fader i Skoleembedet. Skolens tillagte Indkomst er 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg og 12 Rdr. efter Fundatsen indrettet af Hr. Baron Iuel paa Lundbech og approberet af Geheime-Conferentze Raad Holch og Hr. Biskop Vøldike.«

$^{11}/_9$ 1785 døde Sognedegn Poul Thaarup, 69 Aar gl.

Thomas Klitgaard kaldedes $^{16}/_9$ 1785 og døde i Bradsted $^{10}/_1$ 1815, 59 Aar gl., og kaldes da Sognedegn til Veggerby og Bislev Sogne.

Lars Jacobsen var Seminarist og kaldedes $^{27}/_2$ 1815. Da han døde $^{30}/_1$ 1830, 52 Aar, benævnes han Skolelærer og Kirkesanger for Veggerby Sogn. Hans Hustru var Karen Bast Ifversen.

Johan Frantz Krebs¹⁾ var Søn af Toldkontrollør i Nibe Nikolaj Peter Krebs og Hustru Ester Salome Louise Gabel og født ca. 1793. Blev opdraget hos Byfogden i Nibe. 1818 blev han Degn i Farstrup, og i 1831 boede han i Bradsted og kaldes Skolelærer og Kirkesanger. I 1843 byttede han Embede med sin Kollega i Skivum, idet Baron Niels Juel til Lundbech,

¹⁾ Se Martin Attrup: Oplevelser og Iagttagelser, S. 31 f.

der dengang havde Kaldsretten til begge disse Embeder, indvilgede heri og i Kaldsbrev af 9. Juni 1843 kaldedes

Niels Gjørup Theilgaard til Skolelærer ved Bradsted Skole og Kirkesanger ved Veggerbye Kirke. Hans Farfar var Skoleholder N. T. og hans Fader af samme Navn var Provst i Vinkel-Rind, hvor han var født 1807. Var før han tog Lærereksamen fra Lyngby i 1832 uddannet som Snedker¹⁾ i Viborg. Han var gift med Ane Foss fra Ouegaard. Tog sin Afsked i 1877, døde 84 Aar gl. og er begravet i Veggerby.

Søren Jørgensen Højfeldt 1877—1904 var gift 1) Ane Marie Pedersen Kjeldsen, død ²³/₂ 1882, 27 Aar gl., og 2) Karen Gundine Borris. Han døde 1904 og er begravet i Veggerby.

Chr. Graven Lauritzen forflyttedes til Hune.

A. N. Riis Vestergaard forflyttedes til Stenild.

K. A. O. R. Garby.

I Bislev nævnes

Jacob Nielsen baade som Skolelærer og Kirkesanger i 1821—22 og 25. Han boede en Tid i Hal-kjær Møllehus.

Christen Lassen var i Embedet 1835. Han døde ⁷/₇ 1840, 34¹/₂ Aar.

Søren Jacobsen var gift med Else Marie Smith.

Milther Madsen Milthers ³⁰/₁₀ 1880—1912.

Rasmus Beyer 1912—1921.

J. Morten Eskesen 1921.

¹⁾ Theilgaard var dygtig ved Høvlebænk og Drejelad og arbejdede ogsaa med Jern og Messing. Han lavede f. Eks. 2 smukke Bornholmerure, hvoraf det ene endnu staar hos Gdr. S. Lassen, V. Lynderup. Paa Skiven staar hans Navnetræk samt den latinske Indskrift: Nulla dies sine linea, ∴ ingen Dag uden en Linie.

NIBE-VOXLEV.

Laur. Modskou var Degn 1690, da han i Degnekorn fik 2 Skp. Byg af hver halve Gaard. 1 Skp. for Klokken at ringe beløb sig til 10 Tdr. 2 Skp. Højtidsoffer: 12 Sletdaler. St. Hansrente: 1 liden Ost af hver Gd., men »faar intet af de fleste«. Til Paaske: 1 Kage. »Der er ingen Bolig, saa jeg maa leye for egne Penge. Gravamina har Formanden faaet, men nægtet mig.«

1742 meddeles¹⁾: »I Nibe har ingen Degnebolig for nogen Tid været eller endnu er i Nibe, men Degnen maa enten leye eller købe eller forrente sin Bolig paa egen Bekostning.

Udi Voxlef har vel i fordom Tid for 150 Aar siden været Degnebolig med tilliggende Agre, men nu er ganske igen, siden Præst og Degn efter kgl. allern. Bevilling og Befaling for mange Aar siden skulde bo i Nibe, vider ej heller eller hvad kand erlanges nogen Oplysning om, naar eller hvorledes samme Degnebolig med sin Jord er bleven Degnen til stor Skade fratagen og kommen andre til Brug og Nytte.

Udi Nibe er et Skolehus for en rum Tid siden dertil given af Byens Indbyggere, men aldeles intet er tillagt at vedligeholde det med uden nogle Bøder en enkelt Gang med Hr. Stiftsbefalingsmandens og Hr. Biskoppens Approbation kan blive anvendt til stor Brøstfældighed.

Udi Voxlef By blev Skolehuset af nye indrettet og forfærdiget til Nye Aar sidst, hvortil hele Sognets Ungdom bør søge, og Skoleholderen holder nu Skole, saa intet mangler uden en Ovn at opsætte og et Leergulv at legge.«

¹⁾ Marcus Alsing, Provst i Nibe, død 1766.

Sigvart Johansen Altewelt, Degn for Nibe-Voxlev, døde $\frac{3}{8}$ 1745. Hans Enke var Ane Davidsdatter Graae, der døde i Nibe 1773. Han efterlod sig baade Guld og Sølv og et stort Indbo, hvori nævnes en hel Del Bøger. Han holdt 3 Køer og 2 fede Svin. Indtægt: 254, Gæld 238 Rdr.

Erich Christian Schytte blev første Substitut hos Formanden d. $\frac{3}{7}$ 1745 og gift med hans Datter Abigael Marie Altewelt, der døde 1756. Derefter gift 2. Gang med Kierstine Marie Weidemann. Han døde $\frac{17}{2}$ 1758.

Johan Jensen Sveistrup, kaldedes $\frac{26}{3}$ 1758. Han var Præstesøn fra Sveistrup¹⁾ og havde først været Skoleholder i Venge fra 1736²⁾ og derefter fra 1740 været Degn for Gunderup-Nøvling. Han døde i Nibe 1787 eller 1788. Hans Hustru Anne Birgitte Hildmand var Datter af den i Stavanger 1686 fødte Præst Laurits C. Hildman i Nordby paa Samsø. Hun døde $\frac{9}{2}$ 1775 i Nibe. De havde da et Indbo vurderet til 739 Rdr. og en Gæld paa 812 Rdr.

I 1771 oplyses om Nibe Degnekald Indkomst, at disse beløb sig for 3 Aar siden til 195 Rdr. 5 Mk. 12 Sk., naar derfra drages i Consumption-Skatter og Skatter til Viborg Skole 44 Rdr. bliver igen 151 - 5 - 12, men befinder ligesaavel som Præsten sames aarlige meget merkelige forringelse. Nuværende Degn Johan Sveistrup er u-studeret, men har været Skoleholder ved en af de kgl. Danske Skoler i Schanderberg Amt, Wænge Sogn og By i 7 Aar. Derfra kal-

¹⁾ Degnen Jens Jørgen Sveistrup i Hornum og Jørgen Sveistrup, der 1766 blev Birkedommer ved Lundbeck Birk, var af samme Slægt.

²⁾ Ifølge Hans Sveistrup: Das Geschlecht Sveistrup, Berlin 1936. Reich I, VI, hvilket Aarstal dog ikke passer med efterfølgende Oplysninger.

det af Høygr. Exell. Grev Danneskiold Samsøe til Gunderup, hvor han holdt Degne Skoele, saa længe han var der. Er 60 Aar gl. Har ingen Degnebolig, men nyder til aarlig Huslye 8 Rdr. af Kirke Patronen. Har ingen Jord lagt til Embedet. Hand nyder udi sin 3^{die} Deel imod Præsten, hverken paa Kærven eller i Skieppen, men nyder alene af 22 Boelsjorder i Nibe, a Boel 26 Sk. og af Woxleuf Sogn 15 Td. Byg, formedelst gammel Convention imellem Sognemændene og hans Formænd. — I Niibe befindes et Skolehus bygt af Byen. Nuværende Skoleholder (altsaa 1771) er Jacob Waage, er ustuderet, 51 Aar gl., har 7 Aaret været Skoleholder, nemlig 4 Aar i Storvorde og 3 Aar i Nibe. Vis Indkomst af Nibe 10 Rdr. og Lysepenge 6 Rdr. Samme Skole omtales atter 1783: een Skole med Værelse til Læreren og en stor Skolestue, hvor Drengene og Piger sidder hver for sig. Læreren, Jens Østrup, ustuderet, forhen Underskolemester hos Degnen i Hobro. Aarlig Løn ca. 40 Rdr.¹⁾

Peder Ankiær kaldes ^{25/7} 1788. Hans Hustru Marie Magdalene Brøgger døde 1795, 50 Aar gl.

Christen Justesen kaldedes ligeledes til Sognedegn for Nibe-Voxlev ^{5/1} 1802.

»I Woxleuf Sogn er 1771 ligeledes 1 Skolehuus, som er bygt af Sognemændene. Skoleholderen hedder

Abraham Christophersen, er ustuderet, 48 Aar gl. og har tient som Skoleholder i Sognet i 17 Aar. Er tillagt i Løn 12 Rdr. 4 Td. Rug, 4 Td. Byg og 1 Læs Tørv af hver Gaardmand i Sognet. Lønningen er tildeelt Skoleholderen af største Lodsejer og Provst salig Hr. Marcus Alsing.«

Jens Fugl Skoleholders Moder døde i Woxlef d. ^{21/9} 1783, 77 Aar gl.

¹⁾ Danske Samlinger, II R., 3. B., Side 173.

Jens Sørensen, Skolelærer i Voxlef, døde $\frac{26}{9}$ 1821, 73 Aar, 10 Mdr. 2 Uger gl. Han boede 1794 i Harrild.

Rasmus Møller Johannsen, Skolelærer og Kirkesanger i Voxlev, døde $\frac{23}{8}$ 1838, 35 Aar 26 Dage gl. Han var Søn af Degnen Claus Johannsen i Gunderup.

Jørgen Grøndahl, gift med Karen Hansen, var Lærer og Kirkesanger ca. 1839—64 og flyttede derefter til Gielstrup.

Lars Peter Nielsen var Lærer i 10 Aar og døde $\frac{4}{4}$ 1874, 48 Aar gl.

— Schütte søgte sin Afsked 1898 og døde i Nibe 1899, hvor han er begravet.

M. Chr. Poulsen var Lærer i Hæsum og Hellum, før han fra 1899 til 1936 fortsatte i Voxlev.

A. Bülow Davidsen kaldes derefter som Lærer og Kirkesanger fra $\frac{1}{5}$ 1936.

BARNDOMSMINDER FRA JUELSTRUP PRÆSTEGAARD I 1870'ERNE

AF AGNES BRUUN, f. LICHT

GENNEM hele mit lange Liv (jeg er nu 88 Aar) har jeg næret stor Interesse og stor Kærlighed til de gamle danske Præstegaarde. Det er ikke saa mærkeligt, da jeg paa mødrene Side er af en Præsteslægt, som fra 1640 i næsten ubrudt Række har haft Præster i hver Generation. Personlig kender — og har jeg kendt — saa mange Præstegaarde, om hvilke jeg tør sige: Livet i dem var af Værdi for Sognet, fordi det var præget af virkelig gode Interesser, Fred og Harmoni og gammeldags Gæstfrihed, — ogsaa de store Haver var ofte af stor Skønhed. Mine Barndoms minder fra den lave, straaetækte Hundborg Præstegaard i Thy findes i Thisted Amts historiske Aarbog for 1943, og jeg vil her fortælle lidt om vort næste Hjem i den ret pompøse Juelstrup Præstegaard, hvortil vi flyttede i September 1867.

Der var for min Fader noget blændende ved dette nye Embede. Præstegaarden var ret ny og lignede mere en lille Herregaard; stort, frit beliggende Vaaningshus med takkede Gavle og Oceaner af Plads, stor, smuk Have med to Damme, oven i Købet med Fisk i, mægtig Gaardsplads med store Avlsbygninger. En smuk fiskerig Sø stødte umiddelbart op til Haven, i den en ikke lille Ø, befolket med Tusinder af

Maager og Terner. Denne Sø, som var ca. en Mil i Omkreds, og denne spændende Fugleø var en virkelig »Herlighed« til Embedet. Som Ejere af en stor fladbundet Baad drev vi Rosport i høj Grad, baade i Solskinsvejr og paa Maaneskinsaftener. Oftest var vort Maal dog Øen, hvor vi af og til kunde hente en Kurv fuld af dejlige friske Maageæg, men Rederne laa saa tæt ved Siden af hinanden, at man maatte træde forsigtigt, og Ægsamlingen foregik under et formeligt Tog af skrigende Maager, som næsten baskede os om Ørerne, og hvor man, for at være fin og symbolsk, kunde synge, som der staar i en af F. Ricards Viser: »Og mens Musikken saa i Noderne, saa spyttede vi dem i Hoderne.« Ja, Plamaser havde vi, naar vi kom hjem, og vi Børn skældte ud over Fuglenes Frækhed — nu ved jeg bedre, hvem der var de frække. — Saa snart vi forlod Øen, sank de vrede Fugle ned paa Rederne; efter vor Mening for omgaaende at erstatte de røvede Æg med nye; 4 var det almindelige i hver Rede, saa 4 Unger er formodentlig obligatorisk i Maagesamfundet.

Vi Børn elskede vor Sø, men selvfølgelig var der en fast Regel for, hvornaar vi skulde være inden Døre om Aftenen og have Baaden fortøjet paa dens Plads. Det hændte en Aften, at min Broder Poul havde pjasket og baksset saa meget med Baaden i Blæst, at han maatte forlade den liggende langt fra dens Plads, for selv at kunne vise sig til normal Tid. Brødebetyngtet gik han i Seng, men den daarlige Samvittighed drev ham op midt om Natten, og som en lille Forbryder listede han sig ud gennem Vinduet, vandrede til sin Baad og fandt den heldigvis, hvor han havde forladt den, fik den atter ud i Søen og anbragt paa dens Plads; derpaa, vips, ind ad Vinduet

og i Seng. Hemmeligheden bevarede han godt, — jeg har først hørt den nu.

I den lange Vinter- og Issæson var Søen vor store — vist ofte meget farlige — Skøjtebane, men der er nu engang en Engel, der passer paa de Børn, der ikke har en Fader eller Moder eller Barnepige eller

Pastor H. H. Licht.

Politi til at vogte paa alle deres Foreteelser, — forfrosne og drivvaade, det har vi ofte været, men aldrig haft alvorlig Mén af vore barnlige Udskejelser. En Fest var det ogsaa, naar Karlen trak Vod i Søen, at se 10, 12 ja 14 store Gedder sprælle i Nettet, men denne Vodtrækning, hvortil der skulde en ekstra Mand, skete sjældent, mest til store Fester som Konfirmation, Bispevisitats eller lignende, ellers nøjedes

vi med i timevis at sidde musestille i Baaden og mede Aborrer og Skaller, — men de gjorde ikke megen Lykke i Køkkenet.

Til Embedet hørte 300 Tdr. Land, mest Hede, dyrket og uopdyrket, som Fader selvfølgelig vilde forpagte bort. Endvidere var der kun 4 Mil til Aalborg

Annanie Licht, f. Vogelius.

(endnu ingen Jernbane), hvor Drengene kunde komme i Latinskolen, — en vigtig Faktor for min kære, ret latinsk indstillede Fader.

Alle de nævnte Ting var Forsiden af Medaillen, men den havde sandelig ogsaa en Bagside, næsten baade to og tre. For det første laa Præstegaarden og dens Jorder helt solo, fjernet $\frac{1}{4}$ Mil fra nærmeste Landsby, $\frac{3}{4}$ Mil fra Buderup Kirke, $\frac{3}{4}$ Mil fra Gravlev

By og Kirke og $\frac{5}{4}$ Mil fra Aardestrup By og Kirke. Det sidste Sogn lovedes i en nær Fremtid skilt fra Buderup og Gravlev for at danne et særskilt Embede sammen med Haverslev, som ogsaa, saa at sige, var en »Trilling« — der blev saaledes 3 Præsteembeder af 6 Sogne i Stedet for 2, — og til da skulde Fader

Agnes Bruun, f. Licht.

besørge Embedet uden Vederlag, idet Tienden lagdes til Side til at bygge Præstegaard for, — men Vorherres Møller maler undertiden langsomt, og denne Adskillelse naaedes ikke i min Faders Tid. Alle disse Kirker, Skoler og Landsbyer gjorde ved den store Afstand, hvori de laa, Embedet til et af Landets besværligste, især for en saa samvittighedsfuld Mand som Fader. Bestandig skulde han køre eller gaa de

lange Veje, — man maa jo huske paa, at der gik mindst 10 Aar, inden Cyklen og adskillige flere inden Automobilet opfandtes.

Dernæst var der den store Avling, som paa Papiret fremtraadte med klare Tal som betydelig Indtægtspost, hvad min Fader naivt gik ind paa som givet. Han saa jo, hvordan baade store og smaa Landbrugere i det fede Thy levede godt og sorgfrit af deres Landvæsen, idet de, som Skikken i de Tider var paa Landet, i bogstavelig Forstand spiste og drak samt klædte sig i deres Landbrugsprodukter. Faarene leverede Raastoffet til Klæder, Dynner og Tæpper til hele Familien, og Husfliden forarbejdede det, saa reelle Udgifter var ganske minimale, og Klæderne af de forskellige hjemmevævede Stoffer var stærke til Arbejdsbrug og dejlig varme i det kolde Klima. — Da saa en paalidelig Bonde, oven i Købet med Kapital, tilbød at forpagte Præstegaarden, blev ogsaa den Sag ordnet. Der var en særskilt Bygning til Forpagterbolig, hvor den forrige Præsts Forpagter, som tillige var hans Svigersøn, havde boet, men, som vi senere hørte, aldrig havde svaret 1 Sk. i Afgift.

Der blev stærkt Brug for min Faders opsparede Kapital, den han egentlig havde beregnet til sine Børns Uddannelse, men med godt Humør købte han ind, først en Wienervogn (med Stolthed nævnedes, at det var en »Fife«, som man nu siger et eller andet fint Navn om sin Bil), to smukke skimlede Heste (Moder skulde skam være godt og lunt kørende paa den blæsende skovløse Egn), en aaben Vogn, Seletøj m. m., og fæstede en Karl, som skulde køre de mange Ture samt hjælpe til i Haven.

Ankomsten til Juelstrup i Efteraaret 1867 var præget af den største Forvirring og Uhygge. Fra

Aalborg, hvortil vi sejlede, blev hele Familien stoppet ind i »den lukkede« med Niels Poulsen i Liberi paa Bukken, — det var vel nok standsmæssigt. Det meste af Bagagen og Møblerne var ankommet, men ingen venlig Sjæl havde rørt sig for at lette Ankomsten for os — der var jo ingen Antydning af Naboer, — naa, Moder fik snart Orden i Sagerne. — Men hvad forslog de faa, men gode Ting, mine Forældre førte med sig, i de store og mangfoldige Rum, — der maatte købes Masser ind for at faa Lejligheden i beboelig Stand. Det blev en dyr Husstand, Karl, tre Piger, Lærerinde eller Huslærer og seks Børn. Senere kom de to Drengene i Skole i Aalborg, boede først hos Pastor Nansens, Peter Nansens Forældre, og senere, efter Præstens Død, hos en Adjunkt. Peter Nansen husker jeg fra en Ferie, han tilbragte hos os, som en ualmindelig smuk og charmerende Dreng. Vi store Børn kendte Hostrups Komedier og Fru Heibergs Vaudeviller ud og ind og skulde naturligvis spille Dilettantkomedie. Det gik for sig i den store Havestue, og vi begyndte med »Abekatten« og tog saa fat paa »Soldaterløjer«. Den har kun én kvindelig Rolle, men den var yndig, og den erobrede jeg, saa Augusta maatte være Dreng sammen med Valde, Poul og Peter.

De første Maaneder i det nye Embede, det saakaldte Naadensaar, tilbragte Fader altsaa, efter Datidens mærkelige Lov, hos den afgaaede Præsts Familie, mens Lerche-Jørgensen, som hans Formand hed, var rejst til sit nye Embede paa Langeland, og Moder havde den nye Præst i Hundborg, Rohde, i Huset. Fader oplevede i den Tid en med et mildt Ord ubehagelig Hændelse, om hvilken Moder intet fik at vide, før vi alle samledes i det nye Hjem. Han kom kø-

rende hjem en Aften i Hel- eller Halvmørke; en Snor, man havde tørret Tøj paa, var spændt fra Bygningen og til et Træ i Alléen, omtrent lige for Indgangsdøren. Kusken saa den i sidste Øjeblik, fik lige bukket sig og raabte »Buk Dem« — men stakkels Fader fik Snoren lige ind i Munden, som blev noget læderet, mens flere Fortænder blev klemt løse og Blodet strømmede ud. Fader sad i sin »Doktorstol«, og den væltede helt bag over med ham, — uden det havde Miseren været endnu større. Det var smerteligt og alvorligt, og Fader blev bragt til Sengs, men en Times tid senere kom der jagende en Vogn fra Herregaarden Thoruplund, Forpagter Rode, Broder til Gotfred Rode, at en lille nyfødt Søn var døende, og de ønskede ham døbt uden Ophold. Op maatte Fader og forsynet med flere Lommetørklæder for at standse Blodet, kørte han den lange Vej, udførte Daaben; men han sagde selv senere, at han var en Besvimelse nær, og Forvalteren, Bjerregaard, senere Ejer af Skibsted-Vestergaard, fortalte mig flere Aar efter, at han under Daaben havde maattet staa med et Vandfad, hvori Fader spyttede Blod. Rodes og mange paa Egnen med dem var meget rystede over den utilgivelige Letsindighed, der var udvist, saa meget mere som Distriktslæge Peter Vilken Heiberg i Aalborg, hvem Fader Dagen efter konsulerede, erklærede, at havde Snoren truffet ham en Tomme lavere, lige over Struben, havde det rimeligvis kostet ham Livet. Faders gode, stærke Fortænder maatte naturligvis erstattes med nye, — ja, »das war eine grausame Geschichte«.

En Skuffelse blev det for Fader, at Forpagteren aldrig kunde svare, hvad man ventede, men en stor Del af den i Virkeligheden fortrinlige Hedejord blev i Faders Tid opdyrket, i hvilket Arbejde ogsaa vor

Niels Poulsen og Skimlerne tog deres Tørn, — og kører man nu forbi Juelstrup Præstegaard, ligger den omgivet af frodige Marker til alle Sider, mens vor dejlige Sø forlængst er udtørret og forvandlet til frugtbare Enge og Marker.

A propos Niels Poulsen. Min Onkel, Brygger Vogelius, som byggede og ejede Rahbeks Bryggeri i København, besøgte os en Gang og blev saa indtaget i vor stoute N. P. og mente at gøre ham en Tjeneste ved at tilbyde ham en Plads paa Bryggeriet med — efter himmerlandske Forhold — glimrende Udsigter. Det blændede ogsaa N. P.. Fader ønskede ham til Lykke med Forandringen — men Jyden hænger ved det tilvante, selv om det kun er en Gaard paa Heden, og kun kort varede det, inden Niels Poulsen ydmygt bad om at komme tilbage til sin Præstehusbond.

En Tyfusepidemi i Sognet blev senere en hel Tragedie. Vor nærmeste Nabo, en Husmand, Niels Hanherred, døde af Tyfus. Distriktslægen i Nibe gav skriftlig Ordre til, at Begravelsen skulde foregaa uden nogen som helst Forsamling i Hjemmet, da Tilfældet havde været saa voldsomt. Desuagtet samlede mange, deriblandt vor Forpagter, om Kisten i det lille Hjem. Han fik Sygdommen og døde i Løbet af faa Dage. Begge vore Piger smittedes og kørtes til Sygehuset i Aalborg, og da ogsaa jeg fik Sygdommen — eller maa-ske lidt før — tilbød Godsejer Dahls at tage de to ældste Børn, medens to blev sendt til Pastor Wøldikes i Hornum, og min Broder Valdemar var i Sikkerhed i Aalborg. Paa et Tidspunkt var Situationen den, at Fader og Moder var ene i Huset med mig — det var tilmed vanskeligt at skaffe Mad fra Byen, da Præstegaarden, efter Dødsfaldet, var skyet af alle.

Fader skulde passe sit Embede og maatte ikke komme ind til mig; Niels Poulsen, som skulde køre for Fader, havde sit Værelse ved Hestestalden. Da saa Fader en Søndag kom til Aardestrup og tog ind hos Skolelærerens, blev de gode Mennesker saa forfærdede over at høre, hvor galt det stod til, at de forlangte, at deres voksne Datter — endda deres eneste Barn — skulde køre med hjem og hjælpe mine stakkels trætte Forældre, og trods Faders Protest blev det saadan. Moder græd af Glæde over den uventede Støtte; Sygdommen var da i Aftagende og Smittefarens ringe, men man forstaar, at mine Forældre aldrig glemte det rørende Bevis paa Venskab og Hjælpsomhed.

Endnu en uselvsk Hjælper meldte sig i denne besværlige Tid. Lærer Vestergaard ved Sørup Skole — en lille Fjerdingsvej fra Juelstrup, tilbød frivilligt at komme hver Aften, passe og vande Kreaturerne og se lidt efter i Stalden. Han var, som mange Landsbylærere den Gang, en ren Bonde, men fanatisk Landmand i det smaa og en Slider paa sin lille Jordlod, som til Dels skulde skaffe Føden til ham og Kone og Børn, eftersom Pengelønnen var saa ubetydelig. Det var saaledes et stort Ekstraarbejde, han paalagde sig, maaske mest af Medlidenhed mod Dyrene.

Difteritis hos Smaabørn var sørgelig almindelig paa vor Egn, og da der ingen Læge var nærmere end Aalborg, døde mange Børn, fordi de enten for sent eller slet ikke naaede at blive tilset. Min Fader var meget bedrøvet derover og klagede sig til Distriktslæge Dr. Heiberg, som erklærede, at Fader burde lære den første — og den Gang vist eneste — Behandling, nemlig Pensling med Helvedsten og Gurgling med klorsur Kaliopløsning, som Fader selv kunde tillave. Diagnosen var ikke vanskelig, — de gullige Pletter

lærte Fader hurtigt at kende, og Heiberg foreslog ham at bekendtgøre fra Prækestolen, at han havde Tilladelse til at behandle Sygdommen. Fra den Tid og til Epidemien ophørte, døde kun et Barn, som var døende af Croup, inden Fader naaede derud, men mange Gange hentedes han lange Veje eller behandlede smaa syge Børn hjemme, saa hans private Værelse i den Periode altid lugtede af Karbol. Naturligvis fik Fader tilsidst Ry som Kvaksalver, og man kom med Børn, som havde helt andre Sygdomme, og som han maatte sende hjem igen, men da tilsidst en Kone blev kørt til ham, fordi hun havde »saadan en Klemmelse mellem Mav' og Bryst«, maatte Fader gennem Skolerne bekendtgøre, at han ophørte med sin Lægepraksis.

Endnu maa jeg anføre en Begivenhed, hvis Timer fulde af Angst og Spænding hverken Fader og Moder eller vi Børn nogen Sinde glemte. Moder var paa en Efteraarsdag gaaet til Støvring for at udrette Ærinder, og det begyndte at mørknes, da hun gik derfra. Vejen var meget slet, mange Sideveje gik ud fra den, og inden hun anede det, var hun kommet ind paa en saadan, — kort sagt, hun forvildede sig ganske, da det efterhaanden blev fuldstændig mørkt, — ingen Huse, tilsidst ingen Vej, — gennem Hede gik hun paa ømme Fødder, kom ind i en Tørvemose med dybe gravede Huller og smaa Tørvestakke, — videre, blot videre, til hun omsider langt borte saa et Ildskær og i sin opskræmte Fantasi mente, at det var Præstegaarden, som brændte. Hun sigtede nu derefter, men saa, da hun kom nærmere, at det var nogle ensomt beliggende Tørvestakke, som blussede af. Moder var nu forberedt paa at skulle tilbringe Natten ude, mens hun fortvivlet tænkte paa, hvor

ulykkelige vi var hjemme, — men tilsidst, efter Timers Vandring, saa hun et Lys i det fjerne, og da hun dødsenstræt naaede det, skinnede det ud fra en Gaard, som hed Søgaard, og som laa paa den anden Side af Søen, som i hele sin Længde strakte sig fra Præstegaarden og lidt forbi Søgaard. — Hjemme var der den største Sorg og Angst. Efterhaanden som Mørket tog til, gik Fader ad Støvring til flere Gange, men blev efterhaanden klar over, at Mor maatte have taget fejl af Vejen. Niels Poulsen skaffede et Par Mand og med Forpagterens Karle og ham som Fører drog de ud i Mørket med Lygter, skiltes og mødtes alt imens de raabte af alle Kræfter. Vi Børn var aldeles fortvivlede ved Tanken om, at Moder maaske var faldet i Søen, da endelig den vidunderlige Lyd af Hovslag naaede vore lyttende Ører, og Søgaardsvognen raslede frem og holdt for Døren. Der blev Graad og Latter, Omfavnelser og Taksigelser og derefter Trøste- og Rekreationskaffe til store og smaa, til Søgaardsmanden og til de hjemvendende »Lygtmænd«, — ja, vi var sandelig taknemmelige mod Vorherre, som havde holdt sin Haand over vor kære Moder og ladet hende komme uskadt tilbage til os.

Mine Forældre kom meget paa det smukke gamle Buderupholm, hvor paa den ene Side af Porten den gamle Enkefru Dahl residerede med sine to Sønner, Frederik og Hakon, og en Datter, som Fader kort efter sin Ankomst viede til en Landmand ved Navn Møhl. Paa den anden Side Porten, hvor der var ulige morsommere, boede den ældste Datter Kirstine, smuk, rødhaaret, gift med Forpagteren af Buderupholm, den ligeledes meget smukke og elskværdige Vallentin. De var barnløse, men der holdtes Baller og Selskaber, hvor naturligvis de unge Dahler førte an — det var

som en dejlig Drøm for mig at være med der det sidste Aar, vi boede i Juelstrup, da jeg jo havde naaet den betydelige Alder af 16—17 Aar og endog været et Aar i »Udlandet« i Flensborg hos min Onkel Dr. Duseberg for at studere Sprog. — De nærmeste Præstegaarde, hvor vi fandt gode Venner og jævnaldrende Omgang, laa en Milsvej borte, og kun en Gang om Aaret gjorde vi en Skovtur til Oplev Krat, — men vor Have var stor, og den fik Fader baade Nytte og Glæde af at arbejde med, den var i hvert Fald paa-virkelig for Kultur, mens Egnens Befolkning endnu ikke var vaagnet til rigtigt Aandsliv; et stort Fremskridt skete, da endelig Jernbanen blev gennemført, og Støvring fik en Station; dette skete i min Faders Tid.

Et lille Eksempel paa naivt Kvaksalveri skal jeg her anføre. Det var i de Tider meget almindeligt, at Pigerne havde mindst en bolden Finger, begrundet paa de mærkelige Ting, som de smurte paa eller svøbte om enhver Rift, — Spindelvæv som blodstandsende Middel var saamænd langt fra det værste af disse. De udtrykte sig gerne saaledes, at »nu var der gaaet Edder i den bette Rift«, og saa maatte Moder til med Renlighed, Jod, Klud og Tut. En halvmørk Efteraarsaften kom Moder hjem fra en Spadseretur, gik ind ad Køkkenvejen og saa til sin Forbavselse Kesten Kokkepige staa ved Komfuret med en dampende Pande foran sig og i den en mærkelig Ret, der saa ud som en lille stegt Aal, hvoraf hun spiste et Stykke. Paa Moders Spørgsmaal om, hvad hun foretog sig, svarede hun med dyb alvorlig Stemme, og idet hun stak Tutten lige i Vejret: »A æder en Hogworm, den ta'er Jeddere.« Naa, Hugorme var der saamænd nok af, og en eller anden Fladbro-

Stammoder havde vel anbefalet denne Ret som sikkert virkende.

Himmelvid Forskel er der selvfølgelig paa Tiden nu og for ca. 75 Aar siden paa den da særlig isole-rede Egn.

De 6 Aar i Juelstrup med deres forskellige Besværligheder tog paa mine Forældres Helbred og — ikke mindst — Pengepung, og vi Børn — store Børn, som vi efterhaanden blev — savnede og længtes efter jævnaldrende Omgang.

Min Fader forflyttedes saa i Efteraaret 1873 til Horne ved Faaborg.

Den smukke, gamle Kirke i Horne var oprindel-ig en Rundkirke, senere forsynet med et stort og et mindre Taarn, Præstegaarden er ret anselig og Haven paa ca. 3 Tdr. Land. Min Fader var Præst der til sin Død i 1886.

Skønt der jo var adskillige mørke Sider ved det jydsk Præsteembede, bl. a. den mærkelige Afstand fra Præstegaarden til Sognets Kirker og Landsbyer, var dog selve Juelstrup, takket være min Faders elskelige og harmoniske Personlighed og min Moders store Dygtighed, ukuelige Humør og sjældne Sans for Hygge, altid det glade gæstfrie Hjem, hvor alle, store og smaa, var velkomne, og hvor vi Børn tilbragte en sund og lykkelig Barndom.

AALBORG OG ØRBÆK SOM MØNT- STEDER

FRA VIKINGETID TIL RENAISSANCE

AF TH. ØSTERGAARD, AALBORG

DANMARKS og iøvrigt Nordens ældste Mønter er slaaet i Hedeby. Haddeby, som Byen ogsaa kaldtes, laa ved Haddeby Nor- og var i Vikingetid en stor Handelsstad. Som et Led i Danevirkeværnnet var den omgivet af en mægtig Halvkredsvold.

Mønterne fra Haddeby falder i to Grupper. De ældste fra omkring Aar 850 og de yngre fra omkring Aar 950 og er slaaet af Købmændene dér som Efterligninger af Karl den Stores Mønter fra Dorestad i Holland, hvorfra Handelsvejen førte over Hedeby til Birka ved Stockholm.

Fra Hedeby, der senere, da Noret groede til og Skibene ikke kunde flyde derind, blev flyttet til den anden Side af Slien, det nuværende Slesvig By, gik den gamle Kongevej op gennem Jylland til Viborg og over Aggersund videre mod Nord og ad Fjordvejen mod Vest og Øst.

I to store Fund af Brudsølv (Betalingsølv) og Mønter fra Tolstrup ved Aars og fra Siem ved Terndrup var der nogle af disse vore ældste Mønter; det er et af de mange Beviser paa, at ogsaa disse Egne har staaet i livlig Handelsforbindelse mod Syd.

Disse Mønter fik dog aldrig rigtig Indpas her-

hjemme. Det var i England, de danske Vikinger første Gang stiftede nærmere Bekendtskab med et ordnet Møntsystem. Ved Rov og i Form af de store Udbetalinger, der kaldtes Danegæld, hjemførte de uhyre Mængder af Guld og særlig Sølv her til Landet.

Alene de kendte Beløb af Danegæld beløber sig til over 200 Millioner Kroner i Guldværdi. Dertil kommer de ukendte Beløb og det røvede Gods, der var mange Gange større.

Svend Tveskæg var den første danske Konge, der slog Mønt, vistnok i Lund i Skaane ved en engelsk Møntmester Godwin. Der kendes kun 4 Eksemplarer af hans Mønt, og hans Udmøntninger har sikkert kun været smaa, der var ingen Brug derfor, man havde engelske Penge nok fra Vikingetogene. Knud den Store kunde som Konge af England naturligvis ikke tolerere Vikingetog, der indtraadte fredeligere Tilstande, ligesom vel ogsaa Kristendommen begyndte at gøre sin Indflydelse gældende. Strømmen af Mønt udefra blev mindre, og man maatte selv til at slaa Mønt.

Knud har da ogsaa foruden i England slaaet Mønt i mange danske Byer, blandt andre i Ørbæk. Der har hersket nogen Tvivl om dette Møntsteds Belliggenhed; men Mønternes Type og Vægt viser med Sikkerhed hen til Nordjylland. De jydskes Mønter var lettere end Mønterne paa Øerne og i Skaane, og da samme Forsidestempel er anvendt til baade en Ørbæk- og en Viborg-Mønt, kan der næppe være Tale om nogen anden By end Ørbæk Øst for Løgstør. (Se herom: Fra Himmerland og Kjær Herred, Bd. 7, Side 405.) Her nær det gamle Overfartssted Aggersund har Knud den Store og Hardeknud slaaet nogle af Danmarks første Mønter. Omtrent samtidig eller

Som man ser, er I — det Bogstav, der er lettest at skære — blevet meget brugt. D E og L vender forkert. Det skete ofte, at man i Hastværket skar Bogstaverne rigtig i Stemplet; men saa kom de jo rigtignok til at staa omvendt paa Mønterne, saa man helst skal bruge et Spejl for at kunne læse dem. Paa Forsiden af Mønten ses Kongens Brystbillede i Pan-ser med Hjælm paa Hovedet og med et lille Kors foran Ansigtet. Omskrifterne paa de faa læselige Eksemplarer er: Paa Forsiden *Cnut Rex Anglorum*, ☉: Knud, Englands Konge. Paa Bagsiden et Kors med en Bue i hver Vinkel og Omskriften *Lefden on*

Knud den Store . Ørbæk . Hardeknud

Orbec, ☉: Lefden, Møntmester i Ørbæk. Desuden kendes en Møntmester Wunnere. Under Hardeknud fortsattes Udmøntningen i stigende Grad. Mønterne er af samme Type som under Knud den Store, dog uden det lille Kors foran Ansigtet, men med en Kugle i hver af Korsvinklerne under Buen paa Bagsiden.

Lefden er til at begynde med stadig Møntmester; men han er maaske død, da hans Navn ikke mere findes paa nogen Mønt. I Stedet for træffer vi Møntmesternavnet Arengrim. Navnet tyder paa, at han er dansk, i Modsætning til hans to engelske Forgængere. Muligt er han uddannet her. Hans Mønter er af samme Type som de to foregaaende.

Med Arengrim ophører Ørbæks korte Saga som Møntsted; der vides aldrig senere at være slaaet Mønt her. Jeg har under Besøg paa Egnen søgt efter en

Hustomt, der kunde tænkes at have været Møntmedien. En saadan maa være temmelig stor og have efterladt ret tykke Lag af Aske og Trækul, og da Bebyggelsen ikke her, saa let som det er Tilfældet i de større Byer, er vokset hen derover, skulde der være en Chance for at finde en saadan; men det er desværre hidtil ikke lykkedes. Der synes heller ikke at være Sagn eller Overleveringer, der kan hentyde dertil. Men Hustomter fra Vikingetid og yngre Jernalder kendes jo mærkeligt nok næsten ikke i Modsætning til romersk og keltisk Jernalder, hvorfra Tomter findes overalt i Himmerland. Ja, selv hele Byer som Borremose, Skørbæk og Østerbølle har man jo fundet og undersøgt ved store Udgravninger. En Udgravning af en Møntsmedie fra Vikingetid vilde sikkert paakalde mere end almindelig Opmærksomhed hos vore Arkæologer.

Fra Knud kendes ingen Mønter, der med Sikkerhed kan henføres til Aalborg. Der er hidtil ikke fundet nogen derfra med hans Navn paa; men om en Del med forvirrede Omskrifter forsynede Mønter er det kun sikkert, at de er slaaede i Nordjylland. De er henførte til Viborg eller Ørbæk, fordi der haves lignende derfra; men nogle af dem kan udmærket godt være slaaede i Aalborg.

Lefvine hed Aalborgs første Møntmester, og han er vistnok den første Aalborg-Embedsmand, vi kender Navnet paa og ved noget om. Han var fra Lincoln i England, hvorfra han blev indkaldt af Knud den Store. Han virkede i Lund, og her benyttede han i Begyndelsen sit engelske Revers-Stempel *Lefvine on Lincoln*. Senere, da han fik Tid, skar han et med *Lefvine on Lund*. Lefvine blev af Hardeknud forflyttet til Aalborg. Han virkede vistnok kun kort

Tid her, idet han kun fik skaaret Forsiden til den nye Aalborg-Mønt med Kongens Navn, men benyttede sit Revers-Stempel fra Lincoln. Han virkede derefter i Ørbæk og Slagelse, og senere træffer vi ham under Magnus den Gode, Svend Estridsen og Harald Hén.

Her i Byen afløstes han af sit Bysbarn *Alfric*, som er den første Aalborg-Møntmester, hvis Navn vi har paa Mønterne. Han blev indkaldt af Hardeknud og virkede ligesom Lefvine først en Tid i Lund, dog ikke saa længe, at han naaede at faa skaaret Revers-Stempel. *Alfric* kom derefter til Aalborg, hvor han maa have virket i lang Tid, idet vi kender en Mængde

Hardeknud.

Knud den Hellige.

Mønter fra hans Haand. Ligesom det var Tilfældet med Mønterne fra Ørbæk, har langt de fleste Aalborg-Mønter forvirrede Omskrifter.

En Mønt har dog *In* otte Gange gentaget paa Forsiden og *Nom* fire Gange paa Bagsiden. Dette skal sikkert være en Forkortelse af *In Nomine Domi*, o: I Herrens Navn. Nun efter Kongens Navn paa den afbildede Mønt skal, efter hvad Dr. Wilche har oplyst mig om, sandsynligvis betyde det samme.

Den eneste Mønt, der blev fundet under de store Udgravninger i Budolfi Kirke, en Penning fra Erik af Pommern slaet i Randers, havde ligeledes Bagsideomskriften *In Nomine Domi*. Den Slags religiøse Sentenser blev ofte brugt paa Mønter helt indtil Frederik d. 3. Paa Forsiden er der et lille Kors, og Omskriften paa de faa læselige Eksemplarer er *Harde*

knud Rex. Paa Bagsiden et Kors lagt over en Ring og Omskriften *Alfric on Alebu* eller *Alabu*. Alfric Møntmester i Aalborg.

Af Mønter med hans Navn kendes kun faa Eksemplarer. Deraf et paa Aalborg historiske Museum, hvorimod Mønter med forvirrede Omskrifter kendes i ret stort Antal.

Byens Navn staves *Alebu* eller *Alabu*. Om dette er der givet forskellige Tolkninger; men det betyder dog sikkert Byen ved Strømmen eller Aalejet. Her ved Aaerne og Færgelejet er opvokset en By, og derefter er der bygget en Borg til Byens og Færgestedets Forsvar.

Et Møntsted forudsætter naturligt en Forsvarsborg, thi der er jo store Værdier til Stede i Form af møntet og umøntet Sølv, som Kongen ikke kunde lade ligge ubeskyttet hen i en almindelig Møntsmedie. Hvor den første Borg og Møntsmedie har ligget, ved vi ikke, men det har nok været samme Sted som det gamle Aalborghus, der blev nedlagt efter Klemenfejden, ved Mølleplads, omtrent hvor nu Socialkontoret ligger.

Viborg anses almindeligvis for Jyllands Hoved-Møntsted i Middelalderen. Denne Anskuelse synes ikke at holde Stik, hvad Hardeknuds Mønter angaar, da disse er langt almindeligere end Viborg-Mønterne, som er ret sjældne. Der kendes kun 9 Fund af disse mod 19 Fund af Aalborg- og 15 Fund af Ørbæk-Mønter. Udmøntningerne paa disse to Steder synes at have været langt betydeligere end i Viborg.

At disse Egne stod i livlig Handelsforbindelse med Omverdenen, ses af Mønternes Spredning. De er fundne i Sverige, paa Gotland, i Norge, paa Bornholm, i Tyskland og Polen. De kendes blandt andet

fra Møntfundene i Louens, Gislum Herred, Lyngby, Hellum Herred og Munksjørup ved Bjørnsholm. Derimod er der ikke fundet et eneste Eksempplar hverken i Aalborg eller Ørbæk.

Fra Magnus den Gode, Svend Estridsen og Harald Hén er der hidtil ikke fundet nogen Mønt, som med Sikkerhed kan siges at være slaaet i Aalborg. Der findes dog fra dette Tidsrum en Mængde Mønter, som kun med stor Usikkerhed er henført til forskellige jydsk Byer; nogle af disse kan meget vel være slaaede her. Nye Fund vil forhaabentlig give yderligere Oplysninger herom. Fra Knud d. Hellige har der fra gammel Tid i det kgl. Myntkabinet i Stockholm beroet en Aalborg-Mønt med Møntmesternavnet *Sebiern*. Hvorledes og hvornaar den er havnet der, vides ikke; den var indtil 1922 den eneste kendte Mønt fra denne Konge slaaet her i Byen. Men saa fremkom der samme Aar i Bjerregrav Mose ved Rauders et heldigt Fund med 33 Mønter, hvoraf de 6 var slaaede her af Møntmesteren *Sebiern*, som vi kendte forud, desuden af Godvine, Orm og Vorm. De er alle samme Type. Paa Forsiden Kongen siddende med Sværd og Skjold, paa Bagsiden et dobbelt Kors, hvorefter Mønten kunde overklippes i halve eller kvarte Penninge. Et S i det ene af Korsets Vinkler betegner formodentlig Stempelskæreren.

Der har altsaa i de kun 6 Aar, Knud var Konge, virket mindst 3 Møntmestre her, idet Orm og Vorm maaske er samme Mand, saa Udmøntningerne maa have været betydelige.

Alle Mønterne er meget slette; de er undervægtige og kun godt 8-lødige, skønt de udgaves for ca. 15-lødig Sølv. De vakte almindelig Harme blandt Folk, som fra hans Broders Tid var vant til god og

redelig Mønt. Og da Kongen, da Boden for det opløste Englandstogt 1085 skulde betales, kun vilde tage sine egne Penge tilbage til henved $\frac{1}{3}$ af den Værdi, han selv havde udgivet dem for, var det en af Hovedaarsagerne til Oprøret i Vendsyssel. Som bekendt bredte det sig til hele Jylland og endte med hans Drab foran Alteret i Albani Kirke i Odense. Naar han alligevel trods Falskmøntneri og Voldsstyre fik Helgenkrone, maa det skyldes, at han stod sig godt med dem, som i Datiden skrev Historien, nemlig Kirkens Mænd. Hverken hans Regering eller personlige Egenskaber berettigede ham dertil.

Erik Ejegod.

Indtil 1928 kendte vi ingen Aalborg-Mønter fra Erik Ejegod; men dette Aar blev der ved Store Frigaard paa Bornholm, gjort et stort Fund af Mønter fra det 11. Aarhundrede, deraf dog kun 60 danske

fra Erik Ejegod til Niels. Af de 5 Eriks-Mønter i Fundet var den ene slaet i Aalborg af Møntmesteren *Edger*, hvis Navn ikke kendes andre Steder fra. Den er af samme Type som Knud d. Helliges Aalborg-Mønter; dog er Korset paa Bagsiden anderledes. Da den kun kendes i dette ene slidte Eksemplar, er det ikke muligt at sige noget sikkert om Erik Ejegods Aalborg-Mønter; men det synes, som om det ikke alene er i det ydre, den ligner Knuds; ogsaa hvad Vægt og Lødighed angaar, er den vist af samme slette Type. Efter Knuds haarde Regimente og Misvæksten under hans Forgænger Oluf Hunger har det vel ikke været ham muligt i sin korte Regeringstid at genrejse Mønten, selv om det ikke skortede ham paa god Villie dertil.

Under de haarde Stridigheder, der opstod mellem Tronkræverne Svend, Knud og Valdemar efter Erik Lams Tronfrasingelse 1146, blev der i Nordjylland slaaet en Del Mønter af en ny Type efter tysk Forbillede, de saakaldte Brakteater, smaa tynde Sølvmønter kun prægede paa den ene Side. To af disse med Kongens Billede og Bynavnet Alaburga samt en med et stort Kors og A. L. A. R. (forkortet Alarburg) i Vinklerne er slaaede her. En sikker Hensøring til bestemte norrøjske Byer af de mange andre, enten helt stumme eller kun med Kongens Navn forsynede Mønter, er ikke mulig; men en Del af dem er sik-

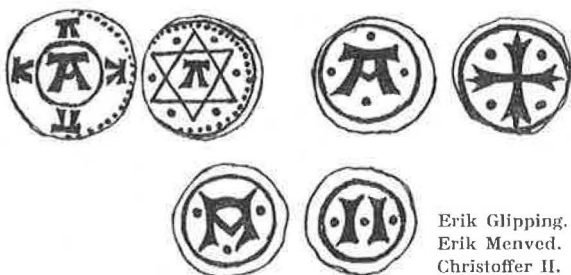
Brakteater fra Prinsekrigen 1146—57.

kert slaaede her i Byen. Paa nogle af dem ses Billedet af en Borg; det kan mulig være det ældre Aalborghus, og i saa Fald maa den være slaaet her. Der er forøvrigt stor Lighed mellem denne Borg-Fremstilling og de ældre Aalborg-Bysegl.

Vi har 3 større samlede Fund fra denne bevægede Tid, og de stammer alle fra vor nærmeste Egn: Øster Uttrup, Biersted Hede og Klostermarken, der hvor den nuværende Kirkegaard i 1837 blev anlagt. Ved denne Lejlighed blev der forøvrigt gjort et andet stort Møntfund af kufiske (arabiske) Mønter nedlagt i Vikingetiden. Der kendes nu ingen Møntmestre mer, idet disse er ophørt med at sætte deres Navne paa Mønterne, maaske fordi der daarlig var Plads dertil paa de smaa ensidede Mønter. Disse er forøvrigt

ualmindeligt fint udførte, og det synes, som om der for første Gang er tilstræbt nogen Portrætlighed i Fremstillingen af Kongens Billede.

Med de tunge Tider, der indtraf for Landet efter Valdemar Sejrs Død 1241, kommer det lange Tidsrum, vi kalder Borgerkrigsperioden. Disse 100 Aar er vel nok den længste og mørkeste Tid i vort Lands Historie; men ved Niels Ebbesens mindeværdige Daad blev der dog atter Dag i Danmark, og Landet blev igen frit og selvstændigt, da en Valdemar igen bliver Konge 1340. Der kendes fra denne Tid henved 700

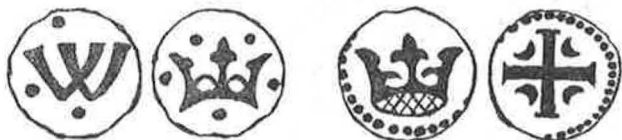

Erik Glipping.
Erik Menved.
Christoffer II.

forskellige Typer og Varianter af Mønter; alle yderst slette, baade i Præg og Metal; de var til sidst næsten rent Kobber, skønt de skulde være Sølvmønter. Af disse er henved $\frac{1}{5}$ slaede i Nordjylland og fremkommer ofte i Fund derfra. En stor Del af dem er sikkert slaede i Aalborg; men da Størsteparten er uden anden Indskrift end et Tegn, Vaaben, eller et Bogstav, kan ingen af dem med Sikkerhed henføres hertil. De 3 her afbildede fra Erik Glipping, Erik Menved og Christoffer d. 2. bærer alle Bogstaver A. Da dette afgjort maa hentyde enten til Møntmesteren eller Møntstedet, og da de alle tre ofte fremkommer i nordjyske Fund — en af dem saaledes i 2500 Eksemplarer fra Fiskbæk ved Hjarbæk, — er der meget

stor Sandsynlighed for, at disse tre er slaaede i Aalborg. Byens Navn stavedes i Middelalderen med A (Aleborg) ikke som nu med Aa.

I Aalborg saavel som de andre nordjyske Byer har Møntretten altid udelt tilhørt Kronen i Modsætning til den øvrige Del af Landet, hvor Biskopperne havde Ret til at slaa en vis Part af Mønten. Disse var dog ganske som Kongens, og det lyder næsten komisk, naar Kirken ofte bittert beklager sig over, at Kongen bestandig slaar slettere og slettere Mønt. Erkebiskop Uffo i Lund skriver saaledes 1231 til Pave Gregor angaaende den pavelige Tiende, at han ikke

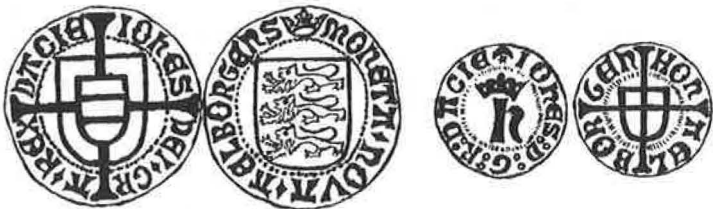

Valdemar Atterdag.

uden store Tab havde kunnet fremskaffe Summen, »thi da vore Fjender besidder vort Sølv og Guld, deres Sjæle til Fortabelse, have vi været nødt til at smelte vore Kobberpenge og deraf uddrage den ringe Del Sølv«. Sølvpengene omtales altsaa som Kobberpenge, og det synes derfor lidt inkonsekvent, at den Mønt, Biskopperne slog, ikke var et Lod bedre end den, de fortabte Sjæle slog ved Kongens Møntsteder.

Det lykkedes ikke Valdemar Atterdag at genrejse Mønten; de store Summer, han maatte udrede til de tyske Pant-Herrer, har vel været en af Hovedgrundene hertil. Han maatte klare sig med udenlandske Penge. Der kendes kun 2 Mønter fra ham, vistnok slaaede i Begyndelsen af hans Regeringstid. De er baade i Præg og Gehalt ganske som de øvrige Borgerkrigs-Mønter og henføres af Hauberg til Lund og

Roskilde. Hans Ordning, der stammer fra 1384, er imidlertid stærkt omstridt, og de kan lige saavel være slaaede i Aalborg. Da Valdemar først fik Magten i Skaane 1360, kan Mønten, som Hauberg henfører til Lund, næppe være slaaet der. Det er højst usandsynligt, at han efter 20 Aars Regering med god udenlandsk Mønt skulde have forsøgt at genindføre de forhadte Borgerkrigs-Mønter. Nej, begge Mønterne er nok slaaede kort efter 1340 i Nordjylland og næppe i nogen anden By end Aalborg, der i hans Regerings første Tid maa betegnes som Landets Hovedstad.

Skilling.

Kong Hans.

Korshvid.

Hans er den næste Konge, som vides at have slaaet Mønt i Aalborg, sandsynligvis i den Møntergaard, der laa ud mod Vester Gravens Aa. Gaarden omtales i et Dokument fra 1506. Dette Aar byttede Guds Legems Lav, som da ejede Møntergaarden, denne bort og fik i Stedet af Hospitalet en Ejendom ved Øster Aa, der hvor nu Kompagnihuset ligger. Møntmesteren hed *Johannes* eller *Hans Dringenberg*. Han omtales i Dokumenter baade fra 1501 og 1525; han maa derfor sandsynligvis have slaaet Mønt her, baade for Hans, Christian d. 2. og Frederik d. 1. Han efterfulgtes af *Jørgen Drenck*, der vistnok kun virkede en kort Tid her, før Udmøntningen helt standsede.

Fra Hans har vi Skilling = 3 Hvide, og af denne kendes 4 Varianter. Af Hvide kendes 17 Varianter, saa Møntvirksomheden har været meget betydelig.

Fra Christian d. 2. er hidtil ingen Aalborg-Mønter fundet, selv om saadanne maa formodes at være slaaede. Hvilke disse har været, kan der derfor ikke siges noget om. Det mest sandsynlige er, at det har været de slette Klippings-Mønter, der sloges i stort Antal under Svenskekrigene, og som han kun ved Hjælp af en Række nyrejste Galger kunde bevæge Folket til at tage imod. (Klippinge er firkantede Mønter,

Søsling, slaaet før Kroningen.

Frederik I. 14 Penning 1524.

klippede ud af en Stang; det var Nød-Mønter, der næsten udelukkende fremkom i Krigstider).

I Begyndelsen af Frederik d. 1. Regering sloges de sidste Aalborg-Mønter. Paa hans første Mønt, en Søsling = 6 Penning fra 1524, nævnes han *elect. Rex* (udvalgt Konge); den er altsaa slaaet før Kroningen. Derefter sloges en 14 Penning med *Rex*. Begge disse Mønter kendes kun i enkelte daarlige Eksemplarer; men af en Søsling, ogsaa med Kongetitel, har der været udmøntet en Mængde; der kendes henved en Snes Varianter, alle fra 1524. Desuden er der slaaet en Del Korshvide uden Aarstal, dog næppe i noget større Antal, idet der kun kendes 2 Varianter.

Alle Frederik d. I.s Mønter er af meget daarlig Sølv. Krig og daarlig Mønt hører sammen til alle

Tider, hvad jo ogsaa vort Slægtled har haft rig Lejlighed til at konstatere. Det har kostet adskillige Konger baade Liv og Krone. For gemene Falskmøntnere var det Haand og Hoved, det gjaldt, mens Straffen for den Møntmester, der til egen Fordel forringede Mønten, var særlig raffineret. I 1530 og -31 blev Møntmestrene Kreckelman og Flemynck kogt levende paa Torvet i Osnabrück, og paa Raadhuset i Stralsund stod i mange Aar til Skræk og Advarsel den Gryde, hvori Møntmesteren Ladewich blev sydet i Olie for at have slaaet daarlig Mønt.

Søstling 1524.

Frederik I. Korshvid.

Frederik d. I.s Mønter er antagelig slaaede i Papegøjegaarden ved Øster Aa, og hermed ophører saa Aalborgs Saga som Møntsted. Udmøntningen her har vistnok været langt betydeligere, end man hidtil har ment. De nyere Fund synes at bekræfte det. De skriftlige Kilder fra den Tid tier jo næsten helt; vi har kun, hvad Mønterne selv fortæller; men det er ogsaa langt mere, end man skulde tro.

Vore gamle Mønters Historie er Danmarks Historie; de er kulturhistoriske Kilder af meget høj Rang. Minder fra en Tid, hvorfra kun lidet er levnet til vore Dage. Vi har en enestaaende ubrudt Møntrække fra Vikingetid til vore Dage, som fortæller os, at Danmark som det eneste Land i Verden i næsten 1100 Aar aldrig var regeret af en udenlandsk

Konge. Vi har oplevet Tider, der var langt værre end dem, Verden ser i Dag; men altid har vort gamle Kulturfolk klaret sig ud af Uvejret, — ganske vist ofte som næsten synkefærdig Havarist; men i Havn kom vi dog hver Gang. Dette er noget af, hvad vore gamle Mønter kan fortælle, og blandt disse har ogsaa Mønterne fra vor Egn sin fremragende Plads i vort gamle Fædrelands Historie.

Krukkefund med Mønter
fra Erik Glipping-Fundet
i Klostermarken.

Det væsentligste af Artiklen er, hvad Aalborg-Mønterne vedrører, trykt i Peter Riismøller: Aalborg, Historie og Hverdag 1942.

Klicheerne af Aalborg-Mønterne er velvilligst stillet til Raa-
dighed af Aalborg By. Th. Ø.

NYE MOSEFUND FRA VESTHIMMERLAND

AF S. VESTERGAARD NIELSEN

FORUDEN en Del almindelige Fund af den Art, som hvert Aar fremkommer, har de vesthimmerlandske Moser i Tørvegravningssæsonen 1944 givet fire Fund, der hver for sig inden for sin Klasse er sjældne og derfor kan paakræve mere end almindelig Interesse.

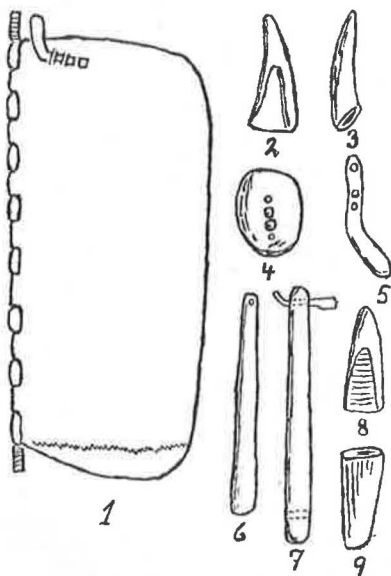
I en lille Kødelse, der hører under Vesterris Avlsgaard i Testrup Sogn fandtes Aarets mærkeligste Fund. Den lille Mose er ualmindelig rig paa væltede Træstammer og Stubbe med mægtige Rødder, der forgrener sig til alle Sider. Op til en af disse Stubbe og hvilende paa de derfra udgaaende Rødder laa en stor Skindpose. Den er lavet af et Stykke Skind, der er 28 cm bredt og 54 cm langt. Skindet er bøjet sammen og syet sammen i de smalle Sider. Den aabne Langside er forsynet med en Række modstaaende Øskener, saa at Posen kan lukkes ved at stikke en Stok gennem Øskenerne. I Posen fandtes to hovedstore Sten, der sikkert er lagt i den for at holde den i Bunde. Men desuden var den fyldt med en Række mærkelige Genstande, dels af Horn og dels af Træ. Paa hosstaaende Rids er gengivet de vigtigste. 1) er selve Posen, 2) et Kohorn, der er skraat afskaaret, saa Siden danner en Hulning, 3) et lige afskaaret Horn, vistnok af en Ged, 4) et Stykke Horn, der er

udhulet paa den ene Side som en Ske og paa den anden Side har fire indborede Fordybninger, »Skaale«, Oldtidens hellige Tegn for Ilden og Frugtbarheden, 5) en Bidselstang af Ben med tre Gennemboringer, 6) en Stok af Træ med Hul i den ene Ende, 7) en lignende Stok af Træ, men gennemboret i begge Ender. I det ene af Hullerne sidder en Læderstrop. 8 og 9) to Træpløkke med forskellig Tildannelse. Desuden var der yderligere nogle Træpinde samt en lille Pose af tyndt Skind.

Ingen af Genstandene — maaske lige med Undtagelse af Bidselstangen — har nogen som helst Tilknytning til praktiske Formaal, og det ligger derfor nært at

tyde Fundet som en Troldmands Udstyr, med hvilket han har etableret Forbindelse med de højere Magter, hvad enten de nu har været Guder eller blot og bart onde Aander.

Desværre tillader Tingene selv ikke nogen Datering til en bestemt Periode af Oldtiden. Maaske vil en mikroskopisk Analyse af Tørvedyndet — en saakaldt Pollenanalyse — kunne give en saadan, men den foreligger ikke endnu.

Troldmandspose fra Vesterris.
(Efter Rids af Museumsinspektør
P. V. Glob.)

Heller ikke det foreliggende Sammenligningsmateriale er stort. Nærmest ligger det at sammenligne med det berømte »Hvidegaard-Fund«¹⁾. I en Gravhøj ved Hvidegaard i Nærheden af Kongens Lyngby fandtes i 1845 en Mandsgrav fra Bronzealderen, hvori der foruden det sædvanlige Gravudstyr fandtes en Skindpose af lignende Konstruktion som vor, kun var Lukkemekanismen her af Bronze. I denne Pose fandtes en broget Samling af mærkelige Genstande, Rav og Smaasten, Konkylrier, Halen af et Firben, en Falkeklo, en Underkæbe af Egern o. s. v. Den jordfæstede Bronzealdermand har været Troldmand og har brugt disse mange mærkelige Smaating til sine magiske Kunster.

Et andet Fund af lignende Beskaffenhed blev gjort 1888 i »Maglehøj« ved Frederikssund²⁾. Ved Liget af en Bronzealderkvinde var her hensat en Bronzedaase, der indeholdt en lignende Samling Rariteter som Hvidegaard-Mandens. Bronzealderens Kvinder har altsaa ogsaa givet sig af med den sorte Kunst.

Med sin brogede Samling af forarbejdede Genstande, hvortil der ikke findes Sidestykker i de to nævnte Fund, giver Posen fra Testrup et kærkomment Bidrag til vort i Forvejen ikke alt for velfunderede Kendskab til Oldtidens Magi og Sortkunst, samtidig med at den synes at kunne knytte Forbindelsestraade ud over Landets Grænser til andre Folkeslags overtroiske Forestillinger og Handlinger, som f. Eks. til den asiatiske Shamanisme, som i de senere Aar er bleven kendt herhjemme gennem vor Landsmand Haslund-Christensens Rejser og Indsamlinger³⁾.

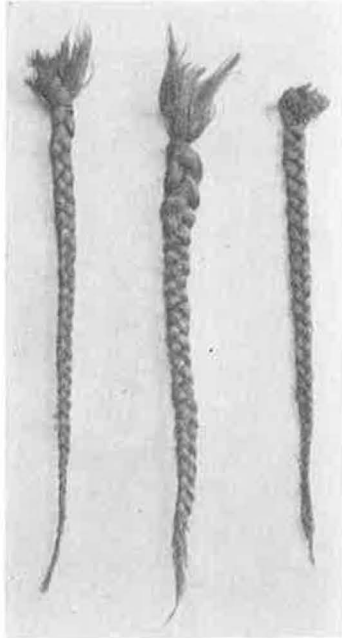
¹⁾ Se: *Annaler for nord. Oldkyndighed* 1848, S. 336.

²⁾ Se: *Aarbøger for nord. Oldkyndighed og Hist.* 1889, S. 317.

³⁾ Se: »*Fra Nationalmuseets Arbejdsmærk*« 1944.

Det andet Fund, der her skal omtales, blev gjort i en lille Kedelmosse ved Boltrupgaard i Hyllebjerg Sogn. Her fandtes i en Dybde af c. 1¹/₂ M. og c. 6 M. fra Mosens Vestsider tre kvindelige Haarfletninger. Alle tre Fletninger var særdeles vel bevarede, men desværre havde Arbejderne løst den ene op. Haaret har holdt sig forbausende godt, men er nu mørkfarvet af Tørvemasen, saa man intet kan sige om den oprindelige Farve.

Lignende Fund er gjort før, men yderst sjældent. I Litteraturen findes kun omtalt ialt tre, deraf to fra Himmerland. I en Mose i Døstrup ved Hobro fandtes hele syv Fletninger, ved Torup i Simsted Sogn tre og i Eising ved Ringkøbing en enkelt Fletning. Døstrup Fletningerne

Haarfletninger fra Hyllebjerg.

er ved Pollenanalyse dateret — omend usikkert — til yngre Bronzealder (600—500 f. Chr.). Henlæggelsen af de afskaarne Fletninger i Mosen kan kun tænkes møliveret ud fra religiøse Forestillinger, og det ligger da nærmest at betragte dem som et Offer til Frugtbarhedsguden.

Det tredje Fund er gjort i den Del af den kendte Borremose, som hører under Lille Binderup, Binderup Sogn. Fundet, der blev gjort i c. 1¹/₂ M. Dybde,

bestaar af en saakaldt »Vulstring«, en Haandletring af Bronze af nærmest kæmpemæssige Dimensioner, 19 cm i Diameter. Formen kan bedst sammenlignes med et Bildæk, der er skaaret over, saa der bliver en lille Afstand mellem Snitfladerne. Ringen er altsaa hul ind mod Armen. Det foreliggende Eksempplar er et særdeles smukt og velbevaret Stykke med fint ud-

Vulstring fra Borremose.

førte Ornamenter paa begge de sammenstødende Endestykker.

Vulstringene dateres til Slutningen af Bronzealderen. Paa dette Tidspunkt var den tidligere Bronzealders sikre Smag med Hensyn til Smykker og Udsmykningsslaaet om og gaaet over Gevind i Retning af det barokke og overdimen-

sionerede. Man mener, at disse Kæmperinge er importerede fra Tyskland, og der er i det hele taget kun fundet et ringe Antal af dem herhjemme, 14 ialt i hele Landet og deraf kun to i Jylland.

Det fjerde og sidste Fund er ogsaa fra Borremose, men denne Gang fra den Del af Mosen, som hører til Aars Sogn. Fundet, der blev gjort i c. $\frac{1}{2}$ M. Dybde og c. 100 M. fra Mosens Nordrand, bestaar af en Sølvske med rundt Blad og kort, snoet Skaft, et Kaabespænde af Sølv i gennembrudt Bladmønster med en lille Menneskefigur som samlende Midtpunkt, og endelig 10 Sølvmonter. Af disse sidste er den ene en stor udenlandsk Mønt, medens de

øvrige alle er danske Mønter fra Christian den Fjerdes Tid, prægede i Tiden fra 1608 til 1624.

Vi staar her over for et af de ikke helt sjældne Tilfælde, hvor en Mand i Krigstid har gemt sine Kostbarheder saa godt, at han ikke har kunnet finde dem igen, eller ogsaa er kommet af Dage uden at have givet Meddelelse om Gemmestedet. Tidspunktet for Henlæggelsen kan — takket være Mønterne — fastsættes med absolut Sikkerhed, idet der kun kan være Tale om Wallensteinkrigen (1627—29). Om denne Krigs Rædsler, som Himmerland saa rigelig fik Del i, findes adskillige Efterretninger overleverede, blandt andet hos den bekendte Herredsfoged Christen Sørensen Testrup i hans »Rinds Herreds Krønike«. Her vil vi nøjes med at citere et Tingsvidne fra Aars Herredsting, til hvilket det lille Sølvfund fra Borremose virker som en levende Illustration. Tingsvidnet, der er dateret d. 22. Decbr. 1629, meddeler, at »Fjenden kort forinden deres Udmarsch af Landet havde anrettet stor Ødelæggelse i Lille Binderup og derfra var draget over til Sjøstrup og Aars og udjagede alle Folkene i disse Byer fra deres Huse og Gaarde, hvorefter de borttog, sønderslog og ødelagde alt, hvad de kunde, saa der blev slet intet ved Magt igen, dengang de drog hen«.

Fundet er som Danefæ afleveret til Nationalmuseet, der meddeler, at det er interessant og kærkomment af to Grunde, dels fordi Skattefund fra Wallensteinkrigen ikke hører til de almindelige, og dels fordi de to Sølvgenstande i deres Udsmykning rummer gotiske Momenter af Interesse.

De tre andre Fund er indgaaede i Vesthimmerlands Museum i Aars.

OM DE GAMLE UDSKIFTNINGSKORT

VED udskiftningen, som påbegyndtes for ca. 150 år siden, fik hver by (hvert ejerlav) overdraget et udskiftningskort, der normalt skulde opbevares af største lodsejer. Av disse kort er en mængde blevet ødelagt ved dårlig opbevaring og ved ildebrande, og det betyder et stort tab, da udskiftningskortene er aktstykker af stor historisk værdi, fordi de gir et tydeligt billede af de oprindelige landsbyforhold, gengir de gamle mark- og stednavne og kan ha juridisk betydning ved avgørelse af skel- og vejspørgsmål. Det er derfor på tide, at fortsat tilintetgørelse avværges.

At få *alle* kortene avgiet til offentlige arkiver er ikke muligt, fordi der i mange tilfælde er knyttet lokale eller personlige interesser til besiddelsen af dem. Derimod er det muligt ved fotografering at bevare dem og gøre dem tilgængelige for studium, og matrikulsarkivet er derfor begyndt på en omfattende fotografering af de i privat eje værende udskiftningskort.

»*Dansk historisk Fællesforening*« har begyndt udarbejdelsen af en registratur over alle udskiftningskort i privat eje, og den vil man stille til rådighed for historisk studerende og for matrikulsarkivet, der på grundlag af registraturen vil kunne låne kortene til fotografering og derefter tilbagevende dem til ejerne.

Ejendomsbesiddere og landinspektører opfordres da til på særlige blanketter at gi oplysninger om såvel de kort, som de selv måtte besidde, som dem, de måtte ha kendskab til i deres område. Blanketterne fås hos lærer V. Qvist, Hobrovej 44, Ålborg, til hvem de i udfyldt stand bedes returneret. Vi takker på forhånd for velvillig bistand.

Henrik Møller.

AALBORG HISTORISKE MUSEUM 1943—44

DET bliver snart trivielt Aar for Aar at skulle meddele, at Aalborg historiske Museum ikke har kunnet aabne for Besøgende. Men saa længe Museets Lokaler knap nok slaar til som Lagerrum, kan der ikke blive Tale om Udstilling. Og Situationen forbedres langtfra, for Samlingerne vokser for hvert Aar.

Det forløbne Aars største og fineste Erhvervelse var Aalborgsølvet fra Auktionerne over Generaldirektør Ole Olsens Samlinger. Allerede paa den første Auktion, i Januar 1944, var et Par fine Stykker under Hammeren, og da det var at forudse, at Priserne vilde gaa i Skyhøjde, maatte Museet se sig om efter Mæcener, der vilde sikre saa meget som muligt af Kostbarhederne for Aalborg.

Det vigtigste var Bødkerlavets Velkomst, en pragtfuld Rokokopokal af Mester Hans Busk, dateret 1782. Den havde tidligere været deponeret i Museet, men var i 1913 af Bødkerlavet solgt til Generaldirektøren. Nu bevilgede Aalborg Byraad de nødvendige Midler, og Pokalen blev erhvervet for 8.900 Kr., hvortil kom Salær og 15 % Sølvskat, saa Købet kom til at staa Byen i 11.347 Kr.

Paa den anden Auktion, der fandt Sted i Februar, var der adskillige gode Aalborgkrus. Da det rygtedes,

at Museet søgte en Udvej for Køb af to af dem, paa-
tog Aalborg Stiftstidende sig at samle de fornødne
Penge sammen som en Borbergave til Museet. Paa
en Uge samlede Stiftstidende 8.767 Kr., for hvilke er-
hvervedes et lille Laagkrus med Aarstal 1655 af Gert
Guldsmed og et stort, drevet Laagkrus af Tore Søren-
sen fra ca. 1700. Da hele Summen oversteg den ind-

Til venstre: Laagkrus af Mester Tore Sørensen ca. 1700.

Til højre: Laagkrus af Mester Gert Guldsmed 1655.

samlede Sum, fik Museet 775 Kr. af Provinsmuseer-
nes Fællesbevilling, samt Sølvskatten eftergivet af Mi-
nisteriet.

Gennem Aarhundreder var Aalborg Guldsmede-
byen for hele Nordjylland, og Sølvarbejder af Aal-
borgmestre regnes overalt i Landet blandt de bedste,
der findes. Museet gør naturligvis alt, hvad der staar
i dets Magt, for at skaffe saa mange og gode Stykker
af dette berømte Aalborgsølv hjem til Byen igen, som
det er muligt at erhverve, og er megen Tak skyldig
til Byraadet, til Aalborg Stiftstidende og til de mange

gode Borgere, der gav saa villigt, at de største af Museets Ønsker kunde opfyldes, nu den store Chance kom ved Realisationen af Ole Olsens Samlinger.

Endnu kom Museet i Besiddelse af en Række gode Sølvsker af Aalborgmestrene Lavrids Thomasen Holm, Christen Knudsen og Didrik Børgesen. Skeerne havde været i Tandlæge Valdemar Friis's Samling i Hjørring, og ved Ejerens Død solgte Enkefru Friis Museet dem, skønt hun ellers ikke agter at realisere Samlingen.

Som sædvanlig er der indgaaet en Række Gaver. Det glæder altid Museet at modtage en Gave, men dobbelt i disse Aar, fordi enhver Gave er et fornyet Bevis for, at Museet ikke bliver glemt trods Lukning og onde Tider.

Afdøde Overhornblæser Rasmus Pedersen, der tidligere har givet Museet værdifulde Gaver, testamenterede et Par Portrætmalerier af Jørgen Jensen Glee-rup til Sebberkloster og Kyø (død 1727) og hans Hustru Else Hansdatter; en fin Forøgelse af den Portrætsamling af nordjyske Mænd og Kvinder, som Museet saa gerne vil gøre meget ud af. Fra Frk. Otilie Jensen, »Anesminde« i Vodskov, har Museet modtaget to Særke af Hørlærred fra Slutningen af 1700-Aarene og en Blaargarns Melsæk. Husejer N. P. Bundgaard, Ræbild, har skænket en Halvdør med Aarstallet 1750 indhugget i Laaseblikket; den stammer fra den Gaard i Ræbild, som nu tilhører Gdr. Søren Bols. Gdr. Jacob Bundgaard, »Bundgaarden« i Ræbild, har forøget Museets Samling af gamle Landbrugsredskaber med 5 »Klawer«, trekantede Bøgetræstykker med Huller i til at stramme Rebet om en Byrde Hø med, naar man har Hø i Land fra Gravlev Sø.

Skørpingegnen er i det hele taget den Egn i Himmerland, der afgiver de fleste og bedste Sager til Museets systematiske Samlinger. I Aar er det saaledes lykkedes at erhverve et komplet Sæt Træskoværktøj fra Ræbild, brugt af den nu 90-aarige Hans Verner, der er lige kendt som Tækkemand, Træskomand og Spillemand. Samlingen bestaar af 20 Naver, Maal, Hulskind til at tage mod Naverets Tryk mod Brystet, 3 Baandknive, Økse, Huggeknold, Sav og Savbuk, Slibetøj, Tælgestol og Hulstol med Spændklodser, samt en Del færdige Træsko. Alle forsynet med Seddel med Stykkets Benævnelse og Brug. Hertil har Træhandler Niels Asp i Skørping føjet et Par Træsko, som Hans Verner har lavet for 30 Aar siden, samt en Hulstol af anden Konstruktion end Hans Verners.

Museet har overfor Hans Verner ytret Ønske om endnu en Erhvervelse, nemlig hans Violin, der har tjent et Par himmerlandske Spillemand før ham; men saa længe han stemmer den med Sikkerhed, bliver der ikke noget af den Handel.

Fra Skørping er ogsaa en Stol til at dreje Kurve paa, skænket af Arbejdsmand Richard Mikkelsen. Kustode Gerhard Brandi, Aalborg Kunstmuseum, har skænket en Hornske samt Forskærerkniv og -gaffel med Greb af Hjortetak.

Oldsagssamlingen er forøget med mange gode Fund Ved Dræning i Lørsted Kær i Haverslev Sogn, Øster Hanherred, fandt Arbejdsmand Anton Madsen, Bonderup, tre højryggede Save af rødbrun Flint liggende ca. 35 cm nede i Sandet under Muldjorden. Offerfundet blev erhvervet for Museet gennem Læge N. Chr. Lunding, Brovst. Et andet Offerfund, bestaaende af tre tyndnakkede Økser af rødbrun Flint, stam-

mer fra Engen ved Gultentorp Bro i Nøvling Sogn. Ganske tæt ved Findestedet laa endnu en Økse fra samme Tid i en Kilde. Begge Fund er Del af en vel oplyst mindre Samling, som Museet har modtaget fra Tandlæge Peschardt, nu Hjørring.

Et af Aarets bedste Fund gjorde Thyge Thygesen, Søn af Forpagter Chr. Thygesen, Sønder Kongerslev Præstegaard. I Præstegaardens Tørveskær Øst for Rævsbjærg fandt han en Bue, der stak den ene Ende ud i Tørvebænken, og han gravede den nu ud uden at beskadige den, og lod derefter Hullet staa, saa den videre Undersøgelse kunde finde Sted og Pollenprøve tages i uforstyrret Bænk. Selve Buen er 165 cm lang og har bevaret sin Krumning fuldkommen. Den har indbrændte Hak til Snoren og er afladet i Forsiden, saa den ikke vrides eller splintrer; et fint og velbevaret Vaaben fra Jernalder, mest lignende Buerne fra Kragehulfundet fra 4.—5. Aarhundrede. Thyge Thygesens Fremdragning af Buen burde tjene som Eksempel for Tørvegravere.

Et andet Tilfælde af omhyggelig Behandling af et Oldtidsfund foreligger fra Tofte Skov. Her i den sydlige, lukkede Del af Lille Vildmose fandt Skytte L. Jacobsen i en Rævegrav en Del Lerkarskaar. Han gravede forsigtigt videre og fremdrog flere Skaar og et sammenbøjet Sværd af enægget, østevropæisk Type fra Tiden omkring Christi Fødsel. Af den omhyggelige Beretning fremgaar det, at det drejer sig om en Brandplet. Fundet er af største Betydning for hele Vildmoseforskningen, da det bekræfter, at den østvendte Kultur, der herhjemme har Navn efter Kraghedefundet i Vendsyssel, paa et vist Tidspunkt har haft fast Fod i Vildmosen.

Museets egne Undersøgelser, der i Fjor var saa

stærkt domineret af Budolfi Kirke, har i Aar strakt sig vidt omkring baade i Tid og Rum. For at begynde hjemmefra, har Udgravningerne til Beskyttelsesrum afgivet smukke Fund, hvis heldige Bevaring ofte skyldes gode Medhjælpere; saaledes har Formand Jensen hos Murermester M. Thomsen Støtt været utrættelig til at holde sine meget skiftende Arbejdshold til at aflevere Fund. I den tidligere »Simonis Have« mellem Bispensgade og Ved Stranden fremkom saaledes et stort Fund af Ovnkakler, liggende i Fyldet, der her er en god Meter ovenpaa Strandsandet. Kaklerne havde Relieffer i sortgrøn Glasur og maa være fra sidste Halvdel af 1500-Aarene; desværre var de alle itu, men Fundet er alligevel det største samlede Kakkelfund, der er gjort i Aalborg.

Omtrent samtidig hermed er et Par Kakler fra Budolfi Plads, deraf en helt uskadt med en Nar i Relief med Bjælder og Tamburin. Fra samme Sted, men i et meget dybere Lag, er et Par Spænder fra romansk Tid, smukt udført og velbevarede; de blev fundet af henholdsvis Lærerinde Frk. Betty Hansen, Lindholm, og Overassistent Th. Nielsen i Skattevæsenet. Som sædvanlig fandtes ogsaa en Del Lerkarskaar og Sko.

I Saxogade, lige vest for Katedralskolen, stødte Arbejderne paa en større Stenlægning, der viste sig at være en Vandledning eller Kloak. I det tætte Lerfyld, der var pakket i Ledningen, laa Skaar fra 1700-Aarene, men hvortil Ledningen har tjent, kan ikke siges nu, da Terrænet er helt ændret ved Opfyldning.

Den største Udgravning var dog i Aar udenbys. Lige Øst for Ravnkilde By i Aars Herred ligger nede i Dalen en lav Banke, som Sagnet udpegede som Ravnkildes ældste Plads. I Oktober 1943 tog Museet

fat paa en Undersøgelse, idet Ejeren Gdr. Søren Mogenssen velvilligt havde tilladt en total Gennemgravning. Der blev ogsaa fundet Tomter af to Stuehuse, det ene afløsende det andet, og med ældste Tidsgrænse omkring 1600, mens det sidste er nedrevet omkring 1740. En meget stor Gaardsplads var opfyldt og brolagt i Sump, mens der ikke fandtes Spor af Udbygninger. Den største Gaade er, hvad der har bevæget Tidens Mennesker til at bygge og bo i dette Sumpful. En udførlig Beretning skal ad Aare blive givet her i Aarbogen.

En Jernalderboplads paa Gdr. Peter Gravesens Mark i Nørre Tranders By var planlagt udgravet, men den var for stærkt beskadiget af Redskaber og blev opgivet efter tre Dages Arbejde. Som Resultat gav den dog, at Nørre Tranders ligger paa Tomter, der har været beboet gennem det meste af Jernalderen, og saaledes har et Par Aartusinders Tilværelse som Landsby at henvise til.

Dermed er vi igen inde paa Jernalderen, der hvert Aar fylder saa stor en Del af Arbejdsprogrammet. Paa Gdr. Carl Hansens Mark i Gultentorp undersøgte en stensat Grav, der indeholdt flere gode Lerkar. Lige i Nærheden var der flere mærkelige Stenlægninger, der antagelig var Indgangsbrolægninger, men andre Rester af Huse var ikke bevarede paa det Sted. Ca. 50 Meter derfra fandtes imidlertid sikre Spor af Huse, der var brændt, og vi har saaledes endnu en Landsby fra romersk Jernalder, beliggende midtvejs mellem Gultentorp og Povlstrup Sø.

Fra samme Tid stammer en Brandgravplads ved Nørlang i Vadum Sogn. Her fandtes Urner med brændte Ben og en Jernkniv i hver, staaende lige under Pløjelaget i et Hul, der var fyldt med Resterne

af Ligbaalet. I et Tilfælde havde flere Lerkar været med paa Baalet og var næsten smeltet, saa de er vredet i fantastiske Former. Museet skylder Tømrer Krohn Jensen, Brandstrupsgade, Tak for, at han reddede dette værdifulde Fund ved at grave den første Urne ud med de bare Hænder og dernæst tilkaldte Museet. Et Par Kilometer nordligere, i en Grusgrav

Offerplads fra romersk Jernalder i Moselandingen Øst for Kongstedlund. Stenringen er 6 m i Tværmaal.

ved Nørhalne østre Skole, fremkom en Brandgrav nogle Aarhundreder yngre, fra germansk Jernalder; den stod i en Dynge sort Jord med meget store Sten og var omgivet af Slagger og askeblandet Jord. Maaske er det Smedens Grav, gravet paa selve hans Arbejdsplads.

Paa Hovedgaarden Kongstedlunds Mark, lige i Randen af Lille Vildmose, havde Hofjægermester Castenskiold og hans Sønner lagt Mærke til en Ring af store Sten og begyndt at undersøge, hvad den inde-

holdt. Da der fremkom Lerkarskaar og Ben, holdt de op og tilkaldte Museet. En Udgravning viste, at Ringen er en Offerplads fra romersk Jernalder, hvor der har været henlagt Ofre, som senere er trampet itu, velsagtens under Festligheder paa Stedet. Lige i Nærheden ligger flere smaa Høje i en Skov paa Moselandingen; de indeholder sikkert Grave fra samme Tid. Hofjægermesteren har givet sin Tilladelse til, at disse Høje bliver undersøgt næste Sommer.

Ved Siden af de mange Jernalderfund syner de andre Perioder af Oldtiden ikke meget, men de er der. Ved Vejforlægningen ved Dollerup i Blenstrup Sogn blev »Troldebakken« gennemskaaret, og her fandt Arbejderne en Del Skaar og et Par tyndnakkede Økser, men det meste blev ikke paaagtet og forsvandt. Husmand Johannes Drastrup reddede dog tilstrækkeligt til, at det kunde fastslaaes, at der paa Troldebakken har ligget en Boplads fra Dyssetid, og selv om den nu er ødelagt og en nærmere Undersøgelse nytteløs, er alene Konstateringen af Interesse. Men hvor meget bedre havde det ikke været, om Museet i Tide havde faaet Bud.

En af Himmerlands mange overpløjede Gravhøje blev undersøgt i Vive, hvor Gdr. Chr. Gregersen havde pløjet paa Sten i en Højtomt. Graven var beskadiget, men indeholdt dog et itubrudt Bronzesværd fra 2.—3. Periode og en Skubbekværn med Løber. Derimod indeholdt en Gravkiste paa Gdr. Johan Lindstrøms Mark i Flegum, Torslev Sogn i Hanherred, slet intet; den har vel været tømt tidligere. Det samme gælder en stensat Grav fra Jernalder paa Jens Baumanns Mark ved Skibstedbro.

Ved Afgravningsarbejder i Vadum, Hvorup og Biersted Sogne er det flere Gange hændt, at stensatte

Brønde er fremkommen under Pløjelaget. Naar de saa bliver ryddet, viser det sig, at de indeholder Skaar af middelalderligt Lertøj og i et Par Tilfælde Munkesten i selve Konstruktionen.

Et smukt Eksempel ligger paa Gaardejer Peter Westergaards Mark i Græsrimmen, Biersted Sogn, en anden blev sløjftet lige Øst for Vadum Kirke, mens den bedst konstruerede ligger i Østerhalne By. Disse Brønde er ikke ret dybe og er bygget som en Tragt til at gaa ned i, naar der skulde hentes Vand. Østerhalne Brønden er ligefrem bygget med 6 Trappetrin af flade Sten og en Træramme i Bunden. Typen er ikke fundet udenfor Kjær Herred og synes foreløbig at være begrænset hertil —

maaske fordi der intet Sted i det vestlige Kjær Herred er ret langt til Vand.

En Beretning om Aarets Gang i Museet maa nødvendigvis mest komme til at dreje sig om det udadvendte Arbejde. Det maa dog ikke glemmes, at en lige saa stor Del af Arbejdet vender indad, idet Sagerne skal registreres og konserveres — ved det sidste Arbejde er Kommunelærer Svend B. Olesen en flittig og taalmodig Medhjælper — saa trods Lukning og onde Tider har Aaret været travlt og godt og der er al Grund til at være Museets mange Venner taknemlig for uforanderlig god Hjælp og Velvilje.

Peter Riismøller.

Middelalderlig Brønd i Østerhalne By. 6 Stentrin ned til Trærammen i Bunden.

VESTHIMMERLANDS MUSEUM I AARS 1943

FOR Vesthimmerlands Museum var Aaret 1943 over Middell, hvad Arkæologien angaar.

Aaret begyndte smukt allerede i Februar Maaned med Fundet af en sjælden Grav fra keltisk Jernalder (400—1 f. Kr.). I Almindelighed er denne Perodes Grave yderst simple, idet de i Reglen kun bestaar af en grydeformet Grube i Jorden, fyldt med de sammenfejede Rester af Ligbaalet, Trækul og Benstumper imellem hinanden, og af Gravgoods, naar det kommer højest, færre eller flere Stumper af Ligbaalets Offerkar og forbrændte Rester af en Jernnaal eller to. Engang imellem — men yderst sjældent, dukker der Grave op af en ganske anden Type og med et helt andet Udstyr. Saaledes den, der her skal omtales.

I en ganske lille Tue — c. 3 m i Diameter og c. 50 cm høj — paa Matr. Nr. 4 a i Søttrup, Ulstrup Sogn, fandtes centralt i Tuen et Lerkar med brændte Ben. Ovenpaa og i Lerkarret laa en Del stærkt forrustede Jernsager, der ved nærmere Undersøgelse viste sig at være et Sværd, et Spyd og muligvis en Kniv. Sværdet var af typisk keltisk Form, enægget, nærmest af Form som et Leblad forsynet med et Træhaandtag. Det var ved Gravlæggelsen, som Skik og Brug var, bøjet sammen, hvorved tilkendegaves, at

det var en Døds gave, der ikke længere skulde bruges af levende Mennesker. Ogsaa Træskeden, der har været dannet af to Træplader, har været paa Baalet. Det kunde ses af den Omstændighed, at de Jernbaand, der har holdt Træpladerne sammen, fandtes mellem de brændte Ben i Urnen. Spydet, der har tveægget Blad og kegleformet Dølle til Anbringelse af Skaftet, er 18 cm langt. Ved Fjernelsen af Tuen fandtes paa en Plet i Sydsiden en Del Lerkarskaar, der formodentlig er at betragte som Resterne af et Offer ved den højtidelige Indvielse af Gravpladsen.

Fundet, som det her foreligger, minder meget om et Fund, der blev gjort for adskillige Aar siden i Aars Sogn, men dette var rigere udstyret, idet Gravgodset her bestod af Sværd, to Spyd, Kniv, Hammer, Knibtang og to File, et Udstyr, der viser, at den jordfæstede foruden at have været Kriger ogsaa har drevet Smedeprofession.

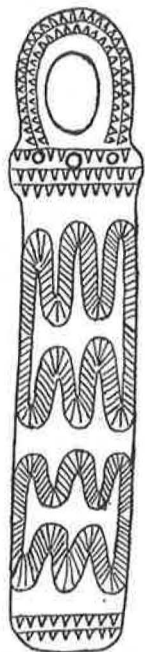
Nogle faa Meter fra Sættrupgraven fandtes en anden Grav fra samme Periode, men af den almindelige, tarvelige Slags med nogle faa Lerkarskaar som eneste Udstyr.

Paa Naboejendommen — Matr. Nr. 4 r Sættrup, Ulstrup Sogn — gjordes omtrent samtidigt et andet interessant Fund, men fra en langt ældre Periode, nemlig fra det ældste Afsnit af yngre Stenalder, den saakaldte Dyssetid (c. 2500—2300 f. Kr.). I Midten af en ganske lav, udpløjet Høj fandtes her en nedgravet Fordybning, godt 2 m lang og 60 cm dyb. Fordybningen var fyldt med Sten og repræsenterede selve Graven. Uden om denne var Stenlægninger, og imellem disse fandtes Gravgodset: en tyndnakket Økse og nogle Ravperler.

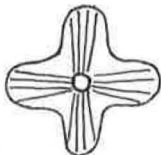
En Grav fra samme Periode og af nogenlunde

samme Form blev fundet paa Matr. Nr. 9 c Østerbølle By og Sogn. Denne Grav indeholdt 5 Ravperler, en Flintflække og Skaar af to — muligvis tre — Lerkar, der dog var saa fragmenterede, at der ikke kan siges noget om deres oprindelige Form.

Fra Slutningen af Stenalderen (2000—1500 f. Kr.) foreligger et ejendommeligt Fund, der er gjort i en udpløjet Høj lige Vest for Aars Jernbanestation. Højen var opført udelukkende af Sandmuld, og da der ikke var anvendt Sten til Gravens Opbygning, kunde denne ikke konstateres, fordi den Trækiste, hvori Liget har været nedlagt, selvfølgelig for længst er formuldet. Kun Gravgodset var tilbage, liggende løst i Højfylden. Det bestaar af en Sandstensøkse uden Skaftthul, en Flintøkse af den daarligt udførte Form, som er ejendommelig for Enkeltgravsfolket, og et Køllehoved af Granit med gennemboret Skaftthul.

Bensmykker fra yngre Bronzealder. Gislum Sogn.

Ogsaa Bronzealderen er repræsenteret i Aarets Fund. Ved Anlæggelsen af en ny Vej fra Farsø til Højslev Mølle blev der i Nærheden af Kællingtandgaardene i Gislum Sogn sløjft en Høj (»Fløthøj«), der indeholdt et betydeligt Antal (c. en halv Snese) Bronzealderurner. Af disse reddedes de seks, men kun en af dem indeholdt Gravgodt af Interesse. Blandt de brændte Ben laa, itubrudt og forbrændt, saa man kan se, det har været med paa Ligbaalet, et ejendommeligt Bensmykke, som er gengivet paa hosstaaende

Rids. Smykket er dannet af et fladt Stykke Ben, der er 15 cm langt og $2\frac{1}{2}$ cm bredt. Den ene Ende er tildannet som en oval, smukt ornamenteret Ring. Det øvrige Stykke, der foroven er forsynet med tre gennemborede Huller, er glat afpudset og ornamenteret med Bronzealderens ejendommelige, baandformede og afrundede Mæander. Foruden dette Smykke fandtes ogsaa en korsformet Benknap med Hul i Midten og Stregornamenter paa Oversiden. Bensmykker af denne Slags findes hovedsagelig i Egnen mellem Viborg og Randers. Udenfor denne Lokalitet er de ret sjældne og maa derfor betragtes som en lokal, ret kortvarig Mode indenfor 7. Periode af Bronzealderen. Fra Vesthimmerland foreligger nogle faa Fund, saaledes i Vesthimmerlands Museum et Fund fra Vindblæs Sogn med seks Korsknapper og seks gennemborede Hundetænder.

Det sidste Fund, der skal omtales, stammer fra Jernalderen. Ved en Omlægning af Vognsild Skoles Have blev fundet Stenlægninger, Lerkarskaar og Aske, de sikre Tegn paa en Boplads. Ved en foreløbig Undersøgelse med Prøvehuller kunde det fastslaas, at det drejer sig om en Boplads fra romersk Jernalder (1—300 e. Kr.) af ret stor Udstrækning og, som det synes, med velbevarede Hustomter. Et af Prøvehullerne ramte tilfældigvis et Ildsted, og derved fremkom et lille, interessant Fund af den Slags, som er dobbelt velkomne, fordi de giver et Indblik i Oldtidsfolkets Tanker og Forestillinger. Under Ildstedets Stenlægning og fuldstændig skjult af denne var hensat tre smaa Lerkar: en ornamenteret Kop ($7\frac{1}{2}$ cm høj), et defekt Bæger paa Fod og et ganske lille, grovt tildannet Kar, nærmest som en Lerklump med en

Fordybning i ($2\frac{1}{2}$ cm højt). Sammen med Karrene laa en Echinit (»Sebedejsten«).

Anbringelsen af disse smaa Kar paa dette mærkelige Sted, hvor de ikke tjener noget som helst praktisk Formaal, maa sikkert henføres til en religiøs Forestilling, og det ligger da nærmest at antage, at de har indeholdt et Madoffer til Husets og Arnens gode Vætter, som det var magtpaaliggende at holde sig gode Venner med.

Ildstedsoffer. Vognsild Sogn.

Forstaaet saaledes giver det lille — at se til saa uanselige Fund — et levende Indblik i Oldtidsfolkets religiøse Forestillingskreds, samtidig med at det giver et Fingerpeg om, hvor vi skal søge Oprindelsen til langt senere Tidens Folketro. Oldtidsfolkets Husvætte, Husets Beskytter og gode Aand, maa være den direkte Stamfader til vore Fædres Nisse, der jo ogsaa krævede sit Offer, Grødfadet, hvis det gode Forhold skulde opretholdes. Saaledes har da, paa Trods af Kirkens og Kristendommens Anstrengelser for at udrydde hedske Forestillinger, en Oldtidstro holdt sig livs-

kraftig gennem Aarhundreder, indtil den endelig nu er havnet i Børnenes Fantasiverden og som elsket Motiv for Julekortet.

Medens Ildstedsofferet er paatruffet før, men saa vidt vides kun i tre Tilfælde paa den berømte Boplads ved Østerbølle¹⁾, er det vistnok første Gang, en Echinit er set i Forbindelse med Ildstedet. Som »Tordensten« er den sikkert anbragt der for at beskytte Husel mod Lynnedslag.

Ogsaa Folkemindesamlingen er vokset med adskillig gode Ting. Særlig kan fremhæves en smuk og ejendommelig Standkiste fra c. 1750, af Eg med fladt Laag og smukt profilerede, dybe Fyldninger. Fremdeles et Langbord med Kugleben af Eg og et profileret, udskaaret Karnapvindue i svært Egetræstømmer fra det nedrevne Bindingsværksstuehus til Gundestrupgaard i Aars Sogn.

Fremmedbesøget var i 1943 endog særdeles tilfredsstillende. Foruden mange Enkeltpbesøg af Turister og Vandrerere besaa i Sommerens Løb 9 Foreningsudflugter og 9 Skoler Museet.

Til Slut kan lige nævnes, at Museet nærmer sig den første Milepæl i sin Tilværelse, idet det den 21. Januar 1945 har bestaaet i 25 Aar.

S. Vestergaard Nielsen.

¹⁾ Se: G. Hatt, Jernalders Bopladser i Himmerland i Aarb. for nord. Oldk. og Hist. 1938, S. 185 og 195.

SOMMERMØDET - UDFLUGTEN

I KONGESLEV OG PÅ KONGSTEDLUND

DET lykkedes altså at gennemføre en udflugt som for år tilbage, trods onde tider — og skepsis. Og den blev endda overmåde vellykket og havde stor tilslutning. Hertil bidrog også det fine sommervejr.

Vi samledes ved Kongeslev station, hvortil de fleste kom nordfra med tog. Men også fra vest og syd var der pr. cykel og vogn mødt mange.

Gennem den pyntelige stationsby spadseredes op til bronzealderhøjene på »præstens hede« sydvest for byen. Efter at vi havde lejret os på en av højene, bød vor formand, overlærer *Kr. Værnfelt*, Ålborg, velkommen. En særlig velkomst rettedes til hofjægermester *Jørgen Castenskiold* og frue *Prinsesse Dagmar*, der sammen med deres sønner og datter var mødt frem for at gøre hele turen med, til trods for, at hofjægermesterinden med samme tog som deltagerne kom til Kongeslev fra et længere rekreations-ophold.

Efter at vi havde sunget »Hvor smiler fager den danske kyst —«, holdt museumsinspektør *Peter Riismøller*, Ålborg, foredrag om egnens oldtidshistorie. Vi gengir følgende:

Det Danmark, der blev taget i besiddelse av vore forfædre for omkring 10.000 år siden, var et råstof. Landet, som vi nu ser det, er menneskers værk, formet av de mange hundrede slægtled, der har levet siden. Og forstår vi at læse de tegn, de kulturspor, som de, der gik forud, har efterladt sig, finder vi deri en væsentlig del av historien avspejlet. Hver kultur-epoke har avsat sit mærke i landskabet, fra de første jægerfolks køkkenmøddinger til vor egen tids industrielle anlæg.

Men menneskene var ikke ene om at præge landet; også naturen arbejdede med. Derfor blev landets egne ikke ens,

men mærket av den stadige kamp for at gøre sig naturen nyttig og underdanig, der betinger en civilisation, og derfor kan vi i dag udforske een egn og maaske i morgen finde en anden, der viser helt andre kulturspor. Jo bedre vi kender vort land og dets historie, des bedre er vi egnet til at leve i det.

Den livfulde fremstilling lønnedes med varmt bifald.

Derefter spadserede vi ned til provst Alexander Rasmussens mindesmærke, rejst ved Skrænten under provst Ras-

Peter Riismøller taler oldtidshistorie.

mussens villa »Sandene«. Her holdt lærer *Henrik Møller*, Håls, en mindetale om provsten.

Provst Alex. Rasmussen var den egentlige stifter av »Historisk samfund for Ålborg amt« i 1912; var en Tid formand og i 10 år redaktør av årbogen. Han har talt ved mange av samfundets udflugter og møder, og han var en højtbegavet og grundig historisk forsker og forfatter.

Efter at ha omtalt de vigtigste av provstens biografiske data sluttede lærer Møller:

Provst Rasmussen var en autoritet i historiske spørgsmål, alvidende og med en blændende hukommelse. Han var en racepræget, stout og statelig mand. Skønt konservativ opdraget kunde han i mange spørgsmål være yderliggående liberal. Som ven var han trofast og hengiven. Hans medfølelse

med næsten var dyb og ægte. — Vi vil i dag mindes provst Alex. Rasmussen med ærbødighed og tak.

Derefter samledes vi i kirken, hvor førstelærer *C. Høholt*, Kongeslev, i store træk fortalte kirkens historie.

Kirken, som er indviet til Vor Frue, er romansk. Koret er bygget 50 cm skævt i forhold til skibet, et ret almindeligt forhold, der skal symbolisere, at menneskers værk er ufuldkomment. Det sjældne ottekantede tårn er opført af Niels Juul fra Villestrup, som også ejede Kongstedlund. Niels Juul og hans frue Anne Stygge skænkede i 1597 altertavlen og prædikestolen til kirken. Under hele kirken er der krypt med adelige begravelser. Der er bevaret flere epitafier over adelige slægter og over en præst.

Efter at lærer Møller havde takket for foredraget, sluttedes kirkebesøget med, at vi sang »Kirken den er et gammelt hus«.

Så gik vi ned i Brynielsens lokaler og spiste frokost, og derefter holdtes den årlige

GENERALFORSAMLING.

Med lærer *Møller* som ordstyrer indlededes med en beretning av formanden. Det fremgik herav, at vort fremskud for at skaffe økonomisk støtte havde giet det resultat, at 18 institutioner har ydet tilskud, så vi nu i alt modtar ca. 700 kr. i tilskud. Men — Hjøring amts historiske samfund får over 1400 kr. Forøvrigt har Hjøring-samfundet ca. 1500 medlemmer, men vi kun 830. Der er derfor god grund til at appellere til medlemmerne om at skaffe nye medlemmer. Kassereren, lærer *V. Qvist*, Ålborg, redegjorde for det reviderede regnskab (gengivet side 333), der viste et pænt overskud, takket være en henvendelse til amts-, by- og sogneråd om økonomisk støtte. Nærmere oplysninger om denne støtte findes under »Meddelelser fra styrelse og redaktion«.

Til styrelsen genvalgtes gårdejer *Thomas B. Thomsen*, Ulstedlund, og boghandler *Hornbech*, Hadsund. Ligeledes genvalgtes revisorerne lærer *Joh. Jensen*, Gug, og hospitalsforstander *K. K. Nicolaisen*, Ålborg.

Styrelsen konstituerede sig med Kr. Værnfelt som formand, Peter Riismøller som næstformand og sekretær, *V. Qvist* som kasserer og *Henrik Møller* som redaktør av årbogen. Disse fire udgør forretningsudvalget.

BESØG PÅ KONGSTEDLUND.

Vi spadserede nu de godt 2 km til Kongstedlund, hvor hofjægermester *Castenskiold* og frue, født *Prinsesse Dagmar*, bød hjertelig velkommen og serverede en forfriskning.

Efter Aakjærs sang »Som dybest brønd gir altid klare vand« holdt hofjægermesteren fra hovedtrappen et udførligt foredrag om Kongstedlund, hvorav vi gengir følgende hovedpunkter:

Hofjægermester Castenskiold holder foredrag om Kongstedlund.

Kongstedlund er en af Himmerlands største herregårde fra det 16. århundrede. Efter sagnet går gårdens historie dog meget længere tilbage i tiden. Dens beliggenhed ved kanten av Lille Vildmose skyldes sandsynligvis forsvars-øjemed, og oprindelig er den sikkert en eneste-gård, anlagt av en konge eller høvding, og hed da *Kongslevlund*.

Længe før reformationen og også efter denne er en familie *Brun* ejere av gården; derefter *Bjørn*-slægten, av hvilke skal nævnes kongeformynderen *Niels Kaas*, *Iver Lunge*, *Christoffer Lunge* og

Kirsten Lunge, som var gift med *Axel Juul* til Villestrup. Deres søn *Niels Juul Axelsen* blir eneejer, samler og udvider godset, bygger det ottekantede tårn ved Sdr. Kongeslev kirke og opfører 1592 en tre-fløjet borggård, hvorav er bevaret den skønne og stolte hovedbygning. Gårdens navn var på den tid *Kongstedlund*. Den høje to-etages bygning har hvælvede kældere og hviler på en høj sokkel av mægtige granitkvadre. Murene er 80 cm tykke og er opført av røde munkesten. Der er spor av »hemmeligheder«, karnap-agtige udbygninger, der gemte datidens toilet-rum. Det stejle tegl-

tag bæres av et uhyre kraftigt tømmerværk av fyr, der stadig er frisk og stærkt. Den ombyggede sydfløj er én-etaget. Meget tyder på, at der oprindeligt har været en portbygning mod nord.

Niels Juul blev under et slagsmål på Ålborg pinsemarked i året 1600 dræbt av Albert Skeel til Jungetgård. Enken *Anne Stygge* og sønnen *Axel Juul* solgte senere gården til *Iver Krabbe*, lensmand på Mariager kloster og tillige ejer av Randrup, gift med *Dorthe Juul* fra Villestrup. De opsatte 1640

Hofjægermester Castenskiold og Prinsesse Dagmar blandt deltagerne i Kongstedlund borggård.

den skønne smukt bevarede sandstensportal med deres slægters våbenskjolde. Efter Iver Krabbes død året efter gifter Dorthe Juul sig med *Erik Høegh* til Bjørnholm i Djursland. Deres søn *Iver Juul Høegh* føler sig mest hjemme paa Bjørnholm og sælger Kongstedlund og Randrup til den borgerlige *Peder Pedersen Brønsdorff*, der gennem kongen erhverver sig fuld ret til godset, hvorav han senere overlod Randrup til sine børn. Efter hans død 1701 er svigersønnen *Laurits Christensen Westerhof* ejer nogle år, derefter sønnen *Severin Brønsdorff*, der blev adlet, og som da var eneejer av Randrup. Den store nordiske krig gjorde ham fattig. Hans svigersøn major *Hans Georg von Deden* av slegsvigsk adel blev ejer 1751

og ejede tillige nabogården Vorgård. Han og sønnen *Severin Brønsdorff von Deden* byggede meget på Randrup, hvor de boede, men forsømte Kongstedlund. Som erstatning for nedbrydning av nogle av husene i Kongstedlund borggård opførtes den lille bindingsværks sydfløj, hvorav et stykke står endnu. 1772 overtar Severin B. v. Deden Kongstedlund for 25.500 rdl. Datteren *Anne Kirstine* og hendes mand *Sigvard Allewelt Færch* til Vive Brogård overtar Kongstedlund 1812; men på grund av de daarlige tider sælger han meget av god-

På vej ind i kalkgruberne.

set, saaledes hele Sdr. Kongeslev sogn, og efter hans død solgtes gården ved auktion for 28.000 rdl. til *Ole Micael Kjeldsen* fra Lerkenfeldt, der ejede den til sin død 1899, de sidste år dog sammen med sønnen *Johan Henrik Ahnfeldt Kjeldsen*. Ved »Onkel Ole«s død blev et konsortium av *familien Kjeldsen* ejere i nogle år, men solgte så gården til *Søren Nørgård* fra Vestløsgård. Få år efter køber broderen *Carl Nørgård* den. Han opførte de nuværende udhuse, men solgte 1915 gården til *Christian Kjellerup* av slægten Kjellerup fra Visborggård. 2 år efter sælges gården igen, denne gang til departementschef kaptajn i marinen *Hjalmar Rechnitzer*, der i august 1922 solgte Kongstedlund til dens nuværende ejere hofjægmester *Jørgen Castenskiold* og frue, *Prinsesse Dagmar*, som på

nænsom måde har ladet gården restaurere. Med megen pietet, kærlighed og forståelse værner såvel hofjægermesteren som hofjægermesterinden om den gamle ærværdige gårds historiske traditioner.

Den levende og interessante historiske redegørelse lønnes med taknemligt bifald.

Derefter fortalte museumsinspektør *Riismøller* om den episode ved pinsemarkedet i Ålborg i Året 1600, hvor Niels Juul til Kongstedlund i byfoged Cort Andersens hus blev dræbt af voldsmanden Albert Skeel til Jungetgård.

Under ledelse af hofjægermesterparret beså vi nu den ærværdige borg fra kælderens med de gamle kolossale saltkar av udhulede træstammer til tag-etagen med det mægtige tønneværk; også resterne av »hemmelighederne«. En spadseretur i den dejlige have og park sluttede besøget.

Inden vi forlod Kongstedlund, rettede formanden en hjertelig tak til hofjægermester *Castenskiold og frue* for den stor-slåede gæstfrihed.

Smidie kalkgruber var sidste mål for dagen. Her tog teglværksejer *Carl Bech*, Smidie, imod os og førte os bevæbnede med lysestumper ind i de kilometerlange minegange. Bech oplyste blandt andet, at der i normale tider årligt brydes ca. 400 tons murkalk.

Vi var meget trætte, da vi igen nåede Kongeslev; men ved kaffebordet svandt trætheden. Sange blev sunget, og talen gik livligt. Der lød mange smukke lovtaler til ledelsen for den vellykkede dag, der sluttede med, at formanden udbragte et leve for Danmark, og vi sang »Der er et yndigt land«.

Og så drog vi hver til sit i den dejlige sommeraften.

Henrik Møller.

LOKALHISTORISK LITTERATUR

SIDEN udsendelsen af sidste årbog er nedennævnte litteratur vedrørende Himmerland og Kjær herred kommet redaktionen for øje:

»STORE VILDMOSE« ved overlærer Kr. Værnfeldt, Ålborg, er et omfattende historisk arbejde, som tjener forfatteren til megen ros. Vildmosens historie er trykt i de to sidste af »Vendsysselske Aarbøger« udgivet af Hjøring amts historiske samfund. Der foreligger nu også et særtryk i smukt omslag. Bogen, der er paa 156 sider, indeholder en del illustrationer og flere kortskitser udført af forfatteren. Særlig skal nævnes et stednavne-kort med navneliste omfattende ca. 200 stednavne. En fyldig oversigt over kilder til vildmosens historie og et navneregister slutter det fortjenstfulde arbejde.

Om »DEN ÆLDRE BUDOLFI« kirke har museumsinspektør *Peter Riismøller* skrevet en artikel i det svenske tidskrift »Situne Die«. Artiklen er en rigt illustreret beretning om de rige og opsigtsvækkende fund ved udgravningerne til fundamentet til den ny tilbygning af kirken. Som bekendt fandt man under koret rester af flere ældre kirker, også fundamentet til den ældste, en trækirke.

»ÅALBORG I TEKST OG TAL«, udgivet af Ålborg statistiske kontor, er 2. årgang af disse meget oplysende årbøger under redaktion af lederen af det statistiske kontor fuldmægtig cand. polit. *F. A. Fjellerup*. Den foreliggende årbog er en fortsættelse af den i 1942 udsendte 1. årgang, hvis tabeller er ført a jour og suppleret med nye. Der indledes med et kort rids af Ålborgs historie; men bogens 136 sider er ellers optaget af mange interessante oversigter over byens funktioner, specificeret i 12 afdelinger.

»SPREDTE KRÆFTER SAMLES...« er den meget betegnende titel på det store og smukke jubilæumsskrift, som Ålborg

amts landboforening har udsendt i anledning av, at det den 6. august i år var 100 år siden, dette landbrugsfaglige selskab blev stiftet. Det er et digert værk med mange fine reproduktioner efter fotografier og tegninger, og det har fået en smuk udførelse i Ålborg Amtstidendes bogtrykkeri. De mange dejlige tegninger er udført af Karen Palsgård, Sejlflod, og Otto Nielsen, Ålborg, og de udmærkede fotografier skyldes pressefotograf Harry Dalby og Niels Duusgård. Det er landboforeningens husdyrbrugskonsulent *Børge Davidsen*, der har været hovedredaktør for det omfattende værk på 368 sider i stort format. Det indledes med et forord av foreningens formand, folketingsmand gårdejer Hans Pinstrup, Gravlev, og et smukt digt av reklamechef Johs. Werner Thomsen. Det største bidrag, der skyldes foreningens sekretær M. Astrup Pedersen, er en fyldig og interessant historisk udredning av de forløbne 100 år. Dette overblik bekræfter, at »spredte kræfter« blev samlet og blev til landets største landboforening. De øvrige bidrag behandler foreningens vidtforgrene arbejder, navnlig skrevet av foreningens konsulenter.

Under redaktion av lærer *Niels Hald*, Nørresundby, er der udsendt et smukt jubilæumsskrift »NØRRESUNDBY OPLANDS ANDELS-ELEKTRICITETSFORENING« i anledning av dette selskabs 25 årige beståen den 20. maj i år.

»HORSSENS-HAMMER SPAREKASSE« er titlen på dette selskabs jubilæumsskrift, der er udsendt i 50 året for sparekassens stiftelse. Også dette smukt udførte skrift er redigeret av lærer *Niels Hald*, Nørresundby.

Henrik Møller.

MEDDELELSER

FRA

STYRELSE OG REDAKTION

MED nærværende årbog, den 33. i rækken av »Fra Himmerland og Kjær Herred«, slutter vi 13. bind (1943—44), idet vi som vanlig av hensyn til indbinding lader 2 årbøger udgøre ét bind. Der medfølger titelblad, indholdsfortegnelse og et register til det samlede bind omfattende ca. 600 navne (sag-, sted- og personnavne).

Vor sidste årbog har fået anerkendende udtalelser i udførlige anmeldelser i Ålborg Amtstidende av lektor H. Stegmann, i Ålborg Stiftstidende av redaktionen, i Jyllandsposten av postmester C. Klitgaard, Hjøring, og i Viborg Stifts Folkeblad af lærer Kristian Andersen, Borup.

I 4 år har vi ikke holdt udflugter. Skeptikere mente, at det på grund av samfærdselsforholdene var umuligt at gennemføre en udflugt. De blev gjort grundig til skamme i år. Vi fik i forbindelse med den årlige generalforsamling gennemført en udflugt så vellykket og indholdsrig som nogen. Besøg i Kongeslev og Kongstedlund og en Vandring i Smidie underjordiske kalkgruber var målet for dagen, søndag den 2. juli. De fleste av de godt 100 deltagere kom til Kongeslev station ved 11 tiden; men mange kom pr. vogn og cykel.

Dagen indlededes med tur til bronzealderhøjene på heden syd for byen, hvor museumsinspektør *Peter Riismøller* talte. Derfra til provst Alex. Rasmussens mindesmærke, hvor lærer *Henrik Møller*, Håls, talte. I kirken talte førstelærer *C. Høholt*, Kongeslev, hvorefter der spistes frokost og holdtes generalforsamling i Brynielsens lokaler. Derefter besøgte Kongstedlund, hvor hofjægermester *Jørgen Custenskiold* holdt foredrag om gårdens historie og *Riismøller* fortalte om drabet av Niels Juul til Kongstedlund. Sidst til Smidie kalkgruber, hvor teglværksejer *Carl Bech*, Smidie, ledede en tur i minegangene. Udførligt referat av dagen findes side 323.

I mange år har vi fremsat en bøn eller opfordring til vore medlemmer; men det har ikke virket nævneværdigt. Følgen er, at vi her i Ålborg amt kun har godt halvt så mange medlemmer som f. ex. Hjøring amt, der har ca. 1500,

mens vi må nøjes med lidt over 800. Tal med naboer og bekendte, og De skal se, hvor let det går! Det årlige kontingent, 4 kr., kan jo ikke skrække i denne pengeregelige tid.

En del av vore gamle bytte-exemplarer fra landets forskellige historiske samfund er i sin tid deponeret på det nordjyske landsbibliotek. Nu har overbibliotekar Esben-Petersen foreslået, at alle de bytte-exemplarer, vi modtar, indgår i biblioteket, imod at dette sørger for indbinding. Vi har tiltrådt forslaget, og vore medlemmer vil, efterhånden som indbindingen kommer i stand, her kunne låne de andre samfunds skrifter og andre historiske publikationer, som vi modtar.

Såvel til tidligere som til nye købere av »Danmarks Riges Breve«, de historisk vigtige retsbreve fra middelalderen, leveres nu for 50 Øre det glimrende, forklarende skrift »Under vor Hånd og Segl« av Franz Blatt. (Se side 346.)

Angående tilbud til vore medlemmer om ældre årbøger og andet henviser vi til side 346.

Vor henvendelse til amts-, by- og sogneråd om økonomisk støtte har givet et pænt resultat, og det er vi meget taknemmelige for.

Tilskud er ydet av følgende:

Staten	155 Kr.	Hals kommune	25 Kr.
Ålborg amt	100 »	Kongeslev kommune	25 »
Ålborg by	100 »	Mou kommune	25 »
Ålborg Bys og Omegns		Nibe by	15 »
Sparekasse	100 »	Nibe sparekasse ...	25 »
Bælum kommune ...	10 »	Nr. Tranders kom...	25 »
Egholm, Vor Frue		Skørping kommune .	10 »
landsogn	25 »	Sulsted kommune...	25 »
Hadsund og Omegns		V. Hassing kommune	10 »
Sparekasse	25 »	Ø. Hornum kommune	10 »

Vi bringer ovennævnte institutioner vor varmeste tak!

I forretningsanliggender bedes man henvende sig til formanden, overlærer Kr. Værnfelt, Hasserisgade 30, til Kasseren, lærer V. B. Qvist, Hobrovej 44, eller til sekretæren, museumsinspektør Peter Riismøller, Willemoesgade 1, telefon 4067.

Angående årbogen og stof til den henvender man sig til redaktøren, lærer Henrik Møller, Håls, Fjellerad, telefon Fjellerad 60.

SAMMENDRAGET REGNSKAB

FOR TIDEN 1. APRIL 1943—31. MARTS 1944.

334 MEDDELELSER FRA STYRELSE OG REDAKTION

INDTÆGTER	Kr.	Øre	UDGIFTER	Kr.	Øre
	Tilskud: Staten.....	155		00	Administration.....
Amt og Kommuner.....	415	00	Forsikringer.....	3	00
Banker og Sparekasser.....	125	00	Aarbogen: Trykning m. m.....	2604	24
Kontingent.....	3198	00	Forfatterhonorarer.....	189	00
Refunderet Porto.....	389	75	Andre Tryksager.....	10	50
Salg af Aarbøger m. m.....	218	25	Magasinleje.....	60	00
Renter.....	11	79	Kontorartikler m. m.....	102	97
Overskud fra 1943—44.....	413	55	Møder.....	115	14
			Kontingent til Hist. Fællesforening...	61	06
			Andre Udgifter (Køb af Bøger m. m.)	274	65
			Overskud til 1944—45.....	623	44
	4926	34		4926	34

V. B. Qvist,
Kasserer.

Ovenstaaende Regnskab er revideret og fundet at være i Overensstemmelse med de hosfølgende Bilag. Kassebeholdningen — Kr. 623,44 — er til Stede.

Aalborg, den 25. Maj 1944.

Joh. Jensen.

K. K. Nicolaisen.

NYE MEDLEMMER

FOR TIDEN 1. April 1943 TIL 31. MARTS 1944.

Murermester A. C. Andersen, Hadsund.
 Købmand Ravn Andersen, Løgstør.
 Gdr. Martin Bak, Svendstrup.
 Hr. Fr. Bergmann, Hals.
 Gdr. Kr. Bjørnlund, Hals.
 Gdr. Færch Christensen, Hals.
 Arkitekt Milther Christensen, Aalborg.
 Assistent Paul J. Christensen, Aalborg.
 Typograf H. Fanø, Aalborg.
 Sogneraadformand S. Fanø, Ø. Hassing.
 Lærerinde Frk. Gregersen, Vester Hassing.
 Fiskeeksportør Chr. Hansen, Hals.
 Gdr. Henry Hansen, Vester Hassing.
 cand. pharm. Sv. Harvig, Aalborg.
 Tandtekniker Aa. Kunst Hoppe, Aalborg.
 Hr. Sten Hornbech, Hadsund.
 Gdr. Otto Hovgaard, Vester Hassing.
 Gdr. Harald Jensen, Oppedstrup Møllegaard.
 Lærer J. Jensen, Vester Hassing.
 Malermester M. Jensen, Løgstør.
 Læge S. Jensen, Vester Hassing.
 Proprietær Juul, Haslevgaard.
 Gdr. Chr. Poulsen Jungersen, Vester Hassing.
 Proprietær Jørgensen, Skelund.
 Gdr. M. Kaasgaard, Vester Hassing.
 Boghandler J. Kjeldsen, Løgstør.
 Repræsentant H. Klitgaard, Ulsted.
 Hr. J. P. Kristoffersen, Hals.
 Gdr. Carl Lunden, Vester Hassing.
 Hr. Karl Madsen, Aalborg.
 Broderihandler C. Mortensen, Aalborg.
 Fabriksarb. M. C. Mortensen, Kærby.
 Gdr. Th. Munk, Vester Hassing.
 Slagtermester Alfr. Nielsen, Nr. Sundby.
 Murermester Lars Nielsen, Tylstrup.
 Gdr. Peter Nielsen, Vester Hassing.
 Amtsskolekonsulent Th. Petersen, Hasserris.
 Lærer Ivan Rønn, Aalborg.
 Gdr. I. Ravn, Ormegaard, Visborg.
 Kontorchef Skipper, Løgstør.
 Postassistent T. M. Sørensen, Varde.
 Togfører Karl M. Støy, Aalborg.
 Ferslev-Dall-Volsted Bibliotek.
 Veggerby Sognebibliotek.
 Det kgl. Bibliotek.

REGISTER TIL XIII BIND

(43.—44. AARGANG)

- Aalborg Byraad, 306 f.
Aalborg Bysegl, 293.
»Aalborg Bys Historie II«, 98.
Aalborg Glasværk, 142.
Aalborg historiske Museum, 135.
Aalborg, Niels Pedersen, Sognepræst i Nibe-Vokslev, 220.
Aalborg statistiske Kontor, 150, 329.
Aalborg Stiftstidende, 307.
Aalborgs Alder, 12 f.
»Aalborgbogen«, 97 f.
Aalborghus, 2, 290, 293.
Aalborg-Mønter, 284—299.
Aarestrup, Degne, 252—259.
Abel, A., 151.
Abel, Christian, Løgstør, 66.
Aggersund, 284 f.
Alaburga (Aalborg), 293.
Alebu eller Alabu (Aalborg), 290, 295.
Alfric (on Alabu), Møntmester i Aalborg, 289 f.
Alrum, Else Christiane Christiansdatter, 223.
Andersdatter, Anne, 218.
Andersen, Gunnar, Doense, 139.
Anneberggaard (Fribert), Højby Sogn, Ods Herred, 90.
Annerup, 161 f, 167, 171, 180, 195 f.
Annerup Plantage, 200 f.
Arengrim, Møntmester, 287.
Arenstorff, Andreas von, til Visborggaard, 85 f.
von Arenstorffs Enke, Ejer af Havnø, 85 f.
Bang, Mads, 198, 199.
Bang, Thomas, 115, 116.
Bay, Mette Catrine, 180.
Bech, Anne Elisabeth, 125.
Bensmykker, Bronzealders, 318.
Bentzon, Niels, Ejer af Havnø, 85.
Benzon, Severin, til Viborggaard, Ejer af Havnø, 85.
Biersted Hede, Mønt-Fund, 293.
Bircherod, Jens, Biskop i Aalborg, 223.
Birkegaard (Bækgaarden), 107, 108, 123, 124.
Birkehuset, 128.
Bisgaard, Søren, Herreds- og Birkefoged i Løgstør, 46 f.
Bislev, Degne, 261—265.
Bisnap, 108, 109, 130.
Bjerregaard, Forvalter, senere Ejer af Skibsted Vestergaard, 277.
Bjerregrav Mose, Møntfund, 291.
Bjørnlund, Kr., 112, 119, 131.
Bloch, J. V., Præst i Kerteminde, 91.
Bloch, Maren Jensdatter, 218.
Bloch, Jens Sørensen, Herreds-foged, Arden, 218.
Block, Frederik Pedersen, Præst, 105.
Block, F. S., Præst i Ellidshøj, 210.
Bløden (Grønlandslykke, Ryttergaarden), 113, 114.
Boltrupgaard, Hyllebjerg Sogn, 303.

- Bopladser, Jernalder, Nr. Tranders og Gultentorp, 312.
- Borch, Christen,
- Borch, Jens,
- Borch, Mathias, Sognepræster i Elleshøj-Svendstrup, 211 ff.
- Borgmester Grotums Begravelse, 35 f.
- Borremose ved Aars, 288, 303 f.
- Borremose-Udgravninger, 132.
- Brakteater, tynde Sølvmonter, 293.
- Branden i Løgstør 1751, Taksation, 73 f.
- Brandgravpladser, Jernalder, Nørøng og Nørhøje Grusgrav, 312 f.
- Brandplet, Jernalder, Tofte Skov, 310.
- Brudsølv, 284.
- Bruun, Agnes, født Licht, Frue, København. 270, 274.
- Bruun, Peder, Præst i Ferslev, 204, 210.
- Brønde, middelalderlige, Biersted, Vadum, Østerhøje, 315.
- Brøndsted, Johs., Prof., 132, 151.
- Brøndstorp, Severin, 179.
- Buchwald, Mathias von, 180.
- Buderup, Degne, 246—252.
- Buderupholm, 251.
- Budolfi Kirke, 1—44.
- Budolfi Kirkegaard, 2 f.
- Budolfi kirke, Udgravninger, 136.
- Bue, Jernalder, Rævsbjerg, S. Kongerslev, 310.
- Busk, Hans, Guldsmed i Aalborg, 306.
- Buus, Proprietær, Plejlstrup, 144.
- Bye-Jørgensen, E. K., Frue, 173, 192.
- Bæk Gaarden i Skovshoved, 118.
- Bøgh, Alfred, Sogneraadformand, Nysum, 139.
- Bønderup, 210.
- Bønnelykke, Laurits, 116.
- Børgesen, Didrik, Guldsmed i Aalborg, 308.
- Børgesen, Peder, Sognepræst i Elleshøj-Svendstrup, senere i S. og N. Kongerslev-Komdrup, 217 f.
- Castenskiold, J., Hofjægermester, Kongstedlund, 313, 322 f.
- Christian d. 2., 296 f.
- Christiansdatter, Mette, Løgstør, 52.
- Christensen, A., 152.
- Christensen Værtshusmand, Claus, Løgstør, 66.
- Christensen Holm, Clemens, Løgstør, 57.
- Christensen, Clemens, Løgstør, 47, 53.
- Christensen, Ib, 189, 190.
- Christensen Vormstrup, Jens, Løgstør, 70.
- Christensdatter, Karen, 102.
- Christensen Qvisel, Niels, Løgstør, 67.
- Christensen, Peder, Elleshøj, 213 f.
- Christensen, Peder, Løgstør, 70.
- Christensen Feldbereder, Poul, Løgstør, 50, 60.
- Christensen, Thure, Skoleholder i Løgstør, 51.
- Christensen, Thure, Skoleholder, Løgstør, 59.
- Christoffer d. 2., Mønter, 293.
- Cnut Rex Anglorum (Knud Konge af England), 287.
- Dahl, Godsejer, Buderupholm, 278, 281.
- Dalgas, E., 200.
- Dall, 203 f.
- Dame, den hvide, paa Raakilde, 174.
- Danegæld, 285.
- Danneskjold-Samsøe, Chr. C. S., Greve, 187.
- Dauidsøn, Erik, 203 f.
- Degn, Søren Nielsen, 131.
- Degne i Hornum Herred, 224—269.
- Detlef, H. Chr., 193, 194.
- Deuvs, Marie Louise, Forfatterinde, 151.
- Dietrich, Johanne Augusta, Ejer af Havnø, 85 f.
- Dinesen, Chr., til Volstrup, Ejer af Havnø, 86.
- Dinesen, Jens, til Havnø, 86.

- Dinesen, Sofie Hedevig, f. Kjeldsen, 86.
 Dronninglund, 106, 110, 113.
 Durup, Johanne Nielsdatter, 217.
 Duseberg, dr., Flensborg, 282.
 Duus, Jens, Postmester, 131.
 Duus, Nicolai, 106, 113 f., 122.
 Dyssetid, »Troldebakken«, Dolle-
 rup, 314.
 Dyssetids-Grave, 144.
 Dyssetidsgrav, 317 f.
 Dümich, J. G., 196.
- Ebdrup, Farsø Sogn, 101.
 Ebdrupgaard, 102 f.
 Edger, Møntmester i Aalborg, 292.
 Ellen Marsvins Gaard, 4 f.
 Elleshøj-Svendstrup Præste-
 historie, 211—223.
 Ellidshøj, 161, 162, 163, 167, 210.
 Ellidshøj, Degne, 226—230.
 Engelsted, Niels Georg, 191, 192.
 Englandsstogt 1085, 292.
 Epitafier i Budolfi Kirke, 12 f.
 Erik Ejegod, 292.
 Erik Glipping, Mønter, 294.
 Erik Menved, Mønter, 293.
 Erik af Pommern, 289.
 Eriksen, Slægten, 118.
 Eshensen, Andreas, Forpagter,
 187, 192, 193.
 Eskesen, Niels. Sognepræst i Søn-
 derholm-Frejlev, Ejer af Raa-
 kildegaard, Elleshøj Sogn, 218.
 Eskildsen, Niels, Præst, 178.
- Faurschou, Adam, 172, 173, 186,
 187, 191.
 Fiskbæk ved Hjarbæk, Møntfund,
 294.
 Fjellerup, F. A., cand. polyt.,
 Aalborg, 150, 329.
 Flyger, Carl, Tandlæge, 188.
 Findelstrup, 203, 208.
 Frederik d. 1., 296 f.
 Frederik 4., 106.
 Frejlev, Degne, 230—234.
 Fribert, Elise J. J., født Harder,
 81 f.
 Fribert, Frants Wilh. Trojel,
 Apoteker, 81 f., 90 f.
- Friberth, Hertha, 89.
 Fribert, Lorentz, Ejer af Anne-
 berggaard, Ods Herred, 90.
 Fribert, Nanny Lorentze, 83.
 Fribert, Peter Oluf August Vil-
 helm Bang, exam. jur., 81 f.
 Fribert, V., Havnøs Historiker,
 81, 92.
 Friberts Slægtsbog, 89.
 Friis, Valdemar, Tandlæge,
 Hjøring, 308.
 Frue Kirke i Aalborg, 26.
 Fund ved Budolfi Kirkes Udgrav-
 ning, 4 f., 289.
 Fædder, Hans, 180.
 Fædder, Jens Jørgen, 180.
 Færch Christensen, 123.
- Gammel Hals, 106, 122.
 Gammel Kasted, Gaard ved Aal-
 borg, 97.
 Gert, Guldsmed 1655, 307.
 Giek, Ane Christensdatter, 203 f.
 Ginderup, Thy, 286.
 Gislum Sogn, Gravfund, 145.
 Giver (Skole), 254.
 Giver (Skoleholdere), 254—255.
 Gleerup, Jørgen Jensen, til Sel-
 berkloster og Kyø, 308.
 Glob, mag. art., Museumsinspek-
 tør, 132 f.
 Godwin, Møntmester i Aalborg,
 285, 291.
 Graabrødre Kloster i Aalborg, 2.
 Gravfund, 137 f.
 Gravhøje, ødelagte, 314.
 Gravlev, Degne, 246—252.
 Gravlev Skole, 255.
 Gravlev Sø, Højbjergning, 308.
 Gregersdatter, Karen, Løgstør,
 45, 51, 59.
 Gregersen, Jens Ebdrup, Ebdrup-
 gaard, 103.
 Gro, Frue (Testamente), 93 f.
 Grotum, Heinrich Himmerig,
 Borgmester i Aalborg, 35 f.
 »Grotumgaard«, 36.
 Grundtvigs Digt »De Snekker
 mødtes i Kvæld —«, Oddens
 Kirkegaard, 90.
 Gudumlund, 179.

- Guds Legems Lav, 296.
 Guldharalds Høj, 122.
 Guld-Ørenringe, 3.
 Gunderupgaard, 101.
 Gundestrupgaard, Aars Sogn, 321.
 Gyldenstjerne, Henrik Knudsen, til St. Restrup, 174.
- Haaroffer, 303.
 Haddeby, 284.
 Harbou, Birgitte Ottosdatter, af Holris, 212.
 Hals, 105 f., 114, 127, 129.
 Hals Ladegaard (Hals Gaard), 106, 113, 114, 130.
 Hamre, Stadsingeniør, Aalborg, 137.
 Handskemager, Jacob, Løgstør, 67.
 Hans, Konge, 296 f.
 Hans Dringenberg, Møntmester i Aalborg, 296.
 Hansdatter, Else, g. m. J. J. Glee-
 rup, 308.
 Hansen, Jørgen, Selvejerbonde, 174, 188.
 Hansen, P. Chr., 106, 123.
 Hansen Kobbersmed, Peder, Løgstør, 66.
 Hardeknud, 285 f., 289.
 Harald Hén, 289, 291.
 Harder, Elise, 91.
 Harder, Knud Gotthold, Distrikts-
 læge, 91.
 Havnø, Herregaard ved Hadsund, Hindsted Herred, 82 f.
 Havnøs, Stednavne, 84.
 Hastrup, Thure, Magister, 151.
 Hedeby, 284.
 Heiberg, Peter Vilken, Distrikts-
 læge i Aalborg, 277 f.
 Heksekomplot, 211.
 Helbredskjær, 128.
 Hellekister, Aars Sogn, 145.
 Helsingborg, Mogens Gundersen, Sognepræst i Elleshøj-Svend-
 strup, 222—23.
 Helt, Wilhelm, kgl. Herreds- og
 Birkeskriver i Løgstør, 63.
 Henriksen, Hans, Selvejerbonde, 174, 195.
 Hillerup, til Havnø, 86.
- Hiort, Familien, paa Raakilde, 187.
 »Himmerlandske Stednavne«, ved S. C. Sortfeldt, 94.
 Historisk Samfunds Generalforsamling, 154 f., 324.
 Hjorth, Familien, paa Raakilde, 183, 186, 187, 188.
 Hjorth, Jens, 172.
 Hjorth, J. V., Inspektør, 174, 194.
 Hjorth, K., Godsejer, Dragsgaard, 140.
 Hoffmann, Barbare Helene, 222.
 Hoffmann, Henrik, Degn i Sahl, i Aarhus Stift, 222.
 Hofman (Homand), Oluf Andersen, Sognepræst i Elleshøj-Svendstrup, Skibspræst, Kapellan ved Budolfi Kirke, Sognepræst i Kornerup v. Roskilde, 219—22.
 Holck, Baron, Stiftamtmand i Aalborg, 76, 79.
 Holm, Lavrids Thomassen, Guldsmed i Aalborg, 308.
 Holmarch, 164.
 Horne, 104.
 Hornum Herreds Degne, 224—269.
 Horsens, Inger Rasmusdatter, 220.
 »Hotel Solen«, 3.
 Houken, Aage, Lektor, 97.
 Hustomter, Ravnkilde, 311 f.
 Hov, 105, 107, 114, 117.
 »Hukken«, Dal ved Annerup, 166, 195.
 Hvass, H. H., Dommer i Aarhus, 86.
 Hvide, Mønt, 297.
 Høeg, Anne, 177 f.
 Høeg, Michel, Løgstør, 47, 52.
 Høg, Anne, til Flamstedgaard, 216.
 Høg, Erik, til Bjørnsholm, 217.
- Ibsdatter, Dorte, 213.
 Ibsen, Christen, 162, 180.
 Ibsen, Familien, paa Raakilde, 180 f., 190 f.
 Ibsen, Niels, 170, 181, 182.
 Ildstedsoffer, 319 f.
 Ingstrup, 104.
 In Nomini Domi, 289.

- Iversdatter, Maren, Løgstør, 65.
Iversen, dr. phil., Geolog, 134.
Jørgensen, Chr., bankdirektør, 147 f.
- Jacobsen, Jørgen, 122, 123.
Jensdatter, Karen, Løgstør, 52, 69.
Jensdatter, Karen Kirstine, 103.
Jensdatter, Kirsten, Elleshøj, 215.
Jensen, Anders, paa Raakilde, 162, 163, 189.
Jensen, Anna, Frue, 142.
Jensen, Christen, Fæstebonde, Ebdrup, 102.
Jensen, Chr., Købmand, Løgstør, 61.
Jensen Hattemager, Chr., Løgstør, 48, 53.
Jensen, Chr. Axel, Museumsinspektør, 43, 142.
Jensen Sjøstrup, Chr., Løgstør, 52.
Jensen, H. F., Inspektør, 193.
Jensen, Henning, Konsul, 141.
Jensen, Jens, i Markusgaard, 119, 129 f.
Jensen Ruus, Jens, Løgstør, 45, 53.
Jensen, Kirstine, Frue, 174, 193.
Jensen, Peder, 102.
Jensen, Peder, Avlskarl i Elleshøj Præstegaard, 221.
Jensen, Thit, Forfatterinde, 151.
Jernalderfund, 137.
Jernudvinding, 146.
Jespersen, Niels, 103.
Johannes Møntmester i Aalborg, 296.
Jomfruer, de hvide, 170, 201 f.
Juelstrup Præstegaard, 270—83.
Juelstrup Sø, 270 f.
Jungersen, Christen, 128.
Juul, Knud Jensen, 129, 130.
Juul, Mathias, Hospitalsforstander, 204, 209.
Jyngerhusene, 128.
Jættestue-Fund, Østerbølle Sogn, 144.
Jørgen Drenck, Møntmester i Aalborg, 296.
Jørgensen, Peder, Husmand, Nysum, 141.
- Kakkelpotter, 249, 257.
Kakler, Jordfund, Simonis Have og Budolfi Plads, 311.
Kalkmaleri i Budolfi Kirke, 13 f.
Kampmann, H., kgl. Bygningsinspektør, 43.
Kasted, Gaard ved Aalborg, 97.
»Kastet og Visse«, 97—100.
Kastetvej, Aalborg, 97.
Kiøldsatter, Birthe, Løgstør, 56.
Kistebegravelser, 11 f.
Kiste-Fund i Budolfi Kirke, 34 f.
Kisteprydelser i Budolfi Kirke, 33.
Kjeldsen, Chr. Juul, til Havnø, Godsejer, 83, 86 f.
Kjeldsen, Jens, til Gundestrup, Ommersyssel, 88.
Kjeldsen, Jens, til Havnø, 83, 87.
Kjeldsen, Margrethe Kristine, 83.
Kjeldsen, Marie Christine, 91.
Kjerulf, Iver, til Gunderupgaard, 102.
Kjettrup, 104.
Kjær, Ankær, Gaardejer, Ræbild, 140.
Kjær, Jens Peter, Mou, 142.
Kjærulf, Dorte Jensdatter, af Kornungaard, 211.
Kjærulf, Gertrud Sørensdatter, 212.
Kjærulf, Henrik Jensen, Sognepræst i Elleshøj-Svendstrup, 211 f.
Kjærulf, Peder, Lakaj, Tolder, Toldkontrolør, 217.
Kjærulf, Poul Sørensen, Sognepræst i Sønderholm-Frejlev, 220.
Klemen, Skipper, 175, 188.
Klemenfejden, 290.
Klein, Peter, Amtsforvalter i Aalborg, 223.
Klippings-Mønter, 297.
Kloster Marked, 45.
Klostermarken i Aalborg, Mønt-Fund, 293.
Knud d. Hellige, 291 f.
Knud d. Store, 285 f.
Knudsen, Christen, Guldsmed i Aalborg, 308.
Knudsen, N. Neustrup, 117.

- Knudsen Drøstrup, Niels, Løgstør, 55.
- Knudsen, P. C., »Aalborg Bys Historie II«, 98 f.
- Koldkjæregene, 109.
- Koldkjærgaard, 127, 128.
- Koldkjær, Kristen, 113 f., 127.
- Kompagnihuset, 296.
- Kongevej, 284.
- Korshvide, Mønt, 297 f.
- Krabbe, Niels, 177.
- Krag, Anders Nielsen, Løgstør, 53, 67.
- Kragelund, Vindblæs ved Hadsund, 91.
- Kras, Laurids Nielsen, Kapellan, Sognepræst i Nibe-Vokslev, 220.
- Kras, Maren Nielsdatter, 218.
- Kristensen, C., Skomager, Aalborg, 141.
- Krucifiks i Budolfi Kirke, 32 f.
- Kruckow, Christence, Jomfru, 211.
- Krøijer, Jul., Kunstsmid, 36.
- Kuri, Anne Pedersdatter, Kuri, Peder Mogensen, Sognepræst i Elleshøj-Svendstrup, 218 f.
- Kuri, Peder, 218 f.
- Kuri, Stednavn i Fjellerad omkr. 1483, 218.
- Kvaderstensmur under Budolfi Kirke, 21 f.
- Kællingbjerg, Gravfund, 138.
- Kællingtandgaardene, Gislum S., 318.
- Lange, Gunde, Lensmand, 214 f.
- Lange, O. T., 106, 117.
- Langeland, Marinus, Husmand, St. Restrup, 137.
- Larsen, Laurits, Smed, 188.
- Lassen, Fru Anne, til Rødslet, 180.
- Lassen, Arild, Præst, 114.
- »Lauget« ved Stranden, Aalborg, 141.
- Lauridsdatter, Else, 214 f.
- Laurisdatter, Anna, Løgstør, 71.
- Laurisdatter, Karen, 102.
- Lefden on Orbec, Møntmester i Ørbæk, 287.
- Lefvine (on Lincoln og on Lund), Møntmester i Aalborg, 288 f.
- Lerche-Jørgensen, Sognepræst i Buderup-Gravlev (Juelstrup), 276.
- Licht, Annania, født Vogelius, 273.
- Licht, H. H., Sognepræst i Buderup-Gravlev (Juelstrup), 270 ff.
- Lille Binderup, Binderup Sogn, 303.
- Lille Rørbæk Teglværk, Mosefund, 140.
- Lille Vildmose, 138.
- Lorentz, Anne Katrine, 221.
- Lorenzen, Poul, Skovdirektør, 151.
- Lorentzen, R. M., til Havnø, 86.
- Louis-seize Guld-Ørenringe, 3.
- Lovenkær Skove, 87.
- Lund, Jens, Grosserer, Ejer af Havnø, 86.
- Lund, Jesper Olesen, Degn i Kornerup v. Roskilde, 222.
- Lund i Skaane, ældste Møntsted, 285, 288 f, 295 f.
- Lübecher, Konsumtionsforpagter, Løgstør, 76.
- Lykke, Ejere af Havnø, 85.
- Løgstørs Brande, 45—80.
- Løgstør søger Købstadsprivilegier, 76 f.
- Madsen, Otto, Ridefoged til Soro Kloster, 212.
- Magnus d. Gode, 289, 291.
- Markusgaard, 109, 112 f, 123, 129 f.
- »Mega-Pæle«, 29.
- Mester, Jakob, Skarpretter, 215.
- Mogensen, Chr., Nøtten, 216.
- Meulengracht, Harboe, Krigsraad, 114.
- Mikkelsen, Peter, Gaardejer, Neder Bisgaard, Fyrkilde, 140.
- Mikkelsen, Richard, Skørping, 141.
- Mjels Mark, Gravfund, 137.
- Moltke, C. H. G., Greve, 106.
- Mosefund, 138 f, 143, 291, 300.
- Munk, Ejere af Havnø, 85.
- Munk, Ejler Jensen, Præst i Bjerregrav, 220.
- Munk, Peder, paa Gjettrup, 129.

- Munkestens Murværk i Budolfi Kirke, 15 f.
- Møller, Fr., Lærer i Solbjerg, 86 f.
- Møller, Poul, cand. mag., (»Seberkloster«), København, 94.
- Møllesten, Fund ved Budolfi Kirke, 38 f.
- Møntergaard i Aalborg, 296.
- Mønt-Fund, 284 f, 291, 293, 294.
- Mønt-Fund ved Budolfi Kirke, 41, 289.
- Mørch, Erik Jensen, Løgstør, 71.
- Nansen, Peter, Forfatter, 276.
- Neustrup, R. P. Nielsen, 118.
- Neustrup Gaarden, 118, 131.
- Nibe, Degne, 266—269.
- Nielsdatter, Apolone, Løgstør, 69.
- Nielsdatter, Birgitte, 218.
- Nielsdatter, Else, Løgstør, 68.
- Nielsdatter, Maren, Løgstør, 50.
- Nielsdatter, Mette, Løgstør, 68.
- Nielsen, Jens, Ebdrupgaard, 103.
- Nielsen, Jens, Selvejer, Vester Stræt, 212.
- Nielsen, Johan, Gaardejer, Mjels, 137.
- Nielsen, Niels, Købmand og Orge-
mester i Løgstør, 63.
- Nielsen Skrædder, Niels, Løgstør, 51.
- Nielsen, Søren, Gaardejer, Giver, Arkæolog, 144.
- Nielsen Kragh, Anders, Løgstør, 67.
- Niels Buks Gaard, 111, 112, 117, 122.
- Nordmann, V., Statsgeolog, 151.
- Norup, 162, 166, 176, 195 f.
- Ny Kasted, Gaard ved Aalborg, 97.
- Nørgaard, J., Fotograf, Aars, 150.
- Nørholm, Degne, 234—242.
- Nørre Tranders Præstegaard, 138.
- Obel, Præst, 127.
- Oddens Kirkegaard, Ods Herred, 90.
- Odder, Svend, 152.
- Odgård, C., Arkitekt, 141, 201, 202.
- Offerfund, 138, 143 f, 309 f.
- Offerplads, Kongstedlund, 313.
- Oldtidens Magi, 300 f.
- Ole Olsens Samlinger, 306.
- Olesen, Svend B., Kommunalærer, 136, 316.
- Olsen, Søren, Købmd. i Aalborg, 211.
- Oprøret i Vendsyssel, 292.
- Orm ell. Vorm, Møntmester i Aalborg, 291.
- Otterup Mose, Skørping, 140.
- Packness, E., kgl. Bygnings-
inspektør, 13, 34, 43, 136 f.
- Papegøjegaarden, 298.
- Pedersdatter, Karen, 215, 216.
- Pedersdatter, Maren, Løgstør, 66.
- Pedersen, Anders, Møller, 188.
- Pedersen, Christen, Løgstør, 68.
- Pedersen, Henning, Gaardejer, Bislev, 140 f.
- Pedersen, Laurs, 102.
- Pedersen, Regnar, Nysum, 139, 141.
- Pedersen Dyre, Gregers, Løgstør, 62.
- Pedersen, Rasmus, Overhorn-
blæser, 308.
- Pedersen, Svend, Løgstør, 60.
- Petersen Bach, Købmand, 200, 201.
- Pinborg 162, 172, 196, 197, 198.
- »Podehuset« ved Raakilde, 196, 197.
- Pontoppidan, Erich, Historiker, 94.
- Poulsen, Erik M., 152.
- Poulsen, Niels, Karl i Juelstrup Præstegaard, 276 f.
- Poulsen, Thomas, Løgstør, 53.
- Povlsdatter, Ane, 203 f.
- Raakilde, 161, 163.
- Raakildegård (Raakilde), 161 f.
- Randrup, 179.
- Ravnstrup, Chr. Christensen, Løgstør, 49, 55.
- Refnæs, 180, 190.
- Regnar, J., Lærer, 151.
- Reventlow, Greve, til Havnø, 86.
- Riismøller, Peter, Museums-
inspektør, 139, 142, 151, 329 f.

- Ring, Ejere af Gundestrup,
 Ommersyssel, 88.
 Rode, Forpagter, Thoruplund, 277.
 Romansk Budolfi Kirke, 7 f.
 Romansk Sakristi i Budolfi Kirke,
 17 f.
 Romershøj, 167.
 Rose, Oluf, Ritmester, 170, 179.
 Rosenkrantz, Axel, 177, 178.
 Rosenkrantz, Ellen, 163, 178.
 Rosenkrantz, Ove, 162, 163, 177,
 178, 190, 197.
 Roskilde, Møntsted, 296.
 Roussell, Aage, dr. phil., 142 f.
 Rützebeck, P. E., 152.

 Schiebell, Maria von, gift med
 von Arenstorff, 85 f.
 Schionning, Morten Pedersen,
 Elleshøj, 213.
 Schou, Axel, Arkitekt, 136.
 Schou, Sven, til Havnsø, Kunst-
 maler, 83.
 Schytte, Bertel Andersen, Sogne-
 præst i St. Brøndum-Siem-
 Thorup, 218.
 Schönan, A. W., Forpagter, 191.
 Sct. Bodils, 1.
 Sct. Botholphus, 1.
 Sct. Nikolaj Bjerg, 97.
 Sct. Peders Kirke i Aalborg, 26,
 42.
 Sebber, Stednavne, alle Navne-
 former, 93—96.
 Sebberkloster, alle dens Navne-
 former, 93 f.
 »Sebberkloster«, ved Poul Møller,
 94.
 Sebiern, Møntmester i Aalborg,
 291.
 Seefeld, Enevold,
 Seefeld, Peder, Ejere af Havnø, 85.
 Sehested, Ewald, til Viffertsholm,
 87.
 Sehested, Iver Nikolai, Ejer af
 Havnø, 85.
 Severin, Jacob, 113,
 Siem v. Terndrup, 284,
 Simonsdatter, Kirsten, Løgstør, 52.
 Simonsen Skrædder, Morten,
 Løgstør, 53.
 Skattefund, 304.
 Skeletter ved Budolfi, 2 ff.
 Skilling, Mønt, 297.
 Skiveren, 161, 167.
 Skolebygninger, 1741, 256.
 Skovsgaard, 105, 113 f, 128.
 Skovshoved (i Hals Sogn), 104 f.
 Skørbæk, 288.
 Slesvig, 284.
 Sloth, Ansgar, 112.
 Slottet i Hov, 118.
 Snedker, Christen, Løgstør, 67.
 Snedker, Søren, Løgstør, 68.
 Solbjerg Kirke, Helligum Herred, 87.
 Sommer, Knud Jacobsen, Raad-
 mand i Aalborg, 219.
 Sondrup Østergaard, Ulstrup
 Sogn, 143.
 Sophie Hedevig, Prinsesse, 106.
 Sortfeldt, S. C., Lærer, (»Him-
 merlandske Stednavne«), 94.
 Spanggaard, Børge Pedersen,
 Sognepræst i Farsø-Vonsild, 217.
 Spliid, P. L., 116.
 Stamer, Wulff, Inspektør, 194.
 Steenberg, Anne Nielsdatter, 218 f.
 Steenberg, Benedikte, 220.
 Steenberg, Niels Nielsen, Kapellan
 i Hornum, 219 f.
 Steenberg, Sofie Nielsdatter, 219.
 Stenbrø Agre, 166.
 Store Frigaard paa Bornholm, 292.
 Strandgaarden (Torp), 123 ff.
 Stræt, Christen, Vester Stræt,
 212, 216.
 Stræt, Henrik Jensen (Kjærulf),
 Sognepræst i Elleshøj-Svenstrup,
 211 f.
 Stub, Peder Jørgensen, Provst i
 Kirketerp, 218.
 Stürck, Hans Joachim, 124, 125.
 Støvring (Skoleholdere), 251.
 Suldrup, Degne, 259—261.
 Suldrup Skole, 255.
 Svend Estridsen, 286, 289, 291.
 Svend Tveskæg, 285.
 Svenskekrigene, 297.
 Svenstrup, Degne, 226—230.
 Svenstrup, V. Mølle, 227.
 Søndergade i Løgstør, 45 f.
 Sønderholm, Degne, 230—234.

- Sønderup Aa, Gravfund, 144.
 Sønderup, Degne, 259—261.
 Sønderup Skole, 253.
 Sølvarbejder fra Aalborg, 306 f.
 Sørensdatter, Anne, Bispinde i Viborg, 211.
 Sørensdatter, Maren, Løgstør, 61.
 Sørensen, Mads, Præst i Elleshøj-Svenstrup, 211.
 Sørensen Skrædder, Morten, Løgstør, 69.
 Sørensen, S. P., Lærer, Vebbestrup, 150.
 Sørensen, Tore, Guldsmed i Aalborg, 307.
 Søsling, Mønt, 297.
 Søttrup, Ulstrup S., 316.
- Taksation over Branden i Løgstør 1751, 73 f.
 Thise, Chr. Jensen, Løgstør, 45, 52, 53, 65.
 Thomsen, Jeppe, 117, 131.
 Thorup, Peder Christensen, Løgstør, 57, 76.
 Thorup, Torp, 107, 108, 124 f.
 Thulstrup Christensen, Arkæolog, Dræningsmester, Løgstør, 56.
 Tidseldal, 172, 198.
 Toft, Knud, 116.
 Toftum, 286.
 Tolstrup v. Aars, 284.
 Tordensten, 321.
 Torngaard, 107, 108, 126, 127.
 Torpe Bæk (den krogede Bæk), 129.
 Trehjerg, Farsø Sogn, Offerfund, 143.
 Trojel, Frantz Vilhelm, Prokurist, 89 f.
 Træskoværktøj, Ræbild, 309.
 Turistforeningens Aarbo, 151.
 Tversted, 104
 »Tørveværket«, Gaard i Annerup, 196 f.
- Udgravning i Aalborg, 137.
 Uffo, Erkebiskop i Lund, 295.
 Urholtshuset, 128.
 Urhøj, Farsø Sogn, Boplads, 146.
- Vaabengrav, keltisk, 316 f.
 Valdemar Atterdag, 294 f.
 Valdemar d. Store, 105.
 Valdemar Sej, 105.
 Vallentin, Forpagter af Buderupholm, 281.
 Vandet, 129.
 Vangsdal 166, 167.
 Vebbestrup Skole, 150.
 Veggerby, Degne, 261—265.
 Verner, Hans, Træskomand og Spillemand i Ræbild, 309.
 Vestergaard, Lærer i Sørup, 279.
 Vester Gravens Aa, 296.
 Vesterris, Testrup Sogn, 300.
 Vestervig Kirke, 2.
 Vesthimmerlands Museum, 143 f.
 Viborg som Møntsted, 290.
 Viborg-Mønterne, 290.
 Viffert, Margrethe, Viffertsholm, 87.
 Viffert, Niels Joensen, 175, 176 f.
 Visborg Kirkes Gravkrypt, 141.
 Visborggaard, Hindsted Herred, 83.
 Visse, 99 f.
 Visselholm, 170, 200.
 Vitskøl Kloster, 105.
 Vogelius, Brygger, Rahbeks Bryggeri i København, 278.
 Vognsild Sogn, Gravfund, 145 f.
 Vollumsen, M., Degn og Amtsskriver, 261.
 Vorm ell. Orm, Møntmester i Aalborg, 291.
 Voxlev, Degne 266—269.
 Vulstring, 304.
- Wandal, Hans, Biskop i Viborg, 211.
 Westergaard, Laurs, Løgstør, 63.
 Willumsen, Margrethe, 170, 179.
 Willumsen, Mogens, Amtsforsvalter, 161 f, 178, 179, 196.
 Willumsen, Peder, 179.
 Wingaard, Mogens Thomsen, Sognepræst i Nørholm, 218.
 Winther, Thomas, 106, 122.
 Witth, Stiftamtmand i Viborg, 55, 72, 76, 78 f.

- Wunnere, Møntmester, 287,
Wøldike, Sognepræst i Hornum,
278.
- Zahrtmann, S. E., Admiralinde,
186.
- Zahrtmann, Wanda, 186, 187.
- Øksefund, 144.
- Ølandshuset, 128.
- Ørbæk ved Løgstør, gl. Møntsted,
285 f.
- Ørbæk-Mønterne, 284 f, 290.
- Østerbølle, 288.
- Østergaard i Næsby, Malle Sogn,
Offerfund, 143,
- Øster Hornum, Degne, 242—246.
- Øster Skovgaard, 121, 122.
- Øster Uttrup, Mønt-Fund, 293.
-

Tilbud til medlemmerne!

Gratis mod betaling av porto, 25 øre (gerne i frimærker), fås tilsendt bibliotekar Seidelins store fortegnelse over litteratur vedrørende Ålborg amt i tiden 1656—1935 (ca. 1500 titler). Bogen, 64 sider i stort format, er *uundværlig*.

Gratis mod betaling av 2 kr. til porto fås tilsendt »Danmarks Riges Breve« omfattende de nordjyske amter, de historisk vigtige retsbreve fra middelalderen, i alt 8 stor-hefter à 32—48 sider, der tilsendes, efterhånden som de udkommer. De 3 første hefter er udkommen og fås straks. Med hefterne følger nu gratis foruden hefterne med de historiske oversigter tillige Franz Blatts »Under vor Haand og Segl«, et værdifuldt forklarende skrift til retsbrevene.

Gratis omtrent fås årbøgerne 1920—30, nemlig for 1 kr. pr. stk. Hele rækken, *11 årbøger, fås for 8 kr.* Årbøgerne 1931—43 fås for halv årskontingent, 2 kr. pr. stk. NB.! 1940 er udsolgt, og av 1943 er kun få tilbage. Hele rækken 1920—35, *i alt 16 årbøger, fås for kun 15 kr.* Alt + porto.

Alt ved henvendelse til kassereren lærer V. Qvist, Hobrovej 44. Giro-konto: Historisk samfund, Ålborg, 45730.

En god håndsækning

for dem, der ønsker at gå i gang med arkivstudier, er givet i et hefte »Skriftprøver fra tiden efter reformationen til midten av 19. århundrede« med tekstillæsninger. Teksterne er udgivet av »Dansk historisk Fællesforening« ved arkivar i Rigsarkivet dr. Holger Hjelholt og udgør den praktiske del av den vejledning i gotisk skriftlæsning, som foreningen har påtaget sig at tilvejebringe. Bogladeprisen for heftet, der er i stort format, er 4,75 kr.; men det tilbydes medlemmer av historiske samfund for 2,75 kr. frit tilsendt ved indbetaling av beløbet på giro 3516 under adresse »Dansk historisk Fællesforening«, Jagtvej 10, København N.

»Fortid og Nutid«,

der udgives av »Dansk historisk Fællesforening«, og som er et meget nyttigt tidsskrift for historisk interesserede, fås for 3 kr. (halv pris).

»Fra Nationalmuseets Arbejdsmark«,

museets smukke illustrerede årsskrift, som omhandler de årlige udgravninger og undersøgelser, fås til nedsat pris. — Bestillinger, men *ikke* betalingen, på dette skrift og »Fortid og Nutid« sendes til lærer V. Qvist, Hobrovej 44.

»Anvisning til at drive historisk-topografiske studier«,

et nyttigt lille skrift til 50 øre, fås ved indsendelse av beløbet til højskolelærer Roar Skovmand, Askov, Vejen, giro 20185.

Årbogens redaktionsudvalg:

Lærer Henrik Møller, Håls, Fjellerad (Formand).
Overlærer Kr. Værnfelt, Hasserisgade 30, Ålborg.
Lærer cand. theol. S. Vestergaard Nielsen, Års.